BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Mastricht, Gerhard von

Gerh. von Mastricht historia iuris ecclesiastici et pontificii seu de ortu, progressu, incrementis, collectionibus, auctoribusque iuris ecclesiastici et pontificii tractatio

Halae 1719

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/Jur.459
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11100557-8
VD18 14565617-004

[?]atl. Bibliothek
Regensburg

Jus. 459

Ad usum P. Josephi Kayser,
S. O. S.
1785.

30. Xr.

Staatl. Bibliothek
Regensburg

Jus. 459

Ad usum P. Josephi Kayser, S. O. P.
1785.

30. Xr.

GERH. VON MASTRICHT, JC.
ANTECESSORIS ET HISTOR. PROF.
ORD. IN ELECTOR. DUISBURG.
ACADEM.

HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI ET PONTIFICII,

SEU

DE ORTU, PROGRESSU, INCREMENTIS, COLLECTIONIBUS, AUCTORIBUSQUE JURIS ECCLESIASTICI ET PONTIFICII

TRACTATIO.

CUM PRAFATIONE

CHRISTIANI THOMASII,

DE NEGLECTU STUDII JURIS CANONICI, EJUSQVE USU FREQVENTE ET METHODO.

HALÆ, SUMTIBUS JOH. FRIED. ZEITLERI,
ANNO MDCCXIX.

Staatl. Bibliothek
Regensburg

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI ELECTORIS BRANDENBURGICI

FRIDERICI WILHELMI,

DOMINI SUI CLEMENTISSIMI,

PERILLUSTRIBUS, GENEROSIS, PRÆNOBILIBUS, AMPLISSIMIS AC CONSULTISSIMIS, AD REGIMEN CLIVENSE ET MARCANUM CONSECRATIS, PRÆSIDI, VICECANCELLARIO EX CONSILIARIIS STATUS INTIMIS AC EORUMQUE NUMERO NOMINATIM,

AD VISITANDAM ACADEMIAM TEUTOBURGICAM NUPER-DELEGATIS,

PERILLUSTRI AC GENEROS. DOMINO,

D. JOHANNI, L. BARONI DE DIEPENBRUCH,

DOMINO DE EMPEL, GRUEN, MILLINGEN, HURLL. &c.

UT ET

PRÆNOBILI, AMPLISSIMO AC CONSULTISSIMO

VIRO,

D. JOHANNI de BEJER,

J.U.D. CONSILII STATUS DIRECTORI.

Εὐπράττειν.

DUo capita, Viri Generosi ac Prænobiles, potissimum (sunt enim & alia) à vobis in tabulas accepti mihi relata sunt, quæ me movent & cogunt exiguam hanc opellam Generosis ac Prænobilibus Vestris nominibus inscribere. Primum mihi cum Clarissimis meis Collegis est commune, alterum ad officium meum privatum pertinet. Gratitudo primum jubet prædicare vestrum favorem erga lyceum

ceum

cetum nostrum, labores & curas, quas etiam nuper in visitatione istius ostendistis, ut id ad splendorem eruditionis & gloriæ magis magisque adsurgeret, & ecclesiæ, Principi, Patriæque ac Vobis vota rependeret. Officium meum jubet vobis, quibus & cura Patriæ & Academiæ à Serenissimo, Potentissimo ac Clementissimo nostro Principe mandata est, reddere rationes otii mei ac studiorum. Utriusque specimen, sed exiguum fateor, ut exhibeat hæc Juris Ecclesiastici Historia, (quam Præfationis loco, Antonio Augustino de emendatione Gratiani, destinaveram, paucorum primum foliorum, quæ tamen ubertate materiæ in librum excrevit,) ad Vos destinata est: ut publice referat gratias, vestris curis, laboribus, & accuratissimæ visitationi & restituti nostri lycæi; deinde quoque ut aliquam saltem rationem studiorum hoc schediasmate, quod inter typographorum operas natum est,

vobis exhiberem. Deplorandum ſane eſt, quod Studium Antiquitatis & Juris Eccleſiaſtici ita deſertum, incultum & intactum jaceat, maxime quod id negligant ii, quibus poſt exactam legitimæ ſcientiæ curriculum ab Imperatore noſtro Juſtiniano deſtinatur pars aliqua reipublicæ regenda, in qua ſane Eccleſia ejusque incolumitas primum ſtudium & curas flagitat. Nolo hic in laudes juris Eccleſiaſtici potiſſimum illius veri & primigenii ire; abunde eas alii ſuggeſſerunt, & ſuis locis quoque, quantum brevitatis ſtudium permiſit, ex hiſtoria noſtra hauriri poſſunt: in quam quoque, ſuis locis judicia Doctorum Virorum, de Corpore Canonico, ſeu ſequiori jure Eccleſiaſtico, inſeruimus. Nolo quoque enarrare incommoda, quæ ab iis in Eccleſiam dimanant, qui cruda ſua ſtudia & quæ jura Eccleſiaſtica ne a limine quidem ſalutarunt, ad clavum reipublicæ propellnnt, quia in propatulo quotidie omnium oculis,

lis, proh dolor! patent; dum ſibi Ecclesiam, Rempublicam & omnia administrant: id volo dicere; dum secundum crudum ſuum & incultum judicium, non ſcita Dei & Canones Sanctiores, item ad ſuum, non Eccleſiæ & Reipublicæ commodum & gloriam Dei, eam regunt. Hæc inquam hic prætereunda, quia altioris indaginis ſunt, nec paucis hiſce lineis includi poſſunt, quibus conſtitutum tantum Veſtris Generoſ. & Prænob. nominibus hoc opuſculum conſecrare. Accipite itaque Generoſi, Prænob. ac Ampliſſimi Viri, exile hoc munuſculum, & conatus meos, favore veſtro ac humanitate, vobis qua par eſt obſervantia oblatos ac conſecratos: eosque ab invidorum & zoilorum morſibus potentia veſtra defendite, atque hac tutela novo beneficio me mactate; qui Deo ſubplex ero, ut Vos Reipublicæ natos & conſecratos, diu conſervet, ut curæ veſtræ in Eccleſiæ, Reipublicæ

& Academiæ, itemque vestrum incrementum & splendorem diu redundare possint. Ita Faxit Deus Noster, ita vovet,

GENEROS. ET PRÆNOB. VESTRORUM NOMINUM

Scribebam A. D. IV. Non. Septembr. cIↄ IↄcLXXVI.

Cultor & Cliens perpetuus

GERH. VON MASTRICHT D.

JURIS UTRIUSQUE STUDIOSI.

S. P. D.

CHRISTIANUS THOMASIUS.

CReamus, quoties fert occaſio, etiam in Academiis Proteſtantium, Doctores Juris utriusque, hoc eſt, Civilis & Canonici, & tamen experientia teſtatur, plerumque in his Academiis valde negligi ſtudium Juris Canonici, ut vel maxime illud vulgare dicterium, in abuſum promotionum Doctoralium nimis frequentem conditum: *& tamen creamini Doctores &c.* intuitu ignorantiæ & communis negligentiæ juris Canonici hic locum ſibi vindicet.

Cauſas hujus neglectus ſi inquiras, variæ ſe offerent, per indicem ſaltem hic proponendæ. Offert ſe initio antiquiſſimum Canoniſtarum & Legiſtarum, ſive Doctorum Juris Canonici & Civilis mutuum o-

dium, inde potissimum ortum, quod collectio Juris Canonici, qua hodiè utimur, in æmulationem Juris civilis Justinianei & ad destruendam potestatem Magistratus Politici circa sacra in Academiis introducta esset, & quod Canonistæ feré Guelfforum, Gibellinorum contrà partibus Legistæ adhærerent. Accessit deinde autoritas Lutheri, in Jus Canonicum & Canonistas subinde graviter invehentis, JCtos contrà Romanos passim laudantis. Tum non parum promovit neglectum istum, quod notatis per Augustanam Confessionem multis abusibus & erroribus ecclesiæ Romanæ & Juris Canonici, Principes in quæstionibus circa res Ecclesiasticas, aut quæ apud Catholicos & in Jure Canonico ad res Ecclesiasticas referuntur, non consulerent amplius JCtos, sed solum Theologorum consilia sequerentur, & hos eum in finem Consistoriis præficerent. Factum enim ab illis temporibus, ut in quæstionibus ejusmodi in plerisque Consistoriis Theologorum dictata hactenus autoritatem primariam obtinuerint, relictâ non tantum, sed & arreptâ suâ sponte à Præsidibus & Assessoribus JCtis gloriâ parendi his dictatis

eaque strenuè exequendi. Adde porro, quod, cum nihilominus more Catholicorum professio Juris Canonici in Academiis Protestantium primariis Professoribus Facultatum Juridicarum commendata esset, hi vero ob singularem eruditionem & negotiorum civilium experientiam aliis officiis publicis simul adhiberentur, eos impedientibus, ne publicis prælectionibus studiosam juventutem in disciplinâ Juris Canonici pristinâ diligentiâ informare possent, aut ob cumulum negotiorum eos adigentibus, ut lectiones suas planè negligerent; tandem in Academiis juvenes nihil audirent quam Institutionum, Pandectarum & Codicis Justinianei explicationem, & sic ipsimet, etiamsi ad professiones Juris Canonici posteà adhiberentur, redderentur inepti ad docendum jus, cujus præcepta & disciplinam in juventute non hauserant. Quare non mirandum, quod, etsi in multis Protestantium Academiis adhuc Candidati ex Jure Canonico pariter & Civili examinari secundum pristina instituta debeant, & ubique quod sciam, in secundo examine textus ex utroque jure resolvendi iis proponantur; prudentio-

dentiores hodiè, ne interrogent Candidatos, quæ non didicerint, vel negligere examen ex Jure Canonico, vel certè ſupinè id facere cogantur, propoſitis talibus textibus, qui à diſpoſitione Juris Juſtinianei parum abeunt.

Pertinere autem hunc neglectum Juris Canonici ad nævos Academiarum noſtrarum, jam ante me non pauci adnotarunt JCti Proteſtantes, iique non incelebres, ſed plerumque adhibitis rationibus è Canoniſtis, incautè deſcriptis, & juſtæ ratiocinationis examen non ferentibus. Solet maxime urgeri etiam à noſtris ſingularis utilitas & æquitas Juris Canonici, quæ multas ſcrupuloſas ſubtilitates & obſervationes rigidas Juris Civilis temperet, & corrigat; quodque Jus Civile maximam partem ex Ethnicorum legibus & reſponſis ſit collectum, contrà Jus Canonicum & præcipuè Decretum ex Sanctorum Patrum ſcriptis & ſanctiſſimis Conciliorum antiquiſſimorum canonibus, piorumque Pontificum reſcriptis ſit compilatum. Unde & hodienum vulgaris perſuaſio eſt, in iis, quæ ſpectant ad conſcientiam, doctrinam Juris Canonici v. gr. de perpetuitate

bonæ

bonæ fidei, de efficaciâ juramentorum & ſimilium, meritò præferri Juri Civili. Quodſi vero aſſerta hæc, remotis præjudiciis autoritatis humanæ & præcipitantiæ, debitâ attentione examines, facilè deprehendes, fuco iſto & prætextu æquitatis ac pietatis Pontifices decepiſſe Magiſtratum Politicum, ac hypocriſin illam inter media, quibus Pontifices cum ſuo Clero eripuerunt Laicis præcipuam in ſubditos poteſtatem, tyrannidem vero propriam firmarunt, ac immenſas divitias auxerunt, eſſe periculoſiſſimum, & ideò maximè cavendum, quia damnum, quod per iſtam hypocriſin ſentit Reſpublica, damnis venenatis parum abſimile eſt, quod homines patiuntur, quorum ratio per philtra ſic occœcata eſt, ut damna ſua non ſentiant, ſed maxime ament, contrà verò eos, qui medicinam parare ſtudent, ſummo proſequantur odio. Docuit jam Illuſtris Cocceius, tantam pietatem in illâ Juris Canonici perpetuitate bonæ fidei non latere, ac vulgo creditur; quæ vero arcana Papatus ſub hâc doctrina & ſub illâ de juramentorum efficaciâ, item ſub reliquis, quæ communiter propter conſcientiam præferuntur Juri

Civili,

Civili, lateant, ita ſenſibiliter expoſui ante paucos menſes in lectionibus ad Deſſelii Jus Canonicum, ut vel cœcus ea palpare poſſit.

Abſit vero, ut propterea neglectum illum Juris Canonici probem, ut potius valde doleam, quod non ubique, & etiam apud nos, diligentius & doceatur & diſcatur Jus Canonicum; ſed rationes genuinæ commendationis hujus reddendæ non ſolum ſunt, ſed & perſuadendæ, doctoribus pariter, & vobis, qui Juris Utriusque Studioſi audire vultis, quia contraria omnia hactenus edocti communiter fuiſtis.

Turpe eſt Studioſo Juris, jus ignorare quod, ſi non ſolum, præcipuè tamen in praxi viget, illud contra quod exiguum habet uſum, magna diligentiâ diſcere; Turpius Doctori juris, Studioſos detinere in hujus juris expoſitione, illius vero doctrinam planè negligere. Oſtenſum hactenus paſſim â me fuit, exiguum eſſe juris Juſtinianei, quà talis, uſum in foris Germaniæ, idque non ita pridem in lectionibus privatis ad Clariſſimi Schœpfferi Compendium Pandectarum per inductionem

ſecun-

ſecundum ſingulos Pandectarum titulos fuit corroboratum. At jus tamen hoc fere ſolum communiter docetur, ac diſcitur, vitio non ſingulorum, ſed ſeculi, & ſeculorum præcedentium. Jus vero Canonicum negligitur, quod tamen fere ſolum in praxi obtinet. Probo aſſertum. In confeſſo eſt, Jus Canonicum diu viguiſſe in Germania & per multa ſecula, antequam jus Juſtinianeum ex Italia in Academias & ex Academiis in forum introduceretur. Poſt introductionem Juris Juſtinianei in Germaniam non ceſſavit doceri Jus Canonicum, imo ante reformationis tempora ſuam prærogativam præ Civili, ob perſuaſionem videlicet ſingularis æquitatis & pietatis modo memoratam, perpetuò obtinuit. Eadem perſuaſio effecit, ut Jus Juſtinianeum Jus Canonicum in foro non potuerit locomovere. Porro, cum Jus Canonicum tractet non ſolum de negotiis eccleſiaſticis, ſed & de ſecularibus, videlicet poſſeſſionibus, acquiſitionibus, teſtamentis, contractibus, delictis, proceſſu, & fere de omnibus de quibus Jus Civile agit; fluit ex dictis, quod ante reformationem Jus Canonicum obtinue-

rit in foris Germaniæ in illis quæſtionibus ubi à Jure Civili diſcrepat, ea vero in quibus Jus Canonicum cum Jure Civili convenit, tum in foro obſervata fuerint, non quà ſunt Juris Civilis, ſed quâ Canonici. Poſt reformationem tantum abeſt, ut Jus Canonicum ex foris Principum proteſtantium fuerit exactum, ut potius adhuc ubique obtineat, etiam, quod mireris, in cauſis Eccleſiaſticis, & talibus, ubi vel confeſſio Auguſtana monere Judices Conſiſtoriorum debebat, aliter pronunciari debere, quod nuper circa cauſas matrimoniales peculiari diſſertatione, de reliquiis Sacramenti in Matrimonialibus, in Academiâ noſtrâ fuſius demonſtratum fuit. Quare etſi mirè ſe torqueant, & infinitis modis varient JCti noſtri, dum docere volunt, in quibus cauſis major ſit autoritas Juris Canonici in foris noſtris præ jure Civili, (quæ tortura & incertitudo exinde provenit, quod, qui talia ſcribunt, adſueti ſint, vitio aliquot ſeculorum, magis inſpicere locos communes, ex JCtis Pontificiis & Gloſſatoribus antiquis malè conſarcinatos, quam negotia ipſa civilia, & quid in ipſis rerum argumentis in foro obtineat;)

neat;) oſtendi tamen, ut puto, ſatis perſpicuè in nuperis lectionibus ad Deſſelii quæſtiones, percurrendo differentias juris Canonici & Civilis, vel differentias communiter propoſitas non eſſe genuinas, vel Jus Canonicum adhuc præ jure Civili obtinere in praxi, vel denique, ubi Jus Canonicum non vigeat, id deduci poſſe partim ex moribus antiquis Germanorum, antequam Jus Civile ad nos perveniret, receptis, partim ex ipſis legibus imperii Germanici ſpecialibus, adeoque non ex communi aliquá & generali prærogativá Juris Civilis eſſe derivandum.

Quapropter etſi multas iniquitates hypocriticas, ut dictum, contineat jus Canonicum, eæque iniquitates in noſtris foris paſſim adhuc obtineant, non tamen propterea omittenda eſt doctrina juris Canonici genuino juris ſtudioſo, utpote qui plerumque magis ſollicitus eſſe debet, ad praxin tendens, de eo, quid in praxi obtineat, quam quid obtinere debeat, cum videlicet ipſe, ſive Judicis, ſive Advocati officio ſit functurus, debeat jus receptum, etiam du-

rum & iniquum applicare ad facta obvenientia, non ipse legislatoris partes sustinere & jus novum, etiamsi valdè æquum condere. Adde quod non possit accuratè cognosci, quid in foro iniquum aut æquum sit, nisi antea structura & connexio totius Juris Canonici, utpote quod multa non impia aut iniqua admixta habet, doctrinis superstitiosis & hypocriticis, probè fuerit inculcata. Graviter propterà monuit non ita pridem Illustris Collegii nostri Præses adversus Commentatores ex nostris nescio quos, quod male faciant, dum in proponendo iure Canonico nihil aliud agant, quam ut ubivis reprehendant Pontificem, Canonumque compilatores, & ita magis destruant, quam exponant jus Canonicum; quippe cum Legum Cultoribus præprimis incumbat hoc nosse, quid propriè sit juris Canonici, ut in casibus ex hoc jure decidendis, quales etiam in nostris Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, seu Canonicorum conventibus adhuc occurrant plurimi, certam ferre possint sententiam, quid juris hic sit, non attendendo, an aliquid iniqui-

tatis

tatis ſub illo latitet. Eſſe enim JCti officium, non de legum juſtitia, ſed ſecundum leges judicare, & jus licet durum ſit ſequi, illudque caſui obvenienti prudenter applicare.

Cæterum ſeminaria Reipublicæ ſunt Academiæ noſtræ. Adderem & Eccleſiæ, niſi Eccleſia jam juxta tradita purioris doctrinæ contineatur in & ſub Republica. Vos vero non ſolum operam datis ut Judicum aliquando & Advocatorum munera ſuſtineatis, ſed & plurimi ex Vobis vel propter natalium nobilitatem adſpiratis ad conſilia Principum & gubernacula Reipublicæ, vel ſingulari etiam Divini numinis providentiâ ad eiusmodi functiones deſtinamini. Hoc vero intuitu etiam ad JCti officium pertinet de legum juſtitiâ judicare, & Profeſſoribus juris incumbit, ut Vobis hic præeant & viam monſtrent, quod adeo circa doctrinam Juris Canonici non melius meo judicio, quam in ipſis eius Juris prælectionibus fieri poteſt. Sed methodo hic opus eſt, ne ſtudioſi animus rerum varietate aut confuſione obruatur aut tædium & nau-

nausea ei excitetur. Ft fateor, non cognitum mihi hactenus esse compendium Juris Canonici vel Ecclesiastici quod gustui meo in omnibus satisfaciat, etsi hoc in neminis contumeliam dictum velim, sed lubentissime ferre possim, si fortè quis opponat, gustum meum depravatum esse; & ipse ingenuè fatear, eundem gustum meum non esse normam doctrinæ aliorum.

Licebit tamen in gratiam eorum, quibus idem mecum ingenii & judicii sapor est, paucis exponere, quomodo vellem & doceri & disci Jus Canonicum in Academiis protestantium. Initio mallem Jus Canonicum exponi secundum ductum autoris, qui non admiscuit tradita aut probationes ex Jure Civili, ut connexio Juris Canonici eo melius perspici possit: Deinde, ut autor sit brevis & Catholicæ religioni addictus, quia hic non immiscet mores protestantium, quod in primis lectionibus videtur cavendum. Tum ut Doctor exponens, singulos titulos ad pauca & perspicua principia revocet, & indicet saltem quæstiones, quæ ex istis principiis

sunt

ſunt reſolvendæ, eamque obſervationem paucis exemplis illuſtret. Inde ut de ſuo addat perſpicuam demonſtrationem ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quibus temporibus ſingulorum titulorum doctrina, quatenus aliquid peculiare habet, & à jure Gentium aut Romano etiam, vel Moribus primorum Chriſtianorum aberrans, ortum debeat, quâ occaſione id factum ſit, & quid arcani Clericalis in extruendâ aut fulciendâ Monarchiâ Papali ibi lateat. Atque in his punctis puto ſubſiſtere poſſe primam Juris Canonici doctrinam, eaque methodo, credo, non ſine fructu uſus ſum hâc æſtate in exponendis quæſtionibus Deſſelii. In ſecundis curis vellem eligi JCtum aliquem juris Eccleſiaſtici ex proteſtantibus, brevem & methodicum, non tamen obſcurum. In hujus expoſitione repetantur brevibus doctrina Clericalis ejusque arcana, tum oſtendatur, quid apud proteſtantes inde ſit emendatum, quid incautè retentum, additis tum ſubinde obſervationibus de impedimentis emendationis, & quæ cautelæ adhibendæ ſint futuro conſiliario, ne intempeſti-

va emendatione plus detrimenti quàm medelæ afferat reipublicæ. Vivimus enim iis temporibus, ubi à plurimis videtur, agnoſcitur, ac inculcatur communis corruptio Academiarum, & Judiciorum, additis tamen communiter etiam non aptis emendationum conſiliis, partim ob ſanctam aliorum vel quaſi ſimplicitatem, ac genuinæ prudentiæ civilis ſtrenuam ignorantiam, qua videlicet eximiè & tantum non data opera laboramus his temporibus; partim ob aſtutam aliorum & pſeudopoliticam prudentiam, hiſce conſiliis in media Evangelii luce inſenſibiliter introducere rurſus intendentium tenebras Papatus, cum hiſtoriæ omnium ſeculorum doceant, intempeſtivis ejusmodi emendationibus, nil aliud obtentum fuiſſe, quam ſuppreſſionem Laicorum & inter hos maxime Magiſtratus Politici & exaltationem Cleri ac promotionem Monarchæ Papalis. Et hac quidem methodo nunc utor in expoſitione Tentaminis Titiani.

Ante omnia tamen commendari Vobis debet, (uti etiam in utraque hac lectione

ctione commendata fuit) Hiſtoria Juris Canonici, utpote quæ viam pandit ad eo melius intelligendam aſtutiam Clericalem, in primis lectionibus, & ſentiendos nævos Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ hodiernæ in lectionibus ſecundis. Sed hic JCto proteſtante opus eſt, cum Catholici hic non poſſit non partibus nimis addicti eſſe. Neque etiam memini, eos huic rei operam dediſſe. Quinimo, cum communis ſit neglectus Hiſtoriæ Juris, de quo alibi conquerimur, non mirandum eſt, quod pauci ex noſtris eam lectionem commendent, tantum abeſt ut ipſi illi proponendæ operam dederint. Nemo certè cum majori cura & diligentia id fecit, quam Gerhardus de Maſtricht, JCtus de ſtudio juris Canonici & Eccleſiaſtici etiam per alia ſcripta erudita & utilia præclarè meritus, cujus adeo novam editionem cum ob defectum exemplarium pararet Vir induſtrius CHRISTOPHORUS ANDREAS ZEITLERUS, & eam in rem propoſiti ſui commendationem â me peteret, non potui ipſius honeſto deſiderio deeſſe, præprimis cum ex animi

ſententia debeam, id quod facio, hujus eruditi ſcripti lectionem vobis, qui conſilia mea non nihili facere ſoletis, inſigniter commendarè. Mallem equidem, ut Vir Conſultiſſimus magis ex ingenio & judicio ſuo, quam ex ſola collectione eorum, quæ apud alios de hac materia hactenus tradita invenerat, hiſtoriam hanc ſcribere maluiſſet, nam ita factum eſſet, ut de fatis & autoritate Juris Canonici in Germania luculentior hiſtoria eſſet, quam nunc legitur à §. 383. ad finem usque. Sed uti JCto Clariſſimo ſuæ fuere rationes, cur ea methodo qua uſus eſt, ſcribere maluerit, ita lacunula iſta aliorum induſtria non difficulter ſuppleri poteſt. Vos interim Valete. Dabam in Academia Fridericiana. Cal. Decembr. Anno æræ Dionyſianæ 1704.

SUMMA-

SUMMARIA TRACTATIONIS.

1. *Origo & causa Conciliorum.* p. 1.
2. *Concilia primis seculis rara.* 3.
3. *Concilii decretum canon dicebatur, & quare.*
4. *Origo vocis canonis.* 4
5. *Variæ significationes vocis canonis.*
6. *Prima.*
7. *Secunda.* 6.
8. *Tertia.*
9. *Quarta.* 7
10. *Quinta.*
11. *Examinatæ hæ significationes.*
12. *Unde proprie constitutiones ecclesiastica* canones *dictæ.* 9.
13. *Diversa canonum efficacia.*
14. *Antiquis magis* canonis, *quam* juris *nomen placuit, quod postea successit.* 10.
15. *Differentia seu species canonum.*
16. Δόγματα & decreta *quæ.* 11.
17. *Novella 131. explicata.*
18. *Differentia inter* δόγματα *& canones non est perpetua.* 13.
19. *Paucitas canonum primis seculis, quia pauca concilia habita.* 14.
20. *Concilium Hierosolymitanum.*
21. *Concilium Romanum contra Novatum.*
22. *Primi Canones Codices canonum, in synodo* Ancyra-

Ancyrana scripti, quando hæc habita & quot ejus Canones. 15.

23. *Secundi in Neocæsariensi, ejusque tempus & numerus canonum.*

24. *Laodicena synodus, ejusque tempus, & numerus canonum.*

25. *Gangrense concilium ejusque canones.* 16.

26. *Nicæna synodus prima & Oecumenica, ejusque canonum numerus.* 17.

27. *Cur Nicæni canones in codice canonum Catholicæ Ecclesiæ, primo loco positi.*

28. *Quando cœperint colligi canones.*

29. *Concilium Constantinopolitanum primum, Oecumenicum secundum & ejus canonum numerus.* 18.

30. *Ephesina synodus Oecumenica tertia, & numerus canonum.*

31. *Concilii Calchedonensis Oecumenici quarti canones XXIX. claudunt codicem canonum Ecclesiæ universæ.*

32. *Canones conciliorum antiquiores, sed non relati in codicem canonum; velut concilii Eliberini.* 19.

33. *Canones pœnitentiales Petri Alexandrini Episcopi.*

34. *Quæ initia habuerit codex canonum.*

35. *Qui canones cum Nicænis recepti.*

36. *Quot canones in principio habuerit codex nonum.* 20.

37. *Quot postea accreverint.*

38. Ec-

38. *Ecclesia post tempora Nicæni concilii scriptura & canonibus cœpit regi.*
39. *Codices duo, scripturæ & canonum, in conciliis propositi.*
40. *Testimonia de codice S. Scripturæ.*
41. *Item de Codice canonum.* 21.
42. *Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.* 22.
43. *Nomina hujus collectionis, corpus canonum.* 23.
44. *Codex canonum.*
45. *Testimonia antiqua de codice canonum.* 24.
46. *Editio hujus Codicis, & error Justelli.* 24.
47. *Vocatur corpus canonum & corpus codicis canonum, liber canonum. Patrum Canones &c.* 25.
48. *Causæ cur canones in corpus congesti.* 26.
49. *Canones in diptycha Ecclesiastica relati.* 28.
50. *Quid in novella 115. verbum* περιπτύσσεσθαι *significet.*
51. *Confirmatur in concilio Calchedonensi, & à Justiniano Imperatore.* 29.
52. *Codex canonum est pars juris civilis.*
53. *Novella 131. explicata.* 30
54. *Quid additum post Justiniani tempora.*
55. *Iterum confirmatur à concilio Nicæno secundo.* 31.
56. *Ab hoc Codice jus Canonicum habet originem.*
57. *Collectionis canonum studium ex oriente progreditur in Occidentem, & Africam.*
58. *Occidens quando cœperit uti canonibus.*
59. *Prima collectio materiam dedit sequentibus.* 34.

60. Nullum

60. *Nullum habuit certum auctorem.*

61. *Accepit postea nomen etiam ab iis qui sequentium synodorum canones addiderunt, ut patet exemplo Stephani Episcopi Ephesini.*

62. *Duo errores Henr. Justelli filii.*

63. *Codex Ecclesiæ universæ, à posteriori codice Ecclesiæ orientalis distinctus.* 35.

64. *Refutatus Perroni error.* 36.

65. *Adsertus titulus Codicis Ecclesiæ Catholicæ, seu universæ.* 37.

66. *Regressus ad Ecclesiam Romanam, quæ non diu usa solis canonibus Nicænis.* 38.

67. *Id probatum, spuria seu fraudulenta collectione Zosimi Papæ.*

68. *Origo erroris LXXX. canonum concilii Nicæni.* 39.

69. *Verus numerus canonum Nicænorum adsertus.*

70. *Probata iterum versio antiqua Latina Codicis canonum.* 40.

71. *Ipsa versio antiqua edita à Justello.*

72. *Quamdiu usa sit Romana Ecclesia antiqua versione.* 42.

73. *Quis fuerit Dionysius Exiguus; & quæ ille Codici in sua versione addiderit.*

74. *Quid differat Codex Dionysii Exigui, à Codice Romanæ Ecclesiæ.* 49.

75. *Dionysius primus collector Decretalium.* 50

76. *Decretales incipiunt à Siricio.*

77. *Differentia inter codicem Dionysii Exigui, & Ecclesiæ Universæ in dinumeratione canonum.* 51.

78. Dio-

78. Dionysii collectio & versio statim Romæ recepta 52.
79. Convenientia & dissensus codicis Romani cum ordine memorato Leonis Papæ. 56.
80. Aliæ Ecclesiæ Occidentis præter Romanam, habuerunt quoque olim Codicem Canonum habuit Gallia. 57.
81. Cujus versionis disquisitum. 58.
82. Duplex Codex Ecclesiæ Gallicæ. 59.
83. Quomodo creverit codex Gallicus ex conciliis Africanis. 61.
84. Ex decretalibus.
85. Quæ Decretales in Codicem Gallicum receptæ. 62.
86. Codex canonum in Hispania receptus. 63.
87. Duplex, ille Ecclesiæ universæ.
88. Et aliter speciales conciliorum Hispaniæ. 65.
89. Codex Ecclesiæ Britannicæ. 66.
90. Specimen codicis Britannici. 67.
91. De Auctore hujus codicis disquisitum, ubi negatur esse eum Theodorum Archiepiscopum. 70.
92. Adseritur eum esse codicem Ecclesiæ Romanæ.
93. Probatur neque esse ab eo collectum.
94. Germani quem codicem, quam canonum collectionem habuerint. 71.
95. Africa duplicem habuit codicem. 72.
96. Ecclesiæ universæ.
97. Et specialem Africanorum conciliorum.
98. Num privata auctoritate, an vero publica sit collectus ille Codex Africanus. 74.
99. Scriptus primum Latine, postea in Græcum versus. 76.

100. *Inseritur codici Ecclesiæ Orientalis.* 77.
101. *Receptus quoq; in codicem Romanæ Ecclesiæ.*
102. *Ordo ejus.* 78.
103. *Editiones.*
104. *Auctoritas codicis canonum Ecclesiæ universæ* 79
105. *Objectio de constitutionibus & canonibus Apostolicis.* 81.
106. *Constitutiones Apostolicæ examinatæ, & νοθείας accusatæ.* 82
107. *Quis fuerit ille Clemens Romanus, quibus adfinguntur constitutiones Apostolicæ.*
108. *Quæ ejus scripta, supposita & genuina.* 83.
109. *Varia judicia de constitutionibus Apostolicis.* 84.
110. *Probantium.* 85.
111. *Improbantium.* 86.
112. *Antiquorum judicia Latinorum.* 90.
113. *Æthiopum.* 92.
114. *Græcorum.*
115. *Rationes quare pro spuriis habendæ constitutiones Pseudapostolicæ.* 95.
116. *Non sunt scriptæ à Clemente.* 107.
117. *Non notæ patribus triũ primorum seculorum.* 109.
118. *Non notæ Latinis usque ad Bovii editionem.*
119. *Conjectura de tempore scriptionis & suppositionis.*
120. *Unde haustæ.* 110.
121. *Cardinalis Bonæ judicium rejectum de constitut. Pseudapostolicis.*
122. *Canones Apostolorum pars constitutionum Pseudapostolicarum sunt, juxta quosdam.* 114.

123. *Ve-*

123. *Verius autem & probabilius videtur, Impostorem hos canones suæ farragini inseruisse.* 115
124. *Sententia Doctorum de canonibus dictis Apostolicis.*
125. *De scriptore eorum.* 116.
126. *Græcorum sententia.* 117.
127. *Novella 6. Just. explicata de canonibus Apost.* 118.
128. *Canones Apostolici pars corporis juris.* 119.
129. *Latinorum sententia de canonib9 Apostolicis.* 120.
130. *Auctoritas apud Latinos non eadem quæ apud Græcos.* 121.
131. *Causæ quare propugnent posteriores Pontificii constitutiones & canones Apostolicos.* 129.
132. *Auctoritates & argumenta pro canonibus Pseudapostolicis examinata.* 130.
133. *Quinquaginta priores canones examinati.* 139
134. *Origo, auctor & tempus suppositionis horum canonum.* 147.
135. *De numero canonum Apostolorum error Lambert. Gruteri notatus.* 152
136. *Alii canones Apostolici Antiocheni spurii & fictii.* 153.
137. *Methodus & modus diversus colligendi & digerendi canones.*
138. *Primus.* 154.
139. *Corporis & codicis differentia Capelli.*
140. *Rejecta.*
141. Ἀκολουθία κανόνων *quæ.* 155.
142. Τάξις τῶν κανόνων. 156.
143. *Secundus modus collectionis.* 157.

144. E-

144 Editiones conciliorum. 159.
145 Tertius modus colligendi & digerendi. 160.
146. Duplex.
147. Breviatio canonum & breviarium canonum quid. 161.
148. Concordia canonum quæ.
149. Quarta digerendi ratio.
150. Nomocanon quis dictus.
151. Quintus colligendi modus.
152. Aliæ collectionum differentiæ.
153. Digestiones post codicem canonum Ecclesiæ Universæ. 162.
154. Dionysii Exigui duæ Collectiones. 163.
155. Fulgentii Ferrandi collectio.
156. Quis fuerit quando vixerit. 164.
157. Quando desierit vivere. 165.
158. Scripta ejus. 166.
159. Breviatio canonum.
160. Errores Baronii. 167.
161. Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconii. 168.
162. Johannis Antiocheni Presbeteri collectiones. 171.
163 Quare Scholasticus vocatus.
164. Fuit Presbyter & Apocrysius; & quale hoc officium. 172.
165. Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est. 173.
166. Scripta ejus collectiones.
167. Συναγογὴ κανόνων.

168. Νομο-

168. Νομοκάνων: 174. (*scribunt.*
169. *Theodoreto quidam collectionem hanc ad-* 175.
170. *Auctoritas Collectionum Johan. Scholastici.* 178.
171. *Martinus Bracharensis, eodem tempore in Hispania collectionem aut versionem novam fecit.* 180.
172. *Scripta ejus.* 182.
173. *Collectio canonum ejus.* 184.
174. *Quando facta.*
175. *Quare suam collectionem fecerit Martinus.* 185.
176. *Unde hauserit.*
177. *Quomodo diviserit.* 186.
178. *Editionum diversitas.*
179. *Canones Apostolici Martino Ignoti, error Doviacii cavendus.* 187.
180. *Martini hæc collectio per errorem, pro Martini Papæ canonibus habita.* 188.
181. *Progressus ad Cresconium, quis ille.* 189.
182. *Scripta ejus historica.*
183. *Canonica.* 190.
184. *Disquisitio de opere Cresconii accuratior.* 191.
185 *Initium Concordiæ canonum Cresconii, ab aliena manu additum.* 194.
186. *Editiones variæ.* 195.
187. *Cresconius primus decretales Epistolas Pontificum Romanorum inter canones locavit.* 196.
188. *Codex Ecclesiæ Orientalis.* 197.
189. *Quid additum sit Codici Ecclesiæ Orientalis, quod in codice Ecclesiæ Universæ non continetur.* 200.

190. *In codicem canonum Ecclesiæ Orientalis, primum receptæ sententiæ Patrum.*
191. *Hadriani Papæ collectio.*
192. *Caroli Magni Leges Ecclesiasticæ.*
193. *Ansegisi Abbatis collectio capitularis Caroli Magni & Ludovici Pii.*
194. *Auctoritas, vita & obitus.*
195. *Collectio Benedicti Levitæ.*
196. *Præfatio ejus collectioni præmissa.*
197. *Lotharii nomen quomodo in præfationem Ansegisi irrepserit, conjectura Pithœi.*
198. *Quid contineat collectio Benedicti Levitæ.*
199. *Libri posteriores diversos collectores habuisse videntur.*
200. *Unde hausti & collecti libri posteriores.*
201. *Benedictus Levita quis fuerit.*
202. *Fautor Pontificis Rom. fuit.*
203. *Conjunctio collectionis Ansegisi & Benedicti Levitæ.*
204. *Collectiones hæ confuse factæ & nullo ordine.*
205. *Auctoritas capitularium.*
206. *De integritate capitularium.*
207. *Quis Capitularia primus ediderit.*
208. *Ludovici Pii liber, qui Reformatio abusuum cleri inscribitur.*
209. *Caroli Calvi Capitulare.*
210. *Sirmondi editio capitularis Caroli Calvi.*
211. *Aliorum sequentium Regum Galliæ capitulæ.*
212. *Ex quibus libris collecta & edita sunt.*

213. *Diffe-*

213. *Differentia inter capitularia Caroli Magni & Ludovici Impp. & Caroli Calvi.*

214. *Quare capitularia & capitula vocentur.*

215. Κ Φάλαια.

216. *Capitulare Gregorii secundi Papæ.*

217. *Benedictus capitula Caroli collegit instinctu Otgari.*

218. *Antiqua capitularia M. S. carent titulo, & unde titulus hodiernus.*

219. *Baronius capitularia consensu & auctoritate Pontificũ produisse multis conatur adserere.*

220. *Isidori Mercatoris collectio.*

221. *Elogium e Biondello.*

222. *Quid supposuerit.*

223. *Quibus supposuerit Decretales Isidorus.*

224. *Isidorus Hispalensis, ut à quibusdam dicitur, non est auctor hujus suppositionis.*

225. *Vocatur hic Isidorus Peccator vel Mercator in aliquibus libris.*

226. *Cujus fuerit suppositor ille.*

227. *Benedictus Levita suspectus de suppositis vel collectis epistolis.*

228. *Argumenta contra Epistolas, easque suppositas evincentia.*

229. *Testes Isidori Mercatoris collectionem suspectam habentes, rejicientes & damnantes.*

230. *Quid Pseudo-Isidori collectio contineat.*

231. *Auctoritas hujus collectionis.*

232. *Qua versione usus sit Isidorus in sua collectione.*

233. *Scopus collectionis Pseudo-Isidorianæ & defensionis Turrianicæ.*
234. *Defensio Turriani qualis.*
235. *Auctores a Turriano M. S. non extantes citati.*
236. *De Turriano elogia, & ejus errores historici.*
237. *Quænam auctoritas Isidorianæ collectioni deferenda.*
238. *Photius.*
239. *Scripta ejus.*
240. *Nomocanon.*
241. *Ex quibus Conciliorum & Patrum canonibus compilatus sit.*
242. *Quando compilatus.*
243. *Ejus diversæ interpretationes.*
244. *Agylæi versio melior.*
245. *Nova editio, quæ extat in Bibliotheca juris canonici veteris commendata.*
246. *Codicis Dionysii Exigui accessiones, usque ad Leonem IV. Papam.*
247. *Progressus ad seculum XI.*
248. *Burchardi Wormatiensis.*
249. *Ad utilitatem suæ Ecclesiæ, colligit decretorum lib. XX.*
250. *Fontes & Materia hujus collectionis.*
251. *Summa librorum viginti Burchardi.*
252. *Ubi & quibus auxiliis decretorum libros compilaverit.*
253. *Nomen operis.*

254. *Quid*

254. *Quid de hac collectione habendum.*
255. *Potentia Romana ad summum culmen seculo XI. surrexit.*
256. *Gregorius VII. alias Hildebrandus potentiæ Papalis stabilitor.*
257. *Ejus DICTATUS.*
258. *Quare dictatus vocati.*
259. *Ex dictatibus hisce crevit jus Canonicum & nomen adsumsit juris.*
260. *Anselmus Lucensis, quo tempore vixerit.*
261. *Scripta ejus.*
262. *Ejus Collectio Canonum.*
263. *Ivo Carnutensis.*
264. *Ejus scripta.*
265. *Canonum collectiones ejus nomen referentes.*
266. *Decretum.*
267. *Pannomia.*
268. *Error Contii duplex.*
269. *Ugo Catalaunus auctor Pannomiæ.*
270. *Compendia Berchardi & Ivonis, tantum in usu.*
271. *Editiones Decreti Pannomiæ & operum Ivonis.*
272. *Isidori Mercatoris spurias decretales in opus suum adsumsit.*
273. *Deus dedit Cardinalis collectio canonum & aliud scriptum de privilegiis Romanæ sedis.*
274. *Gregorii Presbyteri collectio quæ Polycarpus dicitur.*

275. *Bernardus Papiensis, & auctor libri Populeti.*
276. *Seculo XII. inter Græcos & Latinos ferbuit studium Canonicum.*
277 *Joh. Zonaras.*
278. *Drungarius Magnus fuit & quis ille.*
279. *Monachus factus scripsit historiam.*
280. *Et ad Photii Nomocanonem item canones conciliorum.*
281. *Alexius Aristinus.*
282. *Ejus σύνοψις seu Epitome canonum.*
283. *Constantius Harmenopulus.*
284. *Quis fuerit.*
285. *Quo tempore vixerit.*
286. *Quid scripserit.*
287 *Epitome canonum.*
288. *Matthæus Blastares.*
289 *Scripta.*
290. *Simeon Magister & Logotheta.*
291. *Quis Magister.*
292. *Logotheta quis.*
293. *Simeonis Epitome canonum.*
294. *Gratianus.*
295. *Quis fuerit.*
296. *Natales ejus.*
297. *Professio.*
298. *Tempus quo vixit.*
299. *Ubi vixerit & canones collegerit.*
300. *Volumen decretorum.*

301. *Eugenio oblatum.*
302. *Ejus auctoritas.*
303. *Bacillarii & Baccalaurei unde dicti.*
304. *Tempus collectionis.*
305. *Titulus operis.*
306. *Ratio ejus.*
307. *Quid eum ad colligendos canones impulerit.*
308. *An pro lege aut canone valeat decretorum volumen.*
309. *Variæ sententiæ hac de re.*
310. *Fontes Decretorum.*
311. *Conciliorum canones cujus auctoritatis sint.*
312. *Et Epistolæ decretales.*
313. *Item Gratiani dicta cujus auct.*
314. *Palea unde dicta.*
315. *Cujus sint auctoritatis.*
316. *Legum auctoritas in decreto.*
317. *Pseudepigrapha supposita & conficta quæ in decretum retulerit Gratianus nullius sunt auctoritatis.*
318. *Judicia de Gratiano.*
319. *Non omnino rejiciendum opus Gratiani, ejus usus indicatur contra Pontificios.*
320. *Operis Gratiani consideratio ejusque partes.*
321. *Dubitant quidam an de pœnitentia & consecratione, sint tractatus Gratiani.*

322. *Adseruntur Gratiano.*
323. *Allegationes seu Citationes Decreti.*
324. *Notæ emendatorum, & rejectiones ad auctores: item, partes Gratiani.*
325. *Numeri & summaria capitum unde.*
326. *Inscriptiones distinctionum & quæstionum.*
327. *Quid vox SUPRA quid EXTRA in allegationibus significet.*
328. *Gratiani facta & obitus latent.*
329. *Epitaphium.*
330. *Cardinalem facit Albericus.*
331. *Omnibonus Magister Compilator Concordantiæ discordantium Canonum, ejusque opus Omnibonum.*
332. *Judicium Chiffletii de Cardinalitia dignitate Gratiani.*
333. *Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus dabatur.*
334. *Glossatores Decreti.*
335. *Glossographi unde. Glossæ quid.*
336. *Decretalium collectiones.*
337. *Decretales quid, eorum origo & progressus.*
338. *Prima collectio Decretalium Bernardi Circa.*
339. *Theodorus Balsamon.*
340. *Quis fuerit.*
341. *Nomophylax & Cartophylax quis.*
342. *Primus Blachernorum.*
343. *Balsamo Patriarcha Antiochiæ.*

344. Scripta

344. *Scripta ejus.*
345. *Editiones & interpretes Balsamonis.*
346. *Seculum XIII. Collectio Decretalium secunda.*
347. *Gilbertus & Alanus.*
348. *Job. Gallensis vel Vallensis.*
349. *Tertia Decretalium Collectio. Bernardi Compostellani.*
350. *Petri Beneventani, seu Innocentii III. collectio.*
351. *Quarta collectio Innocentii III.*
352. *Quinta collectio Tancredi Bononiensis.*
353. *Sexta collectio Gregorii noni, facta per Raymundum.*
354. *Utilitas priorum collectionum.*
355. *Raymundus quis fuerit & ejus vita, scripta & series decretalium.*
356. *Glossographi hujus compilationis.*
357. *Bernardus Bottonus Parmensis.*
358. *Boatin. Mantuan.*
359. *Frater Jacobus Canonic. S. Joannis in Monte.*
360 *Damasius.*
361. *Druzianus, Guandulfus.*
362. *Petrus Mandecator.*
363. *Capellani Summi Pontificis qui dicantur.*
364 *Censorum Romanorum labor in hac Collectione.*
365. *Arsenicus Monachus, & Patriarcha collegit synopsin canonum, seu Nomocanonum.*

366. Be-

366. *Bonifacii octavi compilatio.*
367. *Liber sextus Decretalium vocatur.*
368. *Qualis fuerit.*
369. *Inimicitiæ cum Rege Galliarum Philippo.*
370. *Ob eas liber sextus in Gallia non est receptus.*
371. *Seculo XIV. Clemens V. Clementinas collegit.*
372. *Johannis XXII. Extravagantes.*
373. *Regulæ Cancellariæ auctorem habent Johannem XXII.*
374. *Joan. XXII. multa pro sede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.*
375. *Reservationes ac taxas beneficiorum.*
376. *Annatas revocavit.*
377. *Divitias ingentes reliquit.*
378. *Cupidi fuit animi & audacissimi.*
379. *Rotam ordinavit.*
380. *Fuit Curiosus.*
381. *Quid sit regulæ Cancellariæ & cujus sint auctoritatis.*
382. *Constitutiones Marchiæ Anconitanæ.*
383. *Seculo XV. Extravagantes communes prodierunt.*
384. *Corpus Juris Canonici comparatum cum Corpore Juris Civilis.*
385. *Causa incrementorum juris Canonici.*
386. *Auctoritas juris Pontificii.*
387. *Quænam Doctorum Virorum judicia de jure Canonico.*

388. *Seculum XVI. Institutiones Pauli Lancelotti.*
389. *M. Antonii Cucchi institutiones Juris Canonici.*
390 *Pius IV Pontif. vulgat. concil. Tridentinum.*
391. *Eligit Roma Cardinales, & Doctos Viros ad emendationem Gratiani.*
392. *Pius Quintus aliquot addit.*
393. *Gregorius tertius vulgat Decretum emendatum.*
394. *Decretales etiam emendatæ & restitutæ.*
395. *Ex collectionibus anterioribus.*
396. *Et regestis vel registris Pontificum, & quid illa.*
397. *Originale quid.*
398. *Bullaria.*
399. *Cherubini.*
400. *Quarantæ.*
401 *Prosperi de Augustino.*
402 *Bullæ quid.*
403. *Commonitoria quæ.*
404 *Ex Commonitoriis Pontificum Canones excerpti.*
405 *Professiones fidei Pontificum Romanorum.*
406 *Enimundi Bonifidii digestio juris Orientalis.*
407. *Septimus decretalium liber a Petro Matthæi collectus.*
408. *Joh. Leunclavii jus Græco-Romanum.*
409. *Incertæ Collectiones.*

410. *Leonis primi.*
411. *Alterius, cujus meminit Joh. Scholasticus.*
412. *Tertia, quarta & quinta.*
413. *Septima Manuscripta in Bibliotheca Auctoris.*
414. *Seculum decimum septimum.*
415. *Christophorus Justellus.*
416. *Henricus Justellus & Guilielmus Voellus.*
417. *Laurentii Bochelli Decreta Ecclesiæ Gallicanæ.*
418. *Operis epilogus.*

FAMÆ ac VIRTUTI
Nobilissimi, Consultissimi, omnique Eruditionis genere Consummatissimi Viri,

D. GERHARDI à MASTRICHT

JCti, Antecessoris & Histor. Profess. Ordin. in Electoral. Universitat. Duisbergensi, Amici & Collegæ sui Honoratissimi,

CUM

Adornatæ à se in Augustinum de Emend. Gratiani *novæ Editioni subjungeret suam Juris Ecclesiastici Historiam.*

SI gratam *Gratianus* opem, nomenq; decusq;
Intulit Ausoniis per sua thura sacris;
Præsul & augustum tulit *Augustinus* honorem,
Commoda contortis substituendo locis;
Quid Tua, quid tantas infra sit gloria luces;
Qui lucem celebri fundis Utrique manu,
MYSTA SAGAX, JURIS JUBAR, HISTORIÆQVE MEDULLA,
ET CONSULTA SACRI VOXQVE MANUSQVE FORI?
Te referente suas Ecclesia noscere leges
Incipit & tanti prodit origo Sacri.
Ortus & accedens ausis Papalibus ætas;
Mox grave Juris opus; denique mole-tuens;
Et si quid reliquum cupiat mens avida rerum.
Cuncta patent nitido condecorata stylo
Nunc

Nunc *Gratianus* ovat, nunc *Augustinus* in orbem,
Evolat, at fama latus uterque Tua.
Tu tenebris sine fine facem, morientibus ævum
Affers: an cum ævo Laus Tua fluxa Tuo?
Non: si posteritas dignæ præconia famæ
Versat; & in calamo vivis abunde tuò.
Affert Svada salem, jungit Themis Alma valorem
Qui pereat pretio quod valet atque sale?
Nunc Te plausus habet, speciosa *Colonia* vultum
Erigit, & Nati splendet honore sui.
Gaudet Docta cohors, Tibi Tota Academia laudes
Adjicit & clari nomina clara Viri.
Me Tua quem forte Tibi junxit fœdere virtus,
Et servat fido dextera, cana fides,
Sic nomen celebrabo Tuum, quo Jura decorem
Ars bona quo pretium protulit usq; suum.
Sic Te *Diva* locat: rutilum sic itur ad astrum,
Quod colit in summo Docta Minerva Polo.
Gratuler his meritis, An nunc Astræa per auras
Ipsa volat, juncta promere vota manu:
Hoc scio: si geminis facias Te inclarescere Musis;
Quod magis expectet vix faver orbis habet.

m. mq; fecit

WILHELMUS CRUSIUS, Berolin.
Jurium D. & Prof. Ord.

GERHARDI von MASTRICHT
JCti & Antecessoris,

HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI ET PONTIFICII,

SEU

De Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus, Auctoribusque Juris Ecclesiastici & Pontificii

TRACTATIO.

SERVATOR noster Jesus Christus, perfecto negotio redemtionis nostræ, in cœlum, Ecclesiæ suæ supremus Rex, abiturus, Apostolos suos, quos vivus elegerat, ad colligendam Ecclesiam Christianam per universum orbem, cum potestate docendi & scribendi, misit. Hi fidei nostræ principia, modumque cultus, novo fœderi congruum, cum fideliter tradidissent, & sanguine doctas veritates plerique obsignantes, ad Patriam cœlestem, *οἰκίαν* illam

I. Origo & causa Conciliorum.

 ἀχειρο-

ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ad cujus ſpem & præmium fideles erudierant, abiiſſent; non diu populus Chriſtianus in dogmatibus fidei, aut diſciplina morum & ritibus eccleſiaſticis (quorum magnam partem liberæ cujusque Eccleſiæ determinationi, obſervata tantum ordinis decentia, reliquerant Apoſtoli) concors fuit; ſed in primordiis fere, vel aſtutia Sathanæ, ſummi concordiæ & veritatis eccleſiaſticæ oſoris; vel humani ingenii ſuperbia, inquietudine, mutabilitate, rerumque novarum ſtudio & pruritu, in fide, moribus & ceremoniis eccleſiaſticis, à prima ſimplicitate & veritate, ad ſuperſtitionem, (ad quàm, utpote propria figmenta, indoles humana propendet,) & exitialia dogmata multi deflexerunt: neque deflexiſſe ſatis erat, aut inveniſſe errores, debuerunt etiam defendi, & propagari tanquam ſalutaria inventa, Quibus hominibus & dogmatibus perditis, cum ii, quibus reipublicæ Eccleſiaſticæ cura mandata erat, ſe opponerent, neceſſe aliquando fuit convocare Presbyteros, ſeu Epiſcopos (ejusdem enim officii utrumque nomen primis Chriſtianiſmi primordiis fuit) Doctores, aliaque eccleſiæ membra illuſtriora & in rebus fidei verſatiora; idque vel unius aliquando urbis ſeu collegii, vel diver-

diversarum, aut aliqvando etiam, si negotii pondus id exigeret, latiusque exitiale dogma serperet, omnium, quantum possibile erat, per totum Christianum Orbem Ecclesiarum, ut illi unanimi sententia, invocato spiritus sancti auxilio, de dogmate disquirerent, probarent vel improbarent, &, quid imposterum observandum esset, decernerent. In his imitati Apostolos, qui primum istiusmodi conventum Hierosolymæ instituerunt, cum quidam in re Christiana nondum satis eruditi, *συμβίβασιν* Judaici & Christiani cultus urgerent. Hæc initia & causæ conciliorum & synodorum fuerunt, quæ primis tribus Christianismi seculis purioribus, & à superstitione magis alienis, rarissima fuerunt, quarto & quinto invalescere, & sequentibus in consuetudinem abire cœperunt. Quidquid in his à Patribus decernebatur, illud *canonis* nomen accepit, quod regulam & normam præscriberet credendi & vivendi; mutuo sumpto nomine à scripturis sacris, iisque canonicis, ideo sic dictis, quia suprema Lex credendi & vivendi in iis tradebatur; ad quas tamen etiam translata est vox primum ab artificibus mechanicis, qui ad canonem exigebant, an quid rectum esset; adposite Æschines, ὥσπερ ἐν τῇ τεκτονικῇ, ὅταν εἰδέναι βουλώμεθα τὸ

2. Concilia primis seculis rara.

3. Concilii decretum canon dicebatur, & quare.

ὀρθὸν καὶ τὸ μὴ, κανόνα προσφέρομεν. Ab his postea omnes cæteræ significationes sumtæ, & per metaphoram vox translata est ad leges, quibus, quod rectum, præscriptum; item ad scientias, in quibus regulæ, seu canones inventi & traditi, ad quos rectitudo scientiarum examinanda erat, docente id eleganter *Porphyrio in Harmonicis, ex Ptolemaide Cyrenaica* clarissima fœmina, de scientia canonica, quæ postea Harmonica dicta est, à qua ad alias scientias hæc transferri possunt; verba Ptolemaidis hæc refert Porphyrius. Ἡ οὖν κανονικὴ πραγματεία κατὰ τίνας μᾶλλον ἐστὶ καθόλου; κατὰ τοὺς Πυθαγορικούς. Ἣν γὰρ νῦν Ἁρμονικὴν λέγομεν, ἐκεῖνοι Κανονικὴν ὠνόμαζον. Ἀπό τινος κανονικὴν αὐτὴν λέγομεν; Οὐχ᾽ ὥς ἔνιοι νομίζουσι, ἀπὸ τοῦ κανόνος ὀργάνου παρονομασθεῖσαν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς εὐθύτητος, ὡς διὰ ταύτην τῆς πραγματείας τὸ ὀρθὸν τοῦ λόγου εὑρόντος. Latine sic verti possunt: *Canonicum vero studium juxta quos est generalius? Juxta Pythagoricos. Quam enim nos nunc vocamus* Harmonicam, *illi appellabant Canonicam. Sed cur illam Canonicam vocamus? Non, ut censent quidam, à Canone instrumento, sed à rectitudine. Quoniam ratio invenit id, quod rectum est, quando utitur regulis seu canonibus harmonicis.*

4. Origo Hic canon num à קנה *Kaneh*, deducatur, ut

ut *Stephanus* notat, quod ſeptuaginta Interpretes κάλαμον vel καλαμίσκον reddunt; unde & *Canna* videtur eſſe, quod antiquitus ea recti eſſet menſura; an rectius per Metatheſin ab: אֲנָךְ, quod *canonem* ſeu perpendiculum notat; ut ex *Beckmanni* originibus hoc cum multis aliis notat Clariſſimus *Voſſius*; aliis diſpiciendum relinquimus. Neque etiam nunc evagandum in disquiſitionem variarum ſignificationum hujus vocis, abunde id Viri Doctiſſimi fecerunt, & maxime de lingua Græca bene meritus *Henr. Stephanus* in Theſauro; nobis tantum tradendæ ſignificationes eccleſiaſticæ, quæ potiſſimum ad inſtitutum noſtrum faciunt. Harum quinque Magnus Beza Stephano ſuggesſit, quas præpoſtero ordine recenſebimus, quia is maxime facit ad rem præſentem. Primo κανὼν eſt ἐκκλησιαστικὴ τάξις. *Synod. Laod.* 24. id eſt, catalogus eorum, qui eccleſiis in quocunque munere ſerviunt, quorum alios vocabant *Clericos* generali nomine, ut *Apoſt. Can.* 25. 31. 85. & 1. *Conſtant. Synod. can.* 6. & horum rurſus alii ἱερατικοὶ vocabantur, puta Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi, quos Ordines poſtea majores vocarunt, alios vero *Clericos* ſpeciali nomine, ut animadvertere licet ex *Apoſtolico canone* 17. & *Laodic. Syn. c.* 24. 27. 30. & aliis

vocis canonis.

5. Variæ ſignificationes vocis canonis.

6. Prima.

 non-

nonnullis. Cæteros autem ſic à laicis diſtinguebant, ut non eſſent quidem ἐν κλήρῳ κατηριθμημένοι, quoniam χειροθεσίαν non habebant, ut loquitur 2. *canon Chalced. ſynod.* qui etiam dicuntur οἱ ἐν ἐκκλησιαστικῷ τάγματι ejusdem *Synod can. 6.* & κατειλεγμένοι *can. 10.* & εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντες *can. 20.* ſed illa generali appellatione dicerentur ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, ut *Nicen. Synod. can. 14.* & οἱ τοῦ κανόνος *Chal-*
7. Secunda. *ced. ſynod. can. 2.* Secundo κανὼν λειτουργίας quibusdam Græcis Theologis & Latinis recentioribus certa benedictionis cœnæ
8. Tertia. myſticæ formulam denotat. Tertio κανὼν eſt poſitus pro fidelium epiſcoporum & præſertim Martyrum catalogo, quorum in ſolemnibus precibus memoria celebrabatur; cujus conſuetudinis aliqua veſtigia in Græcæ & Latinæ liturgiæ canone adhuc retinentur. Hunc autem olim etiam morem fuiſſe ex quorundam veterum Theologorum ſcriptis liquido conſtat, & ex recentioribus ſcriptoribus *Nicephorus* præſertim multis explicat *lib. 14. cap. 25. & 26.* ubi contentionem illam narrat de Chryſoſtomi nomine in Myſticas tabulas referendo, inde factum arbitror, ut *canonizati* dicti ſint, quorum memoria publico Eccleſiæ conſenſu celebrabatur, unde orta tandem di-

vorum

vorum invocatio. Porro κανὼν ideo pro
catalogo ponitur, quod catalogus certa nor-
ma & regula esset, iis dignoscendis, qui in
illo recensebantur. Quarto κανὼν pro sa- 9. Quarta.
crorum librorum catalogo, ut multis locis
nominat Eusebius, quorum inviolabilis est
auctoritas, & ad quos, velut certissimam
normam, exigenda sunt omnis Christianæ
religionis dogmata, ut in *canone Apostolico*
85. hanc inscriptionem habent quædam
editiones, καινῶν βιβλίων κανών, qui hujus
vocis usus invenitur *in synopsi divinæ scri-*
pturæ Athanasio attributæ, ubi & κανονικὰ
βιβλία vocantur libri ea comprehensi. Tan- 10. Quinta.
dem quinto κανὼν est regula & norma di-
sciplinæ sive politiæ Ecclesiasticæ, ut est
Apostolicis primum παραδόσεσι, deinde sy-
nodis legitimis descripta, unde & *canones*
vocantur constitutiones his de rebus factæ;
interdum copulantur hæc duo, διατυπώ-
σεις & κανόνες, tum alibi, tum in Græca
concilii Nicæi historia. Ab hac autem κανόνος
significatione jus canonicum, quod vo-
cant, nomen invenit. Verum harum si- 11. Examina-
gnificationum prima & tertia, sunt eædem, tæ hæ signi-
& est tum κανὼν idem cum diptychis eccle- ficationes.
siasticis, de quibus late à nobis actum est
in *Schediasmate de Susceptoribus Infantium ex*
baptismo. Ubi *diptycha* ecclesiastica distinxi-

mus in vivorum & mortuorum, *vivorum* diptycha sunt κανὼν eorum, qui Ecclesiis serviebant in quocunque munere; *Mortuorum* vero sunt, in quæ nomina, status, ordo & obitus Episcoporum referebatur. *Vid. p. 37. & seq.* Ubi & de aliis diptychis. Secunda significatio ad quintam referenda est, quia κανὼν ille λειτουργίας nil aliud est, quam definitio per canonem ecclesiasticum formulæ, quomodo mystica cœnæ benedictio peragi debeat; quemadmodum κανὼν in jure & legibus vocatur, quod lege est definitum & determinatum; item tributum illud, quod certa lege est statutum & indictum, ut videri potest apud *Asconium Pædianum*, qui inter pensitationum genera vocat *canonem, oblationem, & indictionem*; & qui hunc canonem exigebant *canonicari*, vocantur *Novello 30. & 136.* item apud Cassiodor. *lib. 11. & 12. var.* & Centies in jure nostro *canon* vocatur præstatio quædam, quæ legibus vel pactis est definita. Cujus tractatio non est hujus loci: Sed, quod magis affine est nostræ tractationi, κεκανονισμέναι σύνοδοι leguntur in *synodi Chalcedonensis canone*, qui in *Codice canon. Eccles. universæ est 197. istius synodi 19.* quas interpretatur Justellus *canonibus constitutas synodos*, Dionysius Exiguus *& Cod. canonum*

Eccles.

Eccles. Rom. statuta concilia; intelligit autem canon iste, Provincialia ista concilia, quæ canonibus ecclesiasticis sunt statuta & mandata, ut bis quotannis convocentur. Quarta vero significatio est primaria & vere ecclesiastica, qua libri sacri, quia perpetuam vitæ & morum regulam præstant, *canonici* sunt dicti; à qua, ut supra memoratum, decreta ecclesiastica, quæ dogmata fidei vel ritus determinant, aut mores informant, *canones* sunt dicti, quod adinstar scripturæ vitam hominis Christiani dirigant. Non tamen pari virtute & obligatione. Major enim sine ulla comparatione scripturæ canonicæ est auctoritas, quam canonis ecclesiastici in concilio decreti; illius enim prætoria est, hujus nulla, nisi illi innitatur & cum ea consentiat. Illius infallibilis est, hujus fallibilis, quod multis canonibus vel unius concilii Tridentini firmari posset, si quis hospes in antiquitate Ecclesiastica de eo dubitaret. Non dant, concilia ejusque canones nobis novas veritates, in scriptura non revelatas, sed sunt tantum suffragia & sententiæ, de veritatibus antea revelatis, quas mali quidam, aut non satis docti detorserunt in pravum sensum, aut non recte intellexerunt. Hæc de dogmatibus fidei intelligimus, in quibus concilia

12. Unde proprie constitutiones ecclesiasticæ *canones* dictæ.

13. Diversa canonum efficacia.

ejusque decreta, nobis non magis sunt norma fidei, quam Judicis sententia juris & justitiæ. Sed ut hæc secundum jus & justitiam ferri debet, ita illa scripturæ inniti, siquidem nos ad credendum obstringere velint. In ritibus autem Ecclesiasticis, quæ libertati Ecclesiæ Christus & Apostoli sæpe reliquerunt, magis proprie decreta conciliorum canonem seu regulam vivendi & parendi præscribunt, quam quisque observare tenetur, dummodo generalis illa ordinis decentia sit observata. Utraque tamen definitio conciliorum & de dogmatibus fidei, & de ritibus Ecclesiasticis, non inconcinne nomine *canonis* toleratur, ut sint regula fidei ac morum, quatenus Scripturæ innituntur, & veritates illius comprobant, aut morale illud ordinis determinant.

14. Antiquis magis *canonis* quam *juris* nomen placuit, quod postea successit.

Placuit id nomen antiquis magis, quam illud *juris* nomen, aut *juris Ecclesiastici*, aut *juris canonici*, quod serius, forte fastu & æmulatione Romani Pontificis introductum est; de quo postea pluribus.

15. Differentia seu species canonum.

Exinde patet canones esse duplicis generis, quidam agunt de fidei capitibus, eaque ex scriptura determinant; quidam vero tantum mores, disciplinam, ritusque ecclesiasticos respiciunt, quod & specialibus vocibus veteres videntur indicasse, eos enim canones concilio-

ciliorum, quibus fidei capita determinant, δόγματα, latini *decreta*; quibus vero mores & disciplina Ecclesiæ regitur, *canones* appellarunt. Illustræ hujus rei documentum habemus in *Imperat. Nostri Juliani Novell. 131.* quæ inscribitur περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ προνομίων τῶν εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας: quod in rubrica vertitur, *de Ecclesiasticis titulis & privilegiis*: in procemio vero, *de regulis ecclesiasticis & privilegiis*, melius. In hac Novella *capite primo*, disertim δόγματα & κανόνες distinguuntur à se invicem, & tamen in principio omnes sub nomine canonum ecclesiasticorum continentur. Cape Verba Imperatoris Græca. Θεσπίζομεν τοίνυν, τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη. καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων ρν. πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη. καὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι, καθ' ἣν Εὐτύχης μετὰ Νεστορίου ἀνεθεματίσθη. τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφὰς, δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν. Quæ ita vulgo versa leguntur, sive à *Berguntio Pisano*, ut vult *Anton. August.* sive ab alio; dubitat enim *Contius in Dedicatione Novellarum ad Jacobum*

16. δόγματα & *decreta* quæ.

17. Novella 131. explicata.

cobum Cambraeum. Sancimus igitur, vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ a ſanctis quatuor conciliis expoſitæ ſunt, aut firmatæ, hoc in Nicena trecentôrum decem & octo, & in Conſtantinopolitana ſanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Neſtorius eſt damnatus, & in Calchedonia, in qua Eutyches cum Neſtorio anathematizatus eſt. Prædictarum enim quatuor ſynodorum dogmata ſicut ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſervamus. Manifeſte Imperator eccleſiaſticos canones in principio vicem legum vult obtinere, ſub quibus illa de fide capita, & de moribus & ritibus regulas, ſimul complectitur, quæ poſtea diſtinguit, illa *dogmata*, (quam vocem interpres quoque retinuit, cum potuiſſet vertere *decreta*) has *canones* vocans. Apud *Euſeb.* quoque *lib. 6. cap. 35. H. E.* ubi de Concilio Romano contra Novatum agit, in quo doctrina ejus: non dandam eſſe pœnitentiam lapſis tempore calamitatis & perſecutionis fratribus, damnatur; quod Epiſcopi cæterique decreverunt, δόγμα vocatur: δόγμα, inquit, παριστάται τοῖς πᾶσι, quod Chriſtophorſonus reddit, *à quibus omnibus tandem decernitur*, nimis generaliter, ita ut emphaſis vocis pereat: melius, *decretum ab omnibus factum eſt.* Locum totum Euſebii paulo poſt adduco.

adduco. Ipſe etiam *Lucas* illa, quæ in concilio Hieroſolymitano *Actor.* 15. decreta erant, δόγματα vocat, *Actor.* 16. *v.* 4. ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. ubi Beza δόγματα vertit, *Placita*; Piſcator, *Instituta*; vulgatus retinet græcam vocem, quam tamen *Actor.* 17. *v.* 7. vertit *decreta*, ut & *Ephes.* 2. *v.* 15. 2. *Coloſſ.* 2. *v.* 14. ubi Beza illud ἐν δόγμασι vertit *in ritibus*. Lucæ vero 2. uterque vertit δόγμα *edictum*, *Gloſſæ novæ à Labbæo* editæ, δόγμα interpretantur θέσπισμα. Non tamen inficias imus iſtam differentiam inter *canones* & *dogmata* ubique forte non ſemper, neque tam accurate obſervari, quin unum pro alio poſitum inveniatur. Maxime poſterioribus temporibus & conciliis, quibus indifferenter omnia decreta, ſive dogmata fidei, ſive ceremonias eccleſiaſticas reſpiciant, *canones* vocarunt. Item *decreta* & *capitula*, probantibus id affatim conciliorum inſcriptionibus. Primis tamen temporibus, & poſtea diu adhuc, ſaltem ad tempora usque Juſtiniani Imperatoris Noſtri, ut patet ex eius ſupra addicta *Novella* 131. videtur diſtinctio *decretorum* ſeu *dogmatum* & *canonum* alicujus obſervationis fuiſſe, quamvis nec hoc affirma-

18. Differentia inter δόγματα & canones non eſt.

affirmare ausim, perpetuum fuisse, ut non aliquando unum pro alio positum sit. Nunc ad originem canonum progrediendum.

19. Paucitas canonum primis seculis, quia pauca concilia habita.

Primis Christianismi temporibus usque ad seculum tertium tantum scriptura in ecclesia audita est, nulli fere canones, quia paucissima concilia habita, velut Hierosolymitanum illud, quod actis Apostolicis insertum est;

20. Concilium Hierosolymitanum.

in quo actum de legibus ceremonialibus Mosaicis, & an Christianos obligarent; adserta in eo Christiana libertas, decreta facta, ut ob scandala Judæorum in districtu Antiochiæ, Syriæ & Cilicia, abstinerent ab idolothytis, sanguine, suffocato & scortatione. Seculo secundo conventus quidam in Asia, Syria, Palæstina, in Occidente Romæ & in Gallia habiti contra hæreses Montani & Cataphrygum, & controversiam Paschalem. Dein medio fere seculo

21. Concilium Romanum contra Novatum.

tertio, & quod excurrit, Romæ contra Novatum, ejusque sequaces; in quo tamen canones non sunt editi, sed δόγμα istius refert Eusebius lib. 6. Hist. Eccles. cap. 35. ἐφ᾽ ᾧ συνόδου μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης συγκροτηθείσης ἑξήκοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δὲ ἔτι μᾶλλον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ τοῦ πρακτέου διασκεψαμένων, δόγμα παρίσταται &c. *Ob quam*

rem

rem concilium maximum Romæ cogitur, in quo sexaginta Episcopi & Presbyteri totidem & amplius, una cum diaconis in unum conveniunt. A Pastoribus etiam separatim per singulas cujusque regionis provincias, quid ea de re agendum esset, deliberantibus, colloquia fiunt. Ab omnibus δόγμα decretum *constituitur, Novatum ejusque fautores, tanta superbia inflatos, & quotquot illius inhumanissimæ & à fraterna charitate alienissimæ opinioni assentirentur, in eorum numero, qui erant ab ecclesia exclusi, haberi: Fratres autem, qui casu infelici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamentis curari, & ad sanitatem restitui.* Aliæ quoque hoc seculo habitæ synodi passim in Africa, Asia, Occidente, sed nulli fere in his canones in diptycha ecclesiastica, & ex his in Codicem Canonum relati. Primi canones, qui in eo exstant, scripti sunt in synodo Ancyrana provinciali, viginti quatuor; qui tantum genuini sunt; habita est hæc Ancyræ, civitate Galatiæ, principio seculi quarti, ut quidam volunt sub Imp. Diocletiano, alii, sub Constantino Imperatore, & Silvestro Papa Romano, A. C. 314., inter quos est Baronius. Pontacus A. C. 302. habitam putat. Hanc excepit & supplevit synodus Neocæsariensis, itidem provincialis Neocæsariæ habita, ut quidam conjiciunt, (de tempore enim certi quid statui vix potest,

22. Primi Canones Codicis canonum, in synodo Ancyrana scripti, quando hæc habita & quot ejus Canones.

23. Secundi in Neocæsariensi, ejusque tempus & numerus canonum.

test,

test, neque etiam multum nostra interest ad præsentem tractationem) Sub Constantino & Miltiade Pontifice, Anno 318; Baronius in Annum 314. conjicit. Canones habet quatuordecim, qui quoque in Codicem canonum conjecti. Post has synodos quidam censent habitam synodum Laodicenam, in qua LIX. canones scripti, qui etiam leguntur in codice canonum Ecclesiæ universæ. Hujus sententiæ est Baronius, qui Laodicenam locat inter Neocæsariensem & Nicenam ad annum 319. velut ejus epitomator eam recenset An. 314. quam tamen alii rejiciunt in Annum 364. Pontacus in Annum 368. alii 355. ut recte Doctissimus Lydius de tempore hujus concilii dixerit, Oedipum illud non facile divinare posse. Baronii rationes ante Nicenam habitam hanc synodum valde probabiles sunt. Apparent quoque in Codice Canonum antiquissimo Ecclesiæ Catholicæ viginti canones synodi Gangrensis, cujus quoque certum tempus ignoramus, quia vero per Osium Gangris, Civitate Paphlagoniæ, habita fuit, ex tempore, quo Osius in Oriente, ab Imperatore Constantino ex Hispania evocatus, hæsit, recte conjicit Baronius Anno 319. circiter habitam esse, Pontacus rejicit in annum seculi quarti XXVIII. alii in 36tum, alii longius. Est hæc quoque

24. Laodicena synodus, ejusque tempus, & numerus canonum.

25. Gangrense concilium ejusque canones.

26. Nicæna ſynodus prima & Oecumenica, ejusque canonum numerus.

quoque provincialis, ut præcedentes. Eam excipit famoſisſima illa Nicæna, Synodus Oecumenica 318. Epiſcoporum, à pleriſque in annum C. 325. conjecta, in qua xx. Canones ſcripti, teſte vel unico codice canonum Eccleſiæ univerſæ, quos plerique antiqui & recentiores tantum pro authenticis habent, rejectis octuaginta, quos Turrianus & Piſanus ex Arabico Latinos fecerunt, & orbi obtrudunt, cujus erroris cauſam poſtea ſumus detecturi.

27. Cur Nicæni canones in codice canonum Catholicæ Eccleſiæ, primo loco poſiti.

Hi, quia in ſynodo Oecumenica ſcripti, primo loco in codice canonum Eccleſiæ univerſæ, ſeu catholicæ, comparent. Quam rationem etiam ipſe codex canonum Catholicæ Eccleſiæ adducit poſt canones Nicænos, τῆς ἐν Ἄγκυρα συνόδου κανόνες κέ. οἵ τινες προγενέστεροι μέν εἰσιν τῶν ἐν Νικαία ἐκτεθέντων κανόνων, δευτερεύουσι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντείαν. *Concilii Ancyrani canones xxv. qui quidem priores Nicænis, ſed ideo poſtpoſiti ſunt propter auctoritatem ſynodi Oecumenicæ.* & iterum poſt hos canones. *Concilii Neocæſarienſis canones xiv. qui quidem ſunt Ancyranis poſteriores, Nicænis vero antiquiores.*

28. Quando cœperint colligi canones.

Ab hoc tempore probabile eſt, cœptam eſſe collectionem canonum, ita ut canones Nicæni primo loco ponerentur, iisque ſubnecterentur canones, Nicænis anteriores, jam

relati Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses & Laodiceni; hoc enim ordine in codice sæpe citato canonum Ecclesiæ Catholicæ comparent. Nisi quod Laodicenis, præmittantur Antiocheni XXV., scripti in synodo, Antiochiæ habita à provincialibus Episcopis, in causa Athanasii potissimum; sub Constantio & Constante, Imperatoribus, & Julio, Papa Romano, anno Christi 341. Tum sequuntur in eodem Codice, septem Canones Concilii Oecumenici secundi, Constantinopolitani vero primi, quod habitum sub Theodosio Imperatore, anno Christi 381. juxta *Baronium*, juxta alios 383. vel 386. contra Macedonium. Hos excipiunt Ephesini, concilii Oecumenici tertii, Canones octo, qvod habitum est seculi quinti anno XXXI. contra Nestorium, sub Theodosio secundo. Claudunt tandem codicem canonum XXIX. canones Concilii œcumenici quarti Calchedonensis, sub Martiano Imperatore habiti, seculo quinto medio fere, contra Eutychen. Ex horum conciliorum canonibus conflatus est Codex Canonum Ecclesiæ Catholicæ, quorum tantum ideo placuit facere mentionem, quia faciunt ad institutam à nobis Historiam Juris Ecclesiastici. Sunt quidem alia concilia, synodique, & in iis scripti canones, antiquiores

29. Concilium Constantinopolitanum primum, Oecumenicum secundum & ejus canonum numerus.

30. Ephesina synodus Oecumenica tertia, & numerus canonum.

31. Concilii Calchedonensis Oecumenici quarti canones XXIX. claudunt codicem canonum Ecclesiæ universæ,

quiores relatis; veluti concilium Eliberinum, quod in Hispania in principio seculi quarti, anno nimirum, ut melior fert sententia, quarto vel quinto, ad restituendam collapsam lapsorum disciplinam, in occidente habitum. Cui rei quoque in oriente Petrus, Alexandrinus Episcopus, eodem tempore scripserat suos canones pœnitentiales, qui & hodie perennant, & leguntur in bibliotheca Patrum tomo septimo, & apud Theod. Balsamonem in Nomocanonis fine. Habita item Arelatensia concilia, primum & secundum, sed quia horum canones in codicem ecclesiæ universæ non sunt relati, ideo consulto præterimus, & inquirimus potius, quando habuerit initia sua iste codex canonum Ecclesiæ universæ. Valde verisimile est, ut jam dictum, initia ejus fuisse statim post concilium Nicænum, cujus quisque Episcopus exemplar ad ecclesiam suam & ibidem in diptycha ecclesiastica retulit. Non vero solos tantum canones Nicænos, sed etiam memoratos supra, Nicænis anteriores, quia iidem ad disciplinam ecclesiasticam faciebant, & à Nicænis patribus adoptati & confirmati esse videntur; probante id non obscure Novella Imperatoris Nostri 131. in qua per βεβαιωθέντας, intelligit Imperator canones priorum conciliorum

32. Canones conciliorum antiquiores, sed non relati in codicem canonum; velut concilii Eliberini.

33. Canones pœnitentiales Petri Alexandrini Episcopi.

34. Quæ initia habuerit codex canonum.

35. Qui canones cum Nicænis recepti.

36. Quot canones in principio habuerit codex canonum.

37. Quot postea ac creverint.

38. Ecclesia post tempora Nicæni concilii scriptura & canonibus cœpit regi.

39. Codices duo scripturæ, & canonum, in conciliis propositi.

40. Testimonia de codice S. Scripturæ.

liorum. Ex quibus verosimile, quod primus codex canonum habuerit tantum canones, CXXXVIII. viginti nempe Nicænos, 25. Ancyranos, XIV. Neocæsarienses, LIX. Laodicenos, & XX. Gangrenses. Qui postea crevit ad tempora concilii Calchedonensis, à quo, ut ex Imperatoris Justiniani Novell. 131., confirmatus est, ad canones CCVII. accedentibus Antiochenis XXV. Constantinop. VII. Ephesinis VIII. & Calchedonensibus XXIX. Ordo horum conciliorum in concilio Constantinopol. in Trullo canone ἐπισφραγίζομεν est idem, qui in Codice universæ Ecclesiæ invenitur observatus. Post tempora itaque synodi Nicænæ primæ, ecclesia duplici jure cœpit regi, divino, quod in sacris literis, & canonico, quod in codice canonum continebatur. Qui codices ambo in conciliis in medio consessus ponebantur, ut ex iis dogmata pietatis explorarentur, obortæ hæreses refutarentur, & controversiæ ad disciplinam ecclesiasticam, saeramque politiam, pertinentes, dirimerentur. De sacris propositis literis testimonium habemus *in Epistola synodica concilii Aquilejensis, tom. 1. concil.* cui præfuit Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, *ad Gratianum Valentinianum & Theodosium Impp. Proposita*, inquit, *divinæ in*

næ in medio scripturæ; item in *Apologia Cyrilli ad Theodos. de synodo Ephesina Oecumenica tertia*, & passim in *actis concilii Calchedonensis, Constantinopolitani in Trullo, Nicani secundi*, quorum loca doctissimus *Christophor. Justellus*, optime de jure & antiquitate ecclesiastica meritus, *in Præfatione ad Codicem canonum Ecclesiæ universæ* refert. De proposito codice canonum habemus testimonia *concilii Calchedonensis*, quod ex eo canones citat, & de controversiis ex iis pronunciat. *Sic actione IV. Ætius, Archidiaconus Constantinopolis, dixit; Regula est hæc cum aliis posita à sanctis Patribus, quam custodientes sanctissimi Episcopi, docent & Clericos & Monachos & omnes Christum colentes; si autem inveniant aut insultantes, aut acquiescere non volentes, hac utuntur regula: & ex Codice relegit hæc:* (nempe canonem v. concilii Antiocheni) *si quis Presbyter aut Diaconus suum contemnens Episcopum &c. Omnes Episcopi clamaverunt, hæc justa regula, hæc regula patrum.* Iterum *actione XI. Stephanus, Episcopus Ephesi, dixit; supplico, ut canones relegantur, qui dicunt: ut is, qui in alia civitate ordinatus est constitui non possit in altera. Gloriosissimi judices dixerunt: relegantur hi canones: Leontius, reverendissimus Episcopus Magnesiæ, ex Codice relegit regulam nonagesimam quintam*

41. Item de codice canonum.

quintam (est iste canon 16. concilii Antiocheni, in codice vero canonum Ecclesiæ universæ canon xcv.) *si quis Episcopus vacans, super ecclesiam vacantem &c. Idem Reverendissimus Leontius ex eodem* Codice *legit regulam nonagesimam sextam. Si quis Episcopus Ordinationem acceperit Episcopatus &c.* tandem Actione XIII. *Gloriosissimi judices dixerunt: Canones legantur. Beronicianus Secretarius divini Consistorii ex* codice *legit: Episcopus oportet quidem præcipue ab omnibus Episcopis provincialibus ordinari &c.* qui est canon quartus synodi Nicænæ. Exinde patent duo, primum, quod volebamus probare, etiam codicem canonum in conciliis præsto fuisse, & ex eo diremtas controversias; Item alterum, quod quædam collectio canonum post concilium Nicænum facta fuerit; quod ex eodem Calchedonensi concilio etiam odoratus est *Baronius tomo 3. Anno 341. n. 34. Illud compertum est*, inquit, *ex quadam antiquiori nobis incomperta collectione* (quæ nunc edito Codice Canonum Ecclesiæ catholicæ Græco notissima est) *in concilio Calchedonensi duos canones Antiochenæ synodi, in actione IV. atque XI. ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antiocheni concilii, quorum quidem in eo codice, qui in synodo probatus & lectus est, actione XI. prior nonagesimus quintus, alter nonagesi-*

42. Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.

nagesimus sextus erat numero consignatus; cum tamen iidem in concilio Antiocheno sextus decimus & septimus decimus ordine describantur. Ut plane appareat non ex ipso Antiocheni concilii codice editos esse, sed ex quadam ante jam facta collectione, communi majorum auctoritate probata. Hujus concilii Calchedonensis beneficio, modum restituendi Codicem antiquum expiscatus est *Auctor anonymus*, sed Doctissimus, consultationis de controversia inter Paulum Quintum Papam Romanum & Remp. Venetam, qui est *Jacobus Leschasserius*, ubi docte multa de hoc codice commentatur. Eoque concilii Calchedonensis testimonio Noster Antonius Augustinus, lib. I. dial. XI. nostræ editionis pag. 175. probat Canones Antiochenos esse authenticos & probatos. *Receptos*, inquit, *esse constat, & in* Corpore Canonum *positos ante concilium Calchedonense, ut in ejus concilii actione XII. Græcis, Latinis XI. apparet: ex libro etiam Latino, quem eodem nomine*, Corpus Canonum *dicimus, quem aperte Leo IV. in Epist. ad Episcopos Britanniæ approbat.* Vocat Augustinus librum illum *Corpus Canonum*, quem nos cum antiquis rectius *Codicem canonum* dicimus, adstipulantibus citationibus plerisque sequentibus. βίβλος κανόνων Græcis appellatur. Hujus etiam men-

43. Nomina hujus collectionis, corpus canonum.

44. Codex canonum.

45. Testimonia antiqua de Codice canonum.

mentionem *Justellus*, in doctissima sua *Præfatione*, fieri testatur *in synod. Brucharensi prima, can. xviii. Toletana iv. can. iii. apud Nicolaum & Leonem quartum, Papas Romanos*, quos citat *Gratianus, c. si Romanorum dist. 19.* & de *libellis dist. 20. Burchardus* quoque memorat eum inter libros, quibus in sua collectione est usus, & *Gratianus c. hæ vero 27. q. 1.* item *Gregorius Pontifex Romanus in inscriptione. c. non liceat. x. de præbend. & dignitat.* Tribus manuscriptis exemplaribus hujus codicis, ex vaticana bibliotheca depromptis, usos se testantur in Præfatione selecti seculo anteriore viri ad emendationem Gratiani. Putat Doctiss. Justellus, editum fuisse hunc codicem primum Moguntiæ seculi anterioris anno xxv. dein Lutetiæ anno superiori (id est nono hujus seculi) quam is ea scriberet; sed is, quod & credo de Exemplaribus Manuscriptis Vaticanis, non est Codex ecclesiæ universæ, sed Ecclesiæ Romanæ, qui Moguntiæ 1525. & Parisiis 1609. est editus, attamen ex illo codice Ecclesiæ universæ depromptus, quod & confitentur ipsi Recognitores Romani, de quo postea, ubi ad collectionem Dionysii Exigui pervenero. Græce primus seculi superioris anno quadragesimo ex antiquiss. Ecclesiæ Hilarianæ Pictariensis codice

46. Editio hujus Codicis, & error Justelli.

dice, Canonum codicem edidit Joh. Tillius, Lutetiæ, qui poſt hanc editionem, quam Cardinali Turnovio dicaverat, Epiſcopus Meldenſis eſt factus, ſedulus in hiſce antiquitatis ruderibus eruendis & publicandis; dedit quippe & Codicem Theodoſianum; item auro contra caros, libros Caroli Magni, de imaginibus, quos ipſe primus ſub nomine Eli Phili in Gallia publicavit, ſeculi anterioris anno 1549. addita ſua præfatione, cujus authenticum exemplar adſervamus in bibliothecula noſtra, contra Pontificiorum vanos tonatus, hunc fœtum νοθείας incuſantium, & exemplaria bonæ notæ, in Gallia edita, abolentium. vid. ſis Amicum noſtrum, Virum Nobiliſſ. & Conſultiſſ. Dn. *Vincentium Placcium*, *JC. Hamburgenſem*, quem honoris cauſa nomino, in Tractatu nuper edito, de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis detectis, in *Caroli Magni Imperat. ſcriptis*. *p. 174*. Cœpit poſtea hic *Codex canonum* vocari *Corpus canonum*, obſervante id *Ant. Auguſtino* noſtro, loco jam adducto. & *c. ſi Romanorum. diſt. 19*. ubi *corpus Codicis canonum* appellatur, item Innocentio III. *in Epiſtola ad Petrum, Compoſtellanum tom. 2. concil. Emeritenſe*, ſunt verba ejus, *concilium authenticum eſſe, multis rationibus adſtruebas, tum quia cum aliis conciliis* 47. Vocatur corpus canonum & corpus codicis canonum, liber canonum. Patrum Canones &c.

 conti-

continetur libro, qui CORPVS CANONVM appellatur. Vocatus etiam eſt *Liber canonum* vide infra *Bedam. & Gregor. Turon.* Inſcriptio Codicis M. S. Chr. Juſtelli. *Incipit liber, qui appellatur, Corpus canonum*, qui tamen fuit Iſidori Mercatoris, Item *Patrum canones & canonicarum conſtitutionum liber.* ſynod. Nicæna. II. act. II. *Tharaſius ſanctiſſimus Patriarcha inquit: legatur canonicarum conſtitutionum liber.* Quare autem in corpus vel volumen certum compactum à veteribus fuerint Canones, tradit *Leſchaſſerius* in laudata *conſultatione*; Voluerunt, inquit, Patres, Eccleſiam habere corpus certum regularum ſui juris, quas ex certis conciliis collegerint, & concilia certo ordine diſpoſuerint, certoque & immutabili numero canones illorum complexi ſint, cui neque addi, neque detrahi à quoquam poſſet, ut, hoc quaſi vallo & muro ſeptum, juris corpus adverſus falſi crimen undique tutum eſſet. Neque tantum, ut falſum prævenirent, ſolebant veteres jura ſua in certa corpora colligere, ſed etiam, ut vim omnem juribus, extra collectiones, publica authoritate factas, vagantibus & diſperſis, adimerent. Ob easdem cauſas Theodoſius Imperator, Novella de confirmatione corporis ſuarum Novellarum, ait, ſe in corpus unius codicis

48. Cauſæ cur canones in corpus congeſti.

cis conſtitutiones præceſſorum ſuorum redegiſſe: ne aliter, niſi ex ipſo codice, in judicio proferrentur. Eandem rationem & conſilium ſequutus, Juſtinianus codicem ſuum fecit, conſtitutiones, in multa volumina diſperſas, in unum corpus colligendo, quod ipſe teſtatur *l. unic. C. de emendatione codicis Juſtiniani:* unde jura extravagantia poſteritas appellavit, quæ non in corpore codicis, ſed extra corpus divagarentur, ut Juſtiniani verba uſurpem, quibus eodem loco uſus eſt. Ea fuit primum, antequam componeretur codex Theodoſianus, providentia & vigilantia Patrum Eccleſiæ catholicæ, quæ collectionem ſuam *Corpus codicis canonum nuncupavit*, quemadmodum & Imperatores *Corpus codicis conſtitutionum* ſuarum dixerunt. Quare etiam in more habebat Eccleſia, alia jura, quæ illi obtrudebantur, codice ſuo non comprehenſa, velut notha & adulterina nulliusque authoritatis rejicere, quod Gallicani Epiſcopi factitarunt, teſte acerrimo authoritatis Romanæ defenſore, Nicolao I. Papa, qui in epiſtola, quam ad illos ſcripſit, relata in codicem Gratiani can. ſi Romanorum diſtinct. 19. hæc illorum verba recenſet: *Quanquam*, inquit, *quidam veſtrum ſcripſerint, haud illa decretalia priſcorum pontificum in toto corpore codi-*

49. Canones in diptycha Ecclesiastica relati. *codicis canonum inveniri descripta.* Neque illud negligendum, canones Ecclesiasticos in diptycha Ecclesiastica, & quidem speciatim ad hanc rem comparata, fuisse conjectos. Fidem faciet Justiniani *l. 7. C. de summ. Trinit.* §. 5. Μηδεὶς τοίνυν μάτην ἡμᾶς ταραξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ κρατούμενος ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τῶν εἰρημένων. δὲ. συνόδων ἐπράξαμεν ἢ πράξομεν ἢ πραχθῆναι παρά τισι συγχωρήσομεν ἢ περιαιρεθῆναι τὴν τῶν αὐτῶν ἁγίων. δὲ. συνόδων ὁσίαν μνήμην ἐκ τῶν ἱερημένων τῆς ἐκκλησίας διπτύχων ἀνεξόμεθα. *Nullus itaq; frustra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium à supradictis quatuor conciliis fecerimus aut faciamus, aut fieri à quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem sanctorum quatuor conciliorum piam memoriam ex dictis Ecclesiæ* diptychis *sustinemus.* Quod confirmatur *sexta synodo collat. 2. Nam sanctas quatuor synodos Majestas ipsius* (Justinianum intelligit) *sacris diptychis inseri & publicari fecit: quod ante imperium ei divinitus concessum*

50. Quid in novella 115 verbum περιπλύσσεσθαι significat. *non procedebat.* Hocque forte denotat verbum περιπλύσσεσθαι in *Novell. 115. cap. 4. §. 14. pr.* quod tum perperam verteretur *amplecti* & recitare, melius *diptychis inserere* vel *inscribere*, tumq; hæc verba ejus Novellæ, ἐν ᾗ πάντες οἱ μακαριώτατοι Πατριάρχαι τὰς ἁγίας τέσσαρας συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ καὶ τὴν ἐν Κωνσταντι-

ϛαντινοπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην ϗ τὴν ἐν Χαλκηδόνι, περιπ͂υσσεσθαι, ἤγȣν ἀναφέρειν γενώσκωνται; melius ſic verterentur: *in qua beatisſimos Patriarchas ſanctas quatuor ſynodos, Nicenam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam, & Calchedonenſem, in diptychis deſcribere & publice recitare compertum eſt.* Quod, ut & morem hunc, obſervavit quoque Philippus Bertherius πιθανῶν diatrib. 2. cap. 6. pag. 266. Confirmatus eſt Codex ille, canone primo concilii Calchedonenſis, ſexcentorum & triginta Epiſcoporum, ſeculo quinto medio fere. *Canones ſanctorum Patrum, per unamquamque ſynodum nunc usque conſtitutos, obtinere ſtatuimus.* Poſtea eundem confirmavit Imperator noſter Juſtinianus Novella 131. Ex qua merito cum clariſſimo Eichelio, præfatione ad Procopii ἀνέκδοτα, colligimus, Codicem hunc eſſe partem noſtri juris Juſtinianæi, Meritoque iſtam novellam conſtitutionem ſequeretur, utpote qui Juſtiniani auctoritate confirmatus, vim legis obtinet. Verba Conſtitutionis ſupra ſunt relata. Maxime cum ſtatim ex ſynodi ſextæ collatione 2. adſertum, hoc primum ab Imperatore Juſtiniano introductum, ut prima quatuor concilia Oecumenica in diptycha Eccleſiaſtica referrentur, publice recitarentur, & vim

51. Confirmatur in concilio Calchedonenſi, & a Juſtiniano Imperatore.

52. Codex canonum eſt pars juris civilis.

vim legis haberent; quod quando factum ſit, indicat victor Tunnunenſis in Chronico. *Juſtiniano Auguſto Coſ. Orientales Eccleſiæ ejusdem Principis juſſione quatuor ſynodos præſentibus ſacrificiis publica voce ſuſcipiunt*
53. Novella 131. explicata. *recitari.* Notandum porro, Imperatorem mentionem facere in d. Nov. 131. canonum ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντων. ἢ βεβαιωθέντων *conſtitutorum*, aut *confirmatorum*; per *conſtitutos* canones intelligit canones, in ipſis quatuor conciliis ſancitos, per *confirmatos* intelligit canones priorum conciliorum ante Nicænum primum, qui in eo ſequentibus ſunt ſuſcepti & confirmati, nempe ſynodorum Ancyranæ, Neocæſarienſis, Gangrenſis, Antiochenæ, Laodicenſis. Quorum canones pari paſſu, in iisdem diptychis aſſervabantur, in quibus ipſi canones quatuor conciliorum. Ex hoc codice paſſim depromſit ſuas conſtitutiones Eccleſiaſticas Imperator noſter Juſtinianus, qui in Codice & Novellis extant, quod demonſtrat paſſim in notis *Chriſtophorus Juſtellus* doctisſimis, quas ad hunc codicem ſcripſit.
54. Quid additum poſt Juſtiniani tempora. Poſt Juſtinianum Imperatorem Græci quædam huic codici addiderunt, quæ enumerantur in ſynodo ſexta Oecumenica, can. II. Anno 681. celebrata. Canones nempe Apoſtolorum LXXXV. de quibus poſtea dice-

dicemus, Sardicensis concilii canones XXI. item Africæ concilia, sanctorumque Patrum canones sive Canonicas quasdam Epistolas, Theophili, Dionysii; Petri, Athanasii, Timothei, Alexandrinorum Episcoporum; Gregorii Neocæsariensis, Basilii Cæsareæ Cappadociæ, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi, Amphilochii, Iconii & Gennadii, Patriarchæ Constantinopolitani.

55. Iterum confirmatus à concilio Nicæno secundo.

Quem postea sic auctum confirmat synodus Nicæna secunda anno 787; citat enim ex eo canonem LIII. Apostolorum, & VIII. synodi Nicænæ I. Videatur ejus actio II. *& Christophori Justelli Præfat. ad Codicem* Illum, sæpius jam laudata, ubi recte, ab hoc Codice jus canonicum, quod nunc vocamus, dicit, originem duxisse; atque antiquissima illa canonum collectione, utramque cum orientis, tum occidentis, Ecclesiam diu usam fuisse.

56. Ab hoc Codice jus Canonicum habet originem.

57. Collectionis canonum studium ex oriente progreditur in Occidentem, & Africam.

Ex oriente quippe canones & eorum collectiones in Occidentem & Africam transiverunt; Ita ut orienti originem juris canonici merito tribuamus.

58. Occidens quando cœperit uti canonibus.

Occidentalis Ecclesia, ante concilium Nicænum, nullos canones noverat, sed sacræ scripturæ auctoritate, moribus seu jure non scripto utebatur; post Nicænum concilium, ejus canones solos recepit, usque ad tempora Innocentii Primi, qvi seculo qvinto

ineunt

ineunte ſeu anno ſecundo ad Epiſcopatum Romanum pervenit, quod probat *ejus Epiſtola ad Clerum Conſtantinopolitanum* apud *Sozomenem. lib. 8. cap. 26.* relata his verbis: ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν κανόνων παραφυλακῆς τούτοις δεῖν ἕπεσθαι γράψομεν ὅιτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὡρισμένοι, οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ Καθολικὴ Εκκλησία, καὶ τούτοις γνωρίζειν εἰ δὲ ἕτεροι ὑπὸ τινῶν προσφέρονται ὅιτινες ἀπὸ τῶν κανόνων ἐν Νικαίᾳ διαφωνοῦσι, καὶ ὑπὸ αἱρετικῶν ἐλέγχονται συντετάχθαι, οὗτοι παρὰ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων ἀποβάλλονται &c. *Nos enim, quantum ad canonum obſervantiam attinet, illis obſequendum eſſe ſcribimus, qui Nicææ determinati ſunt, quibus ſolis obtemperare & ſuum ſuffragium addere Eccleſia Catbolica debet. Si qui vero & alii quibusdam proferuntur, qui à canonibus Nicænis diſcrepant, & ab bæreticis compoſiti deprebenduntur, bi vero ab Epiſcopis Catbolicis rejiciuntur. Hæreticorum enim commenta catbolicis canonibus adſuere non licet, ſemper enim vel per contraria, vel per illicita, labefactare ſtudent voluntatem concilii Nicæni. Non ſolum igitur bis non obtemperandum eſſe dicimus, ſed ipſa potius una cum bæreticis ac ſchiſmaticis dogmatibus eſſe condemnanda: Quomodo & antea in Sardicenſi ſynodo ab Epiſcopis prædeceſſoribus noſtris factum eſt.* Ita ex recitato loco *Sozo-*

Sozomenis arbitratur *Petrus de Marca*, *lib. 3. cap. 2. de concord. ſacerd. & Imperii.* Vereor tamen, ne ſub Nicænis canonibus in hac Epiſtola Innocentii etiam lateant ii, qui ante ſynodum Nicænam in particularibus conventibus ſunt ſanciti, quos ſupra retulimus eſſe confirmatos & receptos à ſynodo Nicæna, ut & hos habuerit Eccleſia Romana, cum Nicænis primos in *diptychis* ſuis *Eccleſiaſticis*, ſeu in *corpore ſuo* canonum. Quanquam eos conetur removere *cap. 3. l. cit. Petr. de Marca.* Qvod mihi ideo probabilius videtur, quia, ut ſupra adſertum n. 28. & 34., poſt Nicæna tempora cœptum eſt ſtudium colligendi canones, atque in Corpus ſeu codicem congerendi, & in prima conceptione fuerunt, præter Nicænos, Synodorum provincialium anteriorum canones, probati & ſuſcepti à patribus Nicænis, quos per βεβαιωθέντας intellexit Juſtinianus *Novella 131*; Si itaque Romana Eccleſia recepit Nicænos canones, oportet quoque eos, qui in eodem corpore, ſeu libro, cum Nicænis edebantur, Ancyranos, Neocæſarienſes, Gangrenſes & Laodicenos receperit, quia hi omnes apud antiquos ſæpe nomine Nicænorum tanquam primorum & principalium veniebant; ut patebit ex fraude Zoſimi, qui, ſtudens eminentiæ Epiſcopi Romani,

collegit Nicænos canones, iisdemque Sardicenſes ſubjecit, hosque etiam ſub Nicænis vendere voluit; qvam collectionem qvia à Nicænis orſus fuerat, ab iis quoque ſequentes denominaverat omnes, de qua fraude

59. Prima collectio materiam dedit ſequentibus.

poſtea. Illud hic inſerendum eſt, quod ſupra poſt numerum Marginalem trigeſimum ſeptimum poni debuiſſet; Iſtam primam collectionem materiam ſequentibus vel collectionibus vel additionibus dediſſe, primamqve illam Nicæni concilii & in eo adſumtorum canonum non habuiſſe certum

60. Nullum habuit certum auctorem.

autorem, nulliusque collectoris nomen; ſed poſtea cum creſceret illa collectio, ab illis qui ſequentia addiderunt, aliquando

61. Accepit poſtea nomen etiam ab iis qui ſequentium ſynodorum canones addiderunt, ut patet exemplo Stephani Epiſcopi Epheſini.

accepiſſe nomen. Sic cum Stephanus, Epiſcopus quidam Epheſinus, tempore Theodoſii Magni, poſt Concilium Conſtantinopolitanum primum, canonibus Nicænis, Ancyranis, Neocæſarienſibus, Gangrenſibus, Antiochenis & Laodicenſibus, addidiſſet Conſtantinopolitani primi canones ſeptem, ſuum qvoqve nomen præfixit, qvod prætulit Codex vetus bibliothecæ eheu! qvondam Palatinæ, quem vidit Chriſtophorus Juſtellus, ut refert Petrus de Marca, Archiepiſcopus Tholoſanus. Ex

62. Duo Errores Henr. Juſtelli filii.

quo male deducere mihi videtur Henricus Juſtellus, Chriſtophori filius, qui patris biblio-

bibliothecam juris Canonici veteris, cum Guillielmo Voello, Parisiis ante quatuordecim annos edidit, *in Præfatione Bibliothecæ isti præmissa*; Codicem Ecclesiæ universæ, cœpisse demum post concilium Constantinopolitanum primum, id est post annum 381. sub Theodosio Magno, ejusque collectorem esse Stephanum, illum Ephesinum Episcopum, idque ob memoratam inscriptionem codicis, quondam Palatini; cum ille Nicænis cononibus, & qui cum Nicænis ambularunt, tantum septem Constantinopolitani concilii, aut forte etiam xxv. Laodicenos provinciales addere potuerit, Nicæni vero, cum quatuor conciliis anterioribus, in unum collecti corpus ante eum fuerint. Stephanum illum postea imitati sunt Episcopi sequentes, qui suo tempore addiderunt canones concilii Ephesini & Calchedonenses. Isque fuit Codex Ecclesiæ universæ, seu Catholicæ, quo usus Oriens, & quem Occidens in Latinum vertit. Quem Justellus seculi hujus anno x. vulgavit & restituit, iterumque publicavit filius anno 1661. in bibliotheca juris canonici veteris, additis canonibus Ephesinis & Calchedonensibus. Qui paulo obscuratus fuit, postquam Græci, habita synodo Constantinopoli in Trullo, ediderunt alium Codicem, qui fuit

65. Codex Ecclesiæ universæ, à posteriori codice Ecclesiæ orientalis distinctus.

Codex Ecclesiæ orientalis, paulo diversus à
64. Refutatus Perronii error. Codice Ecclesiæ universæ. Quæ neglecta & ignorata distinctio impulit Cardinalem Perronium *in respons. ad Magnæ Britanniæ Regem. lib. 1. c. 53* ; ut imperitiæ & malæ fidei sine causa Christophorum Justellum arguerit, quod in Codicem universæ Ecclesiæ Sardicenses canones non admiserit. *Cum certissimum sit*, sunt verba filii, patrem excusantis, in præfat. bibliothecæ juris canonici præfixa. *Ut omnes eruditi norunt, Codicem Ecclesiæ universæ non debere confundi cum eo, qui nunc orientalis Ecclesiæ Codex dicitur, qui à Job. Tilio* (ex quibus rogo, ut explices, quæ supra num. 46. de Tilii editione dicta sunt) *editus est primum Lutetiæ, Anno 1540. ex M. S. Codice Ecclesiæ Pictaviensis, illius summi viri tota argumentationis strues corruat necesse est, cum falso innitatur fundamento; Et certe non erat, cur in Justello genuinum infringeret ob canones Sardicenses; cum inter emunctæ naris viros compertissimum sit, Synodi Sardicensis Canones in illo primario codice non extitisse. Hujus adsertionis testis idoneus est Dionysius Exiguus, qui Codicem Græcum versione nova donavit, dum in Præfatione ad Stephanum Episcopum ait, in Chalcedonensis synodi decretis finem esse Græcorum canonum, quibus se subjicere Sardicensis & Africani concilii decreta,*

ta, quæ Latine sunt edita, declarat. *Ex quibus verbis colligimus synodum Sardicensem à Græcis inter Orientales synodos non fuisse relatam, quippe cujus canones non Græce, sed Latine primum editi fuissent; Sed alia eaque potissima ratio extitit, cum statim ab initio illius synodi canones ab Orientalibus Ecclesiis non fuerint admissi; nimirum ob canones de appellationibus ad Romanam sedem, qui è Diametro canonibus Antiochenis adversabantur, quos Episcopi Orientales ediderant, qui appellationes extra diœcesim graviter & iniquo animo ferebant. Quemadmodum & Africani patres, qui eandem ob causam Sardicenses Canones neglexerunt, nec appellationes transmarinas lubenter admittebant, quippe qui eadem, qua orientales, prærogativa se tuebantur, ut ex variis Codicis Ecclesiæ Africanæ canonibus palam est.* Vindicandus etiam hic est titulus *Codicis Canonum*, qui dicitur esse *Ecclesiæ universæ* seu *Catholicæ*, quem perstringit Franciscus Florens *in dissert. de orig. jur. Canonic. part. 2.* Idque verbis ejusdem Justelli, quia nobis non licuit inspicere istam Florentis dissertationem, etiamsi longe lateque conquisitam, *Rationes*, inquit, *quas ad adstruendum, decorari Codicem illum, titulo specioso & nimis generali ECCLESIÆ UNIVERSÆ, adsumit Fr. Florens, adeo leves sunt, ut per se facile dissolvantur. Non* 65. Adsertus titulus Codicis Ecclesiæ Catholicæ, seu universæ.

enim necesse est, ut illa collectio codicis universæ Ecclesiæ titulo gaudeat, ut omnes conciliorum canones à singulis Ecclesiis receptos & editos complectatur; sed sufficere videtur, quod primis Ecclesiæ temporibus, quibus editus fuit hic Codex, illo solo, nec alio uteretur Ecclesia universalis in disceptandis de disciplina controversiis, quemadmodum à concilio Calchedonensi factum legimus. Sed è diverticulo in viam; Certum est non diu Ecclesiam Romanam solis Nicænis, &, qui cum Nicænis ambulabant, canonibus usam fuisse. Sed eam eodem studio cum Orientalibus collegisse canones, quibus cum iisdem hostibus, qui utramque impugnabant Ecclesiam pugnaret. Eos autem conquisivit ex Oriente, & in Latinam Linguam vertit. Fuisse enim Codicem Canonum in Ecclesia Romana, ante versionem *Dionysii Exigui*, apparet affatim, Primo ex fraudulenta illa Collectione Zosimi Pontificis Romani, qui seculi quinti anno decimo septimo, ad synodum sextam Carthaginensem 227. Episcoporum, Faustum Potentiæ Episcopum, Philippum & Asellum Ecclesiæ Romanæ presbyteros misit, potissimum ut Episcopi Africæ ad Romanum appellarent. Quod ut probaret, allegavit Canones synodi Nicænæ, sed ex sua Collectione, quæ continebat Nicænos canones XX. Ancyranos XXV. Neocæsa-

66. Regressus ad Ecclesiam Romanam, quæ non diu usa solis canonibus Nicænis.

67. Id probatum, spuria seu fraudulenta collectione Zosimi Papæ.

cæſarienſes XIV. Sardicenſes XXI; qui ſimul computati faciunt canones LXXX. Hanc collectionem Zoſimus nomine Canonum Nicænorum protruſit patribus; à potiori parte, nempe canonibus Nicænis, & Nicæna ſynodo probatis, quibus adjunxit Sardicenſes, ab orientalibus, ut ſtatim adſertum, & Africanis patribus repudiatos, iisque tanquam Nicænis adſtruere appellationes ad Romanam ſedem voluit. Tantum etiam negotii patribus illis fecit, ut pro detegenda fraude ad Conſtantinopolitanum, Alexandrinum & Antiochenum Epiſcopos mitterent, petitum canones authenticos Nicænos. Vide totam rem accurate narratam & examinatam à *Doctiſſimo* Mornæo *in Myſterio Iniquitatis, mihi pag. 51. edit. Daventrienſ.* Inde forte natus error de LXXX. canonibus Nicænis, & diſputatio de numero canonum Nicænorum. Quorum tamen conſtat, viginti tantum eſſe genuinos, quos probant, præter Codicem canonum Eccleſiæ univerſæ, ejus verſiones variæ & hiſtoria Eccleſiaſtica verior. Vide *Theodoretum* itemque *Socratem. Stephanum Papam cap. 13. diſt. 16.* quam rem diſquiſitioni accuratiori reſervabimus, & nunc monemus iſtos LXXX, quos Alphonſus Piſanus & Franciſcus Turrianus Jeſuitæ ediderunt, ex Arabico tranſ-

68. Origo erroris LXXX. canonum concilii Nicæni.

69. Verus numerus canonum Nicænorum adſertus.

latos, esse spurios & suppositos. Acceperunt autem illos, ut fertur, ab Alexandrino Patriarcha duo Legati, quos ad eum miserat Pius Quartus, ut ad concilium Tridentinum invitarent. Secundo patet, versionem antiqvam Codicis Canonum, usque ad Calchedonensem synodum, habuisse Ecclesiam Romanam, ex justis Dionysii Exigui querelis, ad Stephanum Episcopum Salonitanum, cujus hortatu suam versionem suscepit; in qua se *priscæ translationis confusione offensum* dicit, quod & Magnus Baronius ad Annum 527. num. 72. adserit: Dionysium ideo Græcos canones transtulisse, non *quod Latina Ecclesia hactenus caruisset iisdem canonibus latinitate donatis, sed quod, sive vitio interpretis, sive librariorum incuria, iidem reperirentur valde mendosi.* Sed quid opus est conjecturis, cum ipsam versionem antiquam habeamus ex bibliotheca *Christophori Justelli*, quam filius ejus in *bibliotheca juris canonici* veteris tomo primo pag. 277. repræsentavit. Est illa à cæteris editionibus editis latinis diversa. Edita ex Codice M. S. literis masculis & bene quadratis, quod antiquitatem istius Codicis demonstrat. Conjicit enim Justellus, septingentorum annorum fuisse. Continet canones conciliorum Ancyrani, Neocæsariensis, Nicæni,

70. Probata iterum versio antiqua Latina Codicis canonum.

71. Ipsa versio antiqua edita à Justello.

cæni, Sardicensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensis, Calchedonensis, & Constantinopolitani I. Perierant injuria temporis in isto Codice canones Laodiceni omnes, maxima pars Sardicensium, & pars postrema subscriptionum concilii Nicæni. Justellus putat, hunc interpretem & collectorem non dignitatem conciliorum, sed ordinem temporis secutum fuisse, quod Ordo enumeratus conciliorum, qui & sic in editione invenitur, satis probat: neque obstat, quod Calchedonensis synodus ante Constantinopolitanam ponatur, & canon XXVIII. Calchedonensis, inter Constantinopolitanos, hoc enim magis descriptori, quam collectori imputandum esse videtur, ut & errata, quæ passim in isto libro occurrunt, & ex religiosa antiquitatis observantia, ut invenerat, à Justello sunt typis expressa, additis sphalmatis in margine. Putat Petr. de Marca in Concordia sacerdot. & imperii lib. 3. pag. 414. *Post synodum, Calchedone habitam, Canones Græcos Latinitate donatos esse, & Occidentibus communicatos, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionysius Exiguus;* Meminit ibidem exemplaris, quod extat in antiquissima bibliotheca vaticana, & alterius, qvem habuit Justellus, quem editum esse diximus. Ex allato supra Innocentii

primi testimonio, vereor ne aliter statuendum, nempe jam ante tempora Calchedonensis synodi in Ecclesia Romana receptos canones Nicænos, & cum iis à Nicæna synodo adoptatos, itemque versos ex Græco, & post concilium Calchedonense tantum sequentium conciliorum canones additos & versos fuisse.

72. Quamdiu usa sit Romana Ecclesia antiqua versione.

Usa est Ecclesia Romana antiqua codicis Græci versione minus accurata, usque ad tempora Imperatoris Justiniani, quibus vixit *Dionysius Exiguus*, Abbas Romanus, qui Rogatu Stephani Episcopi Salonitani (male *Sixtus Bibliothecarius. libr. 2.* observante idem *Cl. Justello*, putat id fecisse Stephanum urbis Episcopum, cum temporibus Justiniani, neque duobus seculis post, ea sederit Romæ Stephanus) vertit ex græco Codicem Canonum.

73. Quis fuerit Dionysius Exiguus; & quæ ille Codici in sua versione addiderit.

Fuit autem hic Dionysius ex Scythia oriundus, Exiguus cognominatus, instituto Monachus, dignitate Abbas. Elogium Bellarmini de eo est hoc: *Dionysius Exiguus, natione Scytha, sed moribus Romanus, quemadmodum cognomento Exiguus, sed doctrina & sanctitate Maximus.* Sub Theodorico Rege & successoribus claruit, & scripsit, & quidem primo Cyclum Paschalem, ab an. 525. in quo, omissa profana numeratione annorum Ære Diocletiani

Imp.

Imp. computare annos cœpit à nativitate Domini Noſtri; Illuſtre eſt ejus elogium apud *Caſſiodor.* ejus ſynchronum *de Divin. lect. cap. 23.* quod affabre virum hunc depingit; Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres, probabilium dogmatum decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus & Dionyſius monachus, Scytha natione, ſed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctiſſimus, reddens actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas divinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, ut undecunque interrogatus fuiſſet, paratum haberet comperens ſine aliqua dilatione reſponſum, qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterii plurimos annos vitam ſuam Domino præſtante tranſegit. Pudet me de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas: ut in nullo ſe vel extremis famulis anteferret, cum dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interveniat pro nobis, qui nobiſcum orare conſueverat: ut cujus hic ſumus oratione ſuffulti, ejus posſimus nunc meritis adjuvari. Qui petitus à Stephano Epiſcopo Solonita-

lonitano, ex Græcis exemplaribus canones Ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos assidue legere, ne videamini tam salutares Ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt Ecclesiæ convenire. Qui tanta Latinitatis & Græcitatis peritia fungebatur: ut quoscunque libros Græcos in manibus acciperet, Latine sine offensione transcurreret, iterumque Latinos Attico sermone legeret, ut crederes hoc esse conscriptum, quod os ejus inoffensa velocitate fundebat. Longum est de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuisse probatur eximium, ut cum se totum Deo tradidisset, non aspernaretur secularium conversationibus interesse. Castus nimium, cum alienas quotidie videret uxores, mitis cum fere gentium vesano turbine pulsaretur. Fundebat lachrimas motus computatione, cum audiret garrula verba lætitiæ: jejunabat sine exprobratione prandentium, & ideo conviviis gratanter intererat, ut inter corporales epulas inqvisitus spirituales copias semper exhiberet. Qvod si tamen aliquando comederet, parvo quidem

quidem cibo, ſed tamen eſcis communibus utebatur. Unde ſummum genus æſtimo patientiæ, inter humanas eſſe delicias, & abſtinentiæ cuſtodire menſuram. Sed, ut bona mentis ejus infucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perſeveranter adjunctus, & quicquid poſſunt legentes per diverſos quærere, in illius ſcientia cognoſcebatur poſſe fulgere. Cujus nomini aliqua pravi homines calumnioſe nituntur ingerere, unde ſua videantur errata aliquatenus excuſare. Sed ille jam ſeculi perverſitate derelicta, præſtante Domino, in Eccleſiæ pace ſepultus, inter Dei famulos credendus eſt habere conſortium, dicerem adhuc fortaſſe reliqua de ſancto viro, quæ nobis totius probationis veritate comperta ſunt, ſed neceſſe eſt, ut propoſitum noſtrum potius exequamur, ne cum ſimus debitores alterius promiſſionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Addo aliud *Bedæ, de temp. rat. cap. 45. Primi decennalis circuli curſu temporum ordo præfigit; quem Græci calculatores à Diocletiani principis annis obſervavere: ſed* Dionyſius, *venerabilis* Abbas *Romanæ urbis, & utriusque linguæ Græcæ videlicet & Latinæ non ignobili præditus ſcientia, Paſchales ſcribens circulos, noluit eis (ſicut ipſe teſtatur) memoriam impii perſecutoris*

ſecutoris innectere, ſed magis elegit ab incarnatione Domini Noſtri JEſu Chriſti tempora prænotare; quatenus exordium ſpei noſtræ notius nobis exiſteret, & cauſa reparationis humanæ, id eſt, paſſio redemtionis noſtræ evidentius eluceret. De eo Joh. Trithemius quoque & ejus operibus *in lib. de ſcriptor. Eccleſ.* hæc habet. Dionyſius, Abbas Romanus, cognomento Exiguus, Vir ingenio & ſcientia Magnus atque Clariſſimus, in ſcripturis ſanctis eruditus, & in diſciplina ſecularium literarum nobiliter doctus, Græco & Latino Eloquio Clarus, computiſta & calculator temporum egregius, ſcripſit latino ſermone nonnulla opuſcula. De quibus Ego tantum reperi ſubjecta: Annorum DXXXII. Cyclum Paſchalem Magnum. Tranſtulit de Græco in Latinum vitam ſancti Pacomii Abbatis, librum quoque Gregorii Emiſſeni de conditione hominis, & ſcripta Proterii Alexandrini Epiſcopi ad Leonem Papam, & qvædam alia. Inchoavit autem Cyclum ſuum anno Domini DXXXI. claruit ſub Juſtiniano Magno anno DXL. Hæc ex ſupra relatis ſunt emendanda. Romæ ejus ſummam æſtimationem fuiſſe, adſerit *Baron. ad ann. 533. n. 30. fin.* Scripta ejus in Bibliotheca ſua fuiſſe, teſtatur *Casſiodorus in divin. inſtit. cap. 23.* Qvid autem Dionyſius hic præſtiterit

terit in versione canonum, id ex ejus Epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum, patebit, qvam ex collectione canonum Cresconii subjicimus. Habet eam quoque *Baronius in annal. ad Annum 527. n. 73.* Et edita est cum Indice canonum collectionis ipsius ex manuscripto Viri eruditissimi N. Fabri, tandemq; inserta bibliothecæ Juris Pontificii Henrici Justelli.

Domino venerabili mihi, patri Stephano Episcopo, Dionysius Exiguus in Domino salutem.

Quamvis charissimus frater noster Laurentius assidua & familiari cohortatione parvitatem nostram regulas Ecclesiasticas de Græco transferre impulerit, confusione credo priscæ translationis offensus: nihilominus tamen ingestum tuæ beatitudinis consideratione suscepi, cui Christus omnipotens Deus, solita populo pietate prospiciens, summi sacerdotis contulit dignitatem; ut inter plurima virtutis ornamenta, quibus Ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras, etiam sacratissima jura Pontificialibus per Dei gratiam digestis conventibus intemerata conservans, perfecto regimine clerum plebemque moderareris; nullatenus nostri seculi more contentus, quo pronius desideramus recta nosse, quam facere: sed divino junctus auxilio, quæ fieri præcipis, ante perficias, ut efficacissimo Fidelibus prosis exemplo. Magna est siquidem

dem jubentis auctoritas, eadem primitus jussa complentis: quatenus inconvulsa Ecclesiastici ordinis disciplina inviolabilis permanens, ad capessendum perenne præmium, Christianis omnibus præstat accessum: per quem & sancti Præsules paternis muniantur regulis & obedientes populi spiritualibus imbuantur exemplis.

In principio itaque canones, qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum ignorare vestram noluimus sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur. Deinde regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt usque ad Synodum centum quinquaquinta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est, à primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate, digessimus. Tum sancti Chalcedonensis Concilii decreta subducens, in his Græcorum canonum finem esse declaramus.

Ne quid præterea notitiæ vestræ videamur velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis à nobis numeris cernuntur esse distincta. Universarum vero definitionum titulos post hanc præfationem strictius ordinantes, ea quæ in singulis

passim

passim sunt promulgata Conciliis, sub uno aspectu locavimus, ut ad inquisitionum cujusque rei compendium aliquod attulisse videmur.

Ex qva patet, Dionysium Exiguum suæ interpretationi, in qua Græcos canones continua, nec interrupta serie numerorum computavit admodum codicis Græci, addidisse *Canones*, qui vocantur Apostolorum, Sardicense concilium, item Africana quædam concilia. Cujus codex in eo diversus est à Codice Romano, qui Moguntiæ & Parisiis est editus, ut supra notatum, qvod hic non numeret canones una serie, seu non interrupto ordine; sed ubique concilio suos assignet, atqve novo incipiente concilio, novos qvoqve incipiat numeros; decurrit autem Dionysii Codex usqûe ad numerum CLXV. qvi est tertius canon concilii Constantinopolitani primi, cujus septem inveniuntur in Codice Ecclesiæ Universæ Græco, tres vero etiam tantum in Codice Canonum Romano. Postea apud Dionysium nova numeratione seqvuntur XXVII. canones concilii Calchedonensis, & nova item numeratione canones synodi Sardicensis, qui tantum Latine editi sunt. Tandem claudunt agmen ex variis Africanis conciliis, itidem nova numeratione ejus Canonicam collectionem CXXXVIII. canones Africani.

74. Quid differat Codex Dionysii Exigui, à Codice Romanæ Ecclesiæ.

Adeo ut Dionysianus hic codex partim ex Græcorum, partim ex Occidentalium synodis collectus & compilatus fuerit. Meminit hujus collectionis Hincmarus Remensis Archiepiscopus, *in opusculo LV. capit. adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum cap. 43. Qui sunt*, inquit, *quos & Apostolica sedes, & omnes Episcopi per universum Orbem, & omnis Ecclesia Catholica canones appellat? Quique à Nicæno concilio, quod primum in nostris codicibus, quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt sequendos, per ordinem usque ad Africanum concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis & observandis, retinent.*

75. Dionysius primus collector Decretalium.

Hisce conciliorum canonibus Dionysius Exiguus Romanorum Pontificum decreta, quotquot inveniri potuerunt, sub una numerorum serie, eodem, quo patrum canones digessit, modo, & primus collectioni canonum subjunxit. Antiquiores enim Collectores, decretales Pontificum Romanorum Epistolas omiserunt, synodorum contenti regulis.

76. Decretales incipiunt à Siricio.

Incipit autem à Siricio, quod indicium, eum antiquiores non reperisse: in Anastasio desinit. Quæ vero ab Hilario ad Gregorium Juniorem visuntur, ad hanc primam Collectionem Dionysii non pertinent, sed ab aliis Dionysio posterioribus additæ sunt. Est vero hæc collectio Decretalium inscripta Juliano presbytero,

tero, titulo S. Anaſtaſiæ, à Dionyſio; qui Presbyter ſubſcripſit ſynodis Romæ celebratis, ſub Felice Papa Dinamio & Siphidio Coſſ. an. Chriſti 488. & ſub Symmacho poſt Coſ. Paulini, ao. 499. Hocque nobis monſtrat tempus collectionis Dionyſianæ, nempe vel ſub finem ſeculi quinti, vel principio ſeculi ſexti factam eſſe, & quidem primo eum vertiſſe canones Græcos, poſtea collegiſſe Decretales; Ipſa Epiſtola ad Julianum præmiſſa eſt à Juſtello Patre & Filio, collectioni Decretalium ejus. Hæc eſt collectio, quam Zacharias Papa in Epiſtola ad Pipinum Majorem Domus, & Epiſcopos Galliæ LIBRUM DECRETORUM vocat, atque ex eo citat quædam capitula Siricii, Innocentii, Leonis & Gelaſii. Obſervanda quoque obiter differentia inter codicem Dionyſii Exigui, & Codicem Eccleſiæ Univerſæ, nam Canones, I. IV, V. XVI. & XVII. concilii Antiocheni, quod ex concilio Calchedonenſi probatur, in veteri Græco Codice XXC. XXCIII. XXCIV. XCV. & XCVI. fuere, qui in Latino Dioniſii Exigui Codice LXXIX. XXCIV. XXCV. XCVI. & XCVII. ſunt. Verum hæc differitas orta videtur, quod Ancyranum concilium in Græco canonum Codice habeat viginti quinque canones, & Neocæſarienſe quinde-

77. Differentia inter codicem Dionyſii Exigui, & Eccleſiæ Univerſæ in dinumeratione canonum.

qvindecim, in Latina vero Dionysii collectione quatuordecim & viginti quatuor tantum. Canonesque quartus & quintus Ancyrani concilii, item tertius & quartus decimus Neocæsariensis pro unico habeantur; ut ex codicum collatione facile est observare. Vide sis, *Doctissimum Leschasserium in consultatione de controv. inter Paul. V. & Remp. Venetam. & Henr. Justell. Præfat. in codicem Dionysii Exigui.* Illud de collectione & versione Dionysii observandum ex ejus συγχρόνῳ Cassiodoro supra relato, eam potissimum ab Ecclesia Romana esse probatam & receptam, qvare etiam absolute CORPUS CANONUM appellari meruit c. 1. dist. 19. eoqve nomine à posterioribus laudari solet. Qvod confirmant Gratiani emendatores Romani, *in Præfat. quam Gratiani decreto præfixerunt.* Hæc ab Adriano I. Papa Carolo Magno ad ordinandas Ecclesias occidentis Romæ data est. Qvod qvando factum, disquirit Doctiss. *Sirmund. in Tomo II. conciliorum Galliæ pag. 117.* ubi probat, non epitomen canonum Orientalium & Africanorum, quæ edita Ingolstadii primum tomo II. Antiq. Lect. Canisii, deinde Coloniæ tom. III. conciliorum, ut ibidem dicitur; sed integram collectionem canonum & Decretalium Dionysii Egigui, quæ

78. Dionysii collectio & versio statim Romæ recepta.

codex

codex canonum vocatur, Carolo Magno oblatam esse. Hoc declarant plurima, quæ in Bibliothecis Galliæ visuntur, Collectionis hujus exemplaria: qvorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio, præfixa est Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit, DOMINO EXCELL. FILIO CARULO REGI HADRIANUS PAPA. Epistola autem ipsa sic habet, tum in aliis passim, tum in vetustissimo S. Germani codice, Caroli ipsius Magni temporibus exarato, anno regni ejus XXXVII. id est Christi DCCCV.

EPISTOLA HADRIANI PAPÆ AD CAROLUM MAGNUM REGEM,

Quæ in antiquis exemplaribus Codici Canonum præponitur.

DIVINA fulgens doctrina sceptra præcellit regni,
Origo regum felix, semper genitura beata,
Molem perspicimus legis gratiam laudis habere.
Justo gignitur rege Ecclesiæ almæ defensor,
Numquam enim vinci potest disciplina cælestis,
Olim jam sumens paterni triumphans regni
Exemplum, quo devota fides victoria gaudet,
Christo juvante, ac beato clavigero Petro,
Cunctas adversas gentes regalibus subdit plantis.
En radix beata instar contulit prole.
Læta Deum colere, legem semper amare divinam,
Laudabilem servare fidem, sanctamque defendere vitam,
Fautorem prorsus habens janitorem in triumphis cæli.
Ipsius freta virtute victrice persistit semper.
Lumen sequens doctrinæ fidei Apostolicæ Sedis,
In hanc sanctam sedem magnus Rex Carulus splendet.

LIO CARVLO MAGNO REGI HADRIANVS PAPA

Omnibus per eum ditata bonis triumphat ubique,
Cœleste semper in his habere meruit regnum,
Arma sumens divina gentes calcavit superbas,
Reddidit prisca dona Ecclesiæ matri suæ,
Vrbesque Magnas, fines simul & castra diversa.
Langobardam & Erulam virtute divina prostravit gentem,
Ovans amplectitur fidem, quam suscepit ab avis.
Magna prosapia hæc in toto ritulat mundo:
Altus, nobilis, nitens, regit diversa regna.
Gaudens celer ad limina venit Apostolorum sospes,
Nimis laudibus hymnisque populo celebratur ab omni.
Obnixe pro se summum orare Antistitem poscit,
Redimi sibi noxas à juventute commissas.
Exutus suffragiis almis spondebat lingua magistro
Genium servare sanctæ Ecclesiæ in ævo Romanæ,
Justitias almi Petri sui protectoris tueri
Habilem ut super donans in ejus Confessione libavit.
Adhæc Hadrianus Præsul Christi prædixit triumphos,
Dextera protegi diu divina Petro comitante Pauloque.
Romphæam victoriæ donantes, atque pro te dimicantes,
In læsus cum tuis victor manebis, nempe per ipsos
Aditum petunt urbis Papiæ te ingredi victorem.
Nefa perfidi regis calabis Desiderii colla,
Vires ejus prosternens merges bararro profundi.
Septus Longobardorum regno, munus reddes tuum
Pollicita sacra dona clavigeri aulæ Petri,
Amplius donans tibi victoriam, simulque honorem
Per sæcla regnare cum tuis hic, in futuroque soboli.
A lege nunquam discede, hæc observans statuta.

Hactenus Hadriani Epistola, ut ex corruptis exemplaribus elici potuit. Est ea monumentum vergentis ad barbariem seculi. Quod vero ad tempus attinet, cum Carolus ter in urbem Hadriano superstite venerit, anno nimirum DCCLXXIV, cum Papiam obsideret,

ret, anno iterum DCCXXCI, cum ejus filii Pippinus Italiæ, Ludovicus Antiquitaniæ Reges ab Hadriano inuncti sint, anno denique DCCXXCVII, cum inde Capuam quoque, ac Beneventum adversus Grimoaldum Ducem profectus est: nos, tametsi res incerta est, Codicem Hadriani ad postremam potius profectionem referendum diximus, quam, quod aliis placuit, ad primam, cui multa, quæ in ejus Epistola leguntur, convenire vix possint. Præter Sirmondum, in Gallia multa exemplaria manuscripta prostare testatur *Anonymus, in Præfatione Breviarii canonum Fulgentii Ferrandi*, quam præfixit editioni Parisiensi Anni 1609. Insertæ sunt postea huic Codici, ut dictum, Epistolæ Paparum Romanorum, Syricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis & Gelasii; Quorum etiam meminit Cresconius in suo Breviario, item Hilarii Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, Gregorii junioris, qui Episcopatum Romanum seculo quarto decurrente usque ad octavum incipiens, administrarunt; Hoc ordine quoque recenset seriem Codicis hujus Leo IV. *Papa*. Apud Gratianum *c. de libellis. dist. 20.* De libellis, *inquit*, & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ haben-

tur apud nos ſimul cum canonibus, quibus autem in omnibus eccleſiaſticis utimur judiciis, ſunt canones Apoſtolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæſarienſium, Gangrenſium, Antiochenſium, Laodicenſium, Conſtantinop. Epheſ. Chalcedonenſium, Sardicenſium, Africanenſium, Carthaginenſium, & cum illis regulæ præſulum Romanorum, Sylveſtri, Syricii, Innocentii Zozimi, Cæleſtini, Leonis, Gelaſii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Qui ordo comparet qvoqve in Codice Canonum Romano, Moguntiæ & Lutetiæ edito, niſi qvod ille Codex non habeat Epiſtolam decretalem, qvæ Sylveſtro tribuitur, & ſynodi Epheſinæ canones octo; Sed loco eorum *Johannes Wendelſtinus*, qvi iſtum Codicem Moguntiæ primus Anno 1525. edidit, ſe ſynodicam Epiſtolam Epheſini concilii, cum XII. capitulis contra Neſtorium huic adjunxiſſe, ſcribit. Qvod facile condonandum homini, qvi iſto ſeculo, qvod potuit, præſtitit, & non animadvertit, iſtos anathematiſmos non eſſe concilii Epheſini, ſed eſſe Cyrilli & ſynodi Diœceſeos Ægypti. Qvod inſcriptio epiſtolæ, qvæ actis concilii Epheſini inſerta legitur in editione Romana anni 1608. ſat probat, & obſervavit

79. Convenientia & diſſenſus codicis Romani cum ordine memorato Leonis Papæ.

Doctiſſ.

Doctiss. Justellus *ad Canonem 171. Cod. Eccles. univers.* cujus filius istam Epistolam cum anathematismis in Bibliotheca juris Pontificii, Gr. & Lat. Codici Dionysii Exigui, ex ejus interpretatione subjecit, cum Præfatione ad Petrum qvendam Episcopum; vid. sis *Præfat. Henr. Justelli ad Cod. Dionys. Exig. in fine.* Habet deinde iste Codex Bonifacii I. & Anastasii secundi Epistolas, quarum nec Cresconius, neqve Leo in citato *C. de libellis* meminit. Est & alia levis differentia, qvam observavit *Anonymus ille in consultatione de controv. inter Paulum Quint. & Remp. Venetam*, qvem diximus esse *Doctiss. Jacob. Leschasserium.* Qvod nimirum canon XVI. synodi Antiocheni, in codice canonum, qvo usa est synodus Calchedonensis, sit nonagesimus quintus, in codice vero Romano, in qvo suo loco restituatur omissum concilium Ephesinum (qvod tamen non animadvertit, saltem non monuit Leschasserius) nonagesimus qvartus, & in Codice Græco, qvem edidit Tilius, sit nonagesimus sextus; unde differitas illa promanet, ipse Leschasserius late disqvirit, & causas indicat, qvæ eædem fere sunt, qvas nos retulimus supra, num. 77. Hæc initia & progressus sunt Codicis Canonum in Ecclesia Romana, nunc lustrandæ aliæ Occidentis 80. Aliæ Ecclesiæ Occidentis

præter Romanam, habuerunt quoque olim Codicem Canonum, habuit Gallia.

Ecclesiæ, videndumque quæ fata in iis habuerit. In Galliam eum deportandum dedisse Carolo Magno Adrianum Papam Romanum seculi octavi an. 773. ut vult Justellus, anno vero 787. ut voluit supra Sirmondus, dictum. Sed ante hæc tempora Galliam habuisse Codicem Latinum, vel ex antiqua versione, vel ex versione Dionysii Exigui, probat illustris locus ex Gregorio Turonensi, seu potius acta concilii Parisiensis An. 580. in causa Pratextati, Episcopi Rothomagensis, à Gregorio relata.

81. Cujus versionis disquisitum.

Ipse vero (Rex Chilpericus) *ad metatum discessit, transmittens* Librum Canonum, *in quo erat quaternio novus adnexus, habens canones quasi Apostolicos, continentes hæc: Episcopus in homicidio adulterio & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.* Est ille canon apostolicus 25. Ita censet *Doctissimus Justellus.* Mihi ex hoc loco valde probabile, imo certum videtur, Ecclesiam Gallicam habuisse versionem antiquam primo, non illam Dionysii Exigui; Quia Gregorius dicit, librum illum canonum habuisse adsutum quaternionem novum, in quo continebantur canones *quasi Apostolici.* Hi enim in versione antiqua non continebantur; ex Præfatione enim Dionysii Exigui supra relata, patet, eum primum eos vertisse, & suæ collectioni inseruisse.

ſeruiſſe. Ita ut probabile ſit Chilpericum Codici illo antiquo & in Gallia recepto (novum enim nunc concilio obtrudere non audebat) addidiſſe ex verſione Dionyſii iſtos canones, qvos vocat Gregorius *quaſi Apoſtolicos*, ad hæc usque tempora in Gallia incognitos, ſaltem non receptos. Imo circa tempora Dionyſii Exigui mentio *Gallicanorum canonum* invenitur: refert *Gratianus*, *c. ſi quis Diaconus. diſt. 50.* teſtimonium Hormiſdæ, Epiſcopi Romani, anni 515. *Secundum titulos antiquorum Patrum ſancto ſpiritu ſuggerente conſcriptos, & ſecundum ſententias* CCCXVIII. *Epiſcoporum, quas etiam GALLICANI CANONES continere videntur, clerici in adulterio deprehenſi &c.* Facit & horum mentionem canon XI. concilii Tarraconenſis Anno 517. habiti. *Ut nullus monachorum Forenſis negotii ſuſceptor, vel executor exiſtat, niſi id quod monaſterii poſcit utilitas, Abbate ſibi nihilominus imperante.* Canonum *ante omnia* Gallicanorum *de eis conſtitutione ſervata.* An vero per *Gallicanos* illos *canones* ſit intelligendus Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ, ambigo, probo hac in re Doctiſſimi Juſtelli ſententiam, qui (quod etiam in pleriſque aliis Eccleſiis videmus factum, ut poſtea patebit) duplicem codicem Eccleſiæ Gallicanæ agnoſcit, unum quem cum Eccleſia 82. Duplex Codex Eccleſiæ Gallicæ.

clesia universa recepit; alterum, qvi Gallicanos canones habuit, id est eos, qvi in conciliis Galliæ erant decreti. Qvod non obscure collegit ex duobus Agobardi Lugdunensis Episcopi locis, qvi sub Ludovico Caroli M. Filio vixit. Primus est ex libro *de dispens. Eccles. Sunt*, inqvit, *qui* Gallicanos canones *aut aliarum regionum putent non recipiendos, eo quod Legati Romani seu Imperatoris in eorum constitutionibus non interfuerint*. Ex qvo clarum loqvi illum de Galliæ conciliis, & hos eum vocare *Canones Gallicanos*. In œcumenicis enim conciliis & legati Imperatoris, & Episcopus Romanus vel ipse vel legati ejus comparebant. Alter est ex *Epistola ad Imperator. de duello*. *Huc accedit quod pia consideratione dignum videtur de* canonibus *scilicet* Gallicanis, *qui quasi superflui aut inutiles à quibusdam respuuntur, eo quod Neoterici Romani eos non commendaverint, cum antiqui religiose eos venerati sint; neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium conventuum sanctiones æquali auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Calchedonensis & cæterorum Generalium ex totius Mundi consensu congregatorum & receptorum; sed quia congrua veneratione pro causis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione*

ligione debita. Quod idem videtur confirmare concilium Vasense II. anni 529. canone primo, dum distinguit inter *canones antiquos* & *novellos*. ubi per *antiquos Canones* indicatur Codex canonum Ecclesiæ universæ, per *novellos* vero ii, qui proprii sunt conciliorum Galliæ. Successu temporis in hunc Codicem Gallicum adoptati etiam canones exterorum conciliorum. Veluti Africani, qvi & in codicem ecclesiæ Romanæ sunt recepti. Colligi id potest ex *Concilii Matisconensis II.* qvod celebratum an. 588. *canone VI. Jam enim* (sunt verba canonis) *de tali causa, & in conciliis Africanis definitum est, quam definitionem nostro quoque dignam duximus sociare decreto & adlocare: ut sacramenta altaris non nisi à jejunis celebrentur.* Receptas etiam quasdam decretales epistolas Pontificum Romanorum, esse, probat concilii Agathensis celebrati anno 506. canon IX. ubi Siricii decretalis adsumitur, & canonibus inseritur. Qvæ est *Siricii epistola ad Himerium Tarraconensem*, quæ legitur in Codice canonum Romanæ Ecclesiæ. Ut valde probabile sit, antiqvum illum Codicem Gallicum ambulasse pari passu cum Romano, eo crescente etiam crevisse. Qvod non obscure quoque probant Capitularia Caroli Magni, qvæ varia capitula ex codice Romano & epistolis decre-

83. Quomodo creverit Codex Gallicus ex conciliis Africanis.

84. Ex decretalibus.

decretalibus Episcoporum Romanorum in eo contentis, laudant. Quod tamen verum tantum de Decretalibus, in codicem Romanum antiquum relatis, non de iis, quas postea Isidorus Mercator, (de quo infra dicemus) collegit, vel finxit & supposuit à Clemente ad Silvestrum: de quibus verum, quod *Episcopi Galliæ* scribunt ad Nicolaum, primum urbis Episcopum, Anno 860. *Decretalia priscorum Pontificum in toto corpore Codicis canonum non inveniri descripta*, contra quos insurgit Nicolaus Papa in *c. si Romanorum 1. dist. 19*; Sed, ut dictum, id accipiendum de Decretalibus à Siricio usque ad Gregorium Juniorem, quousque comparent quoque in Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ, Patet id ex citatione Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, qui temporibus Nicolai primi vixit; qui passim istas tantum decretales citat; Exemplum præbeat Epist. 6. cap. 23. ubi Innocentii Papæ Romani laudat epistolam ad Victricium Rothomagensem Archiepiscopum, *ex sacris canonibus promulgatam*. Improbat vero Sylvestri decreta, *Epist. 8. c. 22. & 23. Cæterum*, inquit, *quoniam quidam quasi in auctoritatem proferunt, S. Sylvestrum Papam decrevisse talia, quæ Catholica Ecclesia inter synodalia decreta non computat, quæ majores nostri inde nobis tenenda*

85. Quæ decretales in Codicem Gallicum receptæ.

suis

suis posteris reliquerunt, hic necessarium ponere duximus. Scriptum namque est in quodam sermone sine exceptoris nomine de gestis S. Sylvestri excepto, quem Isidorus Episcopus (Hispalensis) collegit cum Epistolis Romanæ sedis pontificum à S. Clemente usque ad B. Gregorium, eundem Sylvestrum decrevisse, ut nullus laicus crimen clerico audeat inferre, &c. quæ dicta quam adversa sibi & quam diversa à sanctis canonibus, & sacris legibus sint, nemo est qui dubitet, qui & hæc dicta cum ratione attenderit, & sacras regulas, ac leges diligentius legit. Ubi per Isidorum intelligendus Isidorus Mercator, de quo postea. Ex Gallia in Hispaniam transeamus, ubi quoque Codex canonum receptus, & quidem, ut in Gallia, duplex. Antiquus ille, Ecclesiæ universæ, quem probabile est, eos accepisse à Romanis. Eum habere primo potuerunt ex antiqua Latina, postea etiam ex nova Dionysii Exigui versione, usque ad Martini Bracharensis Episcopi interpretationem; Qvamqvam non valde probabile, eos Dionysii Exigui versionem habuisse aut recepisse, quia ea satis accurata erat, ut nova versione Martini Bracharensis potuisset supersedere; Utraque enim eodem seculo adornata est, nempe sexto, illa Dionysii Exigui paulo ante, vel sub Justiniano Imperatore, altera Martini

86. Codex canonum in Hispania receptus.

87. Duplex, ille Ecclesiæ universæ.

tini Bracharensis septimo anno post mortem Justiniani, nempe anno 572. Solet is Codex Hispanicus Ecclesiæ universæ, citari sub titulo *Priscorum canonum*, ut censet *Doctissimus Justellus, in sua sæpius allegata Præfat. Cod. canon.* item *antiquorum canonum.* Veluti in subscriptione concilii Toletani secundi, quod habitum fere circa ea tempora, quibus Dionysius Exiguus suam interpretationem adornavit, *Salva auctoritate priscorum canonum.* Imo & *Codicis canonum* mentio fit, *in concilii Bracharensis primi canone XVIII*; qvod Novennio ante versionem Martini Bracharensis est habitum, secundum quosdam. Canonis verba sunt hæc: *Lucretius Episcopus dixit: Necessarium arbitror, si vestræ fraternitati videtur, ut instituta sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant: quæ etsi non omnia, certe pauca, vel quædam, quæ ad instructionem clericalis disciplinæ sustinent, relegantur. Omnes Episcopi dixerunt: placet quod dictum est, congrua res est; ut quibus fortasse per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam & observent, Relecti sunt ex CODICE coram concilii, tam generalium synodorum canones, quam localium.* & canone XL. *Placuit, ut præcepta antiquorum canonum, quæ modo in concilio recitata sunt, nullus audeat præterire:*

Fit

Fit quoque mentio *Codicis Canonum* in *concilio Toletano quarto*, ſeculi ſeptimi anno trigeſimo tertio habiti, Can. III. *Diaconus, CODICEM CANONUM in medio proferens, capitula de conciliis agendis pronunciat*. Alter Codex Canonum Hiſpaniæ ſpecialis, & collectus fuit ex conciliis potiſſimum Hiſpaniæ. Qvibus *Clariſſ. Juſtellus* addita probat qvædam ex conciliis Galliæ, item epiſtolis decretalibus Pontificum Romanorum. Concilium Tarraconenſe anni 517. can. XI. jubet obſervari canones Gallicanos. Ilerdenſe concilium habitum anno 524. & Valentinum can. 2. ſynodi Agathenſis & Rheginenſis meminere; plura teſtimonia vide apud *Juſtellum*. Decretalium pontificum Romanorum facit mentionem concilium Toletanum III. canon. 1. Anno 589. & Barcinonenſe can. III. Anno 599. Qvas itidem Juſtellus probat eſſe eas epiſtolas, qvæ in codice canonum Eccleſiæ Romanæ leguntur. Qvia Canone XVI. Concilii Toletani IV. dicitur. *Synodica Præſulem Romanorum decreta apocalypſin Johannis inter divinos libros recipiendum conſtituere*, idqve factum apparet Epiſtola *Innocentii I.* ad Exuperium Tholoſanum Epiſcopum. Deinde quia in concilio Toletano VI. anni 638. laudatur Leonis I. Papæ Romani ſententia, ex Epiſtola

88. Et alter ſpecialis conciliorum Hiſpaniæ.

ad Rusticum Narbonensem Episcopum scripta. Utraque autem & Innocentii & Leonis Epistola in Codice canonum Ecclesiæ Romanæ legitur. Oceanum si trajiciamus in Britanniam, cognitus ibidem fuit codex canonum, sed qualis ille fuerit, an Ecclesiæ universæ, an vero particularis quidam proprius, non ita clarum; Item nec quo tempore collectio illa facta, aut recepta. In *Antiquitatibus Britannicæ Eccles.* proditum est, Theodorum Archiepiscopum librum protulisse, qui *Patrum canones* vocabatur, quem & in concilio Herefordiensi anno 673. probatum esse, ex *lib. 4. Hist. Eccles. venerab.* Bedæ conjicere licet. *Anno tertio*, inquit, *Ecgfridi Regis Theodorus cogit concilium Episcoporum, una cum eis, qui canonica Patrum statuta diligerent & nossent magistris ecclesiæ pluribus &c.* Subjicit postea Theodori, præsidis hujus concilii verba: *Rogo dilectissimi Fratres, ut quæque decreta ac diffinita sunt à sanctis ac probabilibus Patribus, incorrupta ab omnibus nobis serventur. Hæc & alia quamplura, quæ ad charitatem pertinebant, unitatemque Ecclesiæ conservandam persecutus sum. Cumq; explessem prolocutionem, interrogavi unumquemque eorum per ordinem, si consentirent ea, quæ à Patribus canonice sunt antiquitus decreta custodire; ad quod omnes consacerdotes nostri dixerunt: optime*

89. Codex Ecclesiæ Britannicæ.

me omnibus placet, quæque definiverunt sanctorum canones Patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eundem Librum Canonum, *& ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaveram, quia nobis maxime necessaria sciebam, illis coram ostendi.* Hactenus ille. Ut vero gustus istius codicis exhibeatur, ex eodem Beda decem illa capitula subjicimus.

Primum Capitulum.

Ut sanctum diem Paschæ in communi omnes servemus dominica post XIV Lunam primi mensis. 90. Specimen Codicis Britannici.

Secundum.

Ut nullus Episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.

Tertium.

Ut quæque monasteria, Deo consecrata, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare: nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere.

Quartum.

Ut ipsi Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per missionem proprii Abbatis: sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.

Quintum.

Ut nullus Clericorum, relinquens proprium Episcopum, passim quolibet discurrat, nec alicubi veniens absque commendatitiis literis sui præsulis suscipiatur. Qvod si semel susceptus est, & noluerit invitatus redire, & susceptor, & is, qui susceptus est, excommunicationi subjacebit.

Sextum.

Ut Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu Episcopi, in cujus parochia cognoscitur, agere.

Septimum.

Ut bis in anno synodus congregetur. Sed quia diversæ causæ impediunt, placent omnibus in communi, ut Kal. Augusti in loco, qui appellatur Clofaes, semel in anno congregetur.

Octavum.

Ut nullus Episcoporum se præferat alteri per ambitionem, sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ.

Nonum Capitulum.

In communi tractatum est, ut plures Episcopi crescente numero fidelium augerentur; sed de hac re ad præsens silemus.

 Deci-

Decimum.

Pro conjugiis, ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat, nullus conjugem propriam, nisi, ut sanctum Evangelium docet, fornicationis causa relinqvat. Qvod si qvisqvam propriam expulerit conjugem, legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur. Sed ita permaneat, aut proprie reconcilietur conjugi.

His itaque capitulis in communi contractis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum orietur contentionis scandalum, ut alia pro aliis divulgarentur; Placuit, ut qvæque diffinita sunt, unusquisque nostrum manus propriæ subscriptione confirmaret. Qvisquis igitur contra hanc sententiam, juxta decreta canonum, nostra etiam consensione ac subscriptione manus nostræ confirmatam qvoqvo modo vivere vel venire, eamqve infringere tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali & nostra societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ Ecclesiæ suæ viventes custodiat incolumes; Facta autem est hæc Synodus anno ab incarnatione Domini DCLXXIII.

Hactenus specimen Codicis Canonum

91. De Auctore hujus Codicis disquisitum, ubi negatur esse eum Theodorum Archiepiscopum.

92. Adseritur eum esse Codicem Ecclesiæ Romanæ.

Britannicorum ex Beda. Fuit autem hic Theodorus Roma missus in Angliam, ut Archiepiscopus Doruvernensis esset, Patria Tharsensis, seculari & indivina literatura & Græce instructus & Latine, ut de eo refert Beda eod. *lib. 4. cap. 1.* Valde itaque probabile, illum *Librum canonum*, quem ille protulit in concilio Herefordiensi, fuisse Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ; In allocutione enim ad Episcopos rogat, *si consentirent ea, quæ à PATRIBUS CANONICE sunt ANTIQUITUS decreta*; Respondent illi. *Optime omnibus placere, quæ definiverunt SANTORUM CANONES PATRUM.* Quibus verbis satis innuere videntur eos intelligere antiquorum conciliorum canones; qui continebantur libro illo, quem Theodorus protulit in concilio. Illud unde habeat Justellus *Præf. ad Cod. can. Eccles. univers.* scripsisse Theodorum hunc Librum canonum, invenire non potui, saltem Beda, ex quo sua probat, nil de eo tradit, & ex dictis magis probabile illum, ut jam conjectum, fuisse Codicem Romanæ Ecclesiæ; Deinde

93. Probatur neque esse ab eo collectum.

etiam ausim affirmare, nec Theodorum hunc fuisse collectorem istius Codicis vel Libri; Idque ex eo conficio, quod in allocutione jam memorata Theodorus roget Episcopos, de iis, *quæ à Patribus Canonice sunt*

ANTI-

ANTIQVITVS DECRETA; Illis annuentibus, dicit significanter Beda, eum protulisse *eundem Librum Canonum*. Quæ antea *antiquitus à Patribus decreta* nominaverat, postea dicit se proferre in libro, aut *eundem Librum* se proferre, qui continebat, *quæ à patribus antiquitus canonice sunt decreta*. Neque etiam ausus fuisset Theodorus, alium Codicem, quam Romanum, Ecclesiæ Britannicæ obtrudere, quia Inspector ei additus erat Adrianus Monachus; *ut Doctrinæ*, ait Beda l. c. *cooperator existens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati fidei; Græcorum more, in Ecclesiam, cui præerat, introduceret*. Ipsi etiam canones supra memorati satis conveniunt, ratione materiæ, cum canonibus antiquis, quod facile demonstrari posset, si quidem id otium & properans typographus nunc permitterent. Colligunt alii etiam aliquid de Codice Anglicanæ Ecclesiæ ex Leonis IV. Epistola *in c. ex libellis, dist. 20.* adi Justellum in Præfat. *allegata*. Ex Anglia in Germaniam properemus. Qualem hæc habuerint Codicem, & quam collectionem, non usque adeo clarum est. Certe pars ejus mature ad fidem Christianam conversa est, quo autem codice canonum usa sit primis temporibus, ob historicorum penuriam & silentium vix potest determinari.

94. Germani quem codicem, & quam canonum collectionem habuerint.

 Tem-

Temporibus Riculphi, Episcopi Moguntini, Isidori Mercatoris compilatio, vel potius suppositio, in Germaniam delata est, de qva re dicemus postea, ubi ad Isidori collectionem

95. Africa duplicem habuit Codicem. pervenerimus. Africa nobis quoque adeunda est, ibi qvoqve Codex Canonum duplex in usu, ille universæ Ecclesiæ; deinde particularis qvidam ex synodis Africanis compi-

96. Ecclesiæ universæ. latus. De Codice universæ Ecclesiæ, in Ecclesiis Africanis usitato, facit fidem Collectio Fulgentii Ferrandi, Diaconi Ecclesiæ Carthaginensis, de qvo infra dicemus, qvam ille ex conciliis supra memoratis, qvæ in Codice Ecclesiæ Catholicæ continentur, composuit ac digessit; Habuit autem Latinam antiquam versionem, floruit enim Ferrandus cum Dionysio Exiguo sub Justiniano, qvi novam

97. Et specialem Africanorum conciliorum. Latinam ex Græco fonte fecit. Specialis Collectio canonum Ecclesiæ Africanæ est ex conciliis propriis Africanis facta seqventibus.

I. Concilio Carthaginensi, post Cons. Honorii XII. & Theodosii VIII. an. Christi 419. cujus canones XXXIII. præmittuntur, idqve ideó, qvia in hoc concilio confirmatus est hic Codex Particularis Africanus.

II. Concilio Hipponensi, Theodosio III. & Abundantio Coss. Anno Christi 393. habito.

III. Car-

III. Carthaginensi, Arcadio III. & Honorio II. Coss. Anno Christi 394.

IV. Carthaginensi, Cæsario & Attico Coss. Anno Christi 397, cujus memorantur canones XXIII.

V. Carthaginensi alio iisdem consulibus.

VI. Carthaginensi, post Cons. Honorii IV. & Eutychiani V. Anno Christi 399.

VII. Carthaginensi, post Cons. Fl. Stiliconis. Anno Christi 401. cujus sunt canones IX.

VIII. Carthaginensi, Vincentio & Flavito Coss. eodem anno Christi, cujus sunt canones XX.

IX. Milevitano, Arcadio & Honorio V. Coss. Anno Christi 402. cujus memorantur canones V.

X. Carthaginensi, Theodosio & Rumorido Coss. Anno Christi 403. cujus sunt canones VI.

XI. Carthaginensi, Honorio VI. Coss. Anno Christi 404. cujus tantum unicus est canon.

XII. Carthaginensi, Stilicone II. & Anthemio Coss. Anno Christi 405. cujus quoque unicus tantum recensetur canon.

XIII. Carthaginensi, Honorio VII. & Theodosio II. Coss. Anno Christi 407. cujus numerantur canones XII.

XIV. Carthaginensi, Basso & Philippo Coss. Anno Christi 408.

XV. Carthaginensi, Honorio VII. & Theodosio III. Coss. Anno Christi 409.

XVI. Carthaginensi, post Consulatum Honorii VIII. & Theodosii III. anno Christi 410.

XVII. Carthaginensi, Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. Anno Christi 418.

XVIII. Carthaginensi, post Consulatum Honorii XII. & Theodosii VIII. Anno Christi 419. cujus sunt canones VII.

Quæ concilia memorantur in actis concilii Carthaginensis supra primo loco positi, in quo hic Codex Africanus à CCXVII. Episcopis est confirmatus. In fine enim primæ sessionis, quæ VIII. Kal. Jun. habita est, in qua etiam editi canones XXXIII. hæc leguntur. *Recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universæ provinciæ Africæ, transactis temporibus Aurelii, Carthaginensis Episcopi, celebrata.* Fuit itaque ante hæc tempora Codex ille, sed ab hoc tempore confirmatus auctoritate CCXVII. Episcoporum Africæ, & publice receptus in tota Provincia, & actis concilii insertus, in quibus etiam hodie extat. Cardinalis Perronius *in Respons. ad Magnæ Britanniæ Regem* in utramque partem disquirit, an hæc collectio sit privati alicujus

98. Num privata auctoritate, an vero publica sit collectus ille codex Africanus.

alicujus industria facta, an vero sit concilium aliquod, & prius magis probat, cum tamen posterius verius sit, probantibus id satis *Editoribus Bibliothecæ juris Canonici veteris, in Præfatione.* Ex eo, quod Dionysius Exiguus, *in Præfatione* suæ *collectionis*, hosce canones Africanos vocet *Concilium Africanum*, & in contextu *incipit synodus apud Carthaginem Africanorum, quæ constituit Canones* CXXXVIII. Deinde quia in *Capitularibus* Caroli Magni, & in aliis collectionibus Anonymis, iidem canones, sub titulo hoc, *ex concilio Africano*, citati leguntur, quem titulum manuscripti codices, itemque codex Ecclesiæ Romanæ retinuerunt. Tertio Cresconius etiam in utraque collectione sua, cap. XXX. & CLIV. hanc synodum Africanam vocat, *Concilium Carthaginense universale*, non quod concilium totius Africæ diœcœseos velit indicare, tum enim omnia Carthaginensia potuisset vocare universalia, sed quia hoc ex pluribus conciliis Africanis compactum & compilatum erat. Porro nil evidentius dici potest, quam quod supra ex actis concilii Carthaginensis adductum est, esse hanc collectionem post illud concilium publicatam; quibus tandem addi potest, quod ante triginta canones hujus concilii dicitur: *Deinde quæ in conciliis Africanis promulgata sunt, actis præsen-*

præsentibus inserta noscuntur. Græci etiam, ut postea patebit, & ex Photio, Zonara, Balsamone constat, hanc collectionem semper concilium Carthaginense vocant. Illud facile concesserim, ante concilium illud Carthaginense, in quo probata hæc collectio, à privato qvodam, vel potius à singulis Episcopis, ad usum Ecclesiasticum factam esse; postqvam autem in concilio probata fuit, non amplius pro privata collectione censeri debet. Scriptus est hic Codex, primum Lingua Latina, postea ex ea in Græcam traductus, qvo auctore incertum est. Qvamqvam alii aliter censeant, arbitrantes Græce Africanos sua concilia scripsisse. Sed illi falluntur, qvod satis ostendit Dionysius Exiguus, in Epistola suæ collectioni præmissa supra relata, ubi *statuta* dicit *Sardicensis concilii atque Africani, quæ* Latine *sunt edita suis numeris cerni distincta*, Dionysius qvoqve, Alexandrinus Episcopus, synodicam Epistolam concilii Carthaginensis anno 254. tempore Cypriani habiti contra Novatum, Latine scriptam dicit apud Eusebium *lib. 6. H. E. cap. 35. Epistolæ quidem Cornelii, Episcopi Romani, scriptæ ad Fabium, Episcopum Ecclesiæ Antiochenæ, ad nos pervenerunt, quæ tum illa, quæ acta sunt in concilio Romæ habito, tum quæ ab omnibus*

99. Scriptus primum Latine, postea in Græcum versus.

bus in Italia, in Africa, inque aliis locis de eo errore decreta fuerant, evidenter declarant, aliæ item extant Epistolæ Latino sermone à Cypriano & aliis, qui cum illo erant, in Africa compositæ. Lingua quoque Latina magis in Africa usitata, quam Græca, quæ videtur cum Imperio Romano recepta esse cum lingua Punica, quæ postea rarior fuit ipsa Latina, qvod vel unus Augustini locus, *de verb. Apost. serm. 25.* satis probat. *Proverbium notum Punicum, quod quidem Latine vobis dicam, quia punice non omnes nostis;* quod pluribus demonstratum vide apud *Christ. Justell. in Præfat. Codicis Canonum Ecclesiæ Africanæ, prope finem.* Quando versus sit hic Codex in Græcum idioma incertum est. Postquam autem versus fuit, sub titulo *Concilii Carthaginensis* insertus est codici Ecclesiæ Orientalis, teste concilii Constantinopolitani VI. Oecumenici, anno 692. habiti, canone II; in quo concilia recepta in Oriente, interque ea Africana recensentur, quem ordinem etiam repræsentat Codex canonum Ecclesiæ Orientalis Joh. Tilii, anno 1540. Græce editus. Facit quoque ad auctoritatem hujus codicis Africani particularis, quod in Codicem canonum Ecclesiæ Romanæ sit relatus & receptus. Fecit hoc primum Dionysius Exiguus, qui suæ versioni

100. Inseritur Codici Ecclesiæ Orientalis.

101. Receptus quoque in Codicem Romanæ Ecclesiæ.

versioni ex Græco Africana concilia, eodem ordine & numerorum serie distincta, inseruit, & codici Ecclesiæ universæ notabile hoc augmentum addidit. Justellus loco citato, putat Græcam versionem post tempora Dionysii Exigui factam esse, sed nullam suæ conjecturæ rationem adfert, potest dari ea, quod Dionysius Exiguus in sæpe laudata præfatione, dicat expresse post canones Calchedonensis, *Græcorum Canonum finem esse; se addere statuta Sardicensis concilii atque Africani.*

102. Ordo ejus. Ordo varius invenitur in hoc codice; In Dionysii Exigui editione, ut & editione Græco Latina, omnes numeri canonum decurrunt, à primo usque ad centesimum trigesimum octavum. In Codice vero Ecclesiæ Romanæ, primo ponuntur XXXIII. canones concilii Carthaginensis, tum nova numeratione anteriorum conciliorum, in hoc concilio confirmatorum, canones recensentur centum & tres, qui cum memoratis triginta tribus juncti, eundem numerum centum & triginta octo canonum efficiunt.

103. Editiones. Græce & Latine edidit hunc codicem Christophorus Justellus primum anno 1614. Parisiis, doctissimasque notas adjecit; postea secundum filius, in bibliotheca juris canonici veteris, anno 1661. Editus autem est ex vetustissimo codice manu-

manuſcripto Nicolai Fabri, quem ſuprema voluntate Juſtello commiſerat, ut poſt editionem Magno Jacobo Auguſto Thuano reſtitueretur, ut teſtatur Juſtellus in *Epiſtola dedicatoria* ad memoratum Thuanum, qua ei quoque ſuam editionem & notas inſcribit. Græca repræſentavit Juſtellus ex codice Tilii, quibus Manuſcriptis uſus ſit, oſtendit in principio notarum. Atque hæc 104. Auctoritas Codicis canonum Eccleſiæ univerſæ. ſunt fata codicis canonum Eccleſiæ univerſæ, cujus quanta fuerit auctoritas ex prædictis patet, quæ evincunt fuiſſe quaſi jus aliquot gentium receptum utrobique; Imo Juſtinianus in Novell. 131. tantam agnoſcit quatuor ſynodorum Oecumenicarum, quæ in codice canonum univerſæ Eccleſiæ habebantur, auctoritatem, ut non vereatur dicere. Τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα καθάπερ τὰς θείας γραφὰς δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν. *Prædictorum conciliorum dogmata, ſicut divinas ſcripturas accipimus, & canones ſicut leges ſervamus.* Neque novum eſt, ut propter excellentiam hæc concilia quatuor œcumenica prima comparentur ſcripturæ ſacræ, non quaſi ejusdem plane auctoritatis cum ſcriptura habita ſint, ſed quod poſt eam maximum momentum & pondus habuerint in decidendis controverſiis

ſiis religionis & ordinandis ritibus Eccleſiaſticis. Ideoque *Iſidorus lib. 7. Etymol. cap. 16. quaſi quatuor Evangelia, vel totidem Paradiſi flumina, quatuor venerabiles ſynodos, totam principaliter fidem complectentes*, eſſe dicit: non ſimpliciter *evangelia*, ſed *quaſi evangelia*, qvod ſimilitudinem qvandam infert, nominat. Nimium progredimur Gregorius Papa Romanus, relatus in *cap. ſicut ſancti. diſt. 15.* Qvi ſe, *ſicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor concilia ſuſcipere & venerari fatetur.* Itaqve recte Doctiſſ. Rittershuſius *part. 1. Nov. cap. 2. n. 17* monet, verba Imp. Juſtin. in *d. Nov. 131.* cum grano ſalis accipienda eſſe; ne ſcilicet ob id parem auctoritatem per omnia tribuamus quorumlibet conciliorum decretis, illa veneratione, quæ ſacris debetur. Nam conciliis & horum canonibus credimus propter ſcripturam: ſed ſcripturæ ſacræ, qvæ ſit αὐτόπιστος propter ſe ipſam, quia divinitus eſt inſpirata: Deinde Scriptura ſacra infallibilem habet certitudinem; concilia vero non aliter, niſi quatenus ejus veſtigiis inſiſtunt, appoſite *Salvianus Maſſilienſ. lib. 3. de provid. ſeu gubernatione Dei. in edit. Rittershuſii. p. 68. Alia omnia, id eſt humana dicta, argumentis ab teſtibus indigent, Dei autem ſermo ipſe ſibi teſtis eſt: quia neceſſe eſt, quidquid incorrupta veritas loquitur*

quitur, incorruptum sit testimonium veritatis. Potissima tamen auctoritas concilio Nicæno delata, cujus venerabilis quædam & decisoria vis in singulis fere id sequentibus conciliis est firmata & repetita. Quare etiam merito ab eo exordium collectionis canonum constituitur. Quod agnovit quoque non obscure Isidorus, quando canones à temporibus Constantini cœpisse adserit, *lib.* 7. *Etymol. c.* 16. relatus à Gratiano in *c. canones. dist.* 15. *Canones*, inquit, *generalium conciliorum à temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, persecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hæreses scissa est: quia non erat licentia Episcopis in unum conveniendi, nisi tempore supradicti Imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari, sub hoc etiam sancti patres in concilio Nicæno, de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam, secundum post Apostolos symbolum tradiderunt.* Sed magnam nobis controversiam faciunt illi, qui non à Nicænis temporibus, ut à nobis factum, sed à temporibus Apostolicis canones deduci volunt, idque famosis, si non fumosis, Constitutionibus Apostolorum (quarum libros octo sub nomine Clementis, Romani Episcopi obtrudunt)

105. Objectio de constitutionibus & Canonibus Apostolicis.

dunt) deinde etiam 85. vel 90. canonibus Apostolorum, probare nituntur. Quare antequam ad alias digestiones & compilationes canonum transeamus, hæc collectio constitutionum Apostolicarum primum, dein & hi canones Apostolici ad examen revocandi sunt; Esse utrumque opus suppositi- tium, falsique nominis & falsæ antiquitatis, evicit singulari commentario, invictisque in eo argumentis demonstravit, antiquitatis Ecclesiasticæ promus condus, Johannes Dallæus, *in Pseudepigraphis Apostolicis libris tribus*. Quare nos summa capita tantum tangemus, & quæ in adversariis collegimus variorum judicia subnectemus; plura desiderantem lectorem ad ipsius Dallæi commentarios ablegantes.

106. Constitutiones Apostolicæ examinatæ, & νοθείας accusatæ.

107. Quis fuerit ille Clemens Romanus, quibus adfinguntur constitutiones apostolicæ.

Adscribuntur autem constitutiones istæ Apostolicæ Clementi, Episcopo Romano; Primo (siquidem Petrus non fuit Romæ, aut Episcopus Romanus) an tertio, hic non longe disquiremus, quia non conveniunt hic historici, probamus interea opinionem adserentium, hunc Clementem cum Lino, & Cleto, eodem tempore fuisse Romæ Compresbyteros, tanquam magis verisimilem. Esse eum, cujus facit mentionem Paulus Apostolus *in Epistol. ad Philipp. c. 4. vers. 3.* quidam censent. Annos eum tradunt in Episcopatu Romano transegisse novem

novem & dimidium. Scripta varia ei tribuuntur, pleraque adfinguntur. Epistolæ binæ ad Jacobum, Fratrem Domini, qui septennio ante Petri Martyrium fatis jam concesserat. Deinde tres aliæ adhuc, quas omnes tot argumentis invincibilibus νοθείας convicit & peregit Magnus Blondellus, *in Pseud-Isidoro & Turriano vapulante à pag. 1. usque ad 101.* (ubi quoque ipsæ Epistolæ legi possunt) ut nemo amplius contra mutire possit. Præterea tribuuntur ei Epistolæ encyclicæ tres. Interpretatio Epistolæ S. Pauli Apostoli ad Hebræos; liturgia, Disputatio Petri & Appionis, Disputatio Petri contra falsitatem Simonis Magni, Libri decem Recognitionum, quæ & Odeporicon, vel circuitionum, vel periodorum, vel itinerarium Petri, vel à Beda Historiæ Clementis, vocantur. Item constitutionum Apostolicarum seu præceptionum libri octo; quibus solent accedere Canones Apostolorum, Concionum Petri, in populo suo habitarum, compendium; De Responsionibus Petri ad interrogata Tripolitanorum, quæ pleraque in censum Apocryphorum sunt relata à Gelasio, in *c. sancta Romana dist.* 15. ab Hieronymo, Honorio Augustodunensi olim, postea etiam à plerisque Pontificiis, & Protestantibus, Riveto

108. Quæ ejus scripta, supposita & genuina.

lib. 1. Crit. ſacr. c. 7. & 8. Rob. Coco, aliisque bene multis; Unicum adhuc genuinum cunctis, præter Gathakerum Cinni pag. 19. hujus Auctoris monumentum ſupereſſe, creditur, Epiſtola ejus prior ad Corinthios ſcripta, quam & laudat Hieronymus in Catalogo, eamque valde utilem & nonnullis locis publice lectam dicit, quæque ei videtur Characteri epiſtolæ, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur, convenire. Laudant eam quoque Euſeb. *lib. 3. c. 12.* Iren. *lib. 3. c. 3.* Clemens Alexandrin. *lib. 4. 6. & 7. ſtrom.* Quam Baronius, Bellarminus, Miræus, aliique periiſſe arbitrati ſunt; ſed cum fragmento ſecundæ, A. 1633. Oxoniæ in lucem producta eſt, ex reliquiis vetuſtiſſimi exemplaris Bibliothecæ Regiæ Anglicanæ, notisque illuſtrata à Patritio Junio, Viro Clariſſ. Regis Britanniarum Bibliothecario. Poſtea ſecundum edita & adſerta eſt à Joach. Joh. Madero Helmæſtadii 1654. quorum præfationes inſpici poſſunt. Nobis cum conſtitutionibus & Canonibus Apoſtolicis nunc res eſt, quibus hiſtorica noſtra collectio canonum impetitur. Hoſce fœtus eſſe ſuppoſititios, nobis probandum.

109. Varia judicia de conſtitutionibus Apoſtolicis.

Varia de hiſce conſtitutionibus ſunt Doctorum judicia, quibusdam probantibus, quibusdam improbantibus & rejicientibus, quibusdam interpolatas

tas clamantibus. Inter Evangelicos uno ore hæc ſententia reſedit, & invictis argumentis adſerta eſt, mentiri has conſtitutiones nomen & ætatem Apoſtolicam. Pontificiorum quidam probant, quidam in totum rejiciunt. Probantium ſunt pauciſſimi, & plerique vel obſcuri, vel quos partium ſtudium adverſus nos agit præcipites. Inter hos præcipui ſunt & alicujus nominis Carolus Bovius, Epiſcopus Oſtunenſis, qui eas in Latinum tranſtulit, & anno LXIII. ſeculi ſuperioris edidit. Franciſcus Turrianus Jeſuita, Famoſus defenſor iſtiusmodi quisquiliarum, qui easdem Latine vertit. Item Th. Stapletonus Jeſuita; qui, quod parum à blasphemia abeſt, *in def. Eccl. author. lib. 2. c. 11.* non veretur de iis adſerere, Librum harum conſtitutionum, *Spiritu Apoſtolico pleniſſimum eſſe. & in princ. fid. doct. contr. 5. q. 2. art. 5. nullam rationem obſtare, quin, ſi præſens Eccleſia referret has Conſtitutiones Apoſtolicas, à Clemente editas in canonem ſacræ ſcripturæ; nos eas pro canonicis admittere debeamus, æque atque Epiſtolam Jacobi.* Ejusdem tenoris ſunt hæc Alani Copi. *dial. 3. c. 5. p. m. 232. Summo Dei beneficio Clementis διατάξεις & Cyrilli κατηχήσεις multis ſeculis reconditæ, ad reprimendam Magdeburgenſium & Apologeticorum iſtam contra ſanctos inſolentiam, in lucem prodierunt.*

11º. Probantium.

erunt. Quorum certe testimonia, etiamsi alia deessent, homini non nimis præfracto, ad hanc totam, qua de agitur, quæstionem sufficere possent. Alios, qui superstitiones iis fulcire conantur, easque probant, vid. apud Rob. Cocum. *in Censura scriptorum veterum, non longe à principio.* Alii contra doctiores & emunctioris in literis nasi è Pontificiis, nobiscum sentiunt esse suppositititias. Inter quos est Bellarminus *de script. Eccles. in Clemente*, ubi Clementis Recognitiones cum inter Apocrypha retulisset, subjicit. *De libris constitutionum Apostolicarum, quæ Clementi auctori tribuuntur, idem fere judicium fieri debet, ac de libris recognitionum.* addit porro: *Multa in illis utilia sunt, & à Græcis veteribus magni fiunt; sed in Ecclesia Latina nullum fere nomen habere, ipsosque etiam posteriores Græcos in concilio Trullano can. 2. improbare has constitutiones, ut ab hæreticis depravatas. Audio Æthiopes his constitutionibus uti, ut vere Apostolicis, & ea de causa in erroribus versari circa cultum Sabbathi & diei Dominicæ, & circa ministrum Sacramenti baptismi, & in aliis quibusdam dogmatibus. Nam lib. 7. cap. 24. jubent servari diem & Sabbati & Dominica, & lib. 5. constit. cap. 10. prohibetur absolute, ne laici baptizent, & lib. 6. cap. 15. jubent rebaptizari eos, qui baptizantur ab hæreticis, ea de causa,* quia

III. Improbantium.

quia haeretici non sunt Sacerdotes. Ac ne forte objiceretur, quod Philippus Diaconus baptizabat, ut dicitur Act. 8. in iisdem constitutionibus lib. 6. cap. 7. dicitur Philippum, qui baptizavit Simonem magum, fuisse Apostolum, quod manifeste falsum est. Habentur in iisdem Constitutionibus alia non pauca, quae abhorrere videntur à veritate: ut quod lib. 3. c. 2. quartas nuptias appellent manifestam fornicationem. lib. 5. c. 6. distinguant Mariam Magdalenam à Maria sorore Lazari. lib. 8. cap. 14. Jacobum, fratrem Domini, velint esse Apostolum ex duodecim. & lib. eodem c. 26. 27. & 28. velint imponi manum Subdiacono, & Lectori, & ipsi etiam Diaconissae, dum oriantur: & lib. eodem cap. 32. dicant, Exorcistas non ordinari, & cap. 38. dicant, ancillam soli domino obsequentem recipi; si cum aliis intemperans fuerit, rejici. In eadem sententia est Baronius, *ad ann. 32. §. 18.* Ubi quaedam cum sibi ex his libris de Maria Magdalena objecisset, tanquam diversa à Maria Lazari sorore. *Uno verbo*, inquit, *his liberari possemus, si apocryphum esse librum exciperemus. Sane quidem, si haec dicta sunt à Clemente, quomodo ea latere potuerunt tot antiquos Patres, qui de ea re scripserunt? Cum praesertim tanti Auctoris pracipua fuerit auctoritas in Ecclesia; ut, licet ejus Epistola ad Corinthios scripta penitus exciderit; tamen, quod saepius*

cimta reperiatur, pene reviviscat integra in fragmentis. Idem quoque *ad ann. 44. §. 36.* Apocryphis accenset. adde eum *ad annum 102 §. 9.* Neque abit ab his judicium Jacobi Davii Peronii Cardinalis, *lib. 2. c. 1. de Eucharistica p. 174.* ubi hæc de opere constitutionum habet. *Hoc opus à multis gravibus auctoribus veteris ac recentioris memoriæ in dubium vocatur. Epiphanius Hæres. Audian. libri meminit id nomen præferentis, aitque multos suo tempore in dubium revocare, se vero eum nequaquam rejicere. Synodus Constantinopoli in Trullo, multis post Epiphanium temporibus sub Justiniano Rhitnotmeto habita, opus condemnat. Photius in Bibl. cod. 113. ipsa illa synodo recentior, vix Arianismo purgari posse ait. Quod suspicari cogit librum hunc vel non eundem esse, cum eo, qui Epiphanii tempore hoc nomine censebatur, vel certe ab Arianis postea corruptum adulteratumque fuisse. Sane multa apud veteres inde descripta reperiuntur, quæ cum iis, quæ nunc circumferuntur, exemplaribus non congruunt. Cardinalis Bessario Marco Ephesio,* Sixt. Senens. in biblioth. sanct. *quendam ex his Constitutionibus locum objectanti, respondet opus esse Apocryphum.* Idem *lib. 1. Replic. c. 24. Quæ Clementis nomine Apostolicæ constitutiones circumferuntur, non sunt ejus fidei, ut in rebus, ad religionem pertinentibus, auctoritatem habeant decisivam*

eisivam, sive enim ab initio Clementis nomine suppositus, sive ab hæreticis postea interpolatus atque adulteriatus fuerit hic liber, constat suspectam ejus esse auctoritatem. Margarinus de la Bigne, editor bibliothecæ Patrum *tomo 3. in Anast. Nic: q. inscript. col. 44.* in margine pro Apocryphis habet has constitutiones Clementis, & Gabriel Albaspinæus *obs. Eccles. lib. 1. c. 13. p. 37.* non tantum Apocryphas censet, sed insuper eos, qui aliter sentiunt, stultitiæ insimulat, tacite supramemoratos perstringens. Hæc autem sunt ejus verba. *Certe si quis esset, qui canones Apostolorum, & Divi Clementis Constitutiones, Apostolorum auctoritate sancitas publicatasve certo affirmaret, imperitus censeretur. Nam qui antiquarum consuetudinum gnari, quo quidque tempore, aut loco observari desitum sit, aut mutari cœptum norunt, de iis ne quidem dubitare possunt.* Quod ille postea pluribus ostendit, & nos infra ostendemus. Eandem sedisse Doctissimo Jesuitæ Petavio sententiam patet, quia ad locum Epiphanii agnoscit, alias fuisse constitutiones illas Apostolorum, quam quæ hodie libris octo circumferuntur, quæ tamen etiam dubiæ habitæ sunt; nec ea etiam in hodiernis, imo contraria inveniri. Et ad eundem Epiphan. *in Expos. Fid. pag. 349. & 360.* expresse *Pseudodiataxin Clementis* vocat, & *in Dogmatis Theolog. tom. 2.*

lib. 1. de Trinit. c. 3. §. 7. pag. 15. Poterat, inquit, *ante omnes illos*, nempe Athenagoram Tatianum, Theophilum, Ireneum, *vetustatis unius nomine commemorari Clemens Romanus; siquidem Germana essent, quæ illius inscripta nomine circumferuntur, sed non sunt. Hic igitur in constitutionibus Apostolicis ridiculum nescio quid & hæreticum posuit.* Quod nos postea in argumentis adducemus. Non necesse est, plures ex recentioribus addere, è choro Pontificiorum isti memorati eruditione & nominis claritate omnes vincunt. Hi itaque si constitutiones has Clementis nomen mentientes, pro *dubiis*, *incertis*, *apocryphis*, *falsis*, *corruptis*, *adulteratis*, *& nullius in religionis fidei*, *vel auctoritatis* adserant, & merito nos è numero canonum & juris Ecclesiastici dejicimus, nec ab iis nostram Historiam & Canonum collectionem ordimur. Antiquorum judicia etiam addemus, Humbertus Cardinalis, Episcopus Sylvæ Candidæ, qui vixit seculi XI. anno LIV. fuitque legatus Pontificis Constantinopolim, Nicætæ Pectorato, *in Tractatu contra hunc Nicetam scripto, tom. 4. biblioth. Patr. part. 2. p. 243. a. b. & in append. tom. 11.* Annal. Bar. quædam loca ex his constitutionibus objicienti, respondet, *eum sua adserere ex Apocryphis libris, & canonibus pari sententia*

XC. Antiquorum judicia Latinorum.

san-

sanctorum Patrum repudiatis; Nam Clementis Librum, id est, Itinerarium Petri, & canones Apostolorum numeravere inter Apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quae decreverunt regulis Orthodoxiae adjungenda. Unde nos quoque omne Apocryphon abjicientes dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut Lex Domini. Ex quo loco & id videtur notandum, Humbertum non recognitionum opus, & itinerarium Petri, nomine Clementis editum, ut fecit & censet Bellarminus; sed libros constitutionum & itinerarium Petri, ut vocatur, pro iisdem habere, & à Gelasio inter Apocrypha relatum putare. Quod quidem numerus librorum confirmare videtur; nam recognitionum libri referuntur decem, Itinerarii ut & Constitutionum Libri octo. Quod si verum, jam pateret seculi quinti anno 94, ab Ecclesia Romana inter Apocrypha relatas has Constitutiones Pseudapostolicas Humbertum censuisse; quam ejus sententiam videntur innuere haec verba jam citata: *Patri sententia sanctorum Patrum repudiavis.* Ante haec Gelasii tempora nulla extat memoria constitutionum harum Apostolicarum, sub nomine Clementis editarum: non apud Hieronymum in Catalogo; quod satis arguit, ei notas non fuisse; ut vana & falsa sit con-

ſit conjectura Bovii & Turriani in Præfatione ad has Conſtitutiones, quando hos libros ab Hieronymo, ut concilient eis auctoritatem, verſos ſuſpiciantur. Cum apud omnes in confeſſo ſit, à nato Chriſto usque ad Hieronymum in quatuor ſeculis inter Latinos nullum feciſſe harum conſtitutionum mentionem, quod tamen fieri debuiſſet, ſi auctor fuiſſet Clemens, isque

113. Æthiopum. Epiſcopus Romanus. Æthiopes habent has conſtitutiones pro vere Apoſtolicis, teſte Bellarm. *de ſcript. Eccleſ. A. D. 29. in Clemente.* Quod firmat Alvares *in ſuo de Abyſſinis libro c. 81. extr. in vol. navig. di Gioan. Batt. Romaſio*, ubi narrat Æthiopes habere *librum in octo partes diviſum, quem ab univerſis Apoſtolis Hieroſolymæ congregatis ſcriptum ferunt: quemque ipſi vulgo* Mandata & Abetilis *vocant.* Quæ bene conveniunt cum conſtitutionibus Pſeudapoſtolicis, quarum etiam feruntur libri octo. Sed an idem ſit liber ille apud Æthiopes, & eadem referat, quæ Conſtitutiones Apoſtolicæ à Bovio & Turriano verſæ, illud non eſt proditum.

114. Græcorum. Græci nunquam haſce conſtitutiones æſtimarunt; ut falſus ſit Bellarminus l. c. qui *Græcis veteribus magni fieri ſcribit, apud Latinos nullius eſſe nominis.* Antiquiſſima conſtitutionum Apoſtolicarum mentio apud Epiphani-

phanium, qui floruit seculi quarti, anno 75. Hic variis locis eas laudat; quas tamen ipse Hæresi 70. §. 10. dubiæ apud multos, fidei fuisse, dicit. Loca ipsa congessit & examinat late Doctissimus Dalæus *in Pseudepigraphis Apostol. lib. 1. cap. 2.* probatque cum Petavio, quia multa ex citatis ab Epiphanio in hodiernis Bovii & Turriani constitutionibus non, imo contraria inveniuntur, non esse easdem Epiphanii & Bovianas constitutiones Apostolicas; Ideoque turpiter abuti & fallere incautos Turrianum, auctoritate Epiphanii, dum adserit in *procemio versionis suæ Latinæ. Tales habere nostram ætatem Apostolorum Constitutiones, sanas scilicet & incorruptas, quales Epiphanii ætas habuit.* Probat deinde multis invictissimis argumentis, neque Constitutiones Apostolicas, quas Epiphanius habuit, pro Apostolicis esse habendas, aut receptas ab Ecclesia, aut pro apostolicis habitas, sed & ipsas falsas & Apostolis adfictas esse. Producit quoque Bovibus pro suis Constitutionibus Cyrillum Hierosolymitanum, qui *in Catechef. 18. pag. 213.* ex Clemente recenset fabulam Phoenicis, quasi hæc ex quinto libro Constitutionum apostolicarum sit decerpta: sed & is in eo falsus est. Invenitur enim hæc fabula in genuina & ab Hiero-

nymo

nymo aliisque ſæpius laudata Clementis epiſtola ad Corinthios priore, ex qua deſumſit auctor Catecheſeos eam, quod ex collatione phraſium & verborum ſatis patet; utitur enim ſæpe iisdem verbis, quæ reperiuntur apud Clementem in Epiſtola ad Corinthios, non vero iis, quæ in conſtitutionibus Bovianis leguntur; quare, ſola hac diverſitate obſervata, Doctiſſimus Rigaltius *in obſ. ad lib. Tertull. de reſurrectione*, diverſos auctores Epiſtolæ & Conſtitutionum facit. *Etſi*, inquit, *ejusdem Phœnicis historiæ exemplum reperiatur etiam in Conſtitutionibus ſupra citatis, tamen ex earum cum epiſtola Clementis comparatione hoc videmur adſequi, vix eſſe, ut ejusdem auctoris utrumque opus cenſeri debeat.* Aliud teſtimonium ex Athanaſio & Euſebio detortum de libro, qui διδαχὴ τῶν ἀποςόλων olim vocatus, apud quosdam in uſu, communiter tamen pro ſpurio habitus & reprobatus fuit, nil facit ad Conſtitutiones Apoſtolicas Bovianas, quoniam ex ipſo Athanaſio patet, Clementis opera & haſce διδαχὰς ἀποςόλων eſſe diverſas, nec etiam Euſebium *lib. 3. cap. 25. edit. Gr. Chriſtophorſoni. c. 19.* eas adſcribere Clementi, quia in aliis locis, ubi expreſſe de Clementinis ſcriptis genuinis & ſpuriis agit, haſce διδαχὰς ἀποςόλων ei non adſcribit.

vid.

vid. eum *lib. 3, c. 57. 58. & 59.* Verum itaque est, quatuor primis seculis nullam fieri mentionem apud quenquam Græcorum Constitutionum Apostolicarum; deinde quarum meminit Epiphanius, eas non fuisse receptas & probatas pro apostolicis, neque etiam esse easdem cum Bovianis. Antiquissima mentio occurrit in Concilio Constantinopolitano in Trullio, habito an. 692; in quo à patribus ibidem congregatis, *can. 2.* rejiciuntur. Canonis verba sunt hæc: Ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ὑμῖν ἀμαυρώσαντα, τὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἱρετικῆς ψευδολογίας κυήματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ὁλοκλήρῳ διδαχῇ παρενείροντες. *His Apostolorum per Clementem Constitutionibus jam olim ab iis, qui à fide aliena sentiunt, ad Labem Ecclesiæ aspergendam, adulterina quædam & à pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt, has Constitutiones ad Christianissimi gregis ædificationem ac securitatem conducibili-*

cibiliter REJECIMUS, hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam admittentes, & germanæ ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes. Post hos Patres earum meminit Photius in Biblioth. Cod. 113. qui vera argumenta, quare rejicienda essent, vidit, sed studio partium contra Latinos, qui ex iis oppugnari poterant, excusari posse contendit. Post hunc plerique omnes Græci rejiciunt, uno aut altero excepto, qui ob idem partium studium contra Romanos iis utuntur. Balsamo, qui in fine seculi duodecimi scripsit, ad *Can. 85. Pseudapost.* hæc de iis habet. Σὺ δὲ γίνωσκε ὡς εἰ καὶ γέγραπται ἐνταυθοῖ ἀναγινώσκειν ἡμᾶς τὰς διαταγὰς τοῦ Κλήμεντος, πλὴν μὴ δημοσιεύειν αὐτὰς, ἀλλ' ὁ δ' κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου ἀπηγόρευσε τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, διὰ τὸ γενέσθαι παρωμοίησιν ἐν αὐτοῖς. *Tu autem intelligas, quod etsi hic scriptum est, Constitutiones Clementis legi à nobis, sed non divulgari debere, synodi tamen sextæ canon secundus earum lectionem prohibuit, quod in eis adulteratio facta sit.* In eundem Canonem Zonaras hæc habet. Αὗται παρὰ κακοδόξων τινῶν, ἐνοθεύτησάν τε καὶ παρεφθάρησαν. διὸ καὶ ἀναγινώσκεσθαι ὅλως αὐτὰς ἀπηγόρευσεν ἡ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος. *Ab heterodoxis & sectariis quibusdam adulteratæ & corruptæ fuerunt. Quapropter istas omnino legi vetuit Oecumenica sexta synodus.* Similia

lia habet Alexius Ariſtenus apud Uſſerium *diſſert. de Ignat.* ὁ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ γενομένης ἕκτης συνόδου παντελῶς ἀποβάλλεται τὰς τοιαύτας διαταγὰς, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων προστεθῆναί τινα νόθα καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας. *Secundus canon ſynodi ſextæ in Trullo habitæ, haſce Conſtitutiones omnino rejicit, propterea quod iis nonnulla adulterina ab heterodoxis adjecta fuerint, atque à pietate aliena.* Ut quoque ſciamus, quid Moderni Græci de hiſce ſentiant, addo Heremiæ Patriarchæ Conſtantinop. judicium ex ejus *Reſp. 1. c. 13. p. 103. ad Wirtenbergenſes.* νενοθεῦσθαι τὰς Κλημεντείους διατάξεις, *adulteratas fuiſſe Clementinas Conſtitutiones.* Ex quibus teſtimoniis videmus, quid de hiſce Pſeudapoſtolicis Conſtitutionibus cenſuerint Græci, quid Latini, quid Antiqui, quid recentiores; nempe eſſe eas ſpurias, confictas, ſuppoſitas, depravatas, heterodoxiis maculatas, & uno verbo apocryphas, inter quæ etiam habet noſter Antonius Auguſt. *in Dialogo 6. lib. primo, pag. edit. noſtræ 99. & ſeq.* ex quo pete ejus de hiſce Conſtitutionibus judicium, quod omittendum hic, nec negligendum erat. Quodnam ſit Cardinalis Bonæ *lib. 1. liturg. cap. 8. §. 5.* de hiſce Conſtitutionibus judicium, id commodius infra referemus, ubi de tempore ſuppoſitionis aliquid dicemus. Alios

G bene

bene multos Magni Nominis Viros, Salmasium, Vossium, Usserium, Filesacum, Voetium, & innumeros præterea præterimus, qui omnes in censum scriptorum supposititiorum, & quæ sunt dubiæ fidei, hasce constitutiones retulerunt, quorum testimonia ex adversariis adducere possemus, nisi superiora sufficere censeremus. Ne vero auctoritatibus, sed & rationibus cadat auctoritas harum Constitutionum Pseudapostolicarum, ex bene multis, quas Doctissimus Dalæus coacervavit, paucas adducemus. Magnum argumentum exinde peti potest, esse has constitutiones alicujus Imposteris, non Apostolorum, quod cum Apostolorum nomen referant, tamen nunquam cum aliis Apostolorum scriptis in canonem scripturæ, neque à Græcis, neque à Latinis, receptæ sint; quod certe oportuisset fieri, si vere essent apostolicæ & oporteret eos facere, qui pro Apostolicis constitutionibus Orbi audent obtrudere. Quanquam enim Auctor falsarius in Canone 85. seu ultimo, ut suæ inserviret causæ, eas ante acta Apostolorum, inter Canonicos libros Novi Testamenti collocaverit, attamen ipse Bovius, qui eas edidit & vertit, in Præfatione fatetur, *nunquam obtinuisse, ut in canonem sacrarum Scripturarum referrentur.*

115. Rationes, quare pro spuriis habendæ constitutiones Pseudapostolicæ.

rentur, nec se iis tantam auctoritatem tribuere; quo velut una litura delet, quidquid constitutionum Apostolicarum Orbi sub Clementis nomine ausus est obtrudere. Pro Apostolorum constitutionibus habere, & non in canonem scripturæ referre, apud Theologos implicat contradictionem; ut & pro apostolico aliquid protrudere, nec auctoritatem tantam, id est sacræ scripturæ, ei attribuere. Hoc argumentum urget, in repudianda Christi ad Abgarum Epistola, Bellarminus, *de scriptor. Eccles. in Petro. init. Ea* (inquit Epistola) *nunquam fuit admissa ab Ecclesia inter scripturas canonicas, inter quas sine dubio admissa fuisset, si ab ipso domino scriptam fuisse constaret.* Porro etiam sermo & voces quædam harum constitutionum à charactere Apostolorum sunt alienæ: exempli causa paucas recenseo. *lib. 2. c. 10.* & alibi νεοφώτιςος ponitur pro *recenter baptizato*, μύησις pro *baptismo*, κατηχούμενος & ἀκροώμενος *lib. 8. c. 7.* pro *catechumeno*, & *audiente*. Θυσία & θυσία ἀναιμακτικὴ, pro *Eucharistia*. ἀρχιερεὺς *lib. 8. c. 12. Pontifex* pro *Episcopo*, ἱερεῖς *lib. 8. c. 13. Sacerdotes* pro *Episcopis & Presbyteris*, ἱερατικὸς κατάλογος *lib. 3. c. 15. Sacerdotum catalogus* vel *diptycha*, θυσιαστήριον *altare lib. 8. c. 12.* pro *mensa domini*. Ejusmodi voces ista signi-

ficatione apud Apoſtolos non, ſed ſcriptores ſeqventium ſeculorum inveniuntur; ideoqve probant, ſeqventibus ſeculis, non vero ab Apoſtolis eſſe ſcriptas. Qvod etiam ſcriptor ſtylo ſuo, qvi eſt inflatus aliqvando & Rhetoricus; non humilis & depreſſus: imo ipſo etiam ſæpe loqvendi modo, qvi eſt eorum, qvi poſt Apoſtolos vixerunt, ſufficienter prodit: Exempla *vid. lib. 2. c. 41. lib. 5. c. 16.* ubi qvoqve ex controverſia celebrandi Paſchatis ſatis colligitur, poſt ſeculum ſaltem ſecundum vixiſſe ſcriptorem. add. *lib. 6. c. 10.* Omnem vero ſtultitiam ſuperat, quod *lib. 7. c. 47.* occurrit. περὶ δὲ τῶν ὑφ' ἡμῶν χειροτονηθέντων ἐπισκόπων ἐν τῇ ζοῇ ἡμετέρᾳ γνωρίζομεν ὑμῖν. *De Epiſcopis vero, qui à nobis, dum viximus,* vel *in vita noſtra ordinati ſunt, certiores vos facimus.* Qvæ ſatis oſtendunt, ſcriptas eſſe poſt mortem Apoſtolorum. His addi poſſunt tertio, qvæ contra Apoſtolorum doctrinam hæ Conſtitutiones habent de Dei filio, qvem negant eſſe Deum. *lib. 6. c. 6.* ἕτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἰησοῦ τὴν ἐπὶ πάντων Θεόν ὑποπλεύουσιν. *Alii ex iis (hæreticis) ſuſpicantur, ipſum Jeſum eſſe Deum ſuper omnia.* Qvæ magis Arriani, Photiniani vel Ebionæi, quam Apoſtoli ſunt voces; his adde ejusdem fere commatis *ex lib. 5. c. 6. & 10. lib. 8. c. 12. lib. 2. c. 44.* & non

meliora

meliora de Spiritu Sancto *lib. 2. cap. 26. lib. 3. cap. 17. lib. 8. c. 37. pr.* & alibi. Quæ causa est, quare Petavius supra memoratus dicat, *tomo 2. Theol. dogm. pag. 15. Clementem ridiculum nescio quid, & hæreticum de trinitate posuisse. lib. 2. c. 26. Nam Episcopum in Ecclesia instar Dei patris esse ait; Diaconum itidem ut Christum, qui patri adsistit, & in omnibus ministrat, quæ, si Christus ut homo est, consideretur, non improbe dicta videri possunt. Sed pestilens est, quod addit, Diaconissam figuram spiritus sancti habere: quæ nihil sine Diacono facere debeat, aut loqui; Quemadmodum neque Paracletus à seipso aliquid loquitur aut facit, sed Christum glorificans voluntatem illius expectat. Quod quidem Macedonianum pus, ac venenum sapit. Potius de Clementis operibus agens Cod. 113. in constitutionibus* asserit, quædam inesse Arianæ impietatis vestigia, quæ non nisi violenter excusari possint. *Cujusmodi iste locus fuerit, quem adduximus, neque alius modo ad similem labem implicatus occurrit.* Hæc Petavus; cujus seqventia, quæ huc aliquid adhuc faciunt, ex ipso peti, & ipsi alia insuper loca hujus impietatis ex supramemoratis suggeri possunt; maxime ex *lib. 6. c. 25.* Fatetur etiam Bovius ipse in Præfatione constitutionum, Auctorem istarum *de Spiritu Sancto exiliter loqui, de verbo*

ho quoque duriores quasdam interdum voces fundere. Tamen cum summa impudentia, non veretur orbi pro Constitutionibus Apostolorum obtrudere, iisque adfingere voces *exiliter* & *dure* ubi de mysteriis fidei loquuntur. De conjugio non est æquior sententia constitutionum *lib. 3. c. 2. Tertium conjugium intemperantiæ signum esse ajunt, quartum vero conjugium & deinceps manifestam esse scortationem & indubitatam impudicitiam.* Mitior, non verior de fornicatione *lib. 8. cap. 38. edit. Bovii & Lamb. Gruteri. Pellex, infidelis ancilla, soli domino obsequens recipiatur, si cum aliis intemperans fuerit, rejiciatur.* Quæ Bovius, similis suis Apostolis aut Impostoribus hæc scribentibus his excusat. *Cum Ancilla sui corporis potestatem non habeat, merito culpa non in eam, sed in dominum est rejicienda.* Quod si Josepho olim istiusmodi interpres legis divinæ adfuissent, potuisset & ille Dominæ morem gerere impune, quia ejus servus erat, & culpam in eam conjicere. In baptismo *lib. 3. c. 15. 16. & 17. lib. 7. c. 23.* præter aquam, oleum etiam requirunt, & post baptismum Chrismate inungi præcipiunt, quod nec ab Apostolis constitutum, nec apostolici seculi est, & nisi addita sint hæc. *lib. 7. c. 45. Baptizatum in solam aquam descendere,* dicunt, *ut Judæum, & corporis maculum, non etiam animæ, for-*

des

des deponere. Neqve etiam apostolici seculi est, infantibus seu pueris dare Eucharistiam, sed seculi tertii & sequentium, uti nec illa frequens distinctio Episcoporum & Presbyterorum, *lib. 2. cap. 25. lib. 3. cap. 11. lib. 8. cap. 28. & cap. 46.* qui Apostolis unius officii nomina sunt, seculo demum tertio, secundum Blondellum, distincta. Inauditæ etiam tempore Apostolorum, Subdiaconorum, Acolythorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiariorum, voces & officia, quæ passim occurrunt in constitutionibus istis. Inaudita potestas illa, quam passim tribuunt Episcopis *l. 2. cap. 11. & 12. & 14. & 20. 26. 28. 30. & 52.* tributa *lib. 2. cap. 34.* & decimæ *ibid. & c. 35.* De conjugio Personarum Ecclesiasticarum, quod non licet Episcopis & Presbyteris, si jam sint ordinati & in ministerio ducere uxores, neque ad secunda vota migrare: contraria docent veris Apostolicis Constitutionibus in S. Scriptura revelatis *lib. 6. cap. 17.* Contra quas inducunt quoque delectum ciborum, *lib. 5. c. 18.* Jejunia stata. *lib. 5. cap. 12. 14. 19. 20. lib. 7. c. 24.* festos dies. *lib. 5. c. 12. cap. 17. c. 19. c. 20. lib. 8. cap. 33.* Sabbati & Dominicæ celebrationem *d. lib. 8. c. 33. lib. 7. c. 24.* Jejunium ante baptismum *lib. 7. cap. 23.* precationem versus orientem baptizati; qvæ ceremonia

 est

est quarti seculi, teste Cyrillo, non Apostolici, *lib. 7. cap. 46. & lib. 2. cap. 57.* Porro Catechumenorum, & pœnitentium ritus, qui seculo tertio & quarto demum cogniti in Ecclesia & politia, satis probant mentiri constitutiones istas Apostolorum nomina & ætatem: vid. eas *lib. 8. cap. 6.* Absurdum est, quod prohibent fideli etiam domi cum catechumeno precari. *lib. 8. c. 34. fin.* Baptizari statim eum, qui imprudenter eucharistiam gustavit, *lib. 5. c. 19. lib. 7. cap. 26.* Ridicula, quæ mandantur in celebratione Eucharistiæ, *lib. 8. cap. 12. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabella ex tenuibus membranis, aut ex pennis pavonis, aut ex linteo, ut parva animalia volitantia abigant, ne in pocula incidant.* Otiosorum hominum, non Apostolorum est, hasce minutias sectari, ut & tam operose præscribere formam Basilicarum *lib. 2. c. 57.* Falsum, & contra historiæ veritatem in Actis Apostolicis proditum est, quando septem diaconi Hierosolymæ, una cum Paulo Apostolo, congregati finguntur *lib. 8. c. 4.* ad scribendas istas constitutiones; cum jam Stephanus ante Pauli Apostolatum fuerit sublatus; quem stupidus ille Impostor, in eodem hoc libro, ante scriptionem constitutionum harum, pro Christo vitam impendisse memorat, vide *c. 46. adde lib. 5. cap. 7.*

& lib.

& lib. 8. *c.* 33. Ejusdem commatis eſt, quod Jacobum, Zebedæi filium, Johannis fratrem, ab Herode gladio *act.* 12. *v.* 2. ſublatum, ſeptennio poſt mortem fingat intereſſe concilio Hieroſolymitano *Act.* 15. & hiſtoriam narrare. *lib.* 6. *c.* 22. quem *lib.* 5. *cap.* 7. inter Martyres recenſuerat. Item per Clementem Romanum Epiſcopum miſſas iſtas conſtitutiones, qui certe ante mortem Jacobi anno Chriſti 44. non potuit eſſe converſus. Lepidiſſimum porro eſt id, & ad riſum excitandum aptiſſimum, quod *lib.* 2. *cap.* 57. de libris ſuis legendis ita præcipiunt Apoſtoli, *Deinde acta noſtra legantur, item Epiſtolæ Pauli cooperarii noſtri, & poſtea Diaconus aut Presbyter legat, quæ ego Matthæus & Johannes tradidimus vobis, & quæ Pauli cooperarii Marcus & Lucas acceperunt & reliquerunt vobis.* Cum Evangelium Johannis demum poſt ejus revocationem ex Pathmo, id eſt annum domini 97. ſit ſcriptum; quo tempore omnes fere Apoſtoli fatis conceſſerant. Hujus eſt quoque farinæ, quando *lib.* 6. *c.* 6. mentionem faciunt *Ebionæorum*, qui ſecundum Epiphanium *Hæreſ.* 30. §. 2. & Baron. *a.* 74. §. 6. poſt excidium Hieroſolymæ cœperunt, quo tempore non modo Jacobum, ſed & Petrum & Paulum, itemque alios ex Apoſtolis vita exceſſiſſe, cuncti conſentiunt;

qui tamen finguntur hasce Constitutiones scribere *Lib. 7. cap. 48.* narrant, se Jacobo in Hierosolymitano Episcapatu Simeonem Cleopæ suffecisse, qui secundum Halloixium *in notis ad vitam Ignat. cap. 2.* post Clementem nostrum vixit; qui tamen fingitur hisce constituentibus adfuisse. *Lib. 6. cap. 8.* mentionem faciunt hæreticorum, *Marci, Basilidis & Saturnili*, quos ex Irenæo scimus post Clementis & Apostolorum mortem exortos esse. vid. eum *lib. 3. cap. 3. advers. hæres.* & Euseb. *lib. 4. H. E. cap. 6. edit. Gr. & in Chron.* in quo a. 136. Basilidem exhibet; cui concinnunt Theodoret. *lib. I. hæret. fabul. cap. 2.* & Clemens Alexand. *Stromat. lib. 7.* Adducunt etiam ad probandam resurrectionem versus decem Sibyillinos. *lib. 5. c. 6.* cum opera Sibyllina sub Antonio Pio & Marco Aurelio, XXX, vel XL. annis post mortem omnium Apostolorum ficta demum sint, & in lucem edita. *Lib. 6. c. 24. Romanos in Deum credidisse, & à Deorum multitudine atque injustitia discessisse dicunt*, quod non ante Imperium Constantini, seculo quarto factum. His adde testimonia librorum Apocryphorum eorumque laudes, Susannæ *lib. 2. cap. 51.* Judithæ. *lib. 3. c. 17.* Baruchi. *lib. 5. cap. 2.* Ecclesiastici. *lib. 4. cap. 11.* quod veros Apostolos non fecisse constat: item

falsam

falsam Etymologiam & significationem vocis Israel ὁ ὁρῶν Θεόν. *lib. 7. c. 37. & lib. 8. c. 15.* & contra eam Hieronym. *tradit. Hebr. in Genes. cap. 32. tom. 3. mihi pag. 220. editionis Froben. Basil. 1553.* Falsa est adsertio *lib. 6. cap. 7* de Philippo Apostolo, qui fuit tantum Diaconus; ut & de Jacobo, Domini Fratre, cui apostolatum abrogant, & Episcopum Hierosolymitanum ordinatum à se dicunt. *lib. 6. cap. 14. & 12. lib. 8. cap. 4. lib. 7. cap. 48.* contra quod vid. Bellarm. *de Script. Eccles. in Clement.* ad Baron. *ad ann. 44. §. 36. & 37.* Porro falsum, quod Mariam, Lazari sororem, faciant diversam à Maria Magdalena *lib. 3. cap. 6.* contra quod insurgit Baron. *ad ann. 32. §. 19.* & Bellarm. *l. c.* Falsum etiam, quod *l. 6. c. 24.* adferunt vetare *Mosen, Judaeos Aram extra Hierosolymam collocare, & legem extra Judaeae terminos legere.* & *lib. 5. cap. 20.* Judaeos Baruchum legere consuevisse. Falsa item est citatio *lib. 6. c. 2.* ubi Ἀβεδαδὰν citant, qui *2. Sam. 20. v. 1.* Schebah dicitur: quod hausisse videtur Falsarius ille ex Pseudignatii Epistola ad Masuesianos. Ex quibus omnibus affatim patet, non esse has Constitutiones Apostolorum. Non esse quoque à Clemente, Episcopo Romano, scriptas, primo patet ex ipsis constitutionibus, quae eas non à Clemente, sed ab ipsis Apostolis scriptas dicunt,

116. Non sunt scriptae à Clemente.

dicunt, Clementis vero, tamquam portitoris vel ministri, qui ad Episcopos & Ecclesias deferat, meminerunt. vid. eas. *lib. 6. c. 14. lib. 8. cap. 4. & lib. 6. cap. 18.* Epiphanius etiam, qui, ut supra dictum, sæpius meminit διαταξέων τῶν Ἀποςόλων, nunquam tamen eas Clementinas vocat, aut Clementi adscriptas refert, sed simpliciter aut Ἀποςόλων διάταξεις, vel singulari numero διάταξιν appellat. vid. eum *Hæres. 80. §. 7. Hæres. 70. §. 10. & Hæres. 75. §. 6. Hæres. 45. §. 2.* Neque etiam Athanasii & Eusebii διδαχὴ τῶν Ἀποςόλων ullibi adscribitur Clementi. Itaque non immerito dubitat Dalæus, an non illa διὰ Κλήμεντος addita fuerint titulo ab alia manu; temporibus Trullani, Concilii Constantinopolitani, videntur jam habuisse id nomen; in ejus enim *Canone secundo* eas Patres vocant τὰς τῶν Ἀποςόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις. Neque negligenda hic nobis ejusdem Dalæi conjectura, *lib. 1. cap. ult. Pseudepigraphon Apost.* ex antiquis Constitutionibus Apostolorum, Epiphanii temporibus notis, & διδαχὴ τῶν Ἀποςόλων Athanasio & Eusebio memoratis, hoc, quod Bovius opus propinavit, forte potuisse esse consarcinatum, & majoris auctoritatis causa Clementi inscriptum. Verum hæc tantum conjectura est. Id majori attentio-

tentione dignum; quod libro secundo latissime & solidissime probat, neque ipsi Clementi, cui adfinguntur, cognitas fuisse ex ejus genuina epistola; neque postea Justino Martyri & Philosopho, neque Athenagoræ, neque Irenæo, neque Clementi Alexandrino, Tertulliano, Origeni, Cypriano, Dionysio vel Petro Alexandrinis, neque Patribus Eliberitani, aut Nicæni concilii, quidquam de his innotuisse, neque Arrianos aut Catholicos quarti seculi, neque Laodicenos Patres, neque Basilium, neque quinto seculo, nisi decurrente, Græcos vel Latinos, eorum notitiam habuisse: seqventibus autem seculis apud Latinos usqve ad undecimum, imo ante Bovii editionem vix innotuisse, nunqvam receptas fuisse. Si qvis conjecturæ tamen locus, ex ritibus tertii, qvarti & qvinti seculi, qvi in iis obvii, censet Dallæus, in fine seculi qvinti esse scriptas & suppositas, non post qvintum, qvia qvæ post id seculum recenter sunt inducta, non memorantur in iis: nil de imaginibus & reliquis ritibus invectis. Ab hac sententia non abludere videtur, qvod eodem tempore, qvo scriptæ propter multas absurditates in nativitate quasi oppressæ videantur, à Gelasio & 70. Episcopis in concilio Romano, in quo damnatæ, inter apocrypha relatæ tamdiu delituerunt, donec

117. Non notæ patribus trium primorum seculorum.

118. Vix notæ Latinis usque ad Bovii editionem.

119. Conjectura de tempore scriptionis & suppositionis.

donec iterum in lucem à Bovio revocarentur. Materiam impoſtor inficetus ex ſcriptura, Eccleſiaſticis ritibus & diſciplina, ſuo tempore uſitata, tum etiam libris quibusdam ritualibus, veluti Epiphanii tempore notis Conſtitutionibus Apoſtolicis, & doctrina Apoſtolorum, Athanaſio & Euſebio memorata, forte hauſit, & ſtultiſſime digeſſit. Quod eo magis probabile, ſaltem de Conſtitutionibus Apoſtolorum, quia & ab iis titulum mutuatus videtur, & quædam, quæ Epiphanius ex iis recenſet, hodie in Bovianis conſtitutionibus leguntur; quædam vero, ut ſupra quoque dictum, non comparent. Hæreticum & Arriana labe infectum fuiſſe harum conſtitutionum ſcriptorem, ex iis ſatis ſuperque colligi poteſt, quæ de filii & Spiritus ſancti perſona ex eo in medium produximus. Rectiſſime itaque ſuam criſin Magnus Dalæus hiſce finit, *vix ullum aliud eſſe opus Apocryphum, quod ſic undique ab omni parte laboret, ut Boviana διατάξεις.* Hanc etiam cauſam eſſe arbitror, quare in editione conciliorum, anni 1636. Pariſiis facta, Conſtitutiones hæ Pſeudapoſtolicæ penitus ex opere iſto exturbatæ ſint. Ex quibus, hactenus diſputatis, judicare lector poterit, quid de judicio Cardinalis Bonæ ſit ſtatuendum, & quo id loco habendum, quod ille, ut ſuam fulci-

120. Unde hauſtæ.

121. Cardinalis Bonæ judicium rejectum de Conſtit. Pſeudapoſtolicis.

fulciret Missam Pseudoclementiam, de hisce Constitutionibus Pseudapostolicis, in *lib. I. liturgicon. cap. 8. §. 4. pag. mihi 52. edit. Parisiens.* prodidit. Recenseri item, *inquit*, potest inter Apostolicas sancti Clementis Romani Liturgia in Libro Constitutionum descripta & ab Apostolis accepta, ut ille ait, à qua paucis me expediam. Testimonium de illa perhibet Proclus initio tract. *de traditione Missæ*, asserens B. Clementem Apostolis dictantibus eam edidisse: cujus sententiæ adhærent Baronius anno 102. num. 23. Bellarminus *lib. de Scriptorib. Ecclesiasticis*, & alii, qui eam legitimam esse putant, sed auctam à successoribus. Sicut enim formulam Symboli, ab Apostolis traditam, Patres deinde auxerunt, ut fidei mysteria clarius exprimerent: ita Liturgiæ ab illis, prout ferebant tempora, contextæ, ab aliis postea amplificatæ fuerunt. Alii tamen non infimi subsellii scriptores, qui negant Clementem apostolicarum Constitutionum auctorem esse, ab eo consequenter Missam abjudicant, quæ pars illarum notabilis est. Photius Cod. 112. tria capita ipsis Constitutionibus opponi ait, sed quæ facile dilui possint. Epiphanius hæresi 70. num. 10. citat Librum Constitutionum Apostolicarum, tum ait: *Qui Liber, tametsi dubiæ apud*

nonnul-

nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus; Nam in eo, quæ ad Ecclesiæ disciplinam attinent, omnia comprehenduntur; neque quidquam aut in fide ac Catholica professione depravatum, aut Ecclesiæ administrationi ac decretis contrarium continet. Sed has Constitutiones quas Epiphanius citat, diversas videri ab his, quæ octo libris comprehensæ circumferuntur, observat Petavius in suis animadversionibus: quædam enim illarum sententiæ ab Epiphanio citatæ in vulgatis non extant. At hæc Petavii conjectura est, qua non obstante haud improbabile existimo easdem esse, sed interpolatas, & aliquibus in locis vel librariorum incuria, vel hæreticorum fraude depravatas. Quidam putant, ad eas alludere Dionysium Alexandrinum in epistola, quam refert Eusebius lib. 7. cap. 7., in qua nihil prorsus deprehendo, quod ad Clementem referri possit. Quicquid autem sit de Auctore harum Constitutionum, certum apud omnes & exploratum nunc est, quod si ab Apostolis immediate dictatæ non fuerunt, Concilio tamen Nicæno antiquiores sunt, & his continetur disciplina Ecclesiastica, qua Orientalis Ecclesia sub Ethnicis Imperatoribus ante Magnum Constantinum regebatur, ut Vir eruditissimus Joannes Morinus docet *Parte 2. de sacris Ordinat.*

p. 20.

pag. 20. Cui adſtipulatur Joannes Fronto in prænotatis ad Kalendarium Romanum. §. 5. Petrus item de Marca *lib.* 3. *Concordiæ cap. 2.* ejus libri Auctorem ſaltem ſæculo tertio floruiſſe ait, idque omnibus hodie perſuaſum eſſe. Eſt igitur Miſſa Clementis antiquiſſima, ejusqve teſtimonio ſæpius utar, ſi non præciſe ut ab Apoſtolis editæ, & à ſucceſſoribus auctæ, qvod valde probabile eſt, ſaltem ut à Patribus ſecundi vel tertii ſæculi uſurpatæ. Hæc ille. Oſcitanter inſpectas Conſtitutiones oportet eſſe à Cardinale, qui ait, Clementem dicere in Conſtitutionibus iſtis Pſeudapoſtolicis, ſe liturgiam ab Apoſtolis accepiſſe, qvod ille in toto opere non ſcribit. Sed pauciſſima tantum verba hæc *lib. 8. c. 46.* præfatur. *Et ego Clemens: conſtitutus ſum ab Apoſtolis Epiſcopus.* Ubi autem Clementis fit mentio, ea tanquam de miniſtro fit, ut ſupra dictum. vid. *lib. 6. cap. 18. conſt. Pſeud-Apoſt.* Sed his diutius non eſt opus immorari, qvia alii ſufficienter probarunt, omnes iſtas liturgias veteres eſſe aut ſuppoſitas, aut ſaltem depravatas, qvod poſterius vel ipſe Bona de ſua Clementis Liturgia fatetur. Ut poſſit itaqve jactata hæc alicujus auctoritatis eſſe, acceſſiones tolli primum debent, & probari, qvæ ſint genuina; qvod Cardinalis Bona non magis in hac

Clementis, quam in aliis liturgiis ipſe vel quisquam alius unquam facere poterit. Iis vero, quæ adfert de interpolatione iſtarum Conſtitutionum, opponimus ea, quæ in eadem materia contra Trullanos Patres, easdem interpolatas & depravatas adſerentes, ſolidiſſime diſſeruit ſæpius jam laudatus D. Dalæus *in Pſeudepig. Apoſt. lib. 2. cap. 15.* & iis, quæ ille de ætate harum Conſtitutionum profert, quaſi Concilio Nicæno ſint antiquiores, eundem *lib. eod. capitib. octo prioribus*, & quæ jam diſputata ſunt. Nunc ad Canones Apoſtolorum, ut vocantur, tranſimus. Sunt hi pars libri octavi Conſtitutionum Pſeudapoſtolicarum ſecundum Turrianum *cap. 1. pro Canonib. Apoſt. contra Magdeburg.* in cujus editione, poſt ultima capitis XLVI. verba, ſequuntur *Canones Eccleſiaſtici*, ut ibidem vocantur, illi qui vulgo appellantur Apoſtolorum; quod & videtur firmare canon eorum ultimus, ubi ipſi Apoſtoli ita ad Epiſcopos ſe convertunt. *Hæc vobis, Epiſcopi, conſtituimus &c.* Inde forte totum opus hoc Conſtitutionum Apoſtolicarum *Auctor Operis imperfecti in Matthæum*, antiqvus qvidem, ſed tamen hæreticus, vocat *Libros Canonum Apoſtolorum*, & citat librum octavum *Homil. 53.* cujus citata inveniuntur libri 8. *conſt. cap. 2.* Hoc ſi verum

122. Canones Apoſtolorum pars conſtitutionum Pſeudapoſtolicarum ſunt, juxta quosdam.

rum, qvod anterioris operis, latiſſime re-
futati, partem faciant, hi canones; non o- 123. Verius autem & probabilius videtur, Impoſtorem hos canones ſuæ farragini inſeruiſſe.
pus foret, pluribus contra eos ex profeſſo a-
gere: ſed videtur verius & probabile magis,
Impoſtorem qvendam canones & conſtitu-
tiones, duo diverſa opera, combinaſſe, &
novos quosdam iis addidiſſe, qvod vel i-
ſtud ſolum evincere poteſt, quod ea, quæ
in canonibus leguntur, pleraqve in ipſis con-
ſtitutionibus fuſiſſime inveniuntur. Adde,
qvod canon ultimus Pſeudapoſtolicus etiam
ſatis indicet, eſſe diverſum opus illud cano-
num à Conſtitutionibus Pſeudapoſtolicis, &
qvod Gelaſius in *c. ſancta Romana. diſt. 15.*
diſtinguat hæc duo opera, Item Photius in
Bibliotheca Cod. 112. & 113. Qvare, & qvia
hi canones magis adhuc, qvam præceden-
tes Conſtitutiones Apoſtolicæ, ad Hiſto-
riam noſtram Juris Eccleſiaſtici facere vi-
dentur, & quia jam, à multis retro ſeculis,
collectionibus Juris Eccleſiaſtici additi ſunt,
opus, ut ſeorſim eos examinemus. Diverſæ 124. Sententiæ Doctorum de Canonibus dictis Apoſtolicis.
ſunt hic qvoqve Doctorum ſententiæ. Tur-
tianus, homo ferrei ſtomachi, & æneæ fron-
tis in propugnandis apocryphis, ſingulari
volumine eos defendit contra Magdenbur-
genſes Centuriatores, & omnes pro Apo-
ſtolicis habet. Qvem ſequitur Lambertus
Gruterus, in ſua Clementis Romani ope-

rum editione, *quæ prodiit Colon. anno 1570.* Baronius, *ad Ann. 102. §. 14.* & Bellarmin. *de Script. Eccles. in Clemente*, qvinqvaginta pro genuinis agnoſcunt, ceteros XXXV. vel ſecundum alios XXXIV. repudiant. Hiſce ſubſcribit Poſſevinus *in apparatu. verb. Clemens.* & Binius quoque, ita tamen, ut & cæteri, excepto, LXV. & ultimo, per eum inter authenticos haberi jure meritoque poſſint. vid. ejus *not. in tit. Can. Apoſt. tom. I. concil.* & miraberis judicium, quod eodem halitu probet eos canones, & à Gelaſio Papa inter apocrypha relatos confitetur. Apoſtolis certo adſcribere nemo audet, Baronius l. cit. *Incertum eſſe*, ait, *ab ipſis Apoſtolis eſſe conſcriptos*, neque id ipſum *Turrianum contendere.* Qui diſerte id negat *tract. pro iis in princ. Quis*, inquit, *unquam ex Catholicis ſcriptos ab Apoſtolis dixit.* Poſtea tamen à Clemente omnes ſcriptos contendit, & quidem impudentiſſime fingit, ab Apoſtolis poſt decretum de legalibus factum Hieroſolymæ conſtitutos, à Clemente exceptos, idque anno Chriſti XLV. Claudii VI. P. Valerio Aſiatico II. Coſ. Binius, incertum relinquit, quis quinquaginta priores ſcripſerit, quos maxime pro certis & indubitatis habent, hos *traditione Apoſtolica* vult *ad nos dimanaſſe.* De cæteris dubitat, *an ſint ex* Apoſtolorum Canonum Codice *à Pon-*

125. De ſcriptore eorum.

à Pontificibus conciliis ac Patribus accepti, an potius ex ipsorum sententiis in hunc Codicem translati. Aliud est judicium de auctoritate, nomine & auctoribus Gabrielis Albaspinæi *lib. 1. observat. c. 15.* ubi pro *imperitis habet, qui canones istos Apostolorum auctoritate sancitos publicatosve certo adfirmant. Tum ab antiquitate eos Apostolicos appellatos esse existimant. Nam,* addit, *cum eorum aliquot ab Apostolorum successoribus, qui, teste Tertulliano de Præscriptionibus,* Apostolici *Viri nominabantur, facti essent,* Apostolicorum *primum canones; deinde, nonnullorum Latinorum ignorantia, aliquot literarum detractione,* Apostolorum *dicti sunt. Et apud Græcos quoque res ita processisse videtur. Aucti sunt postea, cum adjecti essent, & eodem volumine comprehensi Græcæ Ecclesiæ canones.* Græci hos canones, 126. Græcorum sententiæ.
non priores quinquaginta tantum, sed & posteriores triginta quinque jam ultra mille & quod excurrit annos, habuerunt pro apostolicis. Patet id ex *Canone 2. Synodi Constantinopolitanæ in Trullo*, seculo septimo decurrente habitæ. Cujus verba hæc sunt. Ἔδοξε καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλλιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μενεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν, καὶ ἰατρίαν παθῶν τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας.

Hoc quoque huic sanctæ synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut deinceps ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui ab iis, qui nos præcesserunt, Sanctis & gloriosis Apostolis traditi sunt octuaginta quinque canones. Ipse etiam Justinianus, Imperator noster, in Constitutione ad Epiphanium, Patriarcham Constantinop. hisce canonibus perhibet testimonium luculentum *Novell. 6.* quæ etiam refertur in princ. nomocanon. Joh. Scholastici. Καλῶς δ' ἂν ἅπαντα πράττοιτο, καὶ προσηκόντως, εἴπερ ἡ τοῦ πράγματος ἀρχὴ γένοιτο πρέπουσα καὶ φίλη θεῷ. τοῦτο δὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἵ τε δικαίως ὑμνούμενοι καὶ προσκυνούμενοι, καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ λόγου παραδεδώκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφυλάξαντό τε, καὶ ὑφηγήσαντο. *Recte*, inquit, *atque congruenter omnia agerentur, si ipsum rei initium gratum Deo esset, quod quidem certe futurum credimus, si sacri illi canones* (vulgatus interpres habet *regulas*) *diligenter observentur, quos nunquam satis laudati, adorationeque digni, & qui ipsi filium Dei conspexerunt, illique ministrarunt, Apostoli nobis reliquerunt, ac sancti Patres custodiverunt & interpretati sunt.* Intelligi autem hic Canones Apostolorum octuaginta qvinqve à Justiniano, Doctissimus

127. Novella 6. Just. explicata de canonibus Apost.

ſimus Uſſerius *diſſert. de Ignat. cap. 6. p. 37. & ſeq.* evincere conatur. Primo quod totidem in Nomocanonem, ab ipſo Juſtiniano confirmatum, & eidem Epiphanio commendatum, relatos fuiſſe, fides ſit ex Arabico illius Codicis interprete, qui in Oxonienſi bibliotheca habetur, à Thoma Roe, ex Oriente & allatus, & donatus. Deinde quia idem numerus à Johanne Scholaſtico, de qvo poſtea, relatus eſt in ejus Nomocanonem, qui vixit ſub Juſtiniano, quam cauſam eſſe arbitror, qvare in corpus noſtrum juris relati ſint hi Canones Apoſtolici, non tamen ſuo loco: vel enim poſt hanc Novellam ſextam, ut Codex canonum Eccleſiæ Catholicæ poſt Novellam 131., vel ſaltem poſt novellas Juſtiniani Conſtitutiones collocari debuiſſent, non in fine ante conſuetudines feudales. Tanti hos fecit Johannes Damaſcenus, quod nullus Græcorum auſus eſt, *ut lib. 4. c. 18.* de orthodoxa fide eos retulerit in canonem ſacræ Scripturæ. Ita enim ille: Παύλου ἀποστόλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Ἀποκάλυψις Ἰωάννου εὐαγγελιστοῦ. Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος. *Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, Apocalypſis Johannis Evangeliſtæ. Canones ſanctorum Apoſtolorum per Clementem.* Hujus ſingulare eſt judicium, ut & Photii, qui unus fere

128. Canones apoſtolici pars corporis juris.

Græcorum, qvantum qvidem nobis compertum eſt, qvosdam de hiſce canonibus dubitaſſe ſcribit, in *Prolegomenis Nomocanonis ſui* in principio fere, quæ nunc ex Bibliotheca Juſtelli edidit Filius, in *Bibliotheca juris Canonici veteris. Tom. 2. p. 790.* ἀλλὰ τοὺς λεγομένους τῶν ἁγίων Ἀποςόλων, εἰ καί τινες αὐτοὺς ἀμφιβόλους διά τινας αἰτίας ἡγήσαντο. *Nec non* (digesſimus) *etiam eos canones, qui ſanctorum Apoſtolorum eſſe dicuntur. Quamvis nonnulli, quibusdam cauſis moti, pro dubiis eos habuerint.* Qvos ille putet, qvi dubitaverint de hiſce canonibus, incertum eſt. Putat Dalæus, eum forte intelligere Latinos; quod non eſt neceſſe, quia ex Græcis aliqui, & forte ipſe Photius, librorum cenſor accuratiſſimus, dubitavit. Latinis tantum cogniti canones quinquaginta, quod ſatis patet ex Dionyſii Exigui verſione, qui primus, ut ſupra ex ejus Præfatione indicatum, quinquaginta Canones Apoſtolicos ſuæ verſioni præmiſit, & tot agnoſcit quoque codex Romanæ Eccleſiæ, Moguntiæ & Pariſiis editus, qvi fere idem cum Dionyſii Codice, exceptis quibusdam, quæ ſupra ſunt indicata. Idem confirmat *c. Clementi diſt. 16.* qvod falſo inſcribit Gratianus Leoni IX. cum ſit Humberti Cardinalis; de quo vid. Ant. Auguſt. *lib. 1. dial. 6. a. pag. 98.*

129. Latinorum ſententia de canonibus Apoſtolicis.

noſtra

nostra edit. & seqq. Neque plures Isidorus Mercator, Impostor ille, suæ collectioni inseruit; Hi quinquaginta, qui Latinis noti fuerunt, apud eos non ejusdem fuerunt auctoritatis, qva apud Græcos: nullo apud eos, ut Græcos, concilio sanciti aut recepti, sed manifeste jam seculo quinto exeunte à Gelasio & 70. Episcopis reprobati, & inter Apocrypha relati *c. sancta Romana. dist. 15.* Cui concinit Isidorus Hispalensis, qui seculi septimi anno 39. vita functus est, relatus à *Gratiano in c. Canones. dist. 16. Canones, qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recepit, nec sancti Patres illis adsensum præbuerunt, pro eo, quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur: tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica eorum gesta placet esse remota, atque inter Apocrypha deputata.* Quem Isidorum dubie separant ab Isidoro Mercatore in notis Emendatores Gratiani, qui in *eadem distinctione c. placuit* contraria dicit; quod mascule facit l. c. Anton. Augustinus noster, quem vide. Notabile est hoc Isidori testimonium, quo ademta est omnis auctoritas hisce canonibus Pseudapostolicis. Qvos enim Turrianus, ab Apostolis conditos, à Clemente scriptos mentitur, ille *ab hæreticis sub nomine Apostolorum*

130. Auctoritas apud Latinos non eadem, quæ apud Græcos.

lorum compositos dicit. Quos ille receptos persuadere conatur, Isidorus, *receptos* vel *à Patribus probatos*, negat; quos ille pro legitimis & Ecclesiasticis obtrudit, hos Isidorus *inter Apocrypha deputatos & ab auctoritate Canonica, atque Apostolica remotos fuisse*, adserit. Quod certum indicium seculi septimi principio, non fuisse alicujus apud Latinos auctoritatis hos canones Pseudapostolicos, quare etiam Ferrandus, Diaconus Catthag., qvi eodem tempore fere, qvo Dionysius Exiguus vixit, suum Breviarium canonum scripsit, eos suæ digestioni non inseruit. Agnovit hoc qvoqve Dionysius Exiguus, qui idcirco hæc præfationi supra relatæ inseruit; *In principio itaque canones, QVI DICUNTUR, Apostolorum de Græco transtulimus, quibus quia PLURIMI CONSENSUM NON PRÆBUERE FACILEM, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem; quamvis postea constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumta esse videantur.* Qvibus suam versionem videtur voluisse mitigare & munire, cum sciret, non ita diu à Gelasio damnatos esse hos canones, &, ut conciliaret qvondam iis auctoritatem, subjecisse: *postea Constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumta videri.* In quo certe non omnino falsus fuit, posteri enim, quanquam semper cum odii cujusdam contesta-

teſtatione & timide, eos admiſerint, & aliqvo loco habuerint, nunqvam tamen tanti æſtimarunt, ut, qvod inſcriptio cantat, pro Apoſtolicis reputaverint. Ex his patent fata horum canonum apud Latinos. Nempe primo inter apocrypha relatos eſſe à Gelaſio, mox à Dionyſio Exiguò verſos, & canonibus conciliorum additos, attamen adhuc, ut conſtat ex Iſidoro ſupra relato, reprobatos eſſe; donec tandem à Leone IV. ſeculo nono medio admitterentur. Turrianus, ut Gelaſii auctoritatem eluderet, homo in fabulis commiſcendis major Æſopo, fabulatore celeberrimo, fingit ſine ulla antiqui teſtis auctoritate, canones Apoſtolicos à Priſcillianiſtis ſuppoſitos, eosque damnare Gelaſium. Iſidori auctoritatem fœdiſſima ignorantia eludere conatur, opponendo Iſidorum Iſidoro *in cap. 1. & 4. diſt. 16.* tanquam eundem; qvos tamen recte Antonius Auguſtinus noſter, ut ſupr. monſtratum, agnoſcit eſſe diverſos, unum Hiſpalenſem, & alterum Mercatorem. Vide accuratiſſime Turriani commenta refellentem Dalæum in *Pſeudepigr. Apoſtol. lib. 3. cap. 3. pag. 442. & multis ſeqq.* Aliter enervat auctoritatem Gelaſii Bellarminus, *de Script. Eccleſ.* qui cum Humberto, ſeculi undecimi medii ſcriptore, & legato Pontificis,

agnoſcit

agnoſcit quinquaginta genuinos; triginta quinque ſpurios, & de poſterioribus vult loqui Gelaſium. Sed hoc commentum ipſe Gelaſius *in d. c. ſancta Romana. diſt. 15.* inſpectus abunde refellit; qui totum librum Canonum Apoſtolorum inter Apocrypha refert, nullos genuinos aut priores, à ſpuriis & poſterioribus diſtinguit. Deinde etiam Dionyſius Exiguus, qui eodem fere cum Gelaſio tempore vixit, & quinquaginta canones Codici canonum primus adjunxit, ille de his quinquaginta dicit; *plurimos his conſenſum facilem non præbuiſſe;* porro ipſe Iſidorus Mercator, qui etiam quinquaginta tantum conciliis præpoſuit, *eos à quibusdam Apocryphos dici* ſcribit. *d. c. 4. diſt. 16.* Neque plures quam quinquaginta agnoſcit Gratianus *ante. c. 1. diſt. 16.* neque plures noti aut compoſiti fuerunt tempore Gelaſii. Ceterum itaque eſt, hos ab eo & patribus ſeptuaginta fuiſſe damnatos, cæteri enim XXXV. poſtea confiсti ſunt, & à Juſtiniano Imperatore & Johanne Scholaſtico in Nomocanonem relati. Quod vel ex eo patet, quod Dionyſius, non longe poſt Gelaſium vivens, tantum quinquaginta verterit, cæteros certe etiam verſurus, ſi extitiſſent, qvod non obſcuris agnoſcit Baronius ad Ann. 102. §. 11. *qui tantum quinquaginta*

ginta reperiſſe Dionyſium Exiguum ingenue refert, & confitetur, hos quinquaginta canones à Gelaſio inter apocryphos eſſe relatos; Sed alio effugio ejus damnationem evitare, aut interpretari conatur. *Ea*, inquit, *ratione*, canones iſti, *quod cum Apoſtolorum nomine cenſerentur, non eſſent in Canone librorum Novi Teſtamenti, merito ſunt Apocryphorum cenſura ſignati; Quod vero à ſanctis Patribus privatim, & à ſacris Synodis publice ſunt recepti, merito authentici dici debent.* Sed & hoc commentum abſcondendæ vel obvelandæ veritatis cauſa fictum, ipſum decretum Gelaſii ſatis refellit, quod prima parte, præter ſcripturas ſacras, recenſet etiam ea ſcripta, quibus Eccleſia Catholica uteretur, ſed infra ſacræ Scripturæ auctoritatem. Poſteriori vero parte enumerat ſcripta, quæ repudiata ſunt, iisque diſerte accenſet *Librum Canonum Apoſtolorum*, adeoque nec ſacris, nec Eccleſiaſticis libris annumerari vult eos; imo quod magis eſt, ipſe Gelaſius accenſet libris, *quæ ab hæreticis ſive ſchiſmaticis conſcripti, vel prædicati ſunt, quos nullatenus recipit Catholica & Apoſtolica Eccleſia; è quibus pauca, quæ ad memoriam venerunt, & à Catholicis vitanda ſunt, credit eſſe ſubdenda.* Poſt recenſionem iſtorum librorum, & inter hos canonum Apoſtolicorum ſubdit. *Hæc & cætera*

hiis

bis similia, quæ Simon Magus, &c. nec non & omnes hæretici eorumq; discipuli, sive schismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana Catholica & Apostolica Ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata. Ejusmodi vero libros Baronius nobis pro Ecclesiasticis obtrudere conatur, quos diserte Gelasius in æternum damnatos dicit, & cum aliis pessimæ notæ libris *apocryphis* accenset; quæ sola vox *apocryphi* Baronii fucum eludit & eliminat, concinente vel ipso Bellarmino, *lib. 1. de verb. Dei. c. 20.* cujus verba rei præsenti aptissima recensebo. *Interdum vocant apocryphos libros eos, qui errores admixtos habent. Sic utitur hac voce Origenes homil. 1. in Cantic. Hieronymus in Epistola ad Lætam de institutione filiæ, & Augustinus lib. 15. de civit. Dei. c. 23. Quam significationem secutus Gelasius, in decreto de libris Ecclesiasticis, eos libros vocat Apocryphos, qui sunt editi ab auctoribus hæreticis, vel certe suspectis.* Neqve qvidqvam Turrianum juvare potest figmentum, qvasi ipse Gelasius multa ex hoc Apostolicorum canonum libro laudet in Epistolis suis, qvoniam hoc aperte falsum est, & clarum, qvod ille sua vel ex sacris Scriptu-

ris,

ris, vel ex Concilii Nicæni ſcitis hauſerit, quæ Turrianus impudenter, eum ex hoc ab ipſo damnato libro adferre, fingit. vid. ſis Dalæi *Pſeudep. Apoſt. lib. 3. c. 4.* Zepherini Papæ Epiſtolam ſumma cum impudentia à Gelaſio probatam adſerere audet Turrianus, qvam infra, ab Iſidoro Mercatore ſeptem ſeculis poſt Zephyrinum confictam, demonſtrabimus. Verum itaqve eſt de his Canonibus judicium Magni Dalæi, *lib. 3. Pſeudepigr. Apoſt. c. 4. p. 479. & ſeq.* quod adſcribo; *Profligatis ergo quacunque ad hunc locum à Turriano, Bellarminoque & Baronio objecta, vel excogitata ſunt, firmum ac verum ſtat Gelaſii in Romana 70. Epiſcoporum Synodo decretum,* Liber Canonum Apoſtolicorum apocryphus. *Vnde clarum certumque fit, primo Dionyſium Exiguum quinquaginta Apoſtolorum Canones à ſe in Græcis exemplaribus inventos, temere ac inſcite & præter diſertiſſimam Epiſcopi, Conciliique Romani ſententiam Eccleſiaſtico codici primam omnium inſeruiſſe; multo pejus, atque periculoſius paulò poſt peccaſſe Juſtinianum, & Joannem ex Scholaſticis, qui eundem canonum Apoſtolicorum librum, & quidem triginta quinque capitulis auctiorem, in publicum Nomocanonem retulerunt; graviſſime omnium peccaſſe Damaſcenum, qui non modo falſos ac nuperos, ſed etiam à Papa & Concilio Romano damnatos canones*

nones divinis libris per intolerabilem, planeque sacrilegam audaciam exæquavit; peccasse & Trullanos Patres, qui eundem librum firmare, & authoritate summa donare non dubitarunt, eodemq; in flagitio hærere reliquos omnes Græcos, qui hujus Synodi placita sequuntur; errasse postremo Leonem IV. & Nicolaum I. & cæteros Latinos, quotquot Dionysiacæ collectionis specie decepti, adversus sacra canitie veneranda Gelasii & majorum statuta, ac contra luculentissimam Isidori Hispalensis admonitionem, damnatos, qui Apostolorum dicuntur, canones, inter Ecclesiasticas regulas habere ac recensere ausi sunt. Horum omnium, quotcunque, ac quanticunque de cætero sint, authoritatem omnem obterit antiquius Gelasii, Romanæq; Synodi decretum; neque ullis posterorum sententiis convalescere possunt, quæ jam tot ante sæculis legitimo, ac canonico, non Romani modo Præsulis, & quidem ejus, qui inter sapientissimos habetur, sed & Romanæ, & quidem 70. Episcoporum Synodi, statuto convulsa, & ex Ecclesiæ Catholicæ finibus exterminata fuerunt. Hoc ego Romanæ veteris Ecclesiæ decretum omnibus recentiorum scitis, ac disputationibus oppono; hoc unum pluris facio, quam & Trullanæ Synodi, & Graculorum omnium canones & psephismata. Neque satis mirari possum degenerem Turriani & aliorum ignaviam, qui in tota hac

causa

causa Romani nominis dignitate fœdissime prodita, unius Scythæ nugas, & Græcorum levitatem sui Gelasii, suæque Synodi authoritati anteponunt. Ac illis quidem, si moribus, quos jactant, Romanis vere essent, hæc ad contemnendos, & ad Apocrypha relegandos Apostolorum, *quotquot dicuntur,* Canones *satis esse deberent.* Non satis potest mirari degeneres Latinorum animos Dalæus, quod tanquam pro aris & focis propugnent Constitutiones & Canones Pseudapostolicos; ego desino hoc mirari, quando video, eos præcipua sua dogmata ex iis confirmare. Constitutiones citat Bellarminus *lib. 1. de clericis. c. 12.* pro antiquitate ordinum Ecclesiasticorum. *lib. 2. de Monach. c. 26.* pro voto continentiæ. *lib. 1. de purg. c. 6.* pro oratione pro mortuis. *lib. 3. de cultu sanct. cap. 7.* pro aqua lustrali. *lib. 4. c. 4. de Euchar.* pro reservatione sacramenti. *& cap. 10. ibid.* pro mistione vini & aquæ in sacramento Eucharistiæ. *lib. 2. c. 15. de Missa.* pro lotione manuum ante consecrationem. *lib. 2. de confir. c. 3.* pro confirmationis sacramento. Anglo-Remenses citant easdem, ut probent, ab Apostolis institutum esse qvadragesimæ jejunium, *in annot. ad Luc. 4. 1.* Canones Apostolorum adducuntur fere ab omnibus Pontificiis. Bellarminus canonem primum laudat, *lib. 1. de Cler. cap. 3. & lib. 4. de not.*

131. Causæ quare propugnent posteriores Pontificii Constitutiones & Canones Apostolicos.

de not. Eccles. cap. 8. ut probet, Episcopum non nisi à tribus Episcopis ordinandum esse. Canonem item 3. & 4. idem pro ritu altarium, ut probet Missam esse sacrificium proprie dictum. *de Missa. lib. 1. c. 16.* Canon. 12. 13. & 15. pro distinctione Clericorum & Laicorum *lib. 1. de Cler. c. 1.* Canonem 27. pro cœlibatu ordinibus initiatorum. *ibid. c. 19.* Canon. 48. pro insolubilitate matrimonii quoad vinculum. *de matrim. lib. 1. c. 26.* Canon. 68. pro jejunio qvadragesimali *lib. 2. cap. 14. de bon. operib.* Canon. 2. adducit Stapleton. *relect. contr. 2. qu. 4. art. 3.* ut probet Presbyterum ab uno Episcopo esse ordinatum. Canon. 34. pro appellationibus ad Pontificem Romanum. *ibid. contr. 3. q. 7.* Alanus Cardinalis canonem ultimum profert, ad probandam auctoritatem canonicam librorum Machabæorum *lib. de suffragio pro defunct. c. 3.* Alii alios laudant, ut suas qvisqvilias colorent; Atque hæc est causa, qvare hasce Apocryphas delicias ita affectent, ut ex orto, in quem damnatæ sunt à Gelasio & 70. Patribus, revocent, qvo fucum multis faciant & novis inventis antiqvitatis speciem & faciem concilient. Non abs re itaque erit, larvas paucis detrahere his Apocryphis qvoqve canonibus; Bellarminus *in Clemente de Script. Eccles.* itemque

132. Auctoritates & argumenta pro Cano-

itemqve Possevinus, laudant, pro Canonibus Apostolorum, testimonium Tertulliani in libro adversus Praxeam. Sed utrumque decepit Sixtus Senensis *lib. 2. Bibliothec.* Tertullianus enim, ut jam antea observavit Magnus Usserius, *in Dissert. de Script. Ignatii. cap. 6. pag. 35. & seqq.* neque in libro adversus Praxeam, neque in aliis libris, meminit canonum Apostolicorum, aut *dixit, eos esse nobis per manus Apostolorum traditos*, quod Bellarm. & Possevinus asserunt. Qvinimo certum est, Tertulliano nullos fuisse istiusmodi canones cognitos, multa enim alias ex eorum auctoritate firmasset, aut aliter, quam fecit, decidisset. Falsa quoque est allegata à Sixto & Bellarmino auctoritas Athanasii, vel alius auctoris synopseos, qui nullibi meminit Canonum Apostolicorum, sed tantum *τὰ Κλημέντια Clementina* refert inter ea Novi Testamenti, quibus contradicitur cum Petri, Joannisque & Thomæ periodis, sive itinerariis. Per Clementina autem non intelligi posse canones Apostolorum, vel ex eo patet, quod multis demum post Clementem annis sint scripti & congesti, ut postea patebit. Testimonia primorum Urbis Romæ Episcoporum, Anacleti, Alexandri, Julii, Eleutherii, Marcelli, Fabiani, Eusebii, Aniceti, Callixti,

nibus Pseudo-apostolicis examinata.

Lucii, Eutychiani, pro Canonibus Apostolicis, nemo cordatus, qui in antiquitate Ecclesiastica non est totus Hospes, etiam ex Pontificiis, pro genuinis habet, sed impudentis seculi noni ineuntis impostoris, quod postea, ubi de Isidoro Mercatore, ejusque collectione nobis sermo erit, pluribus demonstrabimus. Mentitur porro strenue Turrianus, *pro Canonibus istis contr. Magdeb. pag. 69.* & Binius, *in canon. 51. Apost. tom. 1. Bibl. Patr.* quando notos & citatos origini dicunt canones istos. *lib. 8. & 3. contra Celsum*, qvia qvædam refert, qvibus similia leguntur in Canonibus Apostolorum; cum vel pueri sciant, nullum legitimum argumentum inde duci posse; mores qvidam, in usu tertio seculo decurrente, laudati ab origine, inveniuntur qvoqve in Canonibus Pseudapostolicis, ergo Origini illi fuerunt noti, & ab eo citati. Eodem modo adducit Turrianus qvædam ex Cypriano, & synodis qvarti seculi, qvæ certe, si doceret Turrianus, patres illos ex Canonibus Apostolicis hausisse, aut hasta dicere, iam probaret, qvod sibi adsumserat. Magisque verum, imo forte certum est, qvod Impostor ille, qui seculo qvinto exeunte (ut probabile est) hos canones Apostolis supposuit, sua ex conciliis aut Patribus, quam Patres aut concilia

sua

ſua ex his canonibus, quos ignorarunt, ſumſerint. Maxime cum nullibi ſua Patres muniant auctoritate Canonum Apoſtolorum, qvod religioſi certe non prætermiſſent, ſi ſciviſſent tales extare. Neque etiam Nicæni Patres paſſim τὴν κανόνα ſimpliciter. can. 1. 2. 15. citaſſent, ſed illud Α'ποςόλων, vel illud Α'ποςόλων διὰ Κλήμεντος, itemque numerum procul dubio ſubjeciſſent, ſi Apoſtolos tradidiſſe, & extare illos canones, iis compertum fuiſſet. Verum hic mos eſt Turriani, ſi apud quendam ex Patribus, aut in concilio tantum legatur: *ſecundum canonem, regulam, morem Eccleſiaſticum* & ſimile qvid inveniatur in Canonibus Pſeudapoſtolicis, ſtatim id ſufficiens argumentum eſt, & probatio, Patrem illum, vel Synodum reſpexiſſe vel citaſſe canones Apoſtolicos. Sic adducit *cap. 12. pro canonibus hiſce p. 31. & ſeqq.* ex ſeculo quinto Epiſtolam Innocentii, Romani Epiſcopi, ad Victricium Rothomagenſem, qvæ ſcripta eſt Anno 404; in qva tota ne γρὺ invenitur pro hiſce canonibus. Qvædam ex tredecim capitulis, qvæ ibid. leguntur, inveniuntur qvidem præcepta etiam in canonibus hiſce, ſed non dicit, ſe ea hauſiſſe ex iis Innocentius, nec horum auctoritate ſua fulcit; qvod certe non neglexiſſet, cum in capite primo

mo & septimo citet synodum Nicænam, si habuisset eos cognitos. Qui neglectus firmius argumentum contra Turrianum præbet, tum incognitos fuisse, & postea ex hac Epistola in suam rapsodiam transtulisse quædam auctorem istorum canonum; quam convenientia dictorum quorundam pro Turriano & canonibus. Nec magis patrocinatur synodus Ephesina, in cujus act. 7. Turrianus iis *cap. 13. & 14. d. tract.* præter fidem codicis canonum Ecclesiæ universæ, Latinæ versionis, & editiones conciliorum, pro voce πατέρων legit Ἀποστόλων, qvam lectionem editiones conciliorum Græco Latinæ in margine habent & notant, quæ à Græcis hos canones probantibus, videtur efficta & excogitata. Ejusdem notæ sunt, quæ ex synodo Calchedonensi, Cyrillo & Leone pro canonibus istis à Turriano proferuntur, qvæ recensione & refutatione indigna sunt, qui ea desiderat, adeat Dalæi *Pseudepigraph. Apost. lib. 3. c. 10.* Sufficiat demonstrasse, non esse istos canones, Apostolicos, neque ab Apostolis, neque à Clemente constitutos aut scriptos. Quod de posterioribus triginta quinque Latini contra Græcos, tam veteres, quam recentiores, præter Turrianum fere omnes, saltem celebriores, defenderunt, Humbertus, Ant. Augustinus noster, *lib. I. dial. 6. pag. nostr. edit. 99. & seqq.*

& ſeqq. Bellarminus, Baronius, qui omnes poſt Turrianum ſcripſerunt. Qvod & probant illi ex Latinis, qvi tantum qvinqvaginta agnoſcunt; Dionyſius nempe Exiguus, item Creſconius Afer in concordia canonum ſeculo ſexto, Hadrianus primus ſeculo octavo, Iſidorus Mercator ſeculi noni ſcriptor, Impoſtor volebam dicere, Gratianus compilator Decreti ſeculo duodecimo. Neqve ſcio qvod qvisqvam, præter unum Turrianum, intra qvindecim, & qvot excurrit, ſecula, usque dum ille ſuam infelicem Apologiam ſeculi ſuperioris anno 73. pro his canonibus edidiſſet, diſſentiat. Probat falſitatem poſteriorum 35. canonum primus, alias in ordine 51mus, qui lapſos promiſcue recipiendos ſanxit; quod ante ſeculi tertii medium, quo tempore de lapſis diſpenſari cœpit, ignotum fuiſſe, ipſe agnoſcit ſagax ruſpator antiquitatis Eccleſiaſticæ, Albaſpinæus, *lib. 1. obſ. cap. 13*; deinde ante Cyprianum rigor ille in lapſos idolatras nondum fuit remiſſus, hoc eſt anno Chriſti 254. Patet idem ex canone nono, ſupra quinquageſimum, in quo τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία, *falſo inſcripti libri impiorum* publicare ab Eccleſia prohibentur. Intelligit autem edita Apoſtolorum nomina ſcripta ſuppoſitia, (de quibus nos, Deo volente, ad famoſum Gelaſii & 70. E-

piscopotum capitulum, relatum à Gratiano *dist. 15. c. sancta Romana*, aliquid commentabimur,) qvæ sane non nisi post Apostolos fuerunt vel potuerunt publicari aut prohiberi. Evincit hoc etiam in canone 62. adducta ratio prohibiti esus sanguinis, qvæ hæc est: *quia lex id prohibuit*. Qvæ sane non est ratio Apostolorum; qvi ob scandalum Judæorum ad tempus id prohibuerunt. Lex enim, utpote ceremonialis, abrogata jam erat; scandalum autem temporalem abstinentiam adhuc suadebat, vid. *Apost. I. ad Corinth. 10. v. 25. & 27.* Qvod latissime executus est, præter alios, contra Schookium & Curcellæum. Joh. Henr. Heideggerus *in Hist. Patriarcharum & tractatu proprio*. Canonem 65. non esse Apostolicum, evincet pro nobis Baronius, *ad Annum 102. §. 15.* & cum eo Bellarmin. *de Pontif. Roman. lib. 2. c. 27.* Possevinus *in apparat. sac. verb. Clemens*. Binius in not. ad istum canonem, Petavius & alii. Canonis verba sunt hæc: *Si quis Clericus inventus fuerit jejunare die Dominico vel Sabbatho, præterquam uno solo, deponatur; sin autem Laicus, segregetur*. Ad hæc notat Baronius; *Quomodo quæso, tot tamque disertos antiquos Patres, qvi de jejunio Sabbathi instituerunt Disputationem, canon ille præteriit, ut à nemine citatus reperiatur? Vel quonam pacto, obsecro, Romana Ec-*

clesiæ

clesia contra omnium Apostolorum canonem Sabbathi jejunium suscepisset, vel eorum Episcopus, Clemens, id fieri permisisset, qui, quod statuissent Apostoli, & ipse scripsisset, perquam optime sciret? vel quomodo ex traditione Petri & Pauli, Apostolorum Principum, ejusmodi dies Sabbathi jejunii sibi vendicari est solita eadem Ecclesia observantiam, quam Apostolorum Canoni penitus adversari nosset. Petavius, *ad Epiphanium pag. 359.*, rejicit hunc canonem tanqvam spurium, negatque *fieri potuisse, ut is ab Apostolis communi decreto constitueretur*, ob illam Augustini præscriptionem, *neque scripturæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ traditione determinatum esse, sabbatho ne jejunare deceat, an prandere, sed ejus, in qua versaris, Ecclesiæ consuetudini obtemperandum esse.* Qvod probat Tertullianus qvoqve *de coron. milit. capit. 3.* & latius exeqvitur tractatu singulari Doctiss. Dalæus *de jejunio*, & in *Pseudepigraph. Apostolicis, lib. 3. cap. 12. pag. 562.* Eadem ratione se prodit canon. 58. qvi qvadragesimæ jejunium sancit, qvod temporibus Apostolorum incognitum, nec ab Apostolis institutum fuit. Ita nec Apostolos aut eorum ætatem redolent, qvæ canone 71. leguntur: *Si quis, vel Clericus vel Laicus, ceram vel oleum à sancta Ecclesia abstulerit, segregandus est.* Nullum enim oleum nulla

cera cognita Apoſtolis in uſum Eccleſiæ, uti nec aurea vel argentea vaſa vel vela ſancti-ficata, de quibus loquitur canon. 72. Inſipidus quoque & contra pleroſque Patres eſt ille canon ſacræ ſcripturæ, qui in canone ultimo, 85. aliis penultimo & ultimo legitur, In quo libri Machabaici omnes, contra Euſebium, Athanaſium, Gregorium Nazianzenum, Amphilochium Iconienſem, Cyrillum Hieroſolymitanum, Epiphanium, Damaſcenum, Hilarium, Philaſtrium, Ruffinum, Hieronymum, in Canonem admittuntur. In qvo etiam contra omnium ſententiam, etiam ipſam Synodum Tridentinam, admittitur & canonizatur (ut hac voce hic utar) liber tertius Machabæorum. Porro Conſtitutiones Pſeudapoſtolicæ, ſupra repudiatæ, in cenſum Apocryphorum, etiam in numerum ſacrarum voluminum cum ſumma impudentia adſumuntur; in qvo articulo etiam ipſi Græci, alias horum canonum propugnatores acerrimi, hos reſpuunt. Tertio duæ Epiſtolæ Clementis pro divinis ſcripturis obtruduntur, quas nec vetus, nec recentior eccleſia pro talibus agnovit. Qvarto in canone omittit Esdram in Veteri, in Novo Teſtamento Apocalypſin. Illud, ne omnia ſectemur, ridiculum eſt, qvod cum hi Apoſtoli, & qvidem, ut ſupra Tur-

rianus

rianus voluit An. 45. æræ Christianæ, constituant canonem Novi Testamenti, in eum etiam referant Evangelia, actus Apostolorum & Epistolas, quorum omnium nil, aut fere nihil, eo tempore scriptum fuit. Saltem non Evangelium Johannis, qvod constans fama vult scriptum esse in fine vitæ ejus, & sic qvinqvaginta annis post hujus canonis constitutionem, in quo tamen tanqvam jam scriptum recensetur, & qvidem ab omnibus Apostolis, cum tempore scriptionis ejus nullus, præter Johannem, superesset. Qvibus ineluctabilibus argumentis moti Latini omnes, præter unicum impudentissimum Turrianum, huncce trigesimum qvintum canonem in Apocryphorum numerum lubentes meritoqve ablegarunt, videantur unus pro omnibus Baronius *ad Ann. 102. §. 15. & 16.* Neque magis genuini sunt qvinqvaginta priores, quos Græci pariter & Latini pro Apostolicis recipiunt & defendunt: Gelasius vero & septuaginta cum eo Episcopi in synodo Romana damnant, & in Apocryphorum censum referunt. Dionysius Exiguus supra in Epistola ad Stephanum, qui fere circa natales horum canonum vixit, multos, fatetur, *iis non præbuisse consensum facilem.* Postea septimo seculo Isidorus Hispalensis, testis

133. Quinquaginta priores canones examinati.

testis classicus, *negat, ab Apostolica sede receptos esse*, negat, *à sanctis Patribus esse probatos*, seculo nono præcipite Hincmarus, *lib. quinquaginta quinque cap. 24 pag. 273.* ait de his canonibus, *non credi, ab Apostolis esse conscriptos, quædam in iis esse non servanda*, eos duntaxat *ad instructionem propter vulgatam famam seorsim ante concilia in canonum libris poni; sic legendos, ut sequamur cautelam à Gelasio* (intelligit. *c. Sancta Romana. dist. 15.* de Apocryphis) *præmonitam; Cum hæc ad Catholicorum manus advenerint, B. Pauli Apostoli præcedere debere sententiam: Omnia probate, quod bonum est retinete.* Istud vero non tantum testes, sed & rationes evincunt. Ex can. 1. & 2. videmus distingui Presbyteros & Episcopos, quæ duo vocabula synonymos veris Apostolis usurpata fuerunt, & demum seculo tertio ceperunt distingui, de qvo latissime Blondellus *de Episcopis*, Salmasius *de primatu & de Episcopis*, Seldenus & alii; Clerici qvoqve non fuerunt noti Apostolis, præter Episcopos, Presbyteros & Diaconos; qvibus tamen canon secundus *alios Clericos* addit. Ejusdem notæ sunt primitiæ, qvas canon qvartus jubet solvi Episcopo & Clericis. Incognitum Apostolis qvoqve est θυμίαμα seu incensum, qvod tempore sanctæ oblationis offerri jubet canon

non tertius, in Dionysii editione quartus: quod etiam notum non fuit tempore Tertulliani, cujus hæc sunt *Apologet. cap. 24. Thura plane non emimus; si Arabiæ quæruntur, sciant Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam aliis fumigandis.* Canon septimus de celebratione Paschæ prodit se ipsum, qui jubet celebrari Pascha post vernale æquinoctium, non ante cum Judæis; quæ controversia est tertii seculi; & contrariam traditionem Apostolicam refert Epiphanius, qvæ tamen utraque falsa est, nil enim Apostoli de Paschate celebrando statuerunt unquam. De octavo Canone, in quo communione privantur Clerici, qui facta oblatione non communicant, pro me loquatur Binius ad istum canonem. *Totum hoc*, inquit, *decretum non divino, sed humano jure constitutum, jam contraria consuetudine est abrogatum*, quæ satis probant, non esse eum Apostolicum. Eadem consuetudo apud Romanos nonum abrogavit, qui Dionysio est decimus, utpote apud quos plerique sunt ingredientes Ecclesiam, auditores verbi, pauci communicantes, qvod est contra canonem, qvi severissime non communicantes communione privat. Pariter abolitus est decimus sextus canon, vel 17. Dionysio, in quo Bigamia & concubinarii sunt

ſunt irregulares, ut loquuntur nunc canoniſtæ, quod hodie de concubinariis ſecus eſt, &, teſte Binio, ſecundum Magnum illum Juris C. Covarruvium *Clement. ſi furioſus. part. 1. §. 2. n. 2. uſu nunc revocatum & ſublatum.* Ea qvoqve, qvæ can. 21. 22. 23. vel aliis 22. 23. 24. de Eunuchis, & qui ſeipſos caſtrant, leguntur, magis factum Origenis cujusdam, ejusdemque, vel quod adhuc probabilius eſt, poſteriorem ætatem, quam Apoſtolos eorumque tempus redolent, uti qvoqve, qvæ 33. canone, aliis 35. de Metropolitanis eorumqve juribus ſtatuuntur, qvi ſeculo tertio cœperunt demum innoteſcere, & qvarto in ſynodo Nicænæ ſanciri & fulciri; de qvibus ſynodus ipſa provocat ad antiqvam tantum conſuetudinem, *can. 6.* nullius Apoſtolicæ legis vel canonis meminit; qvod certe non intermiſiſſet illa, ſi ipſi cognitus fuiſſet iſte canon Apoſtolicus: firmius qvippe ſanctione Apoſtolica expreſſa, qvam conſuetudine fulcirentur jura Metropolitanorum. Tandem ex canone penultimo 49. aperte conſtat, non eſſe canones hos Apoſtolicos, in qvo præcipitur depoſitio iſtius Epiſcopi vel Presbyteri, qvi ſine trina merſione qvenqvam baptizaverit. Qvod pleriqve Patres, qvi ejus meminerunt, adſcribunt antiquæ traditioni. Tertullian. *de Coron. Milit. c. 3.*

inter

inter eas *observationes, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, & exinde consuetudinis titulo vindicabant*, numerat diserte, *ter mergitamur*. Basilius *de Sp. sanct. c. 27.* qværit, τὸ τρὶς βαπτίζεσθαι τὴν ἄνθρωπον, πόθεν; *jam illud ter immergi, unde est?* Id est, ut ex antecedentibus patet, ἐκ τινὸς λόγου γεγραμμένου; *ex qua scriptum?* qvod facere qværeretur, si extaret scriptus à Clemente canon Apostolicus. Huc qvoqve faciunt hæc, quæ habent Hieronym. *dialog. ad vers. Lucifer. Multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt, veluti in lavacro ter caput mergitare.* Qva de re latissime videatur Clariss. Vossius, *de Baptism. disp. 2. thes. 1. & seq. à pag. 41.* & Vicecomes *de antiquis ritibus. Baptis. lib. 4. cap. 8.* qvod his verbis incipit. *Utrum vero unica an trina immersio fieret, nihil certi responderi potest, utrovis enim modo quondam in Ecclesia baptismum vere confectum esse, ex S. Gregorii* Epist. 41. ad Leandrum Episcopum *& concilio Toletano 4. cap. 5. satis apparet.* Postea tamen p. 612. impudenter, vel imprudenter hæc, de trina immersione, effudit. *Quidquid autem sit de traditione vel præcepto, nemini dubium esse debet, quin ab ipsis Apostolis sæpe idem traditum fuerit, Nam canon. 49. Episcopos vel Presbyteros,*

qui

qui simplam mersionem usurpaverint, sacerdotali honore spoliari jubent. Ex quibus patet, qvam frivole, & sine reverentia, isti homines Apostolicos canones & traditiones habeant; quando neglecta ista, de qua nemini dubium esse dicit, traditione Apostolica, utroque modo baptismum rite administratum veteribus esse, in principio capitis supra citato; adserit; quod etiam Gregorius Magnus & concilium Toletanum quartum probat. Sed ad canones revertamur, ipsa oratio, phrasis & voces etiam, probant eos non esse seculi Apostolici. Invenitur enim Κληρικὸς, pro eo, *qui in functione Ecclesiastica est*, item ἀναγνώστης & ψάλτης, ἱερεὺς ἱερατικὸς κατάλογος, ἱερατικὴ διοίκησις, quæ denotant *lectorem, cantorem, sacerdotem, sacerdotalem catalogum, sacerdotii administrationem*; legitur & κατάλογος τῶν κληρικῶν, *catalogus clericorum*, θυσιαστήριον *altare*, pro mensa Eucharistiæ, can. 3. c. 30. θυσία *sacrificium* pro Eucharistia, can. 45. & προσφορὰ *oblatio* pro eadem; πρῶτος ἐν ἐπισκόποις, *primus inter Episcopos*. can. 33. (35.) est ille Metropolitanus. τὰ κυριακὰ, *Dominica*, pro rebus ab Ecclesia possessis. c. 39. quas & vocant τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα *Res Ecclesiæ*. can. 37. (39.) Ὑπερβερεταῖος *October*. can. 38. (36.) Quæ voces ab Apostolis ista signifi-

ſignificatione non leguntur uſurpatæ, ſed à patribus ſeqventium ſeculorum, & liquido probant, ſeqventibus ſeculis hos canones etiam eſſe effictos & Apoſtolis ſuppoſitos. In dogmate de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis ſunt baptizati ab orthodoxa, itemqve Romana Eccleſia diſſentiunt, utpote, qvi rebaptizari ſemel ab hæreticis baptizatum volunt; Can. 45. (46.) & can. 67, cujus jam ab ultima antiquitate, & Epiſcopatu Stephani, anno nempe 254. Eccleſia Romana contrarium obſervavit, & can. 19. Nicænus, tantum à Paulianiſtis rebaptizandos ſancit. Ex quo certiſſimum ducitur argumentum Cyprianum & Patres ſynodi Carthaginienſis ignoraſſe hos canones, qui quidem eandem cum hiſce fictitiis canonibus Apoſtolicis ſententiam fovent, attamen nullibi eorum auctoritate utuntur, qvæ ſola alias ſuffeciſſet ad hujus controverſiæ deciſionem; Neque etiam Donatiſtæ, qvi Cypriani ſententiam hoc in parte ſequuti ſunt, Auguſtino ullibi canonum Pſeudapoſtolicorum auctoritatem objiciunt, quod indicium, qvinto ſeculo ineunte, non fuiſſe illos cognitos. Quibus argumentis adductus, negat Albaſpinæus, hos eſſe Apoſtolorum canones. *Obſer. lib. 1. cap. 13. pag. 37.* *Si Canones*, inquit, *iſti conſtitutionesque ab*

K *Apoſtolis*

Apostolis probatæ, sancitæque fuissent, quis existimet ea in dubium fuisse revocata, quæ ab Apostolis decreta sancitaque fuissent? An adeo ignorantes erant illius ætatis Patres, ut si extitissent illi Apostolorum canones, eos continuo non produxissent? Adde Possevinum, qui, ob canon. 67. *in apparatu, verbo Clemens*, omnes triginta quinque posteriores spurios esse adserit; & tacite simul quinquaginta priores, utpote qvi eadem de rebaptizandis ab hæreticis baptizatis constituunt, quos tamen ille omnes probat. Eodem modo errat Bellarminus *de script. Eccles. in Clemente. vers. at contra.* Adde his, ut absolvamus hoc de canonibus Pseudapostolicis examen, neminem Patrum in quatuor seculis prioribus facere ullam horum, tanquam ab Apostolis sancitorum, & à Clemente scriptorum, mentionem; & cum jam exeunte seculo qvinto compositi & suppositi essent, non fuisse probatos, teste Dionysii Exigui supra relata Præfatione; Ideoque nec à Ferrando in Breviarium, nec à Martino Bracarensi in collectionem Orientalium canonum relatos. Repete qvoqve huc supra num. 81. adductum testimonium Gregorii Turonensis, qvod probat, in Gallia anno 580. ignotos fuisse, *Quaternione novo* codici canonum annexos, & ad imminuendam eorum fidem

fidem & auctoritatem vocari QVASI APOSTOLICOS. Huc quoque facit Hincmari *in libro quinquaginta quinque capitulor. cap. 43.* testimonium seculi noni decurrentis, quod clare probat, neque tunc temporis in codice canonum Gallico probatos fuisse & receptos. Adserit ille ibidem esse canones, *quos & Apostolica sedes, & omnes Episcopi per universum orbem à primæ sedis Pontificia, usque ad illum, qui novissime etiam post Te* (Hincmarum Laudunensem putat) *est ordinatus Episcopus; imo & omnis Catholica Ecclesia, canones appellant, quique à Nicæno concilio, quod primum in nostris Codicibus (quos ab Apostolica sede majores nostri acceperunt) sequendos per ordinem usque ad Africanum Concilium, pro canonibus recipiendis, venerandus & observandis retinent; & Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cœlestinus, Leo, Hilarius, Symmachus, Gelasius, Hormisda, Gregorius, & cæteri quique observandos canones nominant.* His itaque abunde satis confectum censemus, esse istos Canones opus spurium, futile, quod nunquam Apostolos, vel Clementem Apostolorum discipulum habuit auctores, aut Apostolicis temporibus, aut etiam primis quatuor seculis natales; sed in fine seculi quinti à tenebrione & hæretico quodam Græco quinquaginta primos ex variis conciliis, moribus &

134. Origo, auctor & tempus suppositionis horum canonum.

ritibus Ecclesiæ esse corrasos, atque ut au-ctoritatem sibi nomine suo magnam statim conciliarent, vocatos esse Apostolicos. Quos statim in natalibus, tanquam ab hæreticis fictos, & Apostolis falso suppositos, Gelasius Episcopus Romanus inter Apocrypha merito damnavit. Post hoc decretum damnationis, probabile est accessisse posteriores triginta qvinqve, vel ab eodem nebulone vel alio, qui istiusmodi nugis delectatus fuit: deinde ab Imperatore Justiniano commendatos, & à Johanne Scholastico in nomocanonem omnes 85. susceptos esse; quod factum paulo post annum 560, quo tempore ille Johannes floruit, ut infra demonstrabimus. Quare nullius momenti est Albaspinæi judicium, Magni alias in antiquitate Ecclesiastica Viri, *lib. 1. Obs. cap. 13.* qvi censet, non uno tempore esse conditos istos canones, sed alios primo, alios secundo seculo ab Apostolicis Viris, quos vult esse Apostolorum successores, postea alios successive esse additos seculo tertio, retento tamen *Apostolicorum* Canonum nomine, quod postea oscitantia vel ignorantia Latinorum in *Apostolorum* degeneravit; Nihilque aliud esse hanc farraginem, quam *Breviarium & epitomen privatorum conciliorum & rerum ab Episcopis privatis sancitarum, qui*

Ecclesias

Ecclesias Græcas ante Concilium Nicænum administrarunt. Illud primo à vero videtur alienum, qvod hic codex Albaſpinæo videtur eſſe epitome privatorum conciliorum & rerum ab Epiſcopis Græcis ſancitarum, cum manifeſte contineat contraria Græcis dogmata, quod vel ille canon ſacræ ſcripturæ in ultimo canone relatus liquido demonſtrat. Deinde ſi ante Nicænam ſynodum, fuiſſet id *Breviarium Eccleſiaſticorum Decretorum*, procul dubio Codici Canonum Eccleſiæ Univerſæ fuiſſet inſertum, tanquam antiquitatis illuſtre monumentum, aut ſaltem citaſſent Ancyrani, Neocæſarienſes, Nicæni aut Antiocheni Patres, idqve ſub certis numeris, ſiqvidem hoc Breviarium collectum fuiſſet, qvemadmodum videmus factum à Patribus Calchedonenſibus, qui ſub ſuis numeris laudant Codicis Eccleſiæ Catholicæ canonem qvartum, octuageſimum tertium & quartum; item nonageſimum quintum & ſextum, ut ſupra indicatum eſt. Porro ſi fuiſſet id Breviarium, quod Albaſpinæus ex eo facit, ab apoſtolicis Viris compoſitum & ab Epiſcopis ſancitum ante concilium Nicænum, certe à Gelaſio & Epiſcopis LXX. cum eo congregatis, Apocryphis accenſeri non debuiſſet; deinde etiam in hoc Breviario, ſeu colle-

ctione, ut in aliis Græcorum omnibus, habita fuisset ratio temporis, si non ab uno, nec uno tempore, quod vult Albaspinæus, sed successive coaluisset, auctores quoque & concilia, ex qvibus desumti essent hi canones, nominata fuissent, ut in aliis quoque factum collectionibus diversorum auctorum videmus. Inspiciatur solummodo Codex Ecclesiæ Catholicæ, & Codex Ecclesiæ Orientalis; ubi novæ synodi canones incipiunt, id semper solet indicari, item si ex Basilio aut alio quid sit depromtum. Sed manifeste refutant ipsi canones Albaspinæi sententiam, qui non plures sibi succedentes auctores, diversisque seculis scriptos, sed Apostolos auctores agnosci volunt, quod etiam argumentum est, non esse à Clemente conscriptos; Quod non tantum ex calce & peroratione, sed ipsis etiam canonibus, apparet tam prioribus, quam posterioribus triginta quinque. Canone 28. (30.) qui est contra Simoniacum, Petrus nominatur unus ex auctoribus, & sancit. *Dejiciatur & ipse & ordinator ejus & à communione modis omnibus exscindatur, ut Simon Magus à me Petro.* Iterum Canon. 49. (50.) ex versione Dionysii. *Non enim dixit* NOBIS (Apostolis) *Dominus in morte mea baptizate, sed euntes docete omnes gentes, baptizantes &c.*

&c. Item canon. 81; in qvo de servo sermo, atque hæc leguntur. *Qualis noster quoque Onesimus visus est.* Ex quibus satis patet, Impostorem illum voluisse & intendisse hos canones, tanquam ab ipsis Apostolis profectos, orbi obtrudere. Quod si itaque Albaspinæus velit suam defendere sententiam, unum ex duobus confiteri debet, vel canones ipsos mentiri, quod verissimum est; vel si veraces sint, ab ipsis Apostolis, non à Clemente aut Patribus sequentium seculorum, scriptos esse; & sic perit quoque ejus somnium de Viris Apostolicis, à qvibus scriptos putat, & oscitantia Latinorum qui eos in Apostolos levi mutatione verterunt. Vide hæc latius contra Albaspinæum exequentem Dalæum *d. l. c. 21.* & si plura desideras de hisce Canonibus & eorum *νοθείᾳ*, præter Dalæi libros sæpius laudatos, *Pseudepigraphon Apostolorum*, adi Criticos sacros: Rivetum, *in crit. sacr. lib. 1. cap. 1.* Cocum. *in Censur. in princ. fere.* Doctiss. Usserium in accurata *dissert. de scriptis Ignatii Polycarpi, Apostolicis constitutionibus & canonibus Clementi Romano tributis, quæ præfixa Polycarpi & Ignatii Epistolis ex editione ejus Anni 1644.* Melchiorem Canum celebrem inter Pontificios Episcopum, *in locis Theolog. lib. 2. c. XI*, ubi pro Apostolis non habet eos, nec in-

ter ſacros libros numerari vult *lib. 5. cap. 5.* item Caſp. Zieglerum *Diſſert. præmiſſ. Lancel. Inſtit. Jur. can.* §. 8. *& ſeqq.* & multos alios. Noviſſime Joh. Cabaſſutium *in Notitia Concilior. pag. 16.* ubi iis detrahit auctoritatem Apoſtolicam; cujus tanquam Pontificii judicium, qvod conſenſu ſuperiorum, ut illi dicunt, nuper eſt editum, adſcriberem, quia liber iſte adhuc paucis eſt cognitus, niſi prolixius eſſet, & jam refutatio noſtra Conſtitutionum & Canonum Pſeudapoſtolicorum ſub manibus nimium creviſſet.

135. De numero Canonum Apoſtolorum error Lambert. Gruteri notatus.

De numero hæc tantum addo, neminem agnoſcere plures, qvam octuaginta qvinqve: únicus Lambert. Gruterus, in editione operum Clementis Romani, qvæ prodiit Coloniæ An. 1570. poſt dedicationem & præfationem, ubi Elenchum in editione iſta contentorum exhibet, LXXXX. Canonum Apoſtolorum, conſcriptore Clemente, meminit; qui tamen in ipſo volumine, ut alii tantum LXXXIV. repræſentat Græce & Latine, poſtea vero cum ſcholiis Balſamonis Latinos LXXXV. Ut arbiter priorem numerum nonaginta canonum, eſſe mendum typographicum; Hæc autem eſt cauſa, quare ſupra §. 105. conſulto duplicem numerum expreſſerim, 85. vel 90. canonum; quamquam ſciam, ab omnibus, qui poſteriores

riores etiam agnoſcunt, non ultra 85. agnoſci, ab aliis tantum octuaginta quatuor. Alios inſuper impudentiſſime finxit, vel ſaltem fictos obtrudit nobis, canones Apoſtolicos novem Antiochenos, Turrianus, quos Apoſtolos in Synodo Antiochena, in antiquitate Eccleſiaſtica inaudita, à nullo hiſtorico fide digno memorata, vult conſtituiſſe & ſanciviſſe; non alio fini, quam ut hiſce fulciat improbum imaginum cultum; Hos operoſe refellere non eſt operæ pretium, ſufficit altiſſimum qvindecim & quod excurrit ſeculorum, usque ad Turriani ſomnia ſilentium, deinde abunde ſufficiunt, quæ contra hos ſolide diſſeruit Magnus Dalæus, in *Pſeudepigraphis Apoſtolicis, lib. 3. cap. 22. & ſeqq.* 136. Alii Canones Apoſtolici Antiocheni ſpurii & ficti.

Refutatis itaqve iis, quæ contra certa initia collectionis Canonum ex conſtitutionibus & canonibus Apoſtolicis adferri poterant, perſequamur Hiſtoriam noſtram & collectiones ſequentes, quæ multæ & variæ fuerunt, ideoqve qvædam de varia colligendi & digerendi methodo vel modo ſequentium Canoniſtarum præmittenda; tum obſervato ordine temporis ſingulos eorumque collectiones & opera perſequemur & attexemus. Genera colligendi & digerendi potiſſimum qvinqve obſervo, quæ ſequen- 137. Methodus & modus diverſus colligendi & digerendi canones.

138. Primus. tes collectiones confirmabunt. Primum & simplicissimum genus est, enumerare & recensere tantum nude canones, eo ordine, quo in conciliis sunt scripti & subscripti, hocque vel est unius tantum concilii, veluti Nicæni Constantinopolitani, vel diversorum conciliorum, habita tantum ratione temporis, sub una serie numerorum: & hæc collectio vocata fuit *corpus*, vel *codex canonum*, de quo supra late. Inter quæ duo
139. Corporis & codicis differentia Capelli. tamen, quod obiter hic addo, Doctissimus Capellus in tractatu, *de sedis Romanæ fide, seu stellionatu cap. 5.* hanc agnoscit differentiam. *Ex canonibus*, inquit, *ad disciplinam pertinentibus, conflatum syntagma minus & vetustius dicebatur corpus, ubi augescere cœpit*
140. Rejecta. *codex dictus est.* Quod speciose quidem dictum, sed veritati mihi consonum non videtur, à Græcis enim primum collectiones factas supra docuimus, hi autem βίβλον κανόνων, ut supra quoque observavimus, appellarunt collectionem istam, quod vel unica Synodus Calchedonensis affatim probat, quæ sæpius meminit βίβλȣ τῶν κανόνων. *Action. 4.* ϗ ἀπὸ βιβλίȣ ἄνεγνω ταῦτα. *& ex Codice relegit hæc.* & iterum ϗ λαβὼν τὴν βίβλον Ἀέτως Ἀρχιδιάκονος ϗ πριμμικήριος τῆς μεγάλης Εκκλησίας ἄνεγνο. *Sumtoque Codice Aetius Archidiaconus & Primicerius Magnæ*

Magnæ Ecclesiæ legit. Iterumque ſit occurrit actione XI. & act. XIII. ejusdem ſynodi pag. 377. & 388. tom. 2. edit. Roman. Apud Latinos paſſim ſine differentia legas, *Codicem canonum, Corpus canonum, & Corpus codicis canonum*, ut ſupra notatum & probatum eſt. Hoc genus poſterius, quando plurium conciliorum canones una ſerie numerorum decurrunt, Græci vocarunt ἀκολυθίαν κανόνων. Concil. Epheſin. act. 2. *Cum* διὰ τὴν ἐκκλησιαςικῶν θεσμῶν ἀκολυθίαν. *Per Eccleſiaſticarum Sanctionum CONSEQVENTIAM controverſias in medium poſitas examinari oporteat.* & poſtea. *Cum animadverteremus cauſæ ſuæ defenſioni diffidere, quæ temere* παρὰ τὴν τῶν κανόνων ἀκολυθίαν, *contra CANONUM CONSEQVENTIAM adverſus Cyrillum & Memnonem ſcripto mandaverat ea irrita & prorſus vana judicavimus.* Ita quoque apud Georg. Alexand. *in vita Joh. Chryſoſtomi*, καὶ δὲ παραγενόμενοι ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται, κατὰ τὴν κανόνων ἀκολυθίαν ἐκοινώνησαι τῷ Ἰωάννῃ, *Advenientes autem Epiſcopi & Metropolitani, juxta* Canonum conſequentiam, *Joanni communicarunt.* & concil. Chalchedon. act. 3. ἁγιωτάτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, τρίτην ἤδη κλῆσιν ταύτην ποιουμένη, κατὰ τὴν ἀκολυθίαν τῶν ἁγίων κανόνων. *Sancta & univerſalis ſynodus tertiam jam hanc*

141. ἀκολυθία κανόνων quæ.

hanc vocationem faciens, *secundum* conse-quentiam *sanctorum canonum*. Addo unum locum adhuc ex collectione Canonum Johannis Antiocheni Presbyteri Scholastici, ex quo constat ratio denominationis, qui hanc ἀκολουθίαν seu consequentiam se omisisse, dicit. Τὰ, inquit, ὁρισθέντα κατὰ καιροὺς διελόντες εἰς τίτλους ν΄. οὐ τάξιν τινὰ καὶ ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν. *Quæ pro tempore definita sunt*, (canonica nimirum decreta) *in titulos quinquaginta distribuimus, non servato ordine, ut vides, & consequentia numerorum.* Quia numeri se consequuntur sine interrupta serie, ideo hæc collectionis species vocata est ἀκολουθία. Quam *ECCLESIASTICAM CONSEQVENTIAM* vocant Episcopi Provinciæ Europæ *tom. 2. concil. pag. 477. edit. Roman. Eos qui in damnationem*, inquiunt, *locus ab eo* (Timotheo) *sunt constituti, sive Episcopi sunt, sive Archimandritæ, sive Presbyteri, sive Diaconi, sive quilibet in Clero humiliori consistens, hos indignos graduum, in quibus sunt præter ECCLESIASTICAM CONSEQVENTIAM ordinati, decrevimus.* Vocatur

142. τάξις τῶν κανόνων. & alibi passim hæc species τάξις τῶν κανόνων *series canonum* ex eadem ratione. Actione prima Concilii Ephesini. *tom. 1. pag. 327. edit. Rom. Proinde quæ jam præ manibus sunt exa capessantur, riteque* κατὰ τὴν τῶν κανόνων τάξιν,

τάξιν, *secundum SERIEM CANONUM constituantur.* In Concil. Calchedon. *act. 3. tom. 2. pag. 243.* & apud Euagr. *Hist. Eccles. lib. 2. c. 2. Manifesta facta sunt, quæ à Dioscuro, quondam Alexandriæ Magnæ civitatis Ecclesiæ Episcopo, commissa sunt,* κατὰ τῆς τῶν κανόνων τάξεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, *contra CANONUM SERIEM & Ecclesiasticam disciplinam.* Et in Epistola *Mappini Archiep. Remensis ad Nicetium Episcopum Trevirens. in concil. Galliæ tom. 1. pag. 293. Licet nihil novi vos de his rebus invenire cognoscimus, quod prisca Patrum solertia non potuit reperire; tamen absurdum esse videtur, ut à nobis recipiantur, quia vobis secundum SERIEM CANONUM Ecclesiastica severitate abdicantur.* Secundus collectionis & digestionis modus est eorum, qvi acta cum canonibus colligunt & recitant, non nudos tantum canones; & hic modus multum facit ad historiam, & seriem rei gestæ, itemque dogmata Ecclesiastica. In actis enim plerumque recensentur disputationes & argumenta de dogmatibus fidei, quæ ab hæreticis & contra hæreticos sunt ventilata. Istiusmodi collectores fuerunt noti jam ab ultima antiquitate. Socrates *lib. 1. Hist. Eccles. cap. 5.* ἐκυροῦτο τε ἤδε καὶ ἐγγράφως δι' ὑποσημειώσεως ἑκάστου τὰ κοινῇ δεδογμένα. *Jam vero, quæ communi omnium senten-*

143. Secundus modus collectionis.

sententia decreta erant, cum cujusque manu subscripta essent, rata habebantur, & in commentarios referebantur. Exemplum statim subjicit in Sabino Socrates *ibidem.* Σαβῖνος ὁ τῶν ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης Μακεδονιανῶν ἐπίσκοπος, συναγωγὴν τῶν διάφοροι συνόδων ἐγγράφως ἐξέδωκαν, ποιησάμενος &c. *Sabinus Macedonianorum qui Heracleam civitatem Thraciæ incolunt, Episcopus, tum ea quæ varia Episcoporum concilia scriptis ediderant, in unum volumen colligit.* Ex quo duo patent: primum ante hunc Sabinum Episcopos jam varia concilia scriptis complexos edidisse, deinde hæc acta omnia & concilia in unum volumen compegisse Sabinum. Non tamen ex fide; subdit enim Socrates: *Quin etiam nonnulla dedita opera prætermittit, quædam etiam pervertit; quæ autem ad eum exitum, quem sibi proposuerat, facere videbantur, omnia diligenter excerpit.* & postea *libro 2. cap. 13.* Σαβῖνος μέντοι ὁ τῆς Μακεδονίου αἱρέσεως, οὗ καὶ ἤδη πρότερον ἐμνημονεύσαμεν, τὰς παρὰ Ἰουλίου ἐπιστολὰς ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν συνόδων οὐκ ἔθηκεν &c. *Sabinus erroris Macedoniani propugnator; de quo jam antea mentionem feci, quanquam in libro ejus, qui rerum in conciliis gestarum collectio inscribitur, Epistolam Episcorum Antiochiæ convocaterum ad Julium scriptam minime prætermisit,*

misit, Epistolas tamen ipsius Julii in eodem neutiquam intexuit. Duplicem hunc modum colligendi facit Doctissimum Christ. Justellus, *in Præfat. ad Codic. canon. Eccles. African.* non longe à principio. Synodicarum autem collectionum, *inquit*, duo genera fuisse constat, quarum primum conciliorum acta, quæ ad dogmata, & fidei doctrinam spectant, continebat; Et *συναγωγὴ τῶν συνόδων*, vel *συνοδικῶν*, à Socrate vocatur *lib. 3. Hist. Eccles. cap. 21.* Alterum vero canones conciliorum, qui ad disciplinam Ecclesiasticam sacramque *πολιτείαν* pertinent, & *βιβλίον κανόνων* in Calchedonensi nuncupatur. *Actione 4. 11. & 13.* Hinc frequens *διατυπώσεων* & *κανόνων* distinctio apud Græcos Ecclesiasticæ historiæ scriptores. Ac synodalium quidem gestorum monumenta pauca exstant, permulta desiderantur, hæc Justellus. Nobis autem videtur posterior ille modus melius referri ad primum illum simplicem, quem supra retulimus; & debere distingui *acta* & *sancita* in conciliis à se invicem, ut qui *sancita* tantum referunt, ad primum modum referantur, qui vero acta & sancita conjungunt, ad secundum. Quod faciunt operosa illa Generalium & Provincialium conciliorum volumina, quorum hodie habemus editiones varias, quarum præcipuas 144. Editiones conciliorum. obiter hic recensemus, quia multum conferunt

runt ad ſtudium juris Eccleſiaſtici. Prima prodiit Coloniæ An. 1530. poſtea Petrus Crabbe edidit An. 1551. ſecundam duobus voluminibus, hunc excepit Surius, qui quatuor voluminibus Concilia edidit, An. 1567. Dominicus Nicolinus qvinqve, Severinus Binus, Canonicus Colonienſis Volum. octo Colon. 1606. & 1618. Romæ quoque Conciliorum Generalium Eccleſiæ Catholicæ, Græco Latina facta eſt editio juſſu Sixti V. Anno 1608. & noviſſime Collectio Regia Lutetiæ Pariſiorum prodiit 37. voluminibus cum Indice ſeparatim excuſo anno 1636., cui, cum decretalibus Romanorum Pontificum epiſtolis, inſerta ſunt concilia Gallica J. Sirmondi, Hiſpanica Garſiæ Loayſæ, Anglicana Henr. Spelmanni, Lemovicenſe è Bibliotheca Thuani, Florentinum Horatii Juſtiniani, &c. Sed hæc obiter. Ad modos colligendi revertimur.

145. Tertius modus colligendi & digerendi.

Tertius modus colligendi eſt magis artificioſus, priores illi magis naturales; Eſtqve qvando ſub certos titulos & rubricas referuntur & digeruntur canones diverſorum conciliorum, qui de iisdem rebus agunt, aut qui ſunt ejusdem argumenti, veluti concilii Nicæni, Gangrenſis, Calchedonenſis.

146. Duplex.

Hic modus eſt duplex iterum, aliquando enim Canones diverſorum conciliorum unius tenoris & ſententiæ; ſeu

ſeu de iisdem rebus agentes, ſub uno titulo aut rubrica digeruntur & citantur tantum, ut quis ſciat eſſe concordantes, non vero recitantur verba; quod vocant veteres *Breviationem Canonum*, & iſtiusmodi opera ſeu collectiones *Breviaria*, quale Creſconii infra videbimus; aliquando vero inſuper etiam recitantur verba canonum concordantium, & hoc appellant *concordiam canonum*; cujus exempla poſtea quoque occurrent. Quartus digerendi modus itidem artificialis eſt, & tertio modo inſuper aliquid adjungit. Recitat nempe, aut citat canones diverſorum conciliorum concordantes, ſub certis titulis, tum etiam ſubjungit, concordes Imperatorum leges; qvam collectionem, quia ſociantur leges & canones, *Nomocanonem* appellare ſolent; cujus exempla præbebit infra Johannes Scholaſticus & Photius. Tandem quinto latisſime ſe diffundunt collectores, & canonibus, Leges Imperatorum, Decretales Epiſtolas Pontificum & Epiſcopum, ſententias Patrum ſub certos titulos ſeu rubricas corradunt & digerunt; quale opus exhibebunt poſtea plures, maximæ molis Gratianus. Poſſunt & aliæ collectionum differentiæ obſervari, nempe quod ſint vel *publica*, quæ publica auctoritate fiunt; vel *privata*, quæ

147. Breviatio canonum & breviarium canonum quid.

148. Concordia canonum quæ.

149. Quarta digerendi ratio.

150. Nomocanon quis dictus.

151. Quintus colligendi modus.

152. Aliæ collectionum differentiæ.

qvæ privatorum induſtriâ perficiuntur. Deinde & collectiones qvædam ſunt particulares, qvæ tantum unius Eccleſiæ Canones colligunt, de qvibus ſupra ſatis actum, & demonſtratum, plerasque Eccleſias habuiſſe collectionem Codicis Eccleſiæ Univerſæ, & inſuper collectionem privatam ſuæ Eccleſiæ; inde diverſitas codicum; Africani, Romani, Gallici, Hiſpanici, &c. Aliæ ſunt Collectiones Univerſales, eæque iterum duplici reſpectu, ut ſupra obſervavimus, vel qvod complectantur omnes omnium ſynodorum canones univerſalium & particularium; qualis collectio fortaſſe nondum extat; in hoc Genere perfectiſſima eſt Collectio Regia, cujus jam facta eſt mentio: vel ideo univerſalis dicitur, quod ubique recepta ſit in Orbe Chriſtiano, & ejusmodi habita fuit olim auctoritate & confirmatione Concilii Calchedonenſis & Juſtiniani Imperatoris, *Codex canonum Eccleſiæ Univerſæ ſeu Catholicæ.*

153. Digeſtiones poſt codicem canonum Eccleſiæ Univerſæ.

His prælibatis, ipſas collectiones aggrediamus, habita ratione tantum temporis, quo ſibi ſucceſſerunt. Poſt primæ iſtius collectionis, quæ poſt concilium Nicænum cœpit, & lente, ut dictum, per ſequentia concilia progreſſa eſt, confirmationem, cœpit magis magisque ſtudium colligendi canones inclareſcere,

ſcere, ut plerumque fieri ſolet, progreſſu temporis, quando utilitatem, laudem, & favorem ſtudia conciliant; tum quilibet animum ad ea ſolet applicare. Maxime hic fervor ſe cœpit exſerere tempore Juſtiniani, à quo non tantum confirmatus Codex Eccleſiæ Univerſæ, & laudati atque commendati ex facilitate quadam, quam paſſim in hoc Imperatore taxant interpretes noſtri, canones Pſeudapoſtolici: Sed ſub eo etiam multi collectores & compilatores canonum floruere; forte accenſi famoſa illa digeſtione juris civilis. Prima hoc tempore eſt collectio Dionyſii Exigui, de qua ſupra abunde dictum; qui primus canones Apoſtolorum Latinos fecit, & Codici canonum Eccleſiæ Univerſæ adjecit. Hic duas fecit Collectiones, unam canonnm, alteram vero Decretalium Epiſtolarum Romanæ urbis Præſulum, ut ſupra notatum: quibus hoc tantum adjicimus, recte Juſtellum Patrem & filium utramque collectionem diſtinguere, & Præfationibus, quas ſingulis præmiſit Dionyſius, ornare, ut videri poteſt in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. I. Excipiat hanc Dionyſii collectionem ea, quam adornavit Fulgentius Ferrandus, Eccleſiæ Carthaginienſis Diaconus; quæ, ſi non præceſſit eam, ſaltem ſimul, aut paulo poſt, adornata eſt,

154. Dionyſii Exigui duæ Collectiones.

155. Fulgentii Ferrandi collectio.

ita ut alterum alterius labores non vidisse, sit verosimile; De Ferrandi enim Collectione Henr. Justellus filius adserit, nullam esse apud Latinos antiquiorem, floruit enim Justini & Justiniani temporibus in Ecclesia Carthaginiensi, in qua Diaconatus officio functus est, ut ex Chronico Victoris Tunnuensis constat, qui eum claruisse refert anno sexto post consulatum Basilii, id esset, anno Christi 547. Cum Fulgentio Ruspensi Episcopo vixisse, eumque Magistrum agnovisse & se discipulum ejus, ex scriptis ejus constat. Excessit autem vita Fulgentius Ruspensis anno 529; De Ferrando nostro hæc refert Auctor incertus, *de XII. script. Eccles. qui Isidoro & Ildefonso subjici solet, cap. XI. Ferrandus, Carthaginiensis Ecclesiæ Diaconus, multum in Scripturis sacris floruisse adseritur; multasque cum beato Fulgentio propositiones alternis epistolis habuisse narratur. Iste ad Pelagium & Anatolium, Romanos Diaconos, consulentes eum, utrum liceat quenquam damnare post mortem, edidit rescriptum, ubi inter alia sic locutus est, dicens: Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis in corpore mortis hujus accusatus & damnatus, antequam mereretur absolvi, de Ecclesia raptus est, absolvi ulterius non potest humano judicio. Si quis accusatus & absolutus ante*

156. Quis fuerit quando vixerit.

ante diem sacri examinis, repentina vocatione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est judicio reservari. De hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam: cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas, sed si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas. Meminit ejus quoque cum honore Facundus, Episcopus Hermianensis, *pro defensione trium capitulorum concil. Calchedonensis ad Justin. Imperat. nostrum. lib. 4. c. 3. p. m. 169. edit. Jac. Sirmondi. Nam venerabilis Pelagius & Anatolius, Romani Diaconi, debitam officio suo & loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, Laudabilis in Christo memoriæ Ferrando, Carthaginensi Diacono, scripserunt, ut habito de causa diligenti tractatu, cum Reverendissimo ejusdem Ecclesiæ Carthaginensis Episcopo, vel aliis, quos & zelum fidei, & divinæ scripturæ, sciret habere notitiam, consulentibus responderet, quid observandum in commune omnibus videretur:* & quibusdam interjectis: *sed & ille, qui consultus fuerat, rescribens interrogantibus, retractandam non esse docuit epistolam, quam universalis synodus approbavit.* Prodiere hi libri Facundi, ut tradit Victor Tunnunensis in Chronico, anno x. post Consulatum Basilii, id est Christi 551. quo tempore jam mortuus fuit noster Ferrandus,

157. Quando desierit vivere.

dus, qui ſexto anno poſt Conſulatum Baſilii, ut ſupra ex eodem Victore obſervatum, adhuc floruit. Meminit quoque reverenter Ferrandi Creſconius in Præfatione ſui Breviarii, ubi *reverendiſſimum Carthaginis Eccleſiæ Diaconum* vocat, & poſtea *Virum ſapientiſſimum.*

158. Scripta ejus. Scripta ejus memorant varia. Paræneticum ad Reginum Comitem, qui in Bibliotheca Patrum extat, item Epiſtolam amplam ad Anatolium, Diaconum urbis Romæ, & alias duas ad Fulgentium, Epiſcopum Ruſpenſem, aliam adhuc ad Eugypium Abbatem, Theſauri ex operibus S. Auguſtini concinnatorem, quæ primum Romæ ſunt publicatæ, poſtea inſertæ *tom. 6. Bibliothec. Patr. edit. Colon.* Sunt quoque, qui eum cenſent auctorem eſſe vitæ S. Fulgentii, Ruſpenſis Epiſcopi, quam habemus *in vit. ſanct.* inter quos eſt Juſtell. Pater in Præfatione ad Ferrandi noſtri Breviationem; & Miræus *in notis ad incerti ſcript. opuſculum de XII. ſcriptor. jam citatum in Biblioth. Eccleſ. p. 106.*

159. Brevia-tio canonum. Scripſit quoque *Breviationem Canonum*, quæ pertinet ad inſtitutum noſtrum. Eam primo edidit, cum Creſconii Breviario, Petr. Pithœus ex Codice MS. Eccleſiæ Trecenſis, Lutetiæ An. 1588; quod falſo Altaſerranus Nicolao Fabro adſcribit; edita eſt poſtea cum codice canonum Eccleſiæ Romanæ Pariſiis an. 1610; à Chif-

à Chiffletio vero Auguſtoriti Pictorum anno 1630, & ab Altaſerrano Divione 1649, tandem vero in Bibliothecam juris Canonici veteris retulerunt Voellus & Juſtellus Filius, ex deſtinatione tamen Patris. Non ſequitur in hac Collectione Ferandus canonum conſequentiam, ut Dionyſius, ſed, habita materiarum ratione, canonicam omnem diſciplinam capitibus ducentis & triginta duobus incluſit, & ſingulis capitibus concordantes canones & decreta ſubjecit. Duplex vel triplex error Baronii ex his cavendus. Primus, qvod Ferrando trecenta tribuat capitula. *tom. 5. ad Ann. 419. n. 90.* his verbis: *Ferrandus, Diaconus Carthaginenſis Eccleſiæ, in hujus ſeculi fine magno ſplendore claruit, non Carthagine tantum, ſed in Univerſa Eccleſia Africana, hic quidem in ſuo Breviario, ſeu concordantia Canonum, quam diligenter elucubratam trecentis diſtinxit capitibus, eorundem (Sardicenſium) canonum mentionem habet, recenſens eos ſub titulo concilii Sardicenſis.* Citat tum in margine *Breviarium Ferrandi, c. 149. 153. apud Creſconium.* Pergit porro. *Immo ipſe recte interpretatus, alteri hujusmodi præfixit titulum: De provinciali ſynodo retractanda per vicarios Epiſcopi Urbis Romæ, ſi ipſe decreverit.* In margine citat. *Conc. Sard. c. 7.* Secundus, quod hic & *tom. 7. Anno Chriſti*

160. Errores Baronii.

Christi 527. n. 67. Ferrandi & Cresconii Breviarium confundat; & censeat, *Cresconium suæ collectioni subjecisse eam, quam eodem ferme tempore elaboravit Ferrandus, sed alio plane ordine, dum sub unoquoque collegit capite & citando eos, non recitando, qui diversorum conciliorum de eadem re tractantes reperirentur canones, collocavit; quod opus jure Cresconius Breviarium appellandum putavit.* Tertius, quod Cresconium faciat æqualem Fulgentio, qui fere duobus seculis post eum vixit, ut postea videbimus, ubi de eo ex professo agendum est; Observarunt hoc Voellius & Justellus in *Bibliotheca juris Canonici veteris præfatione.* In qua post indicatos errores, hæc, quæ multa singularia de utriusqve collectione continent, subjiciunt. Etenim licet in methodo & ratione tradendi conveniant, Ordo tamen Ferrandi multo spectabilior est & accuratior, quam Cresconii. Si de materia item qvæstio sit, non parum inter se differunt, qvippe multa habent propria & peculiaria. Ferrando certe propria sunt, qvæcunqve refert ex conciliis Constantinopolitano, Zellensi seu Tiellensi, Suffetulensi, Septimunicensi, Macrianensi, Juncensi, Mazaranensi seu Maradianensi, Thenitano & Thusdritano, seu Thusduritano, quorum ne meminit quidem Cresconius.

161. Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconii.

Simili-

Similiter Cresconio proprii sunt Canones Apostolorum & Calchedonensis concilii, decreta item Romanorum Pontificum, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis & Gelasii, quæ à Ferrando nusquam laudantur. Ferrando quidem & Cresconio communes sunt canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses & Antiocheni, Laodicenses & Sardicenses; Sed cum hoc discrimine; quod Cresconius has septem synodos ex editione Dionysii Exigui in iisdem verbis & numeris exhibeat, non item Ferrandus, qui codicibus usus est in utroque plane diversis & Dionysiana editione vetustioribus. Qvod indicium esse potest, Ferrando labores Dionysii Exigui fuisse ignotos, & nunquam visos; ideoque non diu unum ante alium suam collectionem perfecisse. In Ferrando quoque diversi sunt numeri canonum Carthaginiensium, à Dionysianis & Cresconianis. Quæ diversitas ex eo nata est, qvod omnes pariter collectione Canonum Carthaginiensium usi non sunt; Græci enim, itemque Dionysius Exiguus omnes CXXXIII. una serie numerarunt, tanquam unius synodi, ut revera sunt. Alii vero ex una synodo quasi duas fecerunt, nec eodem plane modo. Nam Codex vetus canonum Ecclesiæ Romanæ edi-

tus Moguntiæ Anno 1525. prius exhibet, primos XXXIII. canones ſub nomine concilii Africani. Eadem diviſione uſus eſt Creſconius, qui canones illos XXXIII. priores adſcribit concilio, quod Carthaginenſe ἁπλῶς nuncupat, ſed alios centum velut ex altero concilio refert, quod cap. 30. & 154. Carthaginenſe Univerſale appellat. At Ferrando minus placuiſſe illam collectionem veroſimile eſt; ſive quod in ea quædam deeſſe, quædam redundare, alia inconcinne ſejuncta vel connexa eſſe deprehenderit: ſive quod ipſos fontes adire, quam ipſos rivulos ſectari maluerit. Quapropter ex toto illo concilio anni CDXIX. ex quo Africana Collectio emanavit, ſex tantum ultimos canones, qui ſoli ſunt ejus proprii, ſpectavit, & ex eis titulis 2. 3. 4. & 6. capitulis ſuis 73. 195. 196. & 197. inſeruit, reliquos canones, ex quibus Africana conſtat Collectio, non ex ipſa Collectione, ſed ex ſingulorum conciliorum Africæ integris actis retulit. Plures convenientias & differentias oſtendet duplex ille index, quem in Fulgentium & Creſconium publicarunt Voellius & Juſtellus in ſæpius laudata *Bibliotheca juris Canon. veter.* ex manuſcripto Guillielmi Blueti, in Senatu Pariſienſ. Advocati, quorum unus Materiam cano-

canonum, alter vero consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat.

Ferrandum sequitur Johannes Antiochenus Presbyter, qui Scholasticus vocatur, quod quidam volunt fuisse officii cujusdam Ecclesiastici nomen, & idem cum Protonotarii esse, sed falso. Temporibus enim Justiniani & anterioribus Scholastici vocabantur Advocati & Patroni, qui in foro causas dicebant. Probat hoc vel unicus Agathias, quem Suidas *Scholasticum* vocant. Ἀγαθίας σχολαστικὸς Σμυρναῖος, ὁ γράψας τὴν μετὰ Προκόπιον ἱστορίαν τὴν Καισαρέα. *Agathias, Scholasticus Smyrnaus, scripsit historiam post Procopium Cæsariensem.* Agathias autem ipse cujus fuerit professionis, docet *lib. 1. Histor.* Ἀγαθίας μὲν ὄνομα, Μύρινα δὲ πατρὶς, Μεμνόνιος πατὴρ, τέχνη δὲ τὰ Ῥωμαίων νόμιμα, καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων ἀγῶνες. *Agathias mihi nomen est, Murrina patria, Memnonius Pater, ars quam profiteor, jura Romana & judiciorum certamina*; Quod iterum testatur *libro 3.* vide quoque Synesii Epistolas, in quibus causidici passim vocantur Scholastici. *Epist. 105. 155. & 156. ad Domitianum Scholasticum.* Hoc quoque nomine judices per Provincias sunt appellati. Sigebert. *in Chronico*: *Franco, Scholasticus Leodicensium, & scientia literarum & morum probitate claret.*

162. Johannis Antiocheni Presbyteri collectiones.

163. Quare Scholasticus vocatus.

ret. Walafridus Strabo *de reb. Ecclesiasticis cap.* xxv. *Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius Scholasticus Hispaniarum.* Scholæ tum temporis erant Collegia Jurisperitorum. Vid. Joh. Meurs. Glossar. *Græco-barbar.* voce Σχολαστικὸς, & Vossium *de Histor. Græc. lib.* 2. *cap.* 22. in vita Agathiæ. Fuerunt & alii Scholastici dicti, sed hoc nunc, qui ad institutum nostrum nil faciunt, prætermittimus. Noster Johannes inde quoque est dictus σχολαστικὸς, quia in foro ex Scholasticorum seu advocatorum numero erat. Fuit primum Presbyter Antiochiæ, & Apocrisiarius, quales vocabantur, qui legati Ecclesiæ negotia tractabant. Justin. Novell. 6. c. 2. διὰ τῶν τὰ πράγματα πραττόντων τῶν ἁγιοτάτων ἐκκλησιῶν, οὓς ἀποκρισιαρίους καλοῦσιν. *Propterea sancimus, si propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos, qui res agunt sacrarum ecclesiarum, quos Apocrisiarios vocant &c.* Postea tamen indifferenter pro quovis legato positum legitur. Incepit hoc munus & nomen temporibus Constantini Magni. Hincmarus *Epist.* 3. *cap.* 13. *Cujus* (Apocrisiarii) *ministerium eo tempore sumsit exordium, quando Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri, quorum* *doctri-*

164. Fuit Presbyter & Apocrysiarius; & quale hoc officium.

doctrina ac ministerio ad Christi gratiam baptismatis sacramenti pervenit, &c. Habuerunt honorem hunc primum Episcopi; postea, quia satius, ut illi ecclesias curarent, plerumque adhibiti Presbyteri aut Diaconi. Officium eorum erat regere omnem palatii Clerum; habebant adjunctum Protocancellarium: dicti quoque fuerunt *Capellani, & custodes Pallatii.* Videatur Hincmarus d. l. Ex Apocrisiario Johannes noster factus est per Justinianum Imperatorem Patriarcha Constantinopolitanus, idque in Eutychii locum, qui in exilium ejectus fuit. Factum id an. 564. vid. Baron. *ad istum Annum num. 14.* ubi hoc ei tribuit elogium, vel potius vituperium. *Ubi primum autem de exilio Eutychii sententia lata est: continuo de successore eligendo actum, delectusque fuit Johannes, cognomento Scholasticus, ex apocrisario Ecclesiæ Antiochenæ, homo plane servus gloriæ & nundinator rerum sacrarum, quique pretio adulationis eam mercatus est dignitatem.* Qvod tamen elogium ille nullius auctoritate probat. Sedit in Episcopatu usque ad annum 578, quo tempore revocatus est Eutychius, post mortem Justiniani. Hujus est duplex opus in jure ecclesiastico elaboratum, primum præfert titulum *συναγωγῆς κανόνων*, *Collectionis canonum*, alterum *Nomocanonis.* In collectione omnium conci-

165. Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est.

166. Scripta ejus & collectiones.

167. *συναγωγὴ κανόνων.*

conciliorum canones in codice Ecclesiæ Universæ se secundum temporis rationem consequentes, in quinquaginta titulos digerit, & eos, qui sunt ejusdem argumenti, sub eadem capita seu titulos refert, *ȣ τάξιν τινὰ, καὶ ἀκολυθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν*, inquit ipse in *Præfatione, collectioni præfixa*, *ἀλλὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ὡς οἷόντε συναρμόσαντες, καὶ ἴσῳ κεφαλαίῳ συμπλέξαντες. Non ordinem quendam & seriem numerorum servavimus: sed similia similibus, quantum fieri potuit, copulantes, & par pari capiti connectentes &c.* Inseruit suæ collectioni primus inter Græcos Canones Apostolicos LXXXV; ante semi fere seculum effictos & suppositos, Sardicenses XXI. eosque præmittit Antiochenis antiquioribus, & Basilii LXVIII; quos omnes non summatim recenset, sed longe lateque descripsit. Ad hanc Collectionem respexisse videtur Nicolaus I. Papa, eamque vocare *concordiam canonum*, quia unius argumenti canones, sub eodem titulo in concordiam rediguntur; ita enim scribit ad Photium, Patriarcham Constantinopol. *Quomodo non sunt penes vos canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus CONCORDIA CANONUM apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur.* Alterum ipsius opus est

168. Νομοκάνον. *Nomocanon*, isque est epitome Collectionis

quin-

quinquaginta istorum capitum seu titulorum, omissis integris canonibus, notata tantum sententia & numero, quibus concordes leges, *τὰ συνᾴδοντα νόμιμα*, potissimum Justiniani Imperatoris Novellas Constitutiones subjicit. Ad hunc Nomocanonem Johannis Scholastici putat Justellus Pater *Præfatione ad eum*, respexisse Theodorum Balsamonem *ad canonem 1. Concil. Constantinopol. in Trullo* habiti, in exemplari Græco Joh. Tilii, quo olim usus Gentianus Hervetus, in cujus Latina interpretatione hæc verba reperiuntur, quæ in Græca editione Parisiensi desiderantur. *Nomocanonem autem*, inquit, *quod in quinquaginta titulos leges & canones redegit, & reliquas Justiniani Novellas, quæ exoleverunt, ut quæ in Imperio non sunt recepta, & alias quasdam leges ex Digestis & Codice.* Hinc facile est colligere, Johannem Scholasticum, cum adhuc Presbyter esset Antiochiæ, Collectionem suam Canonum qvinqvaginta titulis distinctam composuisse, Nomocanonem autem postquam Patriarcha Constantinopolitanus designatus est. Sunt qui *συναγωγὴν κανόνων*, seu Collectionem canonum, non Johanni Scholastico, sed Theodoreto, Cyri Episcopo, adscribunt, qui centum & triginta annis nostrum Joh. Scholasticum præcessit, inter quos est, auctor

169. Theodoreto quidam collectionem hanc adscribunt.

auctor in jure Canonico alias non hoſpes, Franciſc. Florens, *de origine juris Canonici. part. 2.* qui deceptus eſt à codice Manuſcripto Bibliothecæ Regiæ, in quo Nomocanon habetur, qui præfert auctorem Theodoretum Epiſcopum Cyri, quaſi Johannes Scholaſticus tantum leges ſubjeciſſet. Hunc titulum Juſtellus d. l. vocat *adjectitiam*, & *ſuppoſititiam epigraphen*, & ſubdit. *Nec enim alibi unquam, ab ullo quovis auctore Græco, ejus Nomocanonis, ſub Theodoreti nomine, mentio facta eſt, ſed Joh. Scholaſtico tribuunt omnes codices MSS.* Sic enim habet Codex Illuſtriſſimi Franciæ Cancellarii Petri Seguierii, Ἰωάννȣ Ἐπισκόπȣ Κωνςαντινȣπόλεως, τȣ̃ μήσον Εὐτυχίȣ, συναγωγὴ κανόνων εἰς ν'. τίτλȣς διῃρημένη; Codex vero Claromontenſis. Ἰωάννȣ πρεσβυτέρȣ Ἀντιοχείας, ἀπὸ ςολαςικῶν ὄντος συντάττει τȣ̀ς ὅλȣς κανόνας εἰς ν'. τίτλȣς. Et Codex Oxonienſis. Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαςικῶν εἰς πεντήκοντα τίτλȣς διῃρημένη. & poſtea: Ἰωάννȣ ἀρχιεπισκόπȣ Κωνςαντινȣπόλεως εἰς τὴν νομοκανόνα πρόλογος. Quin imo ipſe Codex Manuſcriptis Regius in fine exprimit, nomen Ἰωάννȣ ἀρχιεπισκόπȣ Κωνςαντινȣπόλεως, τȣ̃ ἀπὸ ςολαςικῶν. *Unde planum eſt*, ſubdit Juſtellus, *& indubium, utramque hunc collectionem eſſe ejuſdem auctoris, Joh.*

videlicet

videlicet Scholastici. Nec sane Theodoreto digna est hæc Collectio, cujus stylus non redolet gravitatem tanti Viri, planeque Doctissimi. Nec verosimile est, Theodoretum inseruisse canones Apostolicos & Sardicenses, sua ætate à Græcis nondum receptos (adde quoad canones Apostolicos, nondum effictos aut suppositos) *nec veteri Codici canonum, quo usa est Ecclesia universa in concilio Calchedonensi, cui ipse interfuit insertos, & quos Joh. Scholasticus, Collectionis quinquaginta titulorum & Nomocanonis auctor, suæ Collectioni primus inseruit, & postea Ecclesia Orientalis in synodo Trullano probavit, & confirmavit, anno demum DCCVII. sub Justiniano II. Imp. Sunt & multa alia, quæ eam collectionem non esse Theodoreti, atque post ejus obitum, factam indicare videantur: sed in tanta luce sufficit hæc adnotasse.* Conatur nihilominus Fr. Florens *dicto loco* suam sententiam adstruere, esse collectionis auctorem Theodoretum, quia concilii quinti Oecumenici, sub Justiniano celebrati, collectio illa mentionem non facit. Præterea quod Theodoretus conciliorum & Patrum canones non integros referat, sed sententiam tantum brevissimo verborum compendio certis titulis includat. Denique quod ex duabus Basilii Epistolis tantum XXVII. non plures canones auctor collectionis adducat. Quæ omnia si vera essent, attamen non

evincerent, quod Fr. Florens intendit, nempe Theodoretum, non Joh. Scholasticum esse auctorem istius collectionis. Tum etiam nititur falso supposito primum argumentum, quasi synodus illa sub Justiniano ediderit canones, quæ nullos edidit; tandem duo sequentia ex ipsa inspectione apparebunt esse falsa. Quod indicium est, Florentem non vidisse labores Joh. Scholastici, qui tum adhuc in bibliothecis delitescebant. Produxit eos primus Justellus Pater, & Filius in Bibliotheca juris Canonici veteris, in cujus tomo secundo utrumque opusculum primum occupat locum Græce & Latine versum. Tria, ut Nomocanonis jam recensita, sic etiam *συναγωγῆς κανόνων*, seu *Collectionis Canonum*, memorantur manuscripta; Unum perqvam vetustum Romæ in Bibliotheca Vaticana, Heidelberga allatum, insigne quidem & eximium, sed exesum & mutilum. Alterum æque antiquum, sed integrum in Bibliotheca Franciæ Cancellarii Petri Seguierii, Tertium in Bibliotheca Collegii Claromontani Parisiensis, quod à Jacobo Sirmondo accepit Justellus, & typis exprimi curavit. Collectiones hæ Johannis Scholastici ab initio fuerunt magni usus & auctoritatis, utpote quæ in suo genere diu apud Græcos solæ fuerunt. Deinde Magnus

170. Auctoritas Collectionum Joh. Scholastici.

Magnus Usserius *in dissert. de script. Ignatii. cap. 6. pag. 37. & seq.* prodidit, ejus Nomocanonem ab Imperatore Justiniano fuisse confirmatum, & Epiphanio Patriarchæ, ad quem *Novell. 6.* scripta est, commendatum. Sed tum ante Patriarchatum debet supponi scriptus Nomocanon, contra quam supra Justellus censuit. Verba Usserii subjicimus. *Cum igitur*, inquit, *sub* sexti *seculi, ut dicimus initia*, quinquaginta *tantum extiterint Canones, iidemque à pluribus habiti apocryphi*: triginta quinque *alios à falsario, de quo nunc agimus, mox adjectos animadvertimus*; Justiniani *Imperatoris temporibus & primum natos, & in Ecclesiasticum* Nomocanonem *una cum reliquis mox admissos, tum illum, quem à se confirmatum* Epiphanio *Constantinopolitano Patriarchæ commendavit ipse* Justinianus (*si qua fides Arabico hujus Codicis interpreti adhibenda, quem Viri clarissimi & optimi, D.* Thomæ Roe, *equitis aurati & Serenissimi Regis nostri apud Turcarum Imperatorem nuper Oratoris, beneficio Bibliotheca Oxoniensis jam possidet*:) *tum alterum, à* Johanne Epiphaniensi Scholastico (*qui* Eutychio *in Patriarchatu Constantinopolitano, sub finem imperii* Justiniani, *est suffectus*) *concinnatum*; *cui in quibusdam exemplaribus* Theodoreti, Cyrensis *Episcopi, nomen perperam est adscriptum.* Hæc

ille. Poſtea vero, teſtante Balſamone *in ſupplem.*, per Photii Nomocanonem pleniorem & uberiorem hi Johannis labores penitus ſunt offuſcati, & memoria fere plane deleta. Ex eo quod octuaginta quinque canones Apoſtolicos, non ita diu fictos & Apoſtolorum nomine ornatos, à nullo adhuc probatos vel receptos, ſtatim ille admiſerit, & collectionibus ſuis inſeruerit, forte etiam Juſtiniano eorum commendationem perſuaſerit, videtur colligi poſſe, fuiſſe Hominem non magni judicii: (alias facile hos canones deprehendiſſet, nil minus, quam Apoſtolos auctores, aut ætatem ſpirare) ſed ingenii Græci, quæ facilia ſunt in admittendis iſtiusmodi nugis. Quamobrem non obſcure, nec immerito, noſtrum hunc Scholaſticum taxat Doctiſſimus Dallæus *de Pſeudepigraph. Apoſtolicis. lib.3.c.3.p.456. & c. 21. fin. p. 686.*

171. Martinus Bracharenſis, eodem tempore in Hiſpania collectionem aut verſionem notam fecit.

Ordo temporis nunc exigit, ut Martinum, primum Dumienſis Monaſterii Abbatem, poſtea Epiſcopum Bracarenſem, in ſcenam producamus. Fuit is natione Pannonius, teſte Gregor. Turonenſ. *Hiſt. Franc. lib. 5. c. 38.* Errat itaque Garſias Loayſa, *Præfat. ad Mart. Bracar. cap. in collect. concil. Hiſpan.* qui, eum Græcum fuiſſe, bis terve affirmat, & ne exiſtimes, eum id de cognitione linguæ Græcæ intellexiſſe, diſerte *hominem Græcum* vocat.

vocat. En Elogium ejus. *Martinus, Bracarensis Episcopus, capitula, edidit synodorum Græcarum, quæ citantur à Gratiano cap. propter Ecclesiasticas distinct. 18. Erat Græcus, & hæc capitula Græca Latina fecit, vocatur liber Capitulorum Martini. Hic cum esset Græcus, ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ hæc capitula Græca Latina fecit, & alia quædam ex Latinis addidit, & à Græcis aliqua detraxit, ut est in cap. propter Ecclesiasticas, quod desumptum est ex concilio Antiochen. cap. 20. Alia etiam ex Toletanis conciliis posuit* Græcus homo, *& ad mores nostrorum hominum Græcos ritus sancte & prudenter accommodavit.* Ex patria in Orientem progressus, bonas literas & scientias ibidem hausit, & tantos in iis profectus fecit, ut doctissimos sui temporis æquaret, aut superaret. Ex Oriente in Galliciam trajecit, ibique, conversis ab Arriana impietate Suevorum populis, regulam fidei & sanctæ religionis constituit. Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit; vid. Isidor. Hispal. *de Viris Illustr. cap. 22. alias 35.* Qvi etiam in *Histor. sive Chro. Gotthor.* hæc de eo refert. *Post multos deinde Reges regnum Suevorum suscepit Theudemirus, qui fidem Catholicam adeptus, Arrianæ impietatis errore destructo, Suevos unitati fidei reddidit. Hujus temporibus Martinus, Monasterii Dumiensis*

Episcopus, fide & sanctitate claruit; cujus studio & pax Ecclesiæ reddita est, & multa monasteria condita. Ipsius qvoqve Dumiensis Monasterii conditor dicitur, vid. *Concil. Toletani. X. decret. 3.* cujus fuit primum Abbas, & ex Abbate factus est Episcopus Bracarensis; in quo sacerdotio eum *plus minus* triginta annis exegisse, & plenum virtutibus ad Dominum migrasse dicit Gregor. Turon. *cit. loc.* & Aimonius Monach. *de gestis Francor. lib. 3. c. 38 alias 39. Ea tempestate*, inquit, *B. Martinus Gallicensis migravit ad Dominum. Hic Pannonia oriundus loca in Oriente circumiens, abunde se illis litteris imbuit, & per Galliciam revertens, in basilica, quæ prima apud Hispanos in bonore S. Martini dedicata est, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio explevit annos. Anno 7. Childeberti Regis, qui fuit 21. Chilperici atque Guntranni, &c.* Testamenti ejus fit mentio in *Concilii Toletani X. decret. 3.*

172. Scripta ejus.

Scripta ejus recenset Isidorus, *loc. cit.* à quo omissa supplet Miræus in *Bibliotheca Ecclesiast.* Hæc recenset Isidorus. *Copiosa præcepta piæ institutionis composuit. Cujus quidem ego (ipse) legi librum de Differentiis quatuor virtutum, & aliud volumen Epistolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem, & conversationem fidei, orationis instantiam, eleemosynarum distributionem,*

nem, & super omnia cultum virtutum omnium, & pietatem. Floruit regnante Theodemiro, Rege Suevorum, temporibus illis, quibus Justinianus in Republica, & Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt. Eadem fere ad verbum habet *Honorius Augustodun. de luminarib. Ecclesiæ, sive de Scriptor. Eccles. lib. 3. c. 4.* Quæ hisce supplet Miræus, *Martinus Dumiensis, in Galæcia monasterii primum Abbas & conditor, postea Bracarensis in Lusitania Episcopus, anno 572. floruit, Æra 598. Bracarensi synodo primæ, & Æra 610. secundæ præfuit. Baronius existimat, ipsum anno 573. obiisse. Scripsit librum de quatuor virtutibus, falso Senecæ à nonnullis attributum, sive Formulam honestæ vitæ, quæ tomo VI. Bibliothecæ Patrum extat. Isidorus huic libro dat titulum de quatuor virtutum Cardinalium differentia. Idem* Collectionem Canonum ex Græcis synodis *adornavit, quæ in Tomis Conciliorum legitur. In appendice ad vitas Patrum typis Plantinianis 1628. editas, extant sententiæ Ægyptiorum patrum, ab homine Græco anonymo collectæ, & à Martino Dumiensi in Latinum translatæ. Fuit autem natione Pannonius, ut ex ejus epitaphio constat.* Interrogationes illæ, quarum in fine meminit Miræus, translatæ sunt per manum Paschasii Diaconi. ut refert Sigebertus, *de Scriptor. Eccles. cap. 117. Martinus*, inquit,

qvit, *Episcopus transtulit per manum Paschasii Diaconi interrogationes & responsiones plurimas sanctorum Ægyptiorum Patrum, in Dumiensi Monasterio.*. Idem librum de qvatuor virtutibus, inscriptum docet; *Honestæ vitæ formulam. cap. 19. de iisd. script. Eccles.* Ad

173. Collectio canonum ejus. nostrum institutum tantum pertinet *Collectio Canonum* ejus, quæ facta est eodem fere tempore, quo Dionysius Exiguus Romæ suam

174. Quando facta. Collectionem & versionem; & in Africa & quidem Carthagini suam Digestionem adornaret Ferrandus: utrique tamen posterior est. Nam Ferrandus, ut supra notatum ex Facundo Hermianensi, anno 551. jam vita excesserat, & Dionysius Exiguus in principio Justinianæi Imperii, seculi sexti anno trigesimo præter propter suam versionem adornavit, aut etiam citius adhuc, ut supra ex eo ostendimus, qvod decretales, qvæ post versionem canonum sunt collectæ, Juliano Presbytero sint inscriptæ, vid. *num. marg. 76.* Martinus autem noster, si triginta annis in Hispania, ut supra probatum, exegit, & anno 573. secundum Baronium, vel 580. secundum Dalæum, vita excessit, anno 43. vel 50. in Hispaniam venit. Propius ad eam accedit *συναγωγὴ κανόνων* Joh. Scholastici, quæ facta ante annum 564. ut supra qvoqve observavimus. Collectionem suam fecit

cit eandem ob causam, ob quam Dionysius Exiguus suam versionem adornavit, nempe, ob antiquæ versionis incommoditatem; qvod ille *in Præfatione*, qvam suæ collectioni præmisit satis innuit. *Canones*, inquit, *qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt, Græco prius sermone conscripti sunt; postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt. Et quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam; simulque & illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores, aut non intelligentes, aut dormitantes, multa prætermittant, & propterea in ipsis canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura. Ideo visum est, ut cum omni diligentia, & ea, quæ per translationes obscurius dicta sunt, & ea, quæ per scriptores sunt imminuta, simplicius & emendatius restaurarem.* Quod tamen non satis accurate observavit aut præstitit. Pleraque quidem ex Græco vertit, aliqua tamen immiscuit ex conciliis Occidentalibus, Africanis, item Hispanicis, veluti Toletano I. & Bracarensibus, quia ibidem erat antistes. Aliquando etiam non ita Latina facta sunt, ut habentur in Græcis, sed ex duobus aut tribus capitibus diversorum conciliorum unum ille facit caput, quod observat Anton. Augustinus. *in judicio de Collectoribus canonum, quod extat,*

175. Quare suam collectionem fecerit Martinus.

176. Unde hauserit.

177. Quomodo diviserit. *part. 2. Epit. jur. Pontif.* Opus ejus bipartitum est, & aliqua arte & methodo pollet. Prima pars continet canones, qui de personis, rebus & ritibus Ecclesiasticis agunt, altera res ad Laicos, ut vocant, pertinentes, complectitur. Quod & ipse in statim laudata *Præfat.* indicat. *Idprimum*, inquit, *observans, ut illa quæ ad Episcopos vel universum Clerum pertinent, una in parte conscripta sint: similiter & quæ ad Laicos pertinent, simul sint adunata, ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit clericus invenire.*

178. Editionum diversitas. Hujus collectionis duæ sunt editiones, una vulgaris & vetus, quam omnes conciliorum collectiones exhibent; Altera recens, quam ex antiquis Manuscriptis dicit se edidisse Garsias à Loaysa in collectione conciliorum Hispaniæ. Veterem illam & vulgarem exhibuere Editores sæpius laudatæ *Bibliothecæ juris Canonici veteris*, Voellius & Justellus Filius *in appendice tomi I.* ita tamen, ut novum opus, ut illi præfantur, jure censeri ac dici mereatur, ut quæ singulari cura ab eruditissimo Viro, *Johanne Doviatio*, sacrorum Canonum interprete Regio, cum cæteris editionibus & libris Manu exaratis collata sit, annotatis, ad marginem versionibus tum variis lectionibus, tum conciliis, ex quibus, tanquam fontibus, suos Martinus canones depromsit. In

quo id monendus es lector; ne credas Doviatio, aut ei, qui in editione Voelli & Justelli fontes adjecit, quando in indicandis fontibus etiam memorat canones Pseudapostolicos; hos nunquam in suam Collectionem retulit, nec eorum meminit, neque etiam eo tempore, quo is in Oriente fuit, ante nimirum seculi quinti medium ficti aut Apostolis suppositi fuerunt, ut patet ex iis, quæ late supra disputata sunt. Faciunt huc, quæ refert Doctiss. Dalæus *in Pseudepig. Apost. lib. 3. cap. 19. pag. 653. fine. Itaque* inqvit, *non Latinis magis, quam Græcis, quarto seculo, quintoque jam ad annum 51. adulto, cogniti erant isti Apostolorum canones. Ac tametsi sexto ineunte seculo quinquaginta Dionysiaci jam extarent, ne tum quidem inter regulas Ecclesiasticas ab omnibus admissi sunt. Nam neque iis Ferrandus, Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus, locum ullum in Breviario canonum dedit, quod circa sexti seculi principia concinnavit, atque publicavit; neque qui in Hispania a. D. 580. obiit, Martinus Bracarensis, eos vel memoravit, vel usurpavit, aut inseruit in sua illa Græcorum Canonum interpretatione, quam* Collectionis Orientalium Canonum *nomine ad Nitigesium a. D. 572. missam edidit.* Quod & observavit & fatetur Antonius Augustinus, statim adducendus. Illud hic non negli-

179. Canones Apostolici Martino Ignoti, error Doviatii cavendus.

180. Martini hæc collectio per errorem, pro Martini Papæ canonibus habita.

negligendum, sed monendum, qvod ante Antonii Democharis editionem Decreti Gratiani, Collectio hæc Martini Bracharensis, citata sit, quasi essent capitula Martini, Papæ Romani, qui tamen multis annis posterior est Martino nostro. Hosce errores Gratiani correxit in sua editione Demochares & Contius, qui in margine, quando Gratianus scribit: *Ex concilio Martini Papæ,* notant: *Martini Bracharensis* nomen, ex capitulis Græcarum synodorum. Latissime hac de re agit. Ant. Augustinus noster, *Dialogorum lib. 1. Dialog. x. xi. & xii.* quorum primus sic incipit, & hæc, quæ potissimum ad rem præsentem faciunt, habet. Credo vos non ignorare, si Gratiani librum, ab Ant. Demochare, vel ab Ant. Contio editum, legistis: in omnibus fere capitibus, quæ habent hanc inscriptionem: *Ex concilio Martini Papæ:* additum esse in margine *Martini Bracarensis* nomen, ex capitulis Græcarum synodorum. Quod à Demochare factum est, sumitur ex libris conciliorum, in quibus post secundum Bracarense concilium, illa capita sunt Martini Episcopi, qui se ex Orientis conciliis ea sumere dicit, offensus varia interpretatione eorum. Unde autem singula capita sumantur, non adscripsit, quod sciam? sed ego ea conferens cum

Græcis

Græcis inveni, paucis exceptis, quæ non in Græcis, ſed in Latinis conciliis reperta ſunt. Concilium Martini Papæ inſigne fuit contra Monothelitas habitum ante ſextam ſynodum, in quo non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen neſcio, quomodo à collectoribus referri ſolent, ut Martini Papæ in ſynodo. Sic fit, ut à Gratiano Martini Papæ appellentur, & cum Græcis conjungantur quaſi diverſi. Exemplum ſumamus à concilio Nicæno; nam canones Apoſtolorum præteritos ab eo eſſe video. Idem obſervavit *in ſecunda parte Epitom. juris Pontificii* Ant. Auguſt. Baronius *ad ann.* 572. *num.* 14. poſtquam ipſam Martini Præfationem recitaſſet, ſubjungit: *Extat ipſa collectio canonibus octoginta quinque locupletata.* Intelligit, niſi fallor, Canones Apoſtolicos, qui ſunt additi collectioni Martini, ab ipſo autem, ut dictum, neglecti.

Nunc ad Creſconium tranſeamus, ejusque Collectionem. Fuit ille Epiſcopus Africanus, Eruditiſſimis Viris annumeratus, ætate Leontii Imperatoris. Carmine panxit hiſtoriam eorum, quæ Johannes Patricius geſſit in Africa, cujus libri ſummam ex Cedreno cognoſcere poſſumus; qui refert, quod, cum Arabes tertio Leontii anno (is erat Chriſti 696.) Africam occupaſſent, Leonti-

181. Progreſſus ad Creſconium, quis ille.

182. Scripta ejus hiſtorica.

Leontius Imperator eo miserit Johannem Patricium, Virum Strenuum, qui hostes fuderit, castraque eorum in Africa ceperit universa. Vid. Vossium *de Histor. Latin. lib. 3. cap. 3.* quem miror Cresconium neglexisse in Poëtarum Latinorum historia. Eadem testatur inscriptio Codicis MSti Bibliothecæ Vaticanæ, quam adducit Baron. *ad Ann. 527. num. 76.* quæ est hæc: *Concordia Canonum, à Cresconio Africano Episcopo digesta, sub capitibus trecentis. Iste bella & victorias, quas Johannes Patricius apud Africam de Saracenis gessit, hexametris versibus descripsit.*

183. Canonica. In jure Canonico duplex ejus fertur opus, vel ut alii volunt, unius operis duæ partes. Una, quæ *Canonum Breviarium* vocatur. Cujus epigraphe est hæc in editione Parisiensi, quæ Codici Ecclesiæ Romanæ est annexa, & in Bibliotheca Juris Canonici Veteris. CRESCONII. EPISCOPI. AFRICANI. BREVIARIUM. CANONICUM. HIC. HABETUR. CONCORDIA. CANONUM. CONCILIORUM. INFRASCRIPTORUM. ET. PRÆSULUM. ROMANORUM. ID. EST. CANONUM. APOSTOLORUM. NICÆNORUM. NOVÆCÆSARIENSIUM. GANGRENSIUM. ANTIOCHENSIUM. LAODICENSIUM. CALCHEDONENSIUM. SARDICENSIUM. CARTHAGINENSIUM. ITEM. PRAESULUM. SIRICII. INNOCENTII.

TII. ZOSIMI. CELESTINI. LEONIS. ET. GELASII. In hoc opere disciplinam Ecclesiasticam, ad exemplum Fulgentii Ferrandi, trecentis titulis vel summulis inclusit, citatis tantum canonibus aut Pontificium decretis, non recitatis verbis. Quem modum supra *Breviarium Canonum* vocari diximus. Ipse Cresconius, in Præfatione sua, Fulgentii opus vocat *Breviatum*. Alterum opus ejus, seu altera pars operis eodem ordine, iisdem numeris & titulis decurrit usque ad trecentesimum, & iidem canones conciliorum, & decreta Pontificum citantur non tantum, sed διὰ πλατέων etiam recitantur. Quod opus in Manuscriptis inscribitur CONCORDIA CANONUM, vel LIBER CANONUM. Ita docti hactenus censuerunt, & opus vel opera Cresconii distinxerunt: mihi, ruminanti accuratius, suspicio oritur, Cresconium tantum scripsisse posterius opus, in quo canones integri recensentur; Idque ex eo conjicio, quod ille in Fulgentii Breviario taxet, quod illud magis ad recolligendam memoriam sit scriptum, quam ad instructionem & doctrinam imperitorum: quoniam citabantur quidem capitula & decreta ex variis libris, qvibus multi carebant, aut in quibus citata quærere, nec invenire poterant. Huic difficultati occurrere volens Cresco-

184. Disquisitio de opere Cresconii accuratior.

Cresconius, non tantum, quemadmodum Ferrandus citavit, concordes canones, verum etiam ipsa canonum verba subjecit. Res magis aperta fiet ex ipsius Cresconii verbis, quæ *ex præfatione ad Liberinum*, vel, ut alii libri habent, *Liberium Pontificem*, *Breviario præfixa* (quam tamen secundum dicta *Concordiæ* vel *Libro* canonum præmitti potius debere, censemus) *hæc sunt. Cœlesti auxilio præmunitus, obsequi malui imperatis, vestrisque votis, Deo favente, libentissime subservire, illa maxime invitatus ex parte, quod antefatus venerabilis Vir* (Ferrandus) *ad conversationem, memoriæ eorum hoc effecisse noscitur Breviarium, quia illa ipsa jam bene cognita perceperunt, quo per eum, cum voluerint, quæ cupiunt, recordentur; Indoctorum vero, quorum est maxima multitudo, in eodem opere studium probatur, ut ita dixerim, sequestrasse, dum eos ad inquisitionem earum rerum præmisit, quæ nec ab omnibus reperiuntur, nec repertæ sine fastidio perleguntur. Nulli siquidem dubium est, quam molestissime perferat Lector, dum avidius cujusque rei cognitionem expectat, & ad librum præmittitur, quem aut forte non legit, aut, ubi reperiat, non novit. Quamobrem antefati Viri laude prælata, necessarium duxi profectui subserviens parvulorum, juxta vestrum imperium, cuncta ecclesiastica, ut dictum est,*

est, constituta, quæ ad nostram notitiam pervenerunt, in hoc opere sub titulorum serie prænotare; & ea condiscere valentibus, & volentibus dubitationis ambagem auferre; ut eorum plena instructio non ex difficultate scriptoris, sed ex desidia jam dependeat Lectoris. Ex quibus aparet, illum voluisse aliquid corrigere, quod Ferrandus neglexerat, nempe, ne tantum doctis, sed insuper quoque indoctis & rudibus novam scriberet suam collectionem: deinde quoque succurrere eis, qui sub certis titulis, tantum nude citatos canones, vel non poterant ob defectum librorum, & investigandi imperitiam, aut nolebant ob desidiam quandam, requirere & investigare; huic fini observata methodo Fulg. Ferrandi, conquisivit ex variis libris integros ipsos canones. Sed quid tum fiet Breviario? Potest id esse decerptum ab alio, cui Cresconii opus prolixum nimis, vel qui nudam notitiam tantum memoriæ causâ habere voluit. Quod & in aliis videmus factum: Exemplum potest præbere syllabus & tituli illi canonum Dionysii Exigui, qui seorsim sunt editi, & ab opere seu versione & collectione Dionysii avulsi; quod præter alia demonstrat satis editio Parisiensis Codicis canonum Ecclesiæ Romanæ, in cujus fine cum Præfatione Dionysii Exigui, subji-

ciuntur tantum lemmata & tituli canonum; ex qvo tamen nemo dixerit, duo opera Dionyſium edidiſſe, unum quod titulos canonum, alterum quod ipſos canones contineret. Si qvis tamen aliter verba Creſconii ſupra adducta interpretari, & utrumque opus Creſconio adſcribere velit, non multum repugnabo. Eſt hæc tantum conjectura noſtra; non enim inficias imus, poſſe etiam hæc: *Neceſſarium duxi, ſubſerviens profectui parvulorum, cuncta Eccleſiaſtica conſtituta in hoc opere ſub titulorum ſerie prænotare, & ea condiſcere valentibus & volentibus dubitationis ambagem auferre. &c.* Ad utrumque opus applicari, ita ut *prænotare* illud denotet *Breviarium Canonum*, ad colligendam tantum memoriam juxta exemplum Ferrandi factum; cætera *Concordiam Canonum* indicent, qua *condiſcere valentibus & volentibus dubitationis ambagem voluit auferre, ut eorum plena inſtructio non ex difficultate ſcriptoris, ſed ex deſidia jam dependeat lectoris.* Quæ ſupra de convenientia & differentia, item de confuſione Ferrandi & Creſconii, & tandem de erroribus Baronii dicta ſunt, non opus eſt hic repetere, videantur *numeri marginales 160. 161.*

185. Initium Concordiæ canonum

Illud monendum adhuc, in *Concordia Canonum*, ſeu *Libro Canonum* Creſconii, initium non eſſe ipſius Creſconii,

conii, ſed ab aliena manu profectum & additum ipſi libro, poſt Creſconii ſcriptionem. Videtur autem præmiſſum titulo primo, *de ordinatione Epiſcopi*, quia cum iſto titulo affinitatem habet. Monuerunt hoc quoque editores Bibliothecæ juris Canonici veteris in margine. Incipit illud adſumentum, ob res, quas continet, non quidem contemnendum; *Qui Epiſcopus ordinandus eſt*: exit: *ſed Patrum diffinitionibus acquieſcat*. Solet addi Creſconii Breviarium, ob materiæ adfinitatem, Ferrandi Breviario, cujus variæ editiones ſupra memoratæ ſunt. vid. *num. marg.* 159. commendanda imprimis, ea qvæ eſt in Bibliotheca juris Canonici veteris, & ea, quam Petrus Franciſcus Chiffletius Jeſuita Divione anno 1649. cum ſuis notis emiſit. *Concordiam* vero *canonum*, vel *Librum canonum* Creſconii, anno hujus ſeculi LXI. in publicam lucem Editores ſæpius laudati Bibliothecæ juris Canonici veteris, *in appendice tomi primi*, ex Manuſcripto antiquo Bibliothecæ Collegii Claromontani, beneficio Caroli Labbæi Jeſuitæ, primum protulerunt, & contulerunt cum Manuſcripto Bibliothecæ Thuaneæ, qui Creſconii quidem nomen præferebat; ſed multis canonibus & decretis interpolatus, & diverſa methodo abs vero & genuino Creſconii

Creſconii, ab aliena manu additum.

186. Editiones variæ.

187. Cresconius primus decretales Epistolas Pontificum Romanorum inter canones locavit.

fœtu conscriptus erat. Illud etiam non prætereundum, Cresconium primum Romanorum Pontificum Epistolas, inter Canones retulisse, & eas eo canonizasse, ut ita loquar, seu iis auctoritatem canonicam addidisse, quæ antea non majoris fuerunt valoris, quam aliorum Episcoporum Responsa; Decretales hæ Epistolæ à consulendo habent originem, quemadmodum enim in civilibus Imperatores Sacratissimi, ita in spiritualibus & sacris consulebantur Episcopi. Inter quos cum emineret Romanus, is quoque præ aliis consultus sæpius, ejusque responsa majorem præ cæteris auctoritatem acquisiverunt, & diligentius etiam adservata sunt; reliquorum vero Episcoporum non tanti æstimata, perierunt pleraque. Hæ causa Cresconium forte movit, quare Decretalibus Romanorum Pontificum tantam detulerit auctoritatem, ut inter canones conciliorum ausus sit eos locare. Verum quidem est, quod Dionysius Exiguus primus cœperit colligere Decretales, orsus à Syricio; Sed ille tantam iis auctoritatem non detulit, ut inter canones recensuerit; verum speciali volumine vel opere hanc collectionem, ut supra memoratum, digessit, quod postea incuria, vel potius quia ejusdem auctoris, cum Codice canonum ex conciliis versorum coaluit, aut cum eo

editum

editum est; non tamen in eum finem, ut ejusdem cum canonibus conciliorum auctoritatis essent, Hoc forte Cresconium, qui non bene Canonum & Decretalium differentiam distinguebat, seduxit, ut, cum Codicem Dionysii, qui tantum ordinem temporis, tam in canonibus, quam in decretalibus sectabatur, in concordiam canonicam redigere vellet, utramque Dionysii collectionem sine distinctione inexcusabili audacia vel imprudentia digesserit. Ad hoc exemplum postea in Orientali Ecclesia cœperunt valere, adservari & colligi responsa Patriarchalia, uti postea patebit ex codice Ecclesiæ Orientalis. Hæc hic obiter monenda fuerunt; de Decretalibus vero & eorumqve collectoribus postea ex professo tractabimus.

Cresconii Collectionem sequitur Codex Ecclesiæ Orientalis; de qvo jam aliqvid dictum supra *numero marg. 54.* qui in concilio sexto Oecumenico Trullano anno 681. vel potius in quinti sextæ synodi canone secundo, confirmatus & approbatus est. Constat autem ex Codice Canonum Ecclesiæ Universæ, deinde additionibus iis, quas ipse Canon 2. refert, quem Latine subjicimus, ut eum editio Parisiensis, Gr. Latin. repræsentat. *Hoc quoque huic sanctæ Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut ab hoc* 188. Codex Ecclesiæ Orientalis.

nunc tempore deinceps ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui à sanctis Patribus, qui nos praecesserunt, suscepti ac confirmati, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine, LXXXV. *canones. Quoniam autem in his canonibus nobis praeceptum est, ut eorundem SS. Apostolorum per Clementem ordinationes susciperemus, quibus jam olim ab iis, qui à fide aliena sentiunt, adulterina quaedam & à pietate aliena introducta sunt, quae divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt; has constitutiones ad Christianissimi gregis aedificationem ac securitatem conducibiliter rejecimus, haereticae falsitatis foetus nequaquam immiscentes, & germanae ac integrae Apostolorum doctrinae inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes canones, qui à sanctis & beatis nostris Patribus expositi sunt, id est, à trecentis decem & octo sanctis ac divinis Patribus, qui Nicaeae convenerunt: iisque, qui Ancyrae, & iis etiam, qui Neocaesareae: similiter & qui Gangris: praeterea & iis, qui in Antiochia Syriae, atque iis etiam, qui in Laodicea Phrygiae: praeterea autem &* CL. *Patribus, qui in hac Dei cultrice & Imp. civitate convenerunt; & ducentis, qui in Ephesiorum Metropoli prius coacti sunt: & sexcentis triginta sanctis & beatis Patribus, qui Calchedone:*

done: similiter & iis, qui Sardicæ, & qui Carthagine, & qui rursus in hac Dei cultrice & Imp. urbe convenerunt sub Nectario, qui Imperiali huic civitati præsidebat; & Theophilo, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus. Quin etiam canones Dionysii, qui fuit Archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis: & Petri, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus & martyr: Gregorii Neocæsareæ Episcopi, qui Θαυματεργὸς, *id est, mirabilium operum effector, dictus est: Athanasii Alexandrini Archiepiscopi, Basilii Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, Gregorii Episcopi Nyssæ, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconii, Timothei Archiepiscopi Alexandrini, Cyrilli ejusdem Alexandriæ Archiepiscopi, & Gennadii, qui fuit Patriarcha hujus Dei cultricis & Imp civitatis. Præterea vero, & à Cypriano, qui Afrorum regionis fuit Archiepiscopus & martyr, & synodi, quæ sub eo fuit, emissum canonem, qui in prædictorum Præsulum locis, & solum secundum traditam eis consuetudinem, servatus est. Et nulli licere prius declaratos canones adulterare vel abolere, vel alios præter prius hic propositos canones admittere, à quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari nati sunt. Si quis autem, quod prædictorum canonum aliquem innovare vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus erit secundum eum*

canonem, ut ipse pronunciat Canon, pœnam luens, & per ipsum in eo, in quo offendit, medelam suscipiens. Ex quo canone patet, quod multa sint addita à Trullanis Patribus Codici Ecclesiæ Universæ, post Justinianum Imperatorem: nempe, canones Pseudapostolici, (quam temere supra abunde dictum) item canones Sardicenses, Africanorum conciliorum, de quibus supra, ubi de Codice Ecclesiæ Africanæ actum est. Deinde etiam Episcoporum & Patrum & Patriarcharum quorundam canones & Epistolæ, quia idem factum videbant ab Occidentalibus Quæ additamenta ex editione Parisiensi anno 1620. cum Balsamonis commentariis, in Codicem hunc Canonum Ecclesiæ Orientalis, ad intellectum allegati Nicæni canonis, omnia subjicimus. Sunt autem isthæc: Beati Dionysii, Archiepiscopi Alexandrini, Epistola ad Basilidem de diversis capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius responsa dedit, quæ tanquam canones sunt admissa. Canones Beati Petri, Archiepiscopi Alexandrini & Martyris, qui feruntur in sermone de pœnitentia. Epistola Canonica sancti Gregorii, Archiepiscopi Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, de iis, qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, & alia quædam peccata commiserant. Sancti Athanasii Archiepiscopi Alexandrini epistola

189. Quid additum sit Codici Ecclesiæ Orientalis, quod in Codice Ecclesiæ Universæ non continetur.

ſtola ad Ammum monachum. Ejusdem ex xxxix. feſtiva epiſtola. Ejusdem epiſtola ad Ruffinianum. Sancti Patris noſtri Baſilii, Archiepiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, ad Amphilochium, Iconii Epiſcopum, Epiſtola Canonica prima. Ad eundem Canonica epiſtola II. Ejusdem alia epiſtola ad Amphilochium, de differentia ciborum. Ejusdem ad Diodorum, de eo, qui duxit duas ſorores in matrimonio. Ejusdem Epiſtola ad Gregorium Presbyterum, ut ſeparetur à muliercula, cum qua habitat. Ejusdem ad Chorepiſcopos, ne ſine ipſo fiant miniſtri præter canones. Ejusdem ad Epiſcopos, qui ei ſuberant, ne pecuniis ordinent. Ejusdem ex XXVII. capite, eorum, quæ de ſancto Spiritu ad beatum Amphilochium ſcripta ſunt, & ejusdem ex XXIX. cap. ejusdem operis excerpta. Epiſtola canonica ſancti Gregorii Nyſſeni Epiſcopi ad ſanctum Letoium, Melitines Epiſcopum. Reſponſa canonica Timothei, ſanctiſſimi Alexandrini Epiſcopi, qui fuit unus ex CL. Patribus, qui Conſtantinopoli convenerunt. Edictum Theophili, Archiepiſcopi Alexandrini, cum Theophania in die Dominico inſtarent. Ejusdem commonitorium, quod accepit Ammon propter Lyco. Ejusdem expoſitio de iis, qui dicuntur Cathari. Ejusd. Ep. ad Agathonem Epiſcopum

pum, & altera ad Menam Episcopum. Sancti Patris Cyrilli, Archiepiscopi Alexandrini, Epistola canonica, & altera ad Episcopos, qui sunt in Libya & Pentapoli. Sancti Patris nostri Gregorii Theologi ex metricis ejus poêmatibus, quinam libri sint legendi veteris & novi testamenti. Sancti Amphilochii, Episcopi Iconii, ex Jambris ad Seleucum de eodem argumento. Gennadii, Patriarchæ Constantinopolitani, & sanctæ cum eo congregatæ Synodi, ad sanctissimos omnes Metropolitanos, & ad Papam urbis Romæ epistola circularis, quæ incipit *Religiosissimo & sanctissimo in sacris comministro Gennadius, & quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacti est sancta synodus.* Ex epistola Magni Basilii ad Nicapolitanos quædam. Post Trullanam approbationem, quæ facta seculi octavi anno septimo, accesserunt canones ipsi Trullani in synodo quini-sexta sanciti CII. & canones XXII. synodi Nicænæ secundæ anno 787. habitæ. Ex quibus omnibus constat codex canonum Ecclesiæ Orientalis à Nicæna prima, ad Nicænam secundam synodum, cui titulus est Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν συνόδων; & hic est Codex ille, quem supra diximus editum esse seculi superioris anno XL. à Joh. Tilio, Græce ex Bibliotheca Canonicorum Divi Hilarii Pictaviensis,

quem

quem poſtea Elias Ehingerus ex Bibliotheca Auguſtana Wittebergæ, An. cIↄ Iↄc xiv. iterum edidit, ad quem Zonaras & Balſamo ſuas interpretationes fecerunt. Illud de hoc codice Orientali obſervandum, in eum primum ſententias patrum eſſe receptas, & canonibus exæquatas; ad modum Creſconii, qui in Occidente decretales Pontificum Romanorum canonibus immiſcuerat primus; niſi quod antea etiam Joh. Scholaſticus Baſilii canones ſuo Nomocanoni addiderit.

190. In codicem canonum Eccleſiæ Orientalis, primum receptæ ſententiæ Patrum.

Eodem tempore fere, quo in Oriente in ſynodo Nicæna ſecunda confirmatus Codex Eccleſiæ Orientalis, & in Occidente ſua incrementa habuit Jus Canonicum. Hadrianus enim primus Papa Carolo Magno miſit collectionem canonum & Epiſtolarum Decretalium, ad uſum Eccleſiarum Occidentis: quam olim Dionyſius Exiguus concinnarat, qua de re ſupra *num. marg. 78.* Hanc qvoque in Germaniam noſtram, ſi non antea, ſaltem tum, tranſiiſſe valde probabile, usque ad tempora Ricolphi Epiſcopi Moguntini, qui Iſidori Mercatoris, Impoſtoris volebam dicere, collectionem in eam pertulit, ut infra, ubi Mercatoris collectio examinanda eſt, obſervabimus. Hujus Collectionis auctor non fuit Hadrianus, quare ideo nec inter Collectores canonum locum

191. Hadriani Papæ Collectio.

cum aut laudem meretur. Sed alia est ejus Collectio Canonum aliquot, in gratiam Ingelrami, Episcopi Metensis, seu Mediomatricæ urbis, ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis atque Decretis Præsulum & Principum Romanorum facta, & tradita Ingelramo An. 785. Indict. 9. 13. Cal. Octobr. Complectitur canones septuaginta duos, quos colectioni suæ inseruit Isidorus Mercator. Eosque forte intelligendos esse conjicit Doctissimus Blondellus, *in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante*, quorum idem Impostor meminit in supposita Epistola Zepherini Papæ prima. Ita ille *in censura istius Epistolæ in fine pag. 246. Si quis*, inquit, *in re obscura conjectandi locus esse debeat, suspicari non immerito quis possit, non alias 70. Apostolorum sententias Mercatori nostro in mentem venisse, quam quas A. D. 785. Indict. 9. 13. Cal. Octob. in gratiam Ingelramni, Metensium Episcopi*, ex Græcis & Latinis canonibus, & synodis Romanis, atque decretis Præsulum ac Principum Romanorum, *collegisse dicitur Adrianus, primus urbis Episcopus. Sunt enim numero 72. eas semper in ore habet impostor, præter 6. 12. 28. 35. 36. 38. 40. 41. 44. 45. 46. 5?. 55. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 64. 68. 72. quas vel silentio præterire, vel oblique tantum tangere videtur, reliquas 50. citat*

tat sub nomine Apostolorum, quorum hic 70. sententias memorat; & synodi Nicænæ, cui totidem canones tribuit. Vide Epist. Pseudo-Athanasii ad Marcum, Pseudo-Marci, Pseu-Julii secundam, & Pseudo-Felicis secundi primam. Nisi quis velit præferre sententiam Magni Usserii, *in Diss. de script. Ignatii. c. 6. p. 39.* qui mendosum locum Pseudo-Zepherini Epistolæ de can. Apost. intelligit & corrigit ex Gregorii Presbyteri Polycarpo, ubi non *septuaginta sententiæ*, sed *quinquaginta* leguntur, quam sententiam ut simpliciorem & vero magis similem probat Doct. Dalæus *de Pseudepigr. Apost. lib. 3. c. 4. p. 478.* Hanc Adriani collectionem Ludovicus Jacob à S. Carolo, Cabilionensis Burgundus Ordinis Carmelitarum Alumnus (auctor futilis, qui in omnibus fere paginis errores cumulat, maxime ubi de Scriptoribus protestantibus loquitur) *in Bibliothecæ Pontificiæ libro I. in vita Hadriani. pag. mihi 102.* vocat: *Conciliorum volumen.* & hæc de ea refert. Scripsit Hadrianus primus, *Conciliorum volumen, ubi præfixit præfationem & epigramma Acrostichis versibus, seu Collectionem canonum octoginta à se elaboratam, quam dedit Ingelramo vel Angeranno Episcopo 38. Metensi, tunc Romæ commoranti. Extat ex versione Dionysii Exigui.* De quorum veritate & pondere ex jam dictis judicare æquus Lector poterit.

Tem-

191. Caroli Magni Leges Ecclesiasticæ.

Temporibus Hadriani vixit quoque Carolus Magnus, Gloriosissimus Imperator, cujus multæ extant leges Ecclesiasticæ, ut & successorum ejus; quæ postea collectæ sunt ab Ansegiso Abbate Lobiense, & Benedicto Levita. Ad Imperium pervenit Carolus Magnus, Longobardis devictis, seculo nono incipiente, & usque ad annum decimum & quartum imperavit. Magnam rei ecclesiasticæ curam gessit: concilia, & synodos varias habuit; de qvibus multa passim vitæ ejus scriptores, ita Reghino, Abbas Prumiensis *in Chronico. sub ann. 813.* de eo refert. *Concilia jussu ejus super statu Ecclesiarum per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiæ, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillone, quintum Arelate congregatum est, & constitutiones, quæ in singulis facta sunt, ab Imperatore confirmata sunt; quas qui nosse voluerit, in supradictis civitatibus invenire poterit, quanquam & earum exemplaria in archivo Palatii habeantur.* Memorabilis qvoqve est synodus Francofurtensis ab eodem celebrata, ubi contra Græcorum synodum Imaginum adoratio est damnata, unde profecti libri illi de imaginibus sacris, qui Caroli Magni nomen præferunt, à Tilio editi, de quibus supra aliquid in transitu dictum. Has leges Ecclesiasticas

Caro-

Caroli Magni, ut & Ludovici Pii, ejus filii, & Lotharii, ejus Nepotis, collegit Ansegisus, Abbas Laubiensis, vel Lobiensis, (qvod est Benedictinorum illustre cœnobium ad Sabin Fluvium in diœcesi Cameracensi, sed sub ditione Leodicensi) postea Archiepiscopus Senonensis, & in duos & seculares leges, itidem in duos libros retulit, publicavitque anno Christi 827, Imperii Ludovici Pii Anno XIII. Indict. quinta. ut ipse testatur *in Præfatione initio.* quam capitulis præmisit: in qua quia totius operis rationem reddit & modum digestionis, eam subjicere operæ pretium duximus. *Dominante per secula infinita omnium dominatore Christo, salvatore nostro, creatore universæ creaturæ, Anno incarnationis ipsius* DCCCXVII. *indictione* V. *anno vero* XIII. *Imperii gloriosissimorum Principum domini Ludovici Augusti, Christianæ religionis magni propagatoris, & Lotharii Cæsaris filii ipsius, Ansegisus nullis præcedentibus meritis, sed gratia omnipotentis Dei abba, pro amore bonæ memoriæ domini Caroli Magni Imperatoris Christianorum, atque præcellentissimi ac piissimi domini Ludovici Augusti, filii ipsius, sincera dilectione, nec non & præclari Lotharii Cæsaris, filii piissimi Ludovici Imperatoris, hæc subter descripta adunavi capitula. Quæ procul dubio, quia ad sanctæ Ecclesiæ profectum facta sunt,* 193. Ansegisi Abbatis collectio Capitularis Caroli Magni & Ludovici Pii.

sunt, pro utili firmiter tenenda sunt lege. Fuerant namque quondam tempore prædicti magni domini Caroli Imperatoris, nec non & nunc præfatorum Principum hoc in tempore domini piissimi Ludovici Augusti, & præclari Lotharii Cæsaris, jussu per intervalla temporum ad Christianam religionem conservandam, atque ad concordiam pacis & dilectionis in Ecclesia Catholica tenendam edita: sed quia in diversis sparsim scripta membranulis per diversorum spatia temporum fuerant, ne oblivioni traderentur pro dilectione nimia, ut præfatus sum, prædictorum gloriosissimorum Principum, & pro amore sanctissimæ prolis eorum, sed & pro sanctæ ecclesiæ statu, placuit mihi prædicta in hoc libello adunare, quæ invenire potui, capitula prædictorum Principum jussu descripta: ut ad sanctæ ecclesiæ statum longævis conservandum temporibus, atque ad meritum præfatorum Principum gloriosius in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum sit Lectori, quia prædicta capitula, quæ per intervalla temporum à præfatis sunt principibus edita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet, quæ dominus Carolus Imperator fecit, ad ordinem pertinentia ecclesiasticum, in primo adunavi libello. Ea vero ecclesiastica, quæ dominus ac piissimus Ludovicus Imperator, & Lotharius Cæsar, filius ipsius, ediderunt, in secundo descripsi.

descripsi. Illa autem, quæ dominus Carolus in diversis fecit temporibus, ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa vero, quæ dominus Ludovicus, præclarus Imperator, & Lotharius Cæsar, filius illius, fecerunt, ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congessi. Præmittitur libro primo ipsius Caroli Magni præfatio, quæ est suasoria & confirmatoria capitulorum, lectu sane digna, quæ merito subjici deberet, nisi nimium cresceret hæc tractatio, & festinatio operarum aliud jubéret. Complectitur liber ille primus capitula CLXVIII. Secundum incipit Ansegisus alia, sed brevi præfatione, in qua tantum monet, se in eum librum conjecisse capitula Ecclesiastica, quæ dominus Ludovicus, Cæsar piissimus, & Lotharius Imperator, filius ipsius, condiderunt, complectiturque iste capitula XLVII; quorum primum est præfatio ipsius Imperatoris. Tertium librum itidem nova præfatione, ut & quartum, orditur Ansegisus, monens, se tertio *illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia, quæ Dominus Karolus Imper. edidit*, & quarto ejusdem argumenti, quæ *præclarissimus Dominus Ludovicus Augustus & Lotharius Cæsar fecerunt, capitula adunavisse libello.* Continet tertius capitula LXXXIX. quartus vero LXXV. Post librum IV. sequuntur tres appendiculæ. De hisce libris, 149. Auctoritas, vita & obitus.

O seu

ſeuCollectione, Sigebertus, Gemblacenſis Monachus, *in Chronic. an.* 827. *Anſegiſus*, inquit, *Abbas Lobienſis, Edicta Imperatorum Karoli Magni & Ludovici filii ejus, ad Eccleſiaſticam legem pertinentia, duobus libellis digeſſit. Idem eorum etiam edicta, ad Mundanam legem pertinentia, in duobus æque libellis digeſſit*, Longævum fuiſſe, & alia de eo ſcimus ex Odorani, Monachi Senonenſis, Chronico. *Anno ab incarnatione Chriſti* DCCCLXXXII. *obiit Anſegiſus, venerabilis Senonum Archiepiſcopus, totius Galliæ & Germaniæ Papa ſecundus, feliciter* VII. *Kalend. Decemb., & ſepultus eſt in monaſterio S. Petri. Hic Karolum Calvum unxit in regem, &, poſtquam primatum totius Galliæ obtinuit, & ſuperna moderatione ſecundus Papa appellari meruit, in ſynodo, habita in loco, qui dicitur Pontigonis* XVI. *Kal. Auguſt. an.* DCCCLXXVI. *Indict.* IX. *Judæos certi cauſa & moniales ab urbe Senonica expulit, & ne ulterius in ea habitaculum manendi haberent, ſub anathematis jugulo interdixit. Mortuo Epitaphium hoc ſcriptum eſt.*

Antiſtes Senonum, reverentia magna potentum,
Anſegiſus, in hoc conditus eſt tumulo.
Ut primas fieret Gallorum, Papa Joannes
Inſtituit, meritis hoc tribuendo ſuis.
Karli Romana cinxit caput iſte corona,
Et dedit in cunctos imperium popolos.

Gregorii

Gregorii Papæ secum caput abstulit inde.
Hic locus ossa fovet, spiritus astra tenet.

His quatuor libris, ab Ansegiso non satis diligenter, aut potius satis plene collectis, postea Benedictus Levita libros tres, quintum nempe, sextum & septimum adjecit, in quos non tantum supra memoratorum Impp. capitula, sed alia insuper inseruit, quorum rationem ipse optime, quanquam paulo prolixius, sequente præfatione, reddit. *Præcedentes*, inquit, *libelli nonnulla gloriosissimorum Karoli atque Ludovici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Ansegiso abbate sunt collecta, atque in prædictis coacta libellis, sicut in eorundem proëmio continetur. Sed quia ab eo nec media, ut rati sumus, sunt forsitan inventa vel collecta, necesse erat, ut à fidelibus, ubicumque inveniri potuissent, quærerentur, & ob recordationem tantorum principum, vel eorundem capitum*, ita emendo, *utilitatem coadunarentur, & membraneis insererentur, atque à fidelibus memoriæ commendarentur. Qua propter ea, quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse noluit, & illa, quæ postmodum à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & Pipini ac Karoli atque Ludovici didicimus, in jam dictis libellis minime esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & sanctæ Dei Ecclesiæ ac servorum ejus, atque totius populi utilitate fideliter investigare*

195. Collectio Benedicti Levitæ.

196. Præfatio ejus collectioni præmissa.

curavimus: & in tribus sequentibus libellis distincte cum titulis suis coadunare. Ac Ludovico, Lotharioque, atque Karolo, nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici, piissimi Imperatoris, habenda, & omnium Christianorum fidelibus tradenda, scribere non distulimus, ut scirent, qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, secundum Domini scilicet voluntatem, sicut & illi fecerunt, clerum & populum sibi commissum, Domino opem ferente, regere mererentur. Hæc vero capitula, quæ in subsequentibus tribus libellis coadunare studuimus, in diversis locis, & in diversis schedulis, sicut in diversis synodis, ac placitis generalibus edita erant, sparsim invenimus, maxime sanctæ Magontiacensis metropolis Ecclesiæ scrinio à Riculfo ejusdem sanctæ sedis metropolitano reconditas, & demum ab Autcario secundo, ejus successore atque consanguineo, inventa reperimus, quæ in hoc opusculo tenore suprascripto inserere maluimus. Monemus ergo Lectores, ut si eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc nostræ imperitiæ reputent, quia ut diximus, diversis ea in schedulis invenimus. Et ob id tam cito hæc emendare nequivimus: sed cunctis scientia repletis Lectoribus hæc corrigenda dimisimus. Invenimus insuper quædam ex his, paria initia habentia, & imparem finem: quædam vero pares fines, sed non paria initia. In quibusdam autem minus, & in quibusdam plus.

plus. Et propterea illa sic dimisimus: sicut invenimus. Precamur etiam omnes, ut si deinceps plura ex his invenerint, quæ memoratus Ansegisus non inseruit, nec nos potuimus hactenus invenire, ut ea illis in quarto aut quinto libello distincte inserere non pigeat, quatenus ipsi ex hoc gratiam Dei habeant, & clerus ac populus eorum utilitatibus non careat. Quoniam valde sunt utilia hæc capitula, & scire volentibus oppido profutura: quæ pro lege tam Ecclesiastica, quam & seculari iure firmissimo sunt tenenda. Primo igitur in loco posuimus nonnullos versiculos in laudem prædictorum Principum metrice compositos: deinde sequuntur capitula primi libelli subjectis numeris suis, ut facilius inveniri possit sententia, quæ quæritur. His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ epistola, omnibus Episcopis, ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus, & cunctis ducibus atque comitibus, omnibusque Deum timentibus, per Gallias, & Francorum provincias constitutis, directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo synodales conventus, quos sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ legatus Bonifacius memoratæ Magontiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus, vice supradicti Zachariæ Papæ, una cum Carlomanno, Francorum principe, canonice tenuit, ut agnoscant omnes hæc prædictorum Principum capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata. Post ista quoque, quæ sequuntur, eadem au-

ctoritate maxima, ut diximus, ex parte, & omnium Francorum utriusq; ordinis virorum assensu sunt roborata. Secundo vero in libello, post capitulorum numerum, prima fronte posita sunt quædam ex lege divina excerpta capitula, sicut ea sparsim in eorum mixta capitulis reperimus, ut omnes hæc capitula legibus divinis, regulisque canonicis concordare non ignorent. Tertio siquidem in libello, post ejusdem libelli capitulorum numerum, quædam ex canonibus, à Paulino Episcopo, & Albino magistro, reliquisque jussione Karoli, invictissimi Principis, magistris sparsim collecta sunt, incerta capitula, &, quibusdam interpositis, sequuntur alia regulæ monasticæ congruentia, & demum ea, quæ sequuntur, ad sanctæ Dei Ecclesiæ servorumque ejus atque totius Christiani populi utilitatem sunt conscripta capitula, sicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes, cunctosque judices & sapientes, ut non ea sinistra interpretatione ullo unquam tempore dignentur exponere: aut quemquam injuste judicare, vel, eo quòd non sint quædam ex his juxta regulam Grammaticæ artis composita, reprehendere, sed pro ipsis Principibus eorumque & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, qui hæc eadem simul cum eis tractaverunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac describere certavimus, orare studeant: & jam dicta capitula pariter nobiscum & cum illis

lis amplecti, venerari, amare, legibusque tenere decertent, annuente Domino, ut parem omnes ex hoc mercedem habere mereamur, Amen. Quare in Ansegisi Præfatione nomen Lotharii adjectum sit, cum tamen in ista collectione nil sit Lotharii proprium, illud explicat Pithœus in Præfatione ad capitularia his verbis. „Sa-„ne quod in Ansegisi præfationibus Lotharii „nomen adjectum est, datum id scias exem-„plarium quorundam antiquitati, quæ sub e-„jus ditione, ut verisimile est, primum descri-„pta, non hoc solum ipsius honori tribuerant, „sed & ex versibus, qui Benedicti collectio-„nem præcedunt, in Lotharii sui gratiam illos „de Ludovici filiis ita permutatos habuerunt:

197. Lotharii nomen quomodo in præfationem Ansegisi irrepserit, conjectura Pithœi.

Ex quo prosequitur soboles veneranda per or-
Ipsius insigni nomine digna patris. (*bem*
Lotharius primum regnum sortitus avitum
Ardunnæ nemoris incola factus ovat.
Hinc Hludouvicus heros Rheni cis littora genti
Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus cari species genitoris amata
Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus æquis
Hæc ferimus.

„Et tamen Lotharii ejus inter hæc nihil pro-„prium esse putamus, cujus tantum nomine „extant quædam ex his ipsis decerpta Ca-„pitula ad Italiæ regnum, quæ jam olim Lan-

„gobardicarum legum libris inſerta, & Karoli „cujusdam Cotti Siculi, ſive is Toccus fuit, „commentario ante annos CCCLXXX. expoſita „leguntur. Sed neque Karoli fratris (quem „noſtrum, id eſt, Francorum Gallorumve re-„gem vere proprieque dixeris) quicquam hic „adjectum reperias, præter ea Capitula, quæ „circa initia regni ſui in Spartnaco probaverat „obſervariqve præceperat. Hæc Pithœus. Con-

198. Quid contineat collectio Benedicti Levitæ.

tinet quintus capitula CCLI. ſextus CCCXXX, ſeptimus CCCLXXII. Sequuntur tunc appendices, prima capitulorum LXXX. quæ anno Chriſti 817. Imperii vero Ludovici Principis IV. Sexto Idus Julii Aquisgrani in domo Pallatii, quæ Lateranis dicitur, communi conſilio inviolabiliter à regularibus conſervari decreverunt, ut habet *inſcriptio* hæc in meo Codice, pag. 339. *Anno incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti* DCCC. XVII. *Imperii vero Glorioſiſſimi Principis Ludovici IV.* VI. *Idus Julii, cum in domo Aquisgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quampluribus una ſuis reſediſſent monachis, quæ ſubſequuntur capitula, communi conſilio ac pari voluntate inviolabiliter à regularibus conſervari decreverunt.* Secunda capitulorum XXV. quorum hæc eſt inſcriptio. *Capitula, quæ deinceps ſequuntur, non tunc quando præſcripta, velut in ſubſequentibus habentur, inventa, collecta, ordinata, hucque inſerta*

serta esse noscuntur, sed postmodum à fidelibus reperta hac in scedula, sicut acta erant sunt inserta, ut facilius à fidelibus quotiens necesse fuerit reperiantur. Tertia, continet capitula LXXIX. qvibus hæc præmittuntur. *Hæc capitula proprie sunt ad Episcopos vel ad ordines Ecclesiasticos pertinentia, quæ non solum observari, sed etiam sibi subjectos, vel commissos facienda perdocere debent.* Quarta capitulorum CVIII. cujus etiam capitula in vetustis quibusdam exemplaribus cum præcedentibus numeris continuata sunt. Inscriptio eorum est hæc. *Sequentia quædam capitula ex sanctorum Patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter nostra capitula lege firmissima tenenda generali consultu Erchembaldo Cancellario nostro inserere jussimus.* Claudunt hoc volumen capitula XX. Caroli Imp. Ludovici filii, quorum hæc est inscriptio. *Hæc, quæ sequuntur, capitula excerpta sunt à Domino Rege Karolo, Domino Hludovvici Imp. filio, & Principibus ejus, ex capitulis, quæ anno* DCCCXLVI. *ediderant Episcopi in synodis, Wenilo scilicet cum suffraganeis suis, Guntboldus cum suffraganeis suis, Ursmarus cum suffraganeis suis, Hincmarus cum suffraganeis suis, Amalo cum suffraganeis suis: & oblata sunt eidem Principi, sicut ipse jusserat, collecta ad relegendum in Sparnaco villa Remensis Ecclesiæ. Et quia*

factione quorundam motus est animus ipsius Regis contra Episcopos, diffidentibus regni sui primoribus ab eorundem Episcoporum ammonitione & remotis ab eodem concilio Episcopis, ex omnibus illis capitulis hæc tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripto tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum capitulis acceptasse quam ista, & ista se velle cum Principe observare. Videtur Pithœus in ea opinione esse, quasi libri isti tres posteriores diversos habuerint, præter Benedictum, collectores, & post eum diversis temporibus diversa accrementa, non tantum ex capitulis Imperatorum, sed canonibus Gallicanis, pœnitentialibus libellis, Patrum sententiis, Juliani Antecessoris Novellis. Hæc enim habet in Præfatione: „ Illud etiam verendum est, ne nos quoque in hac rutuba non pauca refellerint. quamquam nec fortassis fuerint illa tanti, præsertim quæ post Ansegisum pro cujusque collectoris ingenio & proposito, confuse nulloque ordine aut delectu, non certa etiam plerumque auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac pœnitentialibus libellis, SS. quoque Patrum sententiis, quædam etiam ex Juliani Antecessoris CP. Novellis & Alarici breviario Anianique ad illud interpretationibus, quin & ex Wisigothorum Langobardorumque legibus

199. Libri posteriores diversos collectores habuisse videntur.

200. Unde hausti & collecti libri posteriores.

„bus nonnulla addita facile recognoſcent „qvibus hæc curæ erunt: quæ nec ipſa ta-„men omiſſa voluimus, ne quis deſideraret „ac requireret. De Benedicto Levita hoc habemus incerti ſcriptoris elogium, quod præmiſit Pithœus editioni primæ Capitularis Caroli Magni: „Benedictus, Moguntia-„cenſis Eccleſiæ levita, Capitula quædam „Regalia, ſynodalia, & alia collegit ex iis, „quæ in ſcriniis ejusdem Metropolis repo-„ni fecerant Ricolfus Archiepiſcopus, qui „monaſterium S. Albani renovavit, & Mo-„guntinæ ſynodo ſub D. Karolo præfuit, „& Otgarius ejus conſanguineus & ſecun-„dus poſt Haiſtulfum ſucceſſor, quorum „uterque hujusmodi Capitulorum percu-„riosſus fuit, & erga S. ſedem Rom. valde „devotus; adeo ut Otgario etiam Apoſto-„licus Gregorius ſuas vices in Germania a-„liquando commiſerit. Hic Hludovici Imp. „filiis contra patrem favit, ſed poſtea recon-„ciliatus eſt, & decedens an. DCCC. XLVII. „Lotharii Imp. VII. ſucceſſorem habuit in „Archiepiſcopatu D. Rhabanum Abbatem „Fuldenſem. Ex quibus patet, quod & prodit affatim recitata Præfatio, Benedictum hunc Levitam valde faviſſe & addictum fuiſſe ſedi Romanæ. De Conglutinatione collectionum Anſegiſi & Benedicti, hi

201. Benedictus Levita quis fuerit.

202. Fautor Pontificis Rom. fuit.

203. Conjunctio collectionis

Ansegisi & Benedicti Levitæ. hi leguntur in antiqvis codicibus versiculi:

Quatuor explicitis, Lector venerande, libellis,
Qui canonum recitant jura tenenda satis.
Quosque Pater quondam collegit nobilis apte,
Ansegisus ovans, ductus amore Dei.
Otgario, ita emendo, *demum, quem tunc Magontia summum*
Pontificem tenuit, præcipiente pio.
Post Benedictus ego ternos levita libellos
Adnexi, legis queis recitatur opus.
Quos patet inventos præfatio pandit ut ipsa,
Distinctim titulis subpositisque suis.
Hos igitur relegens devoto pectore biblos,
Gratanter studeas fundere posco preces.
Quatenus æterno donentur munere cœlo,
Hæc pia sanxerunt qui quoque jura pie.

Vide quoque de hoc capitulari, quæ breviter & accurate satis disserit Ant. noster Augustinus, *de emend. Gratiani, lib. 2. dial. 10. & seq.* ubi de ratione ordinis hæc habet: *pag. 444. nostræ editionis, vel 238. edit. Parisiens. Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, &, ut ajunt, quod dant, accipiamus. Omnia fere sine ulla inscriptione proponuntur, etiamsi ex aliis libris intelligamus, cujus sint.* Et paulo post pag. seqvent. *hæc de auctoritate subjungit.* „Qvia de auctoritate Capi„tularium dubitabas, licet verum sit, hæc fra„gmenta esse constitutionum trium Imperatorum

204. Collectiones hæ confuse factæ & nullo ordine.

205. Auctoritas capitularium

„torum à privatis hominibus collecta, tamen „ut Benedictus ait, *Apostolica auctoritate con-* „*firmata sunt.* Lege etiam verba *concilii Mel-* „*densis cap.* LXXIIX. *Ut capitula ecclesiastica* „*à Domino Carolo Magno Imp. nec non & à Do-* „*mino Ludovico Pio Aug. promulgata, obnixe* „*observari praecipiantur, sicut & legalia obser-* „*vanda esse noscuntur.* & cap. LXXX. ad Caro- „lum Calvum Ludovici Pii filium. *Capitula* „*patris vestri sine refragatione de cetero conser-* „*ventur, ac capitulis vestrae religionis ab exigui-* „*tatis nostrae ministerio oblatis hoc diploma, si* „*complacet, adnectatur.* Sic multa capita refe- „runtur hujus collectionis in concilio Tros- „leiano, in Ticinensi, & in Coloniensi sub Ca- „rolo tertio. Leonis IV. ex epist. ad Lothari- „um Aug. verba referunt Ivo, & Gratian. & „liber Cæsaraug. *De capitulis vestris, vestro-* „*rumq; praedecessorum irrefragibiliter custodi-* „*endis, & conservandis, quanto valuimus, & va-* „*lemus Christo propitio, & nunc, & in aevum* „*conservaturos, modis omnibus profitemur.* De integritate capitularium, quæ sequuntur, apud eundem Augustin. illa ex supradictis emendari debent. *Multa*, pergit, *desiderantur, ut notatur in triplici appendice post librum quartum, & libro* VI. *post caput* CCLXXXIIX. *usque ad* CCCXXX. *& lib.* VII. *post caput* CCCCLXXIIX. *ad* DLIIX. *Adjecta sunt postea duabus collectionibus capita*

206. De integritate capitularium.

XXVIII.

XXVIII. *& capita* CCXCVI. *Ex quo evenit, ut non omnia, quæ Ivo, & Anselmus, & Deus dedit, & alii collectores in Capitularibus esse referunt, inveniantur.* Habuit Augustinus codices mutilos, nec videre editionem Parisiensem Pithœi anni 1588. potuit, biennio antea jam sublatus, in qua Lacunæ libri sexti expletæ, & in libro septimo quædam, quæ bis aut sæpius posita erant, sunt sublata, ideoque iste non excurrit ultra numeros supra memoratos, cum Augustinus adscribat ei capitula 558. Testatur hoc posterius ipse Pithœus in Præfatione his verbis: Nos „jam ex pluribus nostris alienisque codici„bus plura & integriora edi curavimus, bo„na saltem fide, Tilii exemplum judicium„qve sequuti, qui non ex Benedicti mo„do, sed & ex Ansegisi ipsius collectione, „eadem non semel posita sustulerat, simili„bus tantum quibusdam relictis, numeris „etiam capitulorum consequenter mutatis. „Qvod eo monere visum est, ne quis eadem „post hac ex iisdem aut aliis etiam exem„plaribus augere aut supplere conetur, fru„stra. Quantæ auctoritatis fuerint Capitularia in Gallia, non tantum ex dictis patet, sed magis patebit, si inspiciantur testimonia illa, quæ Pithœus suæ editioni præmisit: ita ut Codex ecclesiæ Gallicæ, si non

per

per ea absorptus, saltem valde obscuratus fuerit. Primus de restituendis Capitularibus superiori seculo sollicitus fuit Johan. Tilius, cujus supra facta mentio, verum ille morte sublatus perficere non potuit, pauca folia post obitum ejus prodierunt, quibus usi recognitores & emendatores Gratiani. Perfecit opus, ex pluribus exemplaribus, Petrus Pithœus, de literis optime meritus, atque seculi anterioris anno 88. cum Glossario vocum obscurarum in capitularibus repertarum Lutetiæ edidit, quod ibidem recussum est, anno tertio hujus seculi. Non præfert quidem editio nomen Pithœi, attamen ex Miræi *Bibliotheca Ecclesiastica, pag. 143. &* *229.* & *Præfatione* Sirmondi *ad Capitula Caroli Calvi* scimus, eum edidisse, & Præfationem præmisisse; sub Pithœi quoque nomine citat Justellus istam Præfationem, *in fine suæ Præfationis, quam Codici Canonum Ecclesiæ universæ præmisit*, ubi de Capitularibus adserit, omnia in iis fere desumta esse ex Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ & Isidori collectione: subdit deinde hæc de Ludovici Pii libro: *Nescio*, inquit, *an inter collectiones Gallicanas Canonum recensendus sit liber Ludovici Pii, in concilio Aquisgranensi, anno* DCCCXVI. *celebrato, confirmatus, cujus exemplar habemus Coloniæ editum anno* MDXLIX.

207. Quis Capitularia primus ediderit.

208. Ludovici Pii liber, qui Reformatio abusuum cleri inscribitur.

cum

cum hac inſcriptione: Reformatione abuſuum Cleri formula, per Ludovicum cognomento Pium, Romanorum Imperii Imperatorem optimum, Karoli Magni filium. *Ipſeque Ludovicus Imperator teſtatur, in Epiſtola ad Arnulphum, Saltzburgenſem Epiſcopum, quæ etiam inter conſtitutiones Imperiales a. V. C. Melchiore Goldaſto nuper editas, extat.* Hiſce capitulis Caroli Magni, & Ludovici Pii, acceſſit aliud capitulare Caroli Calvi, primum Regis Galliæ, poſt mortem Ludovici Secundi, etiam Imperatoris, in qua dignitate paucos annos tantum exegit. Fuit ille Caroli Magni Nepos, ex Ludovico Pio & Judita, filia Welphi Suevi, ſecunda Ludovici uxore. Hic, ad exemplum Avi & Patris, rei eccleſiaſticæ curam habuit, & Avi & Patris capitula, *in conventu apud Cariſiacum Anno* DCCCLXXVII. *tit. 43.* confirmavit; quod caput, quia præbet quoque illuſtre teſtimonium ipſius Caroli Calvi capitulari, ſubjicimus. *Capitula, quæ Avus & Pater noſter pro ſtatu & munimine ſanctæ Dei Eccleſiæ ac miniſtrorum ejus & pro pace ac juſtitia populi & quiete regni conſtituerunt, & quæ nos cum fratribus noſtris Regibus & noſtris ac eorum fidelibus communiter conſtituimus; ſed & quæ nos conſilio & conſenſu Epiſcoporum & cæterorum Dei & noſtrorum fidelium, pro ſupraſcriptis cauſis in diverſis*

209. Caroli Calvi Capitulare.

versis placitis conservanda statuimus, permanere inconvulsa decernimus, similiter & à filio nostro inconvulsa conservari volumus & mandamus. Edidit hæc ac digessit capitula inter Jesuitas Doctissimus, & Magni in literis & antiquitate nominis, Jacobus Sirmondus, cum aliorum successorum capitulis, hujus seculi anno XXIII. Parisiis; in qua editione præter Caroli Calvi memorata, habentur Ludovici II. Caroli filii, Carolomanni Regis Ludovici II. filii, Caroli Simplicis Regis capitula, & tum sequuntur Coronationes Caroli Calvi, & Ludovici ejus filii Regum, Judithæ, item filiæ & Hermintrudis conjugis Caroli. Quibus omnibus doctas suas, ut solet, notas adjecit. Collegit hæc ex diversis locis & quinque Codicibus manuscriptis antiquis, quorum primo duo, unus ex bibliotheca Joh. Tilii, alter ex bibliotheca Thuani, ultra titulum XVI. non progrediebantur; sequentes vero usque ad XLIII. partim ex Belluacensis, partim ex Laudunensis Ecclesiæ libris, partim ex Metensi desumta sunt. Coronationes vero Regum, quæ capitulis subjiciuntur, ex Monasterii Laurentiani Leodicensis exemplari solo descripsit. Ipse Sirmondus titulorum numeros & nomina, in longioribus Manuscriptorum titulis commodioris usus gratia prænotavit,

210. Sirmondi editio capitularis Caroli Calvi.

211. Aliorum sequentium Regum Galliæ capitula.

212. Ex quibus libris collecti & editi sunt.

notavit. Tituli Capitulorum Caroli Calvi ſunt XLIII. Ludovici Balbi III. Carolomanni II. Caroli Simplicis II. Coronationes IV. Illud intereſt inter Capitularia, quæ edidit Pithœus, & quæ edidit Sirmondus, qnod in Anſegiſi & Benedicti collectionibus, Regum tantum leges ſint nullo fere ordine digeſtæ, nullaque temporum vel locorum nota diſtinctæ. In illis, quæ Sirmondus edidit, ſynodi & conventus ipſi regales, in quibus conſtituta ſunt, exhibentur; & quo quisque conventus anno ac loco, quas ad res, & per quos coacti celebratique ſunt, exprimitur. Vide ſis Sirmondi *Præfationem*, *Capitulis Caroli Calvi præmiſſam*, à quo etiam diſces, conſtitutum fuiſſe Pithœo, poſt Capitula Caroli Magni & Ludovici edere quoque ea, qvæ à ſequentibus Regibus profecta ſunt. *Capitularia* autem vocantur à capitulis, hæc à capitibus, qua voce notabant leges Regum, ut obſervat Sirmondus. *in Præfat.* jam laudata. *In Anſegiſi*, inquit, *Abbatis & Benedicti Levitæ, Collectionibus. nudæ Regum ac meræ leges ſunt, quæ CAPITULA vocabant*; Qvod & factum in jure noſtro videmus, *in l. 28. § 5. C. de adminiſtr. tutorum*, qvanqvam & aliter ibidem capitulum interpretari poſſimus, nempe pro certo articulo, ſententia, puncto rei, de qua tractamus

213. Differentia inter Capitularia Caroli Magni & Ludovici Impp. & Caroli Calvi.

214. Quare Capitularia & Capitula vocentur.

mus & agimus. Dicta autem Capitula propter brevitatem, quia concise cardinem, summam & caput rei proponebant. Apposite Papias. *Capitulum brevis multorum complexio, sic dictum, quod breviter capiat totam summam, sive quod quasi alterius sententiæ caput.* Item Catholicon. *Capitulum primo parvum caput. Secundo ille parvus locus, in quem conveniunt claustrales. Tertio illa congregatio claustralium. Quarto aliqua distinctio in quolibet libro; unde versus: distinguit, minuit, locat & collectio fertur.* & iterum: *Capitula librorum dicta, quod breviter capiant & contineant aliquam sententiam: sive quasi caput & titulis majoris scripti.* Græci etiam in oratione κεφάλαια vocant, quæ Latini capita & summas. Isocrates *ad Nicoclem.* κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, *Summa vero supradictorum.* Sic quoque Apostolus *ad Hebr. cap. 8. vers. 1.* κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα. quod vulgatus vertit: *Capitulum autem super ea, quæ dicuntur.* Beza vero: *Eorum, quæ dicimus, hæc summa est.* adde ejus notas ibid. Æschines *contra Ctesiphontem:* ταῦτα κεφάλαια διὰ βραχέων ἐγὼ προερῶ. Plinius *lib. 2. cap. 12. Hist. nat.* effert apposite: *De iis breviter & capitulatim attingam.* Inde & capitula, nervosæ summulæ, quæ breviter referunt contenta tractationis majo- 215. κεφάλαια.

 ris

tis. Hinc & noſtris capitularibus nomen eſſe inditum, probabile eſt, quia conciſe exhibent ſummam ejus, quod conſtitutum eſt. Capitula enim Caroli Magni non ſunt integra acta aut totæ leges, ſed cardo & medulla, ſeu potius ſententia legis, paucis verbis expreſſa; ideo capitula diſtinguuntur ab ipſis integris actis. Alii capitula dicti volunt, quia in capitulis, id eſt locis, ubi Eccleſiaſtici conveniunt, à capitularibus conſtituuntur. Alii *capitularia*, *capitulares* libros dictos volunt, quia libri illi multa capita complectuntur. Ita forte Gloſſa *in authent. Caſſa. C. de Sacroſ. Eccleſ. Capitularia* interpretatur *libros ſtatutorum*; quod ſequitur Gothofred. *ibid.* Audi Anton. Auguſtinum, *de emendat. Gratian. lib. 2. dial. 11. pag. noſtræ editionis 451.*
„C. Latinam ne vocem, an barbaram eſſe „dicemus *Capitulare*, ſive *Capitularia?* A. „An non recte deducitur à *capite capitale* „crimen, & *capitalis* homo. C. Recte. A. „Sic igitur à *capitulo capitularis*, & *capitula-* „*re* pro *capitulalis*, quod ineptum eſſet. ſic et- „iam à *ſæculo ſæcularis*, ab *angulo angularis* „dicitur. C. Quis ex veterib. Latinis hac „voce uſus eſt? A. Non omnium veterum „libros habemus: ex illis deperditis exiſti- „ma hanc erutam vocem fuiſſe. *Acta capi-* „*tuli* multi *capitularia* dicunt, & ſyndicum capituli

„capituli *capitularem:* non ineptissimum id „quidem videtur. C. Qui *librum capitularem* „dicunt, quod *capituli* sit, minus peccare „videntur: quam qui ideo volumen *capi-* „*tulare* dicunt, quod in multa dividatur „*capitula*, & quasi collectio sit multorum „capitulorum. A. Non igitur de voce ipsa „quærendum fuit, an esset Latina, sed de „usu vocis in hac notione? Et quidem à „barbaris inductam esse arbitror Caroli, & „Ansegisi, & Theodulfi temporibus. Sed „ut ad Gratianum redeamus: is hac voce „usus est *caussa XI. cap. XXXIIX.* Nam post „duas constitutiones relatas sic ait. *Hæc si* „*quis antiquata contendat, quia in Justiniani* „*Codice non inveniuntur ita inserta: per Ca-* „*rolum renovata cognoscat, qui in suis* Capi- „tularibus *ait inter cetera. Volumus, atque* „*præcipimus &c.* Sic etiam Anselmus inscri- „psit. *In* Capitularibus *Caroli Imperatoris.* Fallitur Anton. Augustinus, qui vocem inventam putat Caroli Magni, Ansegisi & Theodulfi temporibus, qui vixerunt seculo nono, nam seculo octavo ineunte occurrit Capitulare Gregorii secundi, qui anno 714. ad Episcopatum Romanum evectus est. De eo hæc habet Ludovicus Jacob à S. Carolo, *in Bibliotheca Pontif. lib. 1. pag. 88. Capitulare Gregorii II. datum Martiniano Episcopo, Georgio*

216. Capitulare Gregorii secundi Papæ.

gio Presbytero &c. in Bavariam ablegatis, legitur etiam tomo 5. Concil Binii, ex Codice M. S. membranaceo vetustissimo Monasterii Veingarcensis, & ab Eruditissimo Marco Velsero Duumviro Augustano communicato. Extat M. S. in Bibliotheca Bodlejana, ut ex librorum indice edito, colligo. In quo & ego illud observo. Est itaque antiquior Carolo Magno ista denominatio; superioribus enim temporibus & apud Græcos & Latinos κεφάλαια & *capita*, ut jam probatum, designabant summulas, sententias, concisa dicta, & aliorum longius dictorum compendia; sæpe occurrit vox apud Ciceronem, sed alia atque alia significatione. Item adhibitæ voces *capitis & capituli* in distinctionibus librorum, quod in Gellio, aliisque observamus. Sed diu satis nos capitula & capitularia detinuerunt, alii nos vocant collectores, aliæ collectiones; hoc tamen adhuc de Capitulari Caroli Magni & Collectione Benedicti addendum, eum capitula collegisse mandato & instinctu *Otgarii*, (qui & *Odogarius* & *Audegarius* vocatur) Archiepiscopi Moguntini, qui ab an. 826. vel 827. usque ad 847. in Archiepiscopatu Moguntino sedit; de quo Serrarius *in rerum Moguntinar. lib. 4. pag. m. 620.* Collegio hoc ex versibus istis supr. n. 203. de conjunctione collectionis Ansegisi & Benedicti

217. Benedictus capitula Caroli collegit instinctu Otgarii.

nedicti Levitæ positis; quorum hic reddenda ratio emendatorum. Leguntur vulgo sine sensu:

Quosque Pater quondam, collegit nobilis apte
Ansegisus ovans, ductus amore Dei.
Aut cario demum, quem tunc Moguntia summum
Pontificem tenuit, præcipiente pio.

Illa, *aut cario,* sunt nullius momenti, & relicti à Pithœo, qvi antiqvam scripturam in prima editione (secundam enim non vidi) non satis percepit, aut examinavit, itaque restitui veram, de qua nullus dubito, lectionem

Otgario demum, quem tum Maguntia &c.

Cui emendationi tempus concinit, vixerunt enim eodem tempore Benedictus & *Otgarius* seculo nono, saltem usque ad annum quadragesimum septimum. Deinde ex Præfatione Benedicti Levitæ, supra recitata, scimus, Riculphum & Orgarium, (qui ibidem, quod magis adhuc ad veterem scripturam accedit *Autcarius* vocatur) studiosos fuisse in colligendis istiusmodi Legibus & Capitulis ecclesiasticis. Illud quoque ex Pithœi præfatione observavimus, capitularia antiqua non habuisse titulum. Qui in Pithœi editione est, illum Joh. Tilius, ex non adeo vetusto codice, editioni suæ imperfectæ præfixit, quem etiam Pithœus retinuit.

218. Antiqua capitularia M. S. carent titulo, & unde titulus hodiernus.

219. Baronius, capitularia consensu & auctoritate Pontificum prodiisse, multis conatur adserere.

tinuit. Non est animus, contra Baronium multis hic excurrere, an capitula hæc Imperatorum & Regum Galliæ, quod ille vult, cum consensu & approbatione summi Pontificis scripta & promulgata sint, hoc enim ad historiam, quam teximus, nil facit. Negant id Galli in hodiernum usque diem. Dicit quidem Benedictus Levita in Præfatione sua, fuisse auctoritate Apostolica (sic tum temporis sedes Romana vocabatur) firmata, sed & absque ista auctoritate valuissent. Verum hoc ideo Benedictus Levita, sedi Romanæ addictus, ut supra quoque monitum, suæ Præfationi inseruit, ut & ex hoc capite capitulis alibi auctoritatem conciliaret; deinde etiam observandum, hac in re faciliorem fuisse Ludovicum Pium, sub quo vixit Benedictus, quam Carolum, ejus Patrem. Sed, ut dixi, hæc sunt alterius loci. Habet multa huc facientia Nobilissimus Mornæus *in Mysterio iniquitatis*, quod Baronio opposuit, quæ legisse non pœnitebit.

220. Isidori Mercatoris collectio.

Hoc eodem tempore, nempe seculo nono incipiente, in lucem prodiit Collectio Impostoris nequissimi, qui se Isidori nomine tegere ausus fuit. De qvo verissimum est elogium Magni Blondelli. *Erepsit*, inquit, *ante annos 800., è solo Iberico, lumbricus nescio quis*, Isidori Hispalensis *larva tectus, qui*

221. Elogium è Blondello.

vilissimas

vilissimas fœces, pretiosissimis antiquorum urbis Episcoporum titulis appositis, sempiternæ gloriæ, (si divina providentia pateretur) commendaret, octo propemodum seculorum decurrit ordo, tantisper dum Latinorum omnium patientia abuteretur, excœcatique orbis oculum suis sublineret offuciis, ingenio hebes, vita turpis, existimatione damnatus, impudentia atque audacia, super quam dici potest, fretus, projectæ nequitiæ rabula; & postea, vocat *nebulonem perditissimum, eorum omnium, qui scientiam ex conscientiæ puritate æstimant, cauterio inustum*, & ejus collectionem, *mendaciorum mercem.* Collegit Impostor ille, vel potius supposuit Pontificibus Romanis primis à Clemente usque ad Siricium, epistolas Decretales; cum vel unica compilatio Dionysii, primi Decretalium & seduli conquisitoris, demonstret, ultra Siricii tempora eum nullas invenisse ab Episcopis Romanis scriptas. Simile audaciæ exemplum in omni antiquitate reperiri non memini; posset quidem comparari cum hoc nebulone Johannes Annius Viterbiensis Monachus, qui *Beroso* libros quinque antiquitatum, *Manethoni* supplementorum ad Berosum librum unum, *Xenophonti* Æquivoca, *Fabio Pictori* de aureo seculo & origine urbis Romæ libros duos, *Myrsilo Lesbio* de Bello pelasgico librum, *M. Catoni* fragmenta

222. Quid supposuerit.

gmenta de originibus, *Archilocho* librum de temporibus, *Antonino Pio Cæsari Augusto* itinerarium, *C. Sempronio* de divisione Italiæ librum, *Manæthani* (Megastheni volebat dicere) de judicio temporum & annalium Persarum librum, *Philoni* Breviarium de temporibus supposuit, & supposita commentariis illustravit; vide sis de hac fraude præ multis aliis Amicum nostrum Clariss. & Consultiss. Dn. Vincent. Placcium, JC. *in Notis ad Johan. Rhodii auctores supposititios, quos præmisit Syntagmati nuper edito de Scriptoribus anonymis & pseudonymis, pag.* 12. *& seqq.* & multos ab eo ibidem citatos. Sed quanto periculosius est errare in sacris, quam in profanis; ita multo gravior in iis quoque est impostura & suppositio. Quare & multis parasangis Isidori illius suppositii fraudulentia præcellit illam Annii Viterbiensis, quia ejus fraus tantum circa historicam, Isidori vero circa religionem, illius circa ethnicas, hujus vero circa Christianas res occupata est. Epistolas autem

223. Quibus supposuerit Decretales Isidorus.

decretales, ut vocant, supposuit nebulo ille sequentibus Episcopis Romanis. *Clementi* quinque; *Aniceto* tres; *Euaristo* duas; *Alexandro* tres; *Sixto* duas; *Telesphoro* unam; *Hygino* duas; *Pio* quatuor; *Aniceto* unam; *Soteri* duas; *Eleutherio* unam; *Victori* duas;

Zephy-

Zephyrino duas; *Callisto* duas; *Urbano* unam; *Pontiano* duas; *Anterio* unam; *Fabiano* tres; *Cornelio* duas; *Lucio* unam; *Stephano* duas; *Dionysio* duas; *Felici* tres; *Eutychiano* duas; *Cajo* unam; *Marcellino* duas; *Marcello* duas; *Eusebio* tres; *Melchiadi* Epiſtolam unam, de primitiva Eccleſia, & Munificentia Conſtantini Magni Imperatoris erga eandem, dein quoque decretalem Epiſtolam unam. *Synodo Nicænæ* Epiſtolam ad Sylveſtrem Papam, & *Sylveſtri* reſcriptum ad eam; *Ægyptiis* ad Marcum Papam Epiſtolam, & *Marco* reſponſoriam ad eandem; *Julio* Epiſtolam unam; *Orientalibus* ad Julium unam, & *Julio* reſponſionem; *Liberio* Epiſtolam XII. *Athanaſio & Epiſcopis* Ægypti Epiſtolam ad Liberium, & *Liberio* reſponſoriam ad eam Epiſtolam. *Athanaſio & Ægyptiis* ad Felicem ſecundum Epiſtolam, & *Felici* ſecundo reſponſoriam, deinde etiam alteram quoque ſuppoſuit; *Damaſo* Pontifici Epiſtolam tertiam ad Hieronymum, & *Hieronymo* reſcriptionem; *Africano concilio* epiſtolam ad Damaſum, *Damaſo* reſponſoriam, quartam epiſtolam, eidem quintum de Chorepiſcopis, & ſeptimam ad Epiſcopos Italiæ. *Aurelio Carthaginenſi Epiſcopo* ad Damaſum, & *Damaſo* reſcriptum; *Siricio* Papæ quartam Epiſtolam. *Anaſtaſio* Papæ, duas; *Sixto*

to III. Epistolam tertiam; *Leoni* epistolam LXXXVIII. *Joanni primo* Epistolas duas. *Felici quarto* Epistolas duas; *Bonifacio secundo*, epistolam unam; *Justino & Justiniano* exemplar precum; *Johanni secundo* Epistolam unam; *Agapeto* Epistolam quintam; *Silverio* epistolam unam; *Amatori* Epistolam ad Silverium, & *Silverio* responsoriam ad eam, quæ est epistola secunda; *Pelagio primo* epistolam unam; *Johanni tertio* epistolam unam; *Benedicto primo* Epistolam decretalem; *Pelagio secundo* epistolam primam, secundam, octavam, nonam; *Gregorio Magno* privilegium Medardi Monasterio collatum; *Felici Siciliæ Episcopo* Epistolam ad Gregorium Magnum; *Gregorioque Magno* rescriptionem, quæ est lib. XII. epistol. 32. *Deus dedit Papæ* Epistolam unam. Hæ sunt merces Impostoris, quas supposuit, & orbi pro genuinis veterum urbis Episcoporum epistolis impudenter obtrusit: quas, sunt, qui defendunt,

224. Isidorus Hispalensis, ut à quibusdam dicitur, non est auctor hujus suppositionis.

collegisse Isidorum Hispalensem Episcopum; inter quos est Possevinus, *in apparat. sacr.* parum tamen sibi constans, imo contrarius, utpote qui in verbo *Isidorus Hisp.* eum facit auctorem. In verbo *Burcbardus*, contrariam sententiam tuetur, eos nempe *errare, qui banc* (compilatorum canonum) *laudem S. Isidori Hispalensi tribuunt.* Nititur primo

Posse-

Possevinus hoc futili argumento, *quod multa verba, quæ in Præfatione collectionis hujus leguntur, extent in libro quinto etymologiarum Isidori Hispalens.* Quod argumentum fortius stringit pro contraria sententia, nisi velimus dicere Isidorum Hispalensem, Hominem Doctum, esse inanem blateronem, qui sine necessitate recoctam crambem bis lectoribus apponat. Tum etiam constat, libros etymologiarum non esse editos ab ipso Isidoro, sed à Braulione post mortem Isidori, teste Ildephonso, *ad finem libri Isidori de Viris illustribus*, & Braulione in *Catalogo operum ipsius Isidori*, qui ambo cum Isidoro vixerunt. Idem quoque colligi potest ex ipsius Isidori *Epistola ad Braulionem*, quæ libris originum est præfixa. Cum itaque post mortem demum Isidori editi sint libri etymologiarum, qui eos descripsit, id necessario debet post mortem ejus fecisse. Alterum argumentum Possevini adhuc futilius est:, *quod non solum perantiquus sit hic Isidorus, qui Mercator dicitur, cujus collectio protenditur à canonibus Apostolorum, usque ad concilium Hispalense secundum, habeturque in duobus codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno Monasterii Dominicani S. Mariæ supra Minervam; verum etiam quod eidem ipsi concilio Hispalensi interfuit, ac primas tenuit.* Præter enim illud, quod nulla

la vis concludens Logica huic argumento insit, illud perabſurdum, imo impoſſibile eſt; quod collector ille Pſeudiſidorus, cum dicatur ad ſecundæ ſynodi Hiſpalenſis tempora perduxiſſe collectionem, tamen faciat mentionem Gregorii ſecundi & tertii, item Zachariæ, Pontificum Romanorum, eorumqve epiſtolas laudet, qui omnes poſt annum DCC. poſt ſynodum Hiſpalenſem ſecundam, & diu poſt mortem Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi vixerunt, utpote quem, qui longiſſime vitam ejus protendunt, mortuum dicunt anno 647. ut Vaſæus *in Chronic.* vel anno 643. ut Rodericus Toletanus, *lib. 2. Hiſtor. cap. 18.* vel anno 635, ut officium ſanctorum Hiſpaniæ, quod ſequitur Andr. Schottus, cujus eſt anonymos edita Bibliotheca Hiſpaniæ, *tom. 2. claſſ. 1. pag. 183.* vel anno 636, quæ verior eſt ſententia, Æra nimirum 674, Cinthila regnum ineunte, Heraclii Auguſti anno 26. ut Redemtus Diaconus *de Obitu Iſidori*, teſtis oculatus, & Braulio, Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ Epiſcopus, *in catalogo operum Iſidori*, Lucas Tudenſis antiſtes *lib. 3. Chron.* & alii multi; Qvod & probat Magnus Blondellus *in Pſeudiſidori prolegumenis cap. 2.* In qvo tractatu tam plene hunc Iſidorum ejusque commenta, item Fr. Turriani hominis, ad propugnanda apocrypha

pha nati, apologiam pro istis decretalibus, seu potius nugis, refutavit, ut vix aliquid addi possit. De quo verissimum est elogium, quod ei scripsit Joh. Dalæus, *de Pseudepigr. Apostolicis, lib. 3. cap. 5. pag. 476. Itaque*, sunt verba ejus, *nihil ad Gelasium, quicquid bonus ille Zephyrinus in straminea sua epistola delirat. Quæcunque vero pro ea constituenda in hoc ipso opere attulit Turrianus, ea accurate dissolvit Doctissimus Blondellus noster; ipsamque & cæteras ejusdem commatis priorum urbis præsulum ad Siricium usque Latinas epistolas, ita plane liquidoque demonstravit post a. D. 800. à nequissimo & imperitissimo Impostore fuisse confictas; ut ne ex ipsis quidem adversariis quisquam in eum totis his viginti annis, à quo scilicet ipsius liber lucem vidit, pro epistolis certator surrexerit.* & postea pag. 493. *Neque nos necesse est in confodiendis istis Decretalibus immorari; quas eruditissimus Blondellus noster proprio ac singulari opere copiosissime atque accuratissime impugnavit, ac profligavit, sigillatim confutatis iis omnibus, quæ pro illis Turrianus totis quatuor verbosissimis libris attulerat; clarissimeque ostendit, eas omnes epistolas ex ejusdem Impostoris officina circa noni seculi initia prodiisse.* Tertium, quo pugnat Possevinus, argumentum est. *Quod constans ferme fama per omnia tempo-*

ra percrebuerit, auctorem collectionis ejus fuisse Isidorum Hispalensem. Hincmarus Rhemensis Archiep. in libro de synodis, Joh. Gerson, Trithemius, testentur ab eodem Isidoro Librum Decretorum fuisse conscriptum: Quartum vero argumentum ducit, inde, *quod expurgatores atque emendatores Decreti ac Decretalium, Gregorii decimi tertii Pont. Maximi jussu editarum, in hanc ipsum videntur sat liquido propendere sententiam, sicuti initio ante corpus decreti significarunt, quamobrem & Col*lector, *sive* Compilator, *est dictus.* Quibus addere poterat Possevinus Pighium *Hierarch. Eccles. lib. 6. c. 6.* Coccium *Thesauri Cathol. tom. 1. lib. 7. art. 6.* Bellarminum *de Roman. Pont. lib. 2. c. 14.* Turrianum *pro* Stramineis *illis &* suppositititiis *epistolis lib. 5. c. 23.* Pamelium, *in Tertullian. de pudic. cap. 1.* si plus recentibus novisque testibus deferre & iis pugnare voluisset; quam ab oculatis Braulione & Ildephonso, qui cum ipso Isidoro vixerunt, ejusque operum catalogos reliquerunt, veritatem petere; qui nullibi collectionem hanc, aut ullam aliam ei adscribunt. Ex quibus affatim apparet, non fuisse hujus collectionis auctorem Isidorum Hispalensem antistitem, sed alium esse ab eo diversum, qui vel idem cum eo nomen habuit, vel ejus nomen per fraudem & falsi crimen adsumsit & cognomi-

ne

ne diſtinguitur; eſt autem illud in quibusdam libris, *Peccatoris*, qvod ex facto in eum qvadrat; vel, ut alii libri manuſcripti ferunt, *Mercatoris*. vid. Baron. *ad Martyrol. 4. Aprilis*. & Ant. Auguſt. *lib. de emend. Grat. dial. 6 p. 101. & 102. noſtræ editionis*. Prius illud adſumere potuiſſe conjicit Blondellus, qvia ſæpius exquiſitis phraſibus peccata deploraviſſe pœnitentem Iſidorum Hiſpalenſem, cujus nomine ſe tegere voluit, compererat; vel qvia alios id ex modeſtia epitheton in ſubſcriptionibus ſuis addidiſſe legerat. Sic in concilio ſexto Toletano *Silva*; in ſeptimo *Basconius*, *Gotemarus*, *Farus*, *Sona*; duodecimo *Julianus* & *Liuba*, alii in aliis ſubſcripſerunt, qvos forte imitari voluit; & qvid ni nunc retineret homo peccator, qvi tam multa peccavit, finxit, mentitus eſt & alios decepit; cui ludus fuit Dei & hominum patientiam tentare? Mercatoris vero denominatio unde proficiſcatur, in obſcuro eſt; fatente ipſo Blondello; ſubnectit tamen *l. c.* *Quidni Mercator* dicatur, *qui tot ſcorias conquiſivit, quas ſpecioſo titulorum auguſtiorum velamine circumtectas Chriſtianis venales obtruderet, & callidiorum, quos priſca tulit ætas, furum vota nuncupare, è re ſua duxiſſe videtur*, Sancta Laverna, da mihi fallere, da Sanctum juſtumqve *videri?* Creditum

225. Vocatur his Iſidorus Peccator vel Mercator in aliquibus libris.

226. Cujas fuerit suppositor ille.

fuit, Hispanum fuisse, & ex Hispania allatas has merces, qvia Hispani Antistitis nomen habuit, vel adsumsit. Sed hoc displicet Clarissimo Blondello, primum quia isto seculo, nempe Caroli Magni, Hispani durissimo barbarorum jugo pressi, si non oppressi fuerunt, ita ut de supponendis Canonibus & Decretalibus non, sed magis de vita & qvali qvali cura Ecclesiæ atqve exercitio religionis solliciti fuerint; Deinde, qvia parce nimis Hispaniæ ejusqve Provinciarum meminit, aut paucissimas decretales ad Hispanicas provincias commentus est, cum tamen plurimas ad Gallos Italosqve dictatas mentiatur. Bis meminit tantum Hispaniæ, nempe Pseudo-Sixtus II. *in Epist. 2.* & Pseudo-Melchiades; bis Beticæ, Pseudo-Anterus scilicet, & Pseudo-Eutychianus *epist. 1.* semel Cordubensis provinciæ, Pseudo-Dionysius nempe *epist. 2.* qvod non credendum fecisse Hispanum, etiam de patriæ gloria ex Pseudepigraphis scriptoribus paranda sollicitus. Tertio, qvia in turbulenta harum epistolarum congerie, multi Gallo-Francorum & Longobardorum Idiotismi leguntur. Hispanorum vero, qvales ex Eterii & Eulogii scriptis annotari possunt à curiosis nulli. Conjicit itaqve, eum fuisse Germano Francum, vel Gallo Francum, idqve primum ob sermonis barbari, & Idiotismo-

riſmorum affinitatem, qvam habet cum ſcriptoribus temporum Caroli Magni, Stephani ſcilicet tertii & qvarti, Adriani primi, Leonis tertii & ſucceſſorum epiſtolis, Anaſtaſii Bibliothecarii ſcriptis, Germano-Francicis ſub Pipino, Carolo & Ludovico Pio congregatis conciliis, & Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii & Caroli Calvi libris. Deinde ſi ſpurciſſimi ſermonis vitia abeſſent, abſurdiſſima illa commenta imperitiſſimum hiſtoriæ politiæque non modo primitivæ Eccleſiæ, ſed etiam veteris Romanorum reipublicæ nebulonem produnt, non excedere eum Caroli Magni ætatem. In hunc cenſum refer priſcorum Magiſtratuum conficta nomina. *Archiflamines*, *Primiflamines*, *primates legis ſeculi*, *primos legis*, *ſeculi Doctores*. vide ſis Pſeudo-Clementis *Epiſt. 1.* Item, *Primates*, *Archiepiſcopos*, *Patriarchas* etiam *univerſales*, in Eccleſia ante ſeculum qvartum ignotos; Huc qvoqve refer *appellationes* ex toto orbe ad Romanum Epiſcopum. Huc paradoxa vix opinabilia. *Non licere populis, imo nulli fas eſſe, Epiſcopos accuſare; Concilia hæc ſola rata eſſe, quæ Antiſtes Romanus rata habuerit; Licere quidem Metropolitis Epiſcoporum cauſas audire, at ſolius Papæ eſſe ſententiam definitivam pronunciare;* Tertio qvoqve vi-

detur de patria conjectura duci posse, quod cum qvinqve Epistolas ad Hispanos tantum, ad Italos & Companos octo, ad Ægyptios tres, ad Afros & Maulos duas, ad Orientales qvinqve, ad Gallos Germanosqve decem finxerit, ut exinde Galliam Veteribus urbis Episcopis charam forte ostenderet. Qvartum argumentum Blondellus pro patria hujus nebulonis ducit, qvod maleferiatus Impostor inter alia plurima, post annum 700. edita scripta, Bonifacii Moguntini Epistolam ad Ethibaldum Regem, post annum Domini 744. datam, & Cangith Abbatissæ Epist. aliam, post annum 720. ad eundem Bonifacium scriptam, deflorarit. Quæ familiares epistolæ vix eo seculo in Hispanorum, tam longe Moguntia dissitorum, nullum commercium cum iis habentium & vix animas trahentium manus venire, Germano vero Franci eas habere poterant, quia inter eos Bonifacius ab anno 719. usque 754. vixit. Qvintum pro hac sententia adducit, qvod primi omnium Moguntini epistolarum harum, Romanis Pontificibus suppositarum, collectionem in medium protraxerint, & per totum orbem disseminaverint. Qvod probat Præfatio Benedicti Levitæ, quam supra num. 196. retulimus, verba autem huc facientia, pag. 212. linea nona

nona & seqventibus inveniuntur. Aliud hujus rei testimonium anonymi exhibuimus *numero marg. 201.* Quibus tertium adjungo ex Hincmari Rhemensis Archiepiscopi libro, adversus Hincmarum Laudunensem post annum 87. scripto, cap. 24. hoc nimirum. *Quia forte putasti, neminem alium easdem sententias vel ipsas epistolas, præter te, habere, & idcirco talia libere te existimasti colligere, res mira est, cum de ipsis sententiis plena sit ista terra: Sicut & de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem te Hispania allatum Riculphus Moguntinus Episcopus, in hujusmodi, sicut & in capitulis Regiis studiosus* (alii monent in M. S. *curiosus* legi) *obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.* Ex quibus testimoniis Blondellus concludit, ex scriniis præsulum Moguntinorum promanasse primum & disseminatas esse hasce supposititias merces primorum urbis Episcoporum; sive Riculphi, qui anno 786. vel 787. ad Episcopatum venit, & obiit anno 814. vel 815. vid. Serrarii *Histor. rer Mogunt. lib. 4. pag. 613. & seqq.* sive, qvod magis adhuc probat, aliorum, qui Riculpho supervixerunt arte conquisitas fuisse. Non obstante Hincmari testimonio, qvi credidit sub Riculpho innotuisse, & eum, ex Hispaniis allatas, in vulgus sparsisse; Quia adsunt

 argu-

argumenta, qvæ suadeant, Riculpho vel integram Pseudoli Mercatoris collectionem, vel saltem epistolas aliqvot, qvales nunc habemus, incognitas fuisse. Argumenta hæc ipsius Blondelli verbis proferemus. Ita ille, *loc. cit. cap. 5. pag. 22.* „Porro, ne qvis vel „Pseudo-Isidorianæ compilationis, vel E„pistolarum omnium, qvas hodie farrago „illa complectitur, sive auctorem, sive col„lectorem, Ricolphum fuisse suspicetur, „qvod post Hincmarum alii crediderunt; „clarissimo, & qvod arte nulla eludi queat, „argumento, fieri id non posse probamus: „Qvod scilicet, cum absurditate non careat, „Ricolphum anno Domini 814. vita fun„ctum, Centones ex scriptis totis quatuor„decim annis post editis consarcinatos, vel „farcivisse, vel novisse, Epistolas quasdam, „verbi causa, Pseudo-Urbani & Pseudo„Joannis 3. in qvibus Conciliis Parisiis sub „Ludovico Pio A. D. 829. * coacti, sen„tentiæ ad verbum leguntur; vel penitus, „vel quales hodie sunt, ignotas Ricolpho „fuisse nemo jure dubitare possit. Et, qvi„busdam interjectis: Id etiam obiter mo„neo, de secunda Pseudo-Joannis primi Epistola

* *Annus Domini 829. est 15. à Ricolphi obitu, & 3. ab Aistulphi, qui Ricolpho successit dormitione.*

„ſtola dici poſſe, eandem ejus ac epiſtolarum „Pſeudo-Urbani & Pſeudo-Joannis tertii „rationem eſſe debere, qvandoqvidem in „ea notari poſſunt imitationes qvædam „phraſeon, qvibus uſus eſt Jonas Aurelia- „nenſis in epiſtola ad Carolum Calvum, „qvem regnare cœpiſſe anno * à Ricolphi „obitu 25. nemo negaverit; idem forte in „aliis Epiſtolis alii obſervaturi ſunt. Ex qvibus cum pateat, poſt obitum Riculphi oportere factam eſſe collectionem Pſeudo-Iſidorianam, (niſi velimus dicere, qvod ſæpe in ejusmodi collectionibus factum videmus, eum tempore creviſſe & auctam eſſe) ſuſpicio maxima cadit in Benedictum Levitam, de quo ſupra dictum, eum tres Capitularis Caroli & Ludovici Impp. libros poſteriores collegiſſe; is enim primus epiſtolas ſecuit, & ſine mentione titulorum in Capitulare Caroli M. & Ludovici Pii locavit. vid. *Capitular. lib. 6. cap. 119.* Accedit huic ſtyli identitas in Epiſtolas ſuppoſititiis, & tribus poſterioribus capitularium libris, item ſimilis phraſium ſordities periodorum inconcinna conſtructio; tum etiam, qvod iſto tempore Eulogii Frater, Iſidorus ex Hiſpania, conditione vitæ Merca-

217. Benedictus Levita ſuſpectus de ſuppoſitis vel collectis epiſtolis.

* *A. D. 839. obiit enim Ludovicus Pius 12. Kal. Julii hoc anno.*

Mercator, exul inter Germano-Francos; & qvidem Moguntiaci habitaverit, ex qua urbe prima disseminatio, si non etiam in ea fabricatio epistolarum facta; cujus vel nomine abuti eo inscio vel volente Benedictus potuit, qvæ late exeqvitur, & conjecturam hanc illustrat Blondellus in sæpe laudatis *Prolegumen. cap. 6. pag. 28. & seqq.* qvam tamen Lectoris arbitrio permittit, ut, qvantum ei tribuendum sit, judicet. Qvisqvis sit tandem Auctor epistolarum, illas suppositas esse, non tantum multa argumenta,

228. Argumenta contra Epistolas, easqve suppositas evincientia.

verum etiam testes evincunt; Recte centuriatores Magdeburgenses *cent. 2. cap. 7. Materias*, inqviunt, *rerum, quas temporis status requirebat, citra controversiam, arguere, non esse epistolarum auctores Romanos illos primos Episcopos, cum de rebus & statu eorum temporum, ne unum quidem verbum habeant; nil de persecutionibus, nil de periculis Ecclesiæ, nihil de doctrina, de officio Episcopali, de cura gregis, de consolatione Martyrum, de refutatione hæreticorum &c. dicant*, & si qvid adferant, *id cum controversiis & rebus seculi hujus secundi non congruat*, veluti *quæstio isthæc, an filius sit major patre, an filius solus habeat immortalitatem? quæ Arrii tempore agitata est, non vero seculo secundo.* Qvæ frustra conatur eludere Turrianus, harum quisquiliarum

rum defenſor, de quo veriſſimum eſt Joh. Rainoldi, Angli Doctiſſimi, judicium, *tom. 1. Apocryphor. Franciſcus Turrianus, Jeſuita, quinque libris ſcriptis probare conatur, has epiſtolas eſſe ſcriptas ab Epiſcopis iſtis; ſed ita impudenter, ut nullum credam opus unquam eſſe ſcriptum, quod potuerit Jeſuiticæ impudentiæ inſignius eſſe & luculentius documentum.* Deinde, Conſulum in fine epiſtolarum falſa & erronea conſignatio, magnum ſuppoſiti partus argumentum præbet, ut Baronio non plures, qvam decem, cum vera conſulum annotatione, aut ſaltem quam ille ſeqvitur, conveniant. vid. eum *ad annum 69. §. 35. & ſeqq. An. 80. §. 3. A. 103. §. 2. A. 121. §. 1. A. 142. §. 3. A. 158. §. 1. A. 167. §. 1. A. 175. §. 2.* & ad alios quoque ſeqventium Pontificum annos, qvibus ſupponuntur epiſtolæ. Cujus cauſam confert Annalium Pater, quod mendoſiſſimam libri Pontificialis chronologiam ubiqve fere ſecutus fuerit ſuppoſitor iſtarum epiſtolarum. Tertio uſus vulgatæ verſionis, tempus, quod ætatem Hieronymi ſeqvitur, evincit. Qvarto in omnibus epiſtolis idem elucet ſtylus, ex quo certo concludendum, non diverſis temporibus, & qvo qvisqve præſulum vixit, ſed uno eodemque qvisqvilias has ſcriptas eſſe. Eadem qvinto ubiqve barbaries, qvæ nonum ſeculum redo-

let observari potest. Specimen præbeant hi flosculi: *Episcopi sunt obediendi, non detrahendi, sunt portandi & amandi.* Pseudo-Evarist. Epistol. 2; *Nocere aliquem* Pseudo-Victor. in Epist; *Loqui*, Pseudo-Callist. Epist. 2; *Tueri*, Pseudo-Sixtus I. Epist. 2; *Persequi* passive posita, Pseudo-Alexand. Epist. 2; *Malis alicujus particeps effici*, iterum Pseudo-Alexand. Epist. 3; *Continentia literarum paternas disciplinas injuriare*, Pseudo-Marcellin. Epist. 2; *Charitative* Pseudo-Stephanus. Ep. 2; *Potestative* Pseudo-Felix Ep. 1; *Rigorosus*, item *se cavere*, Pseudo-Euseb. Epist. 1. Sexto ubiqve se prodit Impostor, qvod alios auctores defloret, qvi seculis aliqvot post eos vixerunt, qvibus ipse Epistolas supposuit; Istiusmodi Antichronismata Blondellus in omnibus epistolis observat, *in Prolegumenis Pseudo-Isidori cap. 13.* qvod unicum sufficit ad extorqvendam etiam ab invitis sententiam, esse cunctas istas merces spurias *Mercatoris.* Nos, qvia per omnes ire non possumus, unum tantum aut alterum exemplum recensebimus. Clemens Romanus sedisse dicitur, ab anno Domini 93. ad annum 103. In epistola prima ei supposita leguntur verba versionis Bibliorum per Hieronymum correctæ post A. D. 372; loci aliquot Recognitionum per Ruffinum

post

post annum 386. latine redditarum; apostrophe Cyrilli Alexandrini adversus Theodorum Mopsuest. A. D. 435. disputantis; Sententia è concilio Romano qvinto sub Symmacho Papa congregato A. D. 503, petita; Caput quartum regulæ à Benedicto post A. D. 494, qvo eremum adiit scriptæ; Initium expositionis symboli per Venantiam Fortunatum circa A. D. 590. elucubratæ; Flosculi è Gregorii Moralibus in Jobum A. D. 591. editis, & ex Isidori Hispalensis sententiis post annum 600. collectis, excerpti. Hujus epistolæ qvidem mentio antiqva & versio Ruffini extat, verum Impostor ille Decretalium ei appendicem adfinxit. Aliud exemplum ab Anacleto mutuo sumemus. Hic ab A. Domini 103. ad 112. in Episcopatu Romano fuisse fertur. Huic epistola supposita prima, Damasi ad Episcopos Illyrici epistolam A. D. 369. datam; Ambrosiani de dignitate hominis libelli caput 3; Concilii tertii Carthaginensis A. D. 397. coacti caput 9; Versionem Bibliorum vulgatam & Psalterii versionem ex Hebræo Hieronymo Auctore circa A. D. 380. editam; Pseudo-Clementis epistolam primam Ruffino interprete circa Annum Dom. 308; Innocentii Epistolam secundam A. D. 404. scriptam; Leonis Ep.

paulo

paulo ante A. D. 456. datam; Ennodii quem ab anno 490, ad 521. floruisse constat, dictiones, 8, 9 & 11. lib. 2. Epist. 14. 19. 22. lib. 4. Epist. 4. 8. 9. 19. 24. Aniani interpretationes editas A. D. 506; Histor. tripartitam circa annum D. 545. collectam. Cangit Abbatissæ Epistolam ad Bonifacium An. D. 721. scriptam; Bonifacii Moguntini Epistolam ad Ethibaldum Regem A. D. 74 . datam, deflorat. Sic porro per omnes Epistolas demonstrat Solertissimus Blondellus fontes, unde sumtæ, & ἀντχρονίσμους, qvibus scatent epistolæ. His addere possumus septimo & illud argumentum, qvod nemo veterum ex epistolis mutuatus sit sententias, & in sua scripta transtulerit, aut se transtulisse confiteatur, aut auctores citet harum epistolarum; quod certe non omissuri fuissent Patres, religiosi alias veterum laudatores, si extitissent, aut si earum testimonio usi fuissent. Qvod argumentum urgent quoque Centuriatores Magdeburgenses; *centur 2. cap. 7 Auctoritate,* inqviunt, *Eusebii, Hieronymi, aliorumque testium excusari veteres urbis Antistites, ne Epistolarum, quibus apposita sunt ipsorum nomina, auctores censeantur.* Nec tantum illorum nominatorum, sed omni auctoritate usque ad ann. 830. destituuntur; ad hoc enim usque

usqve tempus miſeri illi Præſules, & præſtantiſſima hæc cimelia delituerunt; poſtea vero ab Anſegiſo abbate, forte eorum parente, aut collectore ſaltem obſtetricio, Burchardo, Anſelmo Lucenſi, Ivone, tanqvam utiles in officinas ſuas decretales merces, ſine ullo judicio & inqviſitione admiſſæ ſunt, & laudatæ; Ab anno 830. qvinam eas laudarint & citarint, diligenter collegit Blondellus in ſæpe ladatis *Prolegum. cap. 18.* in cujus fine etiam recenſet ex proteſtantibus qvosdam, qvi per Iſidorum hunc ſubdolum Mercatorem decepti ſunt, nempe Bezam, qui *adverſus Saraviam cap. 24.* citat epiſtolas de Chorepiſcopis Damaſi & Leonis nomine ſcriptas; Fr. Junium *adverſ. Bellarmin. de Pontif. Rom.* qui Clementinam primam & Joh. Rainoldum *Cenſura Apocryph.* qvi Johannis primi epiſtolam primam laudat, poſteriorem vero Magdeburgenſes *centur. 6. cap. 15.* Defendit, ſeculi ſuperioris anno 73. emiſſo tractatu, Fr. Turrianus Jeſuita, contra Magdeburgenſes Centuriatores, eas, quæ Clementi, Anacleto, Euariſto, Alexandro, Sixto, Teleſphoro, Hygino, Pio, Aniceto, Soteri, Eleutherio, Victori & Zepherino affictæ ſunt, cæteras indefenſas reliquit. Hunc ita excepit Doctiſſimus Blondellus, quod jam occupatum eſt, ut nemo hactenus

Turria-

Turriani defenſionem ſuſcipere auſus fuerit; nec tantum Turriani iſtas, ſed & alias, quas antiquiſſimorum Urbis Epiſcoporum nomine vulgavit Mercator Iſidorus, demonſtravit ſpurias & ſuppoſitas eſſe. Varia præterea argumenta contra has Epiſtolas & Pſeudo-Iſidorianam collectionem ſuggere poſſent *canones* illi *Iſagogici ad criticam Eccleſiaſticam*, quos nuper Clariſſimus & Acutiſſimus Theologus & Hiſtoricus, *Fridericus Spanhemius*, Magni Spanhemii patriſſans Filius, in celeberrimo Leidenſi Lyceo Profeſſor, quem honoris cauſa hic nomino, elegantiſſimæ ſuæ *introductioni ad hiſtoriam & antiquitates Eccleſiaſticas*, majoris operis prodromo, (quod utinam publice promiſſum, publice hic interpellatus, monitus & rogatus bono reipublicæ literariæ repræſentaret) ſubjunxit; ſi ad eos Pſeud-Iſidori ſuppoſitos partus examinare vellemus; aut ſi cordatus quiſpiam de νοθεία harum mercium dubitaret amplius. Itaqve miſſis argumentis ad teſtimonia digitum intendemus, quæ idem cum argumentis figmentum convincunt. Non deſunt te-

229. Teſtes, Iſidori Mercatoris collectionem ſuſpectam habentes, rejicientes & damnantes.

ſtes antiqui, nec recentiores. Codex canonum Eccleſiæ Romanæ vetus, de qvo ſupra multis actum, qvi tredecim tantum Pontificum Epiſtolas agnoſcit, Siricii nempe, Innocentii, Zoſimi, Bonifacii, Cœleſtini, Leo-

nis;

nis, Hilarii, Simplicii, Gelasii, Anastasii secundi, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris, affatim testatur, & evincit antiqviores decretales non fuisse receptas, aut notas; qvas etiam tantum probat Leo IV. qvi A. D. 847. ad Episcopatum pervenit; nisi qvod Silvestri meminerit, Bonifacium & Anastasium omiserit, aut eorum oblitus, aut descriptorum incuria peccatum sit, *c. de libellis. dist. 20.* Hoc argumentum urgebant Episcopi Galliæ circa annum 865. qui idcirco Isidori suppositam collectionem, pro canonibus admittere nolebant, *quia in toto Codicis canonum corpore non continebantur descriptæ.* Hincmarus Laudunensis, qvi ex facilitate primo harum epistolarum testimonio usus fuit, postea cognito errore, earum auctoritatem destruere conatus est: Non enim tum veris auctoribus restituit, quæ Pseud-Isidorus ex iis decerpserat, cap. 12. 23. 25. 36. *in libro quinquaginta quinque capitum*, sed etiam docuit, epistolas esse canonibus receptis & sibi contrarias, *Scriptum est*, inqvit, *in præfatis Epistolis, ut accusationes Episcoporum non recipiantur, & in eisdem habetur qualiter recipiantur, & ut à suis ovibus Episcopi accusari non valeant: lib. 55. cap. 20. cap.* & paulo post: *In iisdem epistolis scriptum est, non debere vel posse synodum sine jussione, vel consen-*

ſenſu Romani Pontificis; *& ſacri Nicæni Canones dicunt: bene placuit annis ſingulis per unamquamque bis in anno concilia celebrari.* Et quamquam in d. c. conetur contradictionem excuſare diſtinctione temporum, rerum & cauſarum, attamen apud Flodoardum *lib. 3. c. 22.* diſerte adſerit, ab Hinc-maro Laudunenſi *collectas ſententias inter ſe diſſonas, & contra Evangelicam & Apoſtolicam atque Canonicam & Apoſtolicæ ſedis auctoritatem immiſtas*; & cap. 24. libr. 55. capitum, obſervat ipſum Collectorem ſeu Impoſtorem, haſce epiſtolas reliquis decretalibus æquiparare non fuiſſe auſum: *Differentiam quoque*, inquit, *inter Epiſtolas, quas collegit, & ſacros canones, ex verbis B. Gelaſii, quibus & ſua verba interpoſuit, fecit.* Nicolaus qvoqve primus, qvi Gallicis Epiſcopis occurrere ſtuduit, conſulto tamen abſtinet, citans Clementis epiſtolam 1. à Lacinia Pſeudo-Iſidori, ut & à cæteris Clementis, Anacleti & aliorum ſuppoſitis epiſtolis; quod & odoratus eſt Baronius, qui hæc notat *ad an. D. 865. §. 7. Ab ipſa quidem Iſidori*, inquit, *Collectione conſulto* viſus *abſtinuiſſe, quippe cum in his controverſiis frequens eſſet, in quibus de appellatione ad ſedem Apoſtolicam ageretur, & ex illis epiſtolis multiplicia ſuppeterent, eademque fortiſſima teſtimonia ſanctiſſimorum Pontificum*

cum eorundemque Martyrum, quorum ſumma auctoritas in Eccleſia eſſe poſſet; abſtinuit tamen ab illis penitus, *quas ſaltem* dubias intellexiſſe, non dubium ſit; *illis tantum uſus, de quibus nunquam in Eccleſia Dei fuerat dubitatum, quod illis* adventitiis, & recens inventis, *non egeret Eccleſia, cum eadem ex* Germanis, ſinceris, omnino legitimis, ſecuris, certisqve, *Romanorum Pontificum Epiſtolis abundanter accipere licuiſſet.* Poſt hæc tempora, invaleſcente potentia Romana, invaluit qvoqve auctoritas; ut ad ſeculum decimum qvintum vix duo inveniantur, qvi ſe Pſeudo-Iſidorianis commentis oppoſuerint, nempe Marſilius Patavin. qvi claruit anno 1324. *defenſ. pacis, de re Imperatoria & Pontificia, cap. 27. part. 2.* & Gobelinus *in Coſmidromio.* Poſt hæc tempora cœpta contra ſubdolas Pſeudo-Iſidori merces diſputatio. videatur Nicolaus de Cuſa, Cardinalis, *Concordia Catholica cap. 34. lib. 2. & libro 3. cap. 2.* ſcripſit, anno 1432. Henricus Kaltheyſen *in Tractatu, an Imperium ſit unquam à Romanis ad Græcos translatum,* à Centuriatoribus allegatus, obiit iſte A. D. 1645. Poſt hos catervatim docti abjecerunt hæc figmenta, Joh. de Turrecremata Card. Eraſmus, Driedo, Claud. Eſpencæus, Didac. Covarruvias, Gregor. Caſſand. *in defenſ. libelli de offic. viri*

pii. Anton Contius *in editione Corpor. Canonici.* Qui in *c. septuaginta. dist.* 16. quæ manum censorum Belgicorum effugerunt, hæc habet. *Multas supra in præfatione rationes adduxi, quibus, omnes Pontificum, qui Sylvestrum præcesserunt decretales falsas esse, manifeste ostendi.* Ipsa præfatio à censoribus suppressa est. Adde his Carol. Bovium Ostunens. Episcop *in præfat. præmiss. constit. Pseudapost. à se in Latinum versis.* Bellarminus earum propugnator *lib. 2. de Pont. Roman. cap.* 14. hæc sibi tamen excidere passus est. *Aliquos errores in has Epistolas irrepsisse non negaverim, nec indubitatas esse adfirmare audeam.* Baronii judicia in annalibus variis locis sunt dispersa: excerpta tamen & cuiqve epistolæ subjecta à Clarissimo Blondello, digitum intendo in locum prolixiorem. *Ad A. D.* 865. § 5. & in *Notis ad Martyrol. ad* 4 *April.* Vide & Edmundum Richerium *lib. de Eccles. & polit. potest*; ex nostris Molinæum in Vate *lib. 2. cap. ult. pag.* 129. & 132. Claud. Salmasium de Coma *pag.* 186. & *seqq* Dalæum *de jejunio & quadrages. lib. 3. cap.* 10. & 12. *pag.* 557 & *lib* 4 *cap. 6. pag.* 751. *In Pseudepigraphis Apostol. lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 427. & *pag.* 434. & 448 *posteriori*, 476. & *seqq* 493. Joh Rainold. *tom.* 1. *Apocryph.* Magnum Jacob. Usser. *de success. in Occid. Eccles. cap.* 2.

pag.

pag. 60. & 61. Robb. Cocum passim *in censura*. Rivetum *in Critico sacro lib. 1. cap. 88.* Withakerum *de Pontifice Rom. controvers. 4. quæst. 5.* Joh. Gerhardum. *tom. 1. conf. cathol. lib. 1. part. 2. cap. 9.* Caspar. Zieglerum, *in dissert. de orig. & increm. jur. Can.* quam præmisit Lancelotti *Instit. jur. Can. §. 25. & seqq.* Agmen claudat elogium, Cardinalis Johan. Bonæ, quod de hac Collectione Pseudo-Isidoriana edidit nuper *in liturgicis lib. 1. cap. 3. princ.* „Adstipulantur, *inquit*, „Baronio Joseph. Vicecomes, & Joh. Bapti-„sta Scortia, in suis *Tractatibus de sacrificio* „*Missæ*, & Stephanus Durantus, *libro de riti-*„*bus Ecclesiæ*, atque alii recentiores, qui ut „probent Missæ nomen Apostolicæ ætatis „esse, & Christianæ religioni coævum, ex *Ro-*„*manis Pontificibus primi & secundi seculi* te-„stimonia *nullius roboris* coacervant: dudum „enim ab Eruditis observatum est illorum, „*Epistolas decretales* usque *ad Siricium, sup-*„*posititias* esse: à quodam Hispano sub no-„mine Isidori, quicunque ille fuerit sub fi-„nem septimi seculi (*imo octavi vel initio no-ni, & forte non ab Hispano, sed Germano-Franco aut Franco-Gallo, ut supra latius dictum est*) „pia fraude (*pace Card. Bonæ id liceat mu-*„*tare in impiam imposturam*) & ex senten-„tiis veterum canonum, legum etiam civili-

„um & Sanctorum Patrum, qvi qvarto & „qvinto ſeculo floruerunt, turpi anachro-„niſmo, eodemqve fere ſtylo ac dicendi „charactere, magna ex parte contextas; „quas primum ex Hiſpania in Galliam detulit (*non detuliſſe dixit Hincmarus Remenſis, ex quo id Cardinalis colligere forte potuit, ſed delatas diſſeminaſſe, ut patet ex loco ſupra adducto*) „labente octavo ſeculo Riculphus E-„piſcopus Moguntinus; & inde in alias Re-„giones diſſeminatæ, ac communiter rece-„ptæ ſunt. Sed tandem *Impoſtura* detecta „eſt, & Baronius de his epiſtolis diſſerens an-„no 865. earum falſitatem agnoſcit, & aper-„te fatetur, ne qvis, inqvit, calumniari poſ-„ſit, ab Eccleſia Romana aliquid hujus-„modi commentum eſſe. Earum igitur te-„ſtimoniis, tanqvam *falſis* & *inutilibus*, re-„jectis, certiora ex veris & legitimis Ponti-„ficum ac Patrum ſcriptis proferenda ſunt. Eſt hoc ingenuum Cardinalis teſtimonium, qvod vel ex Blondello, vel alio ejuſdem Sectæ homine hauſit, vel veritas extorſit. Adſerta itaque affatim impoſtura improbiſſima, totius hujus compilationis auctoritas concidit; qvæ qvid contineat, ipſe ſubdolus Impoſtor in præfatione, collectioni præmiſſa, oſtendit. „In principio, *inquit*, hujus vo-„luminis, qualiter concilium apud nos cele-bra-

230. Quid Pſeudo-Iſidori collectio contineat.

„lebratur, posuimus, ut, qui nostrum ordi-
„nem sequi voluerint, sciant, qvaliter hoc
„agere debeant. Deniqve, propter eorum
„auctoritatem, cæteris conciliis præposui-
„mus canones, qvi dicuntur Apostolorum,
„licet à qvibusdam Apocryphi dicantur,
„qvoniam plures eos recipiunt, & Sancti
„Patres eorum sententias synodali aucto-
„ritatè roboraverunt, & inter canonicas
„posuerunt constitutiones. Deinde qva-
„rundam epistolarum decreta Virorum Apo-
„stolicorum interseruimus, id est, Clemen-
„tis, Anacleti, Euaristi, & cæterorum A-
„postolicorum, qvas potuimus hactenus
„reperire epistolas, usqve ad Silvestrum
„Papam. Postmodum vero Nicænam Sy-
„nodum constituimus, propter auctorita-
„tem ejusdem magni concilii, deinceps di-
„versorum conciliorum Græcorum ac La-
„tinorum, sive qvæ ante, seu qvæ postmo-
„dum facta sunt, sub ordine numerorum
„ac temporum, capitulis suis distincte sub
„hujus voluminis adspectu locavimus; sub-
„jicientes etiam reliqva decreta Præsulum
„Romanorum usqve ad Sanctum Grego-
„rium &c. Vide sis. *cap. placuit*, *cap 16.*
in qvod partem præfationis Pseudo-Isido-
rianæ conjecit Gratianus. Laudat M. S.
suum codicem Justellus, in qvo se proten-

 dit

dit collectio usque ad concilium Toletanum XII, quod celebratum anno 682. Inserti quoque sunt canones, ab Hadriano primo Papa Ingelramno dati, de quibus supra.

331. Auctoritas hujus collectionis. Doctissimus Justellus, *in Præfat.*, *quam codici canonum Ecclesiæ universæ*, præfixit, de hac Isidori collectione dicit, eam privatam fuisse, usque ad Alexandrum Papam Romanum, id est, annum 1061, ab eoque approbatum videri, ut Innocentius tertius *in epistola ad Petrum Compostellanum tom. 2. concilior.* testatur, cujus hæc verba refert: *Emeritense Concilium Authenticum esse, multis rationibus adstruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui CORPUS CANONUM appellatur, quem Alexander Papa per interlocutionem authenticum approbavit.* „Subdit dein Justellus. Nec enim dubium „est, hoc loco *Corporis Canonum* nomine „collectionem Isidori significari, quæ, aucta „multorum canonum accessione, in nomen „illud transiit, ut etiam Liber seu Corpus „canonum diceretur; Sic enim habet in„scriptio in meo Codice M. S. *Incipit Liber*, „*qui appellatur Corpus Canonum.* Nisi quis „existimet, his verbis apud Innocentium Co„dicem canonum Ecclesiæ Hispanicæ signi„ficari, cum Emeritense illud concilium in „vulgatis Isidori codicibus nusquam reperiatur.

„riatur. Quæ ſane certiſſima & evidentisſima ratio eſt, non poſſe apud Innocentium intelligi Codicem canonum Iſidori Mercatoris, cum in eo codice Emeritenſe concilium non legatur. Quæ cauſa forte eſt, quare Juſtelius in curis ſecundis hæc omnia omiſerit, *in Præfatione Codicis Canonum Eccleſiæ univerſæ ſecundæ editionis*, quam Finus præmiſit *Bibliothecæ juris canonici veteris*. vide *tom. 1. pag. 26. & pag. 24. fine & ſeqq. initio*, ubi ſatis clare Juſtellus refert Innocentii verba ad Codicem Hiſpanicum ſpecialem, non vero ad Pſeudo-Iſidori collectionem. Uſus vero eſt Pſeudo-Iſidorus verſione canonum antiqua, non Dionyſii Exigui, nec Martini Bracharenſis, ut teſtatur editio conciliorum Colonienſis. Scopus quis hujus collectionis fuerit, itidem defenſionis Turriani, ex iis, quæ hactenus diſputata ſunt, affatim patet: huic nempe fini epiſtolæ effictæ ſunt, ne deeſſent Eccleſiæ Romanæ, aut potius Pontificibus Romanis, antiquorum teſtimonia Epiſcoporum, potentiæ, eminentiæ & auctoritatis; item ut ſtabilirentur & fulcirentur jura appellationum ex toto orbe ad ſedem, ut illi vocant, Apoſtolicam. Hoc enim argumentum tractant potiſſimum epiſtolæ, neglectis veris iſtorum ſeculorum rebus, ut ſupra obſervarunt Magdenbur-

232. Quæ verſione uſus ſit Iſidorus in ſua collectione.

233. Scopus collectionis Pſeudo-Iſidorianæ & defenſionis Turrianicæ.

denburgenſes; fatente vel ipſo Baronio, antea relato, qvi *multiplica* exinde & fortiſſime argumenta depromi poſſe dicit. Hæc forte cauſa eſt, cur Nicolaus primus Gallis perſuadere conetur, ut eas recipiant, qvod detractabant, qvia ſuſpectæ videbantur, recentes, nec inter cæteras decretales in codice canonum legerentur. Id caute tollere tentat Pontifex, adi ſis eum ſatis prolixe diſputantem apud Gratianum *cap. ſi Romanorum. diſt. 19.*
234. Defenſio Turriani qualis. Hæc qvoqve cauſa fuit, cur operoſam ſuam defenſionem ſcriberet contra Magdenburgenſes Turrianus, qvaſi res tota Romana ſtaret & caderet cum ſubdola & ſuppoſititia hæc Pſeudo-Iſidori merce; Hanc in rem omnes ingenii nervos intendit, omnem induſtriam impendit, ut per argumenta & figmenta auctoritas Epiſtolarum, magis tamen ſummi Pontificis ſarta & tecta maneret. Hanc in rem etiam fingendi iterum novi teſtes, novi libri, qvi non proſtant, neqve forte proſtiterunt, aut proſtare poſ-
235. Auctores à Turriano M. S. non extantes citati. ſunt; Qvales ſunt *Euſebii Alexandrini* Sermones lib. 1. pro Epiſtol. cap. 21. & lib. 2. cap. 6. & 12. & alibi. *Euſebius Cæſarienſis* adverſus Marcellum. lib. 5. cap. 8. *Hippolytus martyr & Thebanus* lib. 2. cap. 18. *Magnes* adverſus Theoſthenem, lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 3. & 13. lib. 4. cap. 7. *Theodotus Ancyranus.*

Ancyranus, lib. 2. cap. 14. *Severianus Gabalonensis* in 1. ad Corinthios, lib. 5. cap. 5. *Apollinaris* in Numeros, lib. 4. cap. 14. *Leontius* in Matthæum, lib. 4. cap. 10. *Eustatius Constantinopolitanus* de operatione animæ, lib. 4. cap. 14. *Damascenus* de jejuniis, & de communione corporis, lib. 5. cap. 8. & 18. lib. 4. cap. 1. *Theodorus Antiochenus*, ille scil. qvi Mopsuestenam Ecclesiam rexit, lib. 2. cap. 20. lib. 4. cap. 8. & lib. 5. cap. 6. *Theophanes* in Symphonie Veteris & Novi Testamenti, lib. 2. cap. 28. & lib. 4. cap. 13. *Constantinus* ἀπὸ σχολαστικῶν, lib. 1. cap. 18. *Photii* Lexicon, qvæstiones ad Amphilochium, Commentarii in Epistolas, lib. 3. cap. 11. & 12. lib. 5. cap. 18. lib. 2. cap. 13. lib. 4. cap. 12. *Nilus* in Lucam, lib. 5. cap. 6. *Pamphili* Canones, lib. 1. c. 25. Qvæ excerpsit & observavit Blondellus in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante *in prolegom. cap. 1. pag. 7.* qvibus subjungit seqvens hoc elogium, & specimina errorum. Plurimæ sane, *inquit*, lectionis, sed frontis perfrictissimæ, judiciiqve tenuissimi, homo *asper & improbus ira*, gloriæ animal, Pyrgopolinices alter, qvi Hincmarum Rhemensis Ecclesiæ in Gallia Belgica Præsulem, lib. 1. cap. 15. & lib. 3. cap. 3. *Germanicæ nationis Episcopum* fuisse scribit; qui lib. 2. c. 20. &c. infamem

236. De Turriano elogia, & ejus errores historici.

famem illum Theodorum, quem 126. poſt obitum annis quinta Synodus anathemate percuſſit, & lib. 2. cap. 15. lib. 3. cap. 16. & 18. lib. 5. cap. 2. & 16. Sixti vel ſecundi vel tertii titulos invadentem ſcriptorem, Pelagianæ lepræ tabo fluentem, & nigro theta notatum teſtes laudat; Qui lib. 5. c. 10. Synodum Eliberitanam, quam A. D. 305. Marcellino ſedente celebratam conſtat, ſub Sylveſtro coactam vult; Qui lib. 2. cap. 13. Theodoſium majorem A. D. 395. mortuum, Chryſoſtomi anno 407. defuncti reliquias Conſtantinopolim anno 438. tranſtuliſſe credit; Qui ibid. & cap. 9. Lirinenſis Epiſcopatus in Gallia, Paſchaſios Romæ, lib. 5. cap. 2 Euſebios, Alexandriæ Epiſcopos, lib. 1. cap. 21. &c. Pictavorum in Britannia reges, lib. 5. cap. 19. & Eccleſiam ſive Garolitanam, lib. 5. cap. 2. ſive Garopolitanam, à canonicis regularibus ad hunc usqve diem adminiſtratam, in Scotia comminiſcitur; Qui lib. 2. cap. 13. & lib. 5. c. 24. Ruffinum primæ Clementinæ interpretem fuiſſe, modo ait, modo negat; Qui Victorem, lib. 5. c. 17. quem ad A. D. 203. perveniſſe volunt adverſarii, 230. amplius annis ante Synodum Nicænam A. D. 325. congregatam ſediſſe; Rabanum lib. 5. cap. 19. A. D. 856. mortuum, ante annos 900. vixiſſe; Germanum, lib. 5.

cap.

cap. eod. quem diem ultimum A. D. 730. clausisse scribit Baronius, ante annos 900. obiisse; Henricum Kaltheysen, lib. 5. cap. 20. & 23. quem Papalis primum palatii Magistrum, deinde Nidrosiensi & Cæsariensi Archiepiscopatu auctum, & Basiliensi concilio interfuisse docent Bernardus de Luxemburgo, in catal. hæret. (ubi vocatur *Inquisitor hæreticæ pravitatis*, *Professor sacræ Theologiæ in celeberrima Colon Academia*; qui orat. habuit coram Concil. Basil. *de libera prædicatione verbi Dei*, adversus Udabricum orphanorum presb. A. D. 1433. per tres dies hebdomadis pœnosæ: de quo vide Bellarm. *de Script. Eccles.* & Possevin. *in apparatu.* & appendicem ad concil. Basil.) *ignotum hominem, & annis sexaginta*, Dominicæ ære an. 1573. quo scripta est pro Decretalibus Epistolis defensio, superiorem fuisse opinatur. Qvid memorem fœdos perpetuosque summiculosi, sed φλυαρῦντος Theologi paralogismos, & frequentia ἀστοχήματα jactabundi Critici, quem nihil præter novas Lectiones, manuscriptos Codices, Bibliothecas, *Vaticanam*, *Florentinam*, *Sancti Marci*, *Crypta fervatæ*, cum incredibili antagonistarum, divinæque quam renitente conscientia vellicat, veritatis contemptu, crepare audias. Cui elogio sis adde ea, quæ habet Dalæus *in Pseudepi-*

graph.

graph. Apostolicis, pag. 22. 417. 419. 690. & seqq. & ex dictis liquido concludas rogo, quantæ auctoritatis sit collectio Pseudo-Isidoriana, & qvid tot figmentis, qvibus passim dogmata fidei stabiliuntur, sit deferendum.

237. Quænam auctoritas Isidorianæ collectioni deferenda.

238. Photius.

Vocat nos Ordo ad Photium, Patriarcham Constantinopolitanum, celeberrimi inter collectores & digestores Juris Canonici nominis. Fuit ille nobili prosapia ortus; Prothospatharius dignitate, ut refert Cedrenus, quæ dignitas magna, & inter Magnificas numerata, Glossæ Basilicorum *illustres* interpretantur. Ἰλλούστριος πρωτοσπαθάριος. Codino dicitur ὅτι τὴν μὲν τὸ παλαιὸν πρῶτος τῶν σπαθαρίων παραμονῶν. *Quod erat primus stationum Spatbariorum.* σπαθάριος Cedreno est σωματοφύλαξ. vide sis Joh. Meursi. *in Glossario Græco-Barbar. p. m. 463.* & Jul. Cæsar. Bulenger. *de imperio Roman. lib. 8. c. 26 p. 662.* Imperatori à secretis inserviisse Photium; divitiis & scientia rerum secularium pollentem, & antiquis comparandum fuisse, dicit Nicætas. Zonaras eum appellat ἄνδρα τῶν ἐπισήμων πρωτοασηκρῆτις τότε τυγχάνοντα ἐν λόγοις ὀνοματοστάτον, *Virum insignem, primarium à secretis, tunc eruditionis nomine celebrem*, vixit sub Imp. Michaele tertio & Ludovico secun-

secundo. Ad Patriarchatum Constantinopolitanum pervenit anno 858. in locum Ignatii dejecti fraude Bardæ. Multæ ei lites cum Pontificibus Romanis fuere, quare durus in eum Baronius, qui ubique eum insectatur & proscindit, videantur ejus annales ab anno 858, usque ad 886, quibus vita ejus & gesta sunt inclusa. Vir fuit multæ Lectionis, quod ejus Bibliotheca, qvam Μυριόβιβλον inscripsit, satis demonstrat. Bellarm. eum in *lib. de script. Eccl.* vocat Virum *Magnæ eruditionis.* Sed addit, *majoris nequitiæ*, procul dubio ob lites, qvas habuit cum Romanis Pontificibus. Defendit tamen eum contra Baronium & Bellarminum Richardus Montacutius, Episcopus Norvicensis in Anglia; qvi Epistolas ejus edidit Græce & Latine Londini an. 1651. in Bibliothecam seu Μυριόβιβλον retulit auctores omnes à se lectos & argumenta scriptionis, addidit etiam judicia. Fecit hoc opus rogatu Tarasii, Fratris sui, cum ab Imperatore missus esset legatus in Syriam, ut ipse testatur in Præfatione. Edita est Bibliotheca Græcæ Augustæ vindelicorum A. 1600. Græce & Latine edidit & notis illustravit Andr. Schottus, Rotomachi, seculi hujus anno qvinqvagesimo tertio, cujus de Photio vide Prolegumena. Adscribitur ei Etymologicum manuscriptum Græcum,

239. Scripta ejus.

cum, quod possidet Clariss. & Eruditiss. Marquardus Gudius, ut testatur, id allegans, Vir Nobiliss. & Clariss. Ezechiel Spanhemius, Serenissimorum Electorum Brandenburgici & Palatini Consiliarius intimus, & in Ubiis, ut vocant, Residens, in elaboratissimis & politissimis dissertationibus de usu & præstant: numismatum antiquorum; *editionis posterioris Amstelodamensis, dissert. 4 pag. 358.* Tribuitur quoque ei *Liber de Spiritus sancti processione*, & alius, quo probare nititur, *Spiritum sanctum à solo patre procedere*, quos M. S. citat Blondellus *in Johanna Papissa*, qui postea Londini sunt editi. Sed hos Marcesius suspectos habet, an sint Photii, *in Johanna Papissa* restituta, *pag. 47.* apud quem & loca Blondelli vide *pag. 45.* De his, quæ ejus nomine laudavit Fr. Turrianus, Lexicon nempe, quæstiones adversus Amphilochium, & commentarios in Epistolas, supra dictum *num. marg. 234.* Ejus est quoque opusculum de septem synodis Oecumenicis, Græce & Latine editum in Bibliotheca Juris

240. Nomocanon. canonici veteris. Ad Institutum nostrum tantum facit ejus Nomocanon; qui est quasi compendium aliquod, seu qui continet elementa totius juris Canonici Græci, & tanti fit à Græcis, ut omnibus collectionibus eum præmittere soleant, etiam ipsi Codici canonum,

nonum. Divisus est in quatuordecim titulos, & hi iterum incerta capita. Congessit in eum, ut docent prolegumena, nunc demum in Bibliotheca juris Canonici veteris vulgata, sequentes canones conciliorum, Patriarcharum, Episcoporum & Patrum.

241. Ex quibus Conciliorum & Patrum canonibus compilatus sit.

Canones, qui sanctorum Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti LXXXV.

Synodi Nicænæ sanctorum Patrum (*deest hic numerus, adde itaque* CCCXVIII.) can. XX.

Synodi Ancyranæ canones XXV.

Synodi Neocæsariensis canones XIV.

Synodi Gangrensis canones XX.

Synodi Antiochiæ in Syria can. XXV.

Synodi Laodicenæ Phrygiæ can. LIX.

Synodi Constantinopolitanæ Sanctorum Patrum centum & quinquaginta Canones VII.

Synodi Ephesinæ sanctorum Patrum CC. canones VII.

Ejusdem Synodi epistolam ad Pamphiliæ Episcopos.

Synodi Calchedonensis DCXXX. sanctorum Patrum canones XXVIII.

Synodi Sardicensis canones XXI.

Synodi Carthaginensis can. CXXXVIII.

Synodi Constantinopolitanæ can. I.

Synodi sextæ canones CII.

Synodi septimæ canones XXII.

Synodi

Synodi Constantinopolitanæ primæ & secundæ canones XVII.

Dionysii Archiepiscopi Alexandrini ex epistola ad reginam, canones IV.

Petri Archiepiscopi Alexandrini & martyris ex oratione de pœnitentia, canones XIV.

Ejusdem ex sermone in Pascha canonem I.

Gregorii Thaumaturgi Episcopi Neocæsariensis epistolam canonicam.

Basilii Episcopi Cæsareæ Cappadociæ è tribus canonicis epistolis ad Amphilochium Iconii Episcopum, canones LXXXIV.

Ejusdem ex alia epistola ad eundem Amphilochium Episcopum, canonem I.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Diodorum.

Ejusdlem Epistolam canonicam ad Diodorum.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Gregorium presbyterum.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Archiepiscopos.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Episcopos sibi subditos.

Ejusdem ex his quæ ad Amphilochium scripta sunt de Spiritu sancto.

Gregorii Episcopi Nysseni ex epistola canonica ad Letoium, Melitenum Episcopum can. VIII.

Timo-

Timothei, Archiepiſcopi Alexandrini, veteris dicti, ex interrogationibus & reſponſionibus ab eo ſcriptis, canones xv.

Theophili, Archiepiſcopi Allexandrini, allocutionem de ſancta Dei apparitione, quæ vulgo Epiphania dicitur.

Ejusdem ex commentario propter Lycopolim Ægypti urbem facto, canones x.

Ejusdem epiſtolam ad Aphyggium Epiſcopum.

Ejusdem epiſtolam ad Agathum Epiſcopum.

Ejusdem epiſtolam ad Menam Epiſcopum.

Cyrilli, Archiepiſcopi Alexandrini, ex epiſtola ad Dominum, canones III.

Ejusdem ex Epiſtola ad Epiſcopos Libyæ & Pentapolis, canones IV.

Gennadii, ſanctiſſimi Patriarchæ Conſtantinopolitani, ſanctæque ſynodi cum eo congregatæ circularem epiſtolam ad omnes ſanctiſſimos Metropolitanos.

Primi Gennadii, Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, quædam.

His ſubjiciuntur tum leges Imperatorum Eccleſiaſticæ, ad eodem titulos & capita pertinentes; Canones ſub titulis citantur tantummodo, non recitantur, Leges vero citantur & breviter recitantur. Compilationis rationem reddit ipſe Photius in prologo,

logo, qui, diu desideratus, tandem, ut dictum, ex M. S. Bibliothecæ Oxoniensis in
242. Quando compilatus. lucem protractus est à Justello filio in *Bibl. jur. can. veter.*; ex cujus fine collectum cognoscimus Nomocanonem Anno Mundi, secundum Græcos, 6391: is est æræ Chri-
243. Ejus diversæ interpretationes. stianæ 883. Hunc commentariis illustravit Balsamo, ut infra dicemus, ubi de eo inter Interpretes Græcos juris Canonici disseremus. Latinæ Nomocanonis versiones extant duæ, una, quam Gentianus Hervetus; altera, quam Henricus Agylæus elaboravit, quæ tantum Latine primo prodierunt
244. Agylæi versio melior. sine textu Græco, posterior illa Agylæi duplici nomine, præ illa Herveti, commendanda; quia plenior, utpote quæ ex pleniore exemplari Græco facta est; deinde quia magis accedit ad stylum Jurisconsultorum. Primus Græce ex Codice Bibliothecæ Palatinæ edidit Christophorus Justellus, anno 1615. postea Græce & Latine editus est Nomocanon. Parisiis cum commentariis Balsamonis ex Typogr. Regia & interpre-
245. Nova editio, quæ extat in bibliotheca juris canonici veteris commendata. tatione Gentiani Herveti; Patris labores repetivit Filius Henr. Justellus in bibliotheca juris Canon. veteris, qui accuratissime Græce & Latine ex interpretatione Agylæi cum Commentariis Balsamonis edidit, additis diu desideratis Photii prolegumenis ab

ab Usserio & aliis ex Manuscriptis citatis; Quid præstiterit, illud cum suo socio Guilielmo Voello in præfatione his verbis declarat: Photius, *inter præclara ingenii sui momenta, reliquit & hunc, quem tibi exhibemus, Nomocanonem. De quo cum multi eruditi & gravissimi Viri quererentur, quod in præcedentibus editionibus infinitis propemodum mendis scateret: quod in multis etiam deficeret, ac quamplurima confuse & interturbato ordine contineret, nec Latina cum Græcis ubique bene convenirent, tandem ad hoc præstantissimum antiquitatis monumentum integrum Græce & Latine typis & prælo committendum nos accingimus. Itaque in hac editione pro exemplari sumpsimus editionem, quam Justellus olim Lutetiæ omiserat è Codice MS. Bibliothecæ Palatinæ, quam cum alia subsequenti, quæ Lutetiæ etiam Græce & Latine edita est anno 1620. diligenter contulimus, & utramque cnm antiquissimis MSS. Bibliothecæ Eminentissimi Cardinalis Julii Mazarini, quos humanissimus Poterius, hujus divitis & numerosæ suppellectilis promuscondus, nobiscum lubentissime communicavit; sicque illius beneficio opus illud insigne sanitati perfectæ, integritati pristinæ, nativoque splendori restituimus. Græco textui addidimus Latinam translationem, non eam, quam Gentianus Hervetus, sed quam Henricus Agylæus*

olim elaboraverat; tum quod Agylæus meliori usus est, & ampliori Codice Græco, quam Hervetus; tum etiam, quod Agylæi translatio magis ad stylum, & genium juris peritorum accedat, in quorum potissimum gratiam novus hic à nobis susceptus est labor. Ita tamen, ut, quæ in ea deficerent, versione nova supplerentur, quæ cum Græco non omnimode congruerent, emendarentur, mutatis etiam nonnullis, quæ minus proprie in rebus Theologicis viderentur expressa. Hoc tempore, aut usque ad hoc tempus, videtur Codex Dionysii Exigui accepisse accessiones seqventium eum Episcoporum Romanorum, & dictis Patrum major auctoritas dari, canonica nimirum & decisoria, ut colligimus ex Epistola Leonis quarti, (qui seculi noni anno qvadragesimo septimo pervenit ad Pontificatum Romanum, & in eo fuit usque ad annum qvinqvagesimum qvintum; ideoqve Photio anterior, eiqve præmitti debuisse) ad Episcopos Britanniæ, relata à Gratiano, *in c. 1. dist. 20.* his verbis: *De libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium,*

246. Codicis Dionysii Exigui accessiones usque ad Leonem IV. Papam.

um, Laodicensium, Constantinopol. Ephes. Calchedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium, & cum illis regulæ præsulum Romanorum, Sylvestri, Syricii, Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur, & clerici. Nam si tale emerserit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri: tunc si illorum, quorum meministis, dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda; vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. Quamob causam luculentius magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & Apostolicam fidem, nec sancta quatuor Evangelia utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur. Puduit posteriorum hujus capitis verborum & tantæ auctoritatis, Anselmum, Deus dedit Cardinalem & Gregorium Presbyterum in Polycarpo, ideoqve posteriora impia satis verba Leonis, ut

monent quoque Correctores Romani in notis ad istud caput, ita legunt: *Qui eandem indifferenter non recipit, ipse se convincit minime Catholicam & Apostolicam fidem ad effectum suæ retinere salutis.* Quæ sane tolerabiliora sunt, quam Leonis verba, comparantis Epistolas Paparum, aliquando non satis pias neque saluti necessarias, cum quatuor Evangeliis; quæ sane intolerabilis est audacia, & complementum eorum redolet, quæ Paulus Apostolus prædixit *2. Thessal. 2. v. 4.* Sed ad rem. Apparet exinde Codici aut Collectioni decretalium primæ à Dionysio Exiguo factæ, tempore Leonis quarti additas esse decretales Hilarii, Simplicii, Felicis, Symmachi, Hormisdæ, & Gregorii junioris; quod bene in Editione Justelli est observatum, qui distinxis has collectiones in primam & secundam, primam incipit à Siricio usque ad Anastasium, octo Pontificum, quæ à Dionysio Exiguo facta est; secundam ab Hilario ad Gregorium juniorem, cui hic titulus præfigitur. COLLECTIO II. DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM AB HILARIO AD GREGORIUM II. COLLECTIONI I. DIONYSII EXIGUI ADDITA. Ex utraque putat Anton. Augustinus in Præfatione *in antiquas Decretalium Collectiones*, Codicem Romanum esse factum, & quidem eum, qui Moguntiæ primum est editus. An hæ accessi-

cessiones contigerint simul & semel temporibus hujus Leonis quarti, an sub singulis Pontificibus factæ sint, illud conjectu difficile est. Ex collatione memorati capitis cum Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ, Moguntiæ & Parisiis edito, patet, quod supra qvoqve observavimus, esse verum, eosdem esse Codices, illum qui à Leone quarto vel auctus vel probatus est, & illum, qui in memoratis locis typis descriptus est; nisi quod Leo mentionem faciat Sylvestri, cujus decretales non extant in codice canonum Ecclesiæ Romanæ, ejusque nomen ex vitio scriptoris in textum irrepsisse, ideoqve expungendum esse, quia ea tempestate Sylvestri canones recepti non erant, docet Petrus de Marca, *de concordia Sacerdotii & Imper. lib. 3. c. 4.* Dein Bonifacii I. & Anastasii II. nomina sunt omissa vel incuria Leonis, vel descriptorum, tandem & Felicis decretales comparent in editione Parisiensi, pag. 507. item in secunda post primam Dionysii Exigui collectione, cujus etiam non fit mentio in Epistola Leonis quarti. Post Leonem magis magisqve literarum & scientiarum splendor decrescere, barbaries invalescere cœpit, ortaque sunt ista tempora & secula, quæ obscura, barbara, ferrea, merito dixeris. De qvibus gravissimi

247. Progressus ad seculum XI.

vissimi Scriptores conqueruntur, quorum querelas nunc mittimus. Quievere itaque per sesqui, & quod excurrit, seculum Collectiones Juris. Orientales Photii Nomocanone, & Basilicis; Occidentales vero Codice canonum, & Capitularibus Caroli & Ludovici aliorumque Imperatorum contenti vivebant, usque ad seculum undecimum & duodecimum, in quibus certatim iterum magno numero Collectores in canonum & juris Ecclesiastici studium incumbere ceperunt, tam in Oriente, quam in Occidente.

248. Burchardus Wormatiensis.

Primus seculo XI. occurrit Burchardus, Wormatiensis Episcopus, patria Hassus, & primum Lobii Monachus, & discipulus Olberti, Monachi Lobiensis, & postea Abbatis Gemblacensis. Ex Monacho factus est Burchardus Episcopus Wormatiensis, anno 96. non seculi, in quo sedit usque ad annum 1025. vel 1026. quo mortuus est.

249. Ad utilitatem suæ Ecclesiæ colligit decretorum lib. XX.

Hic, quia in *sua diæcæsi canones & pænitentium jura confusa imo discrepantia videret, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in Ecclesiastica disciplina institutis, apparere potuerint*, ut ipse in Præfatione operis sui loqvitur; rogatu Brunichonis, præpositi Ecclesiæ Wormatiensis, cœpit congerere & digerere jura Ecclesiastica, ad utilitatem suæ Ecclesiæ, ob negligentiam & inscien-

ſcientiam, ut ipſe loquitur, ſacerdotum; Fontes autem & partes ſui operis ipſe recenſet, *in fin. memoratæ Præfationis.* *Synodalia*, inquit, *præcepta, ſanctaque instituta, tam ex ſanctorum Patrum ſententiis, quam ex canonicis ſcriptis, adjutore Deo, in unum faſcem ex ampliſſimo orbe collegi; eaque, ut potui, uno veluti corpore connexa, viginti libris diſtinxi*; Et quibusdam interjectis: *Quantis autem hoc laboribus atque vigiliis præſtiterim, Deus Optimus judicabit, quem quod pro noſtræ Eccleſiæ neceſſitate fecerim, non latet; Quare etiam, ſi noſtræ Provinciæ limites non exierit, nihil omnino ægre feremus, modo noſtrorum miniſtrorum manibus teratur. Porro legentibus etiam id perſuaſum eſſe cupimus, nihil de meo in hoc opere additum eſſe, ſed ex divinis teſtimoniis ſcripturarum*, (quænam hoc tempore hic & ſupra *divinæ ſcripturæ* & *canonica ſcripta* dicta fuerint, id proh dolor ſtatim patebit) *ſingula eſſe decerpta, ea ſane fide, ut perpetuam auctoritatem habitura non dubitem. Ex quibus autem ſcriptis ſelegerem, ordo ſequens indicat Ex Canonibus, qui Corpus canonum vocantur. Ex Apoſtolorum Canone.* 250. Fontes & Materia hujus collectionis.

Ex transmarinis Conciliis. Intelligit Orientalia.

Ex conciliis in Germania, Gallia, Hiſpania celebratis.

Ex Romanorum Pontificum Decretis.
Ex Evangelicis Apostolicisque scripturis.
Ex Veteri Testamento.
Ex libris Sancti Gregorii. Ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio, Magno, Isidoro.

Hic tamen non omnes enumerat Burchardus.

Ex pœnitentiali Romano.
Ex pœnitentiali Theodori.
Ex pœnitentiali Bedæ.

Distinxit Burchardus opus suum in libros viginti, qvorum quilibet sua capita seu canones habet, quodlibet autem caput est tantum unius canonis; cuique tamen canoni titulus, seu summarium prænotatus legitur. Summam librorum hanc præmisit ipse Burchardus.

251. Summa librorum viginti Burchardi.

Primus liber continet de potestate & primatu Apostolicæ sedis, Patriarcharum, cæterorumque primatuum, metropolitanorum, & de synodo celebranda, & vocatione ad synodum, De accusatis, & accusatoribus, & testibus, De expoliatis injuste, De judicibus ac de omni honore competenti, ac dignitate, & diverso negotio, & ministerio Episcoporum.

Secundus liber continet de congruenti dignitate, & diversa institutione, ac nutrimen-

mento vel qualitate vitæ, & diverso negocio, & ministerio presbyterorum & diaconorum, seu reliquorum ordinum ecclesiasticorum.

Tertius liber continet de divinarum domorum institutione, & cultu, & honore. De decimis, & oblationibus, & justitiis singulorum, & qui libri in sacro catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, & quando apponendi sint.

Quartus liber continet sacramentum baptismatis, & ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

Quintus liber continet de sacramento corporis & sanguinis domini, & de perceptione, & observatione eorum.

Sextus liber continet de homicidiis, sponte & non sponte commissis, & de parricidiis, & de fratricidiis, & de illis, qui uxores legitimas, & seniores suos interficiunt, & de occisione ecclesiasticorum, & de observatione, & de pœnitentia singulorum.

Septimus liber continet de incesta copulatione consanguinitatis, & in quo geniculo fideles, & conjungi, & separari debeant, & de revocatione & de pœnitentia singulorum.

Octavus liber continet de viris ac fœminis

minis Deo dicatis, & ſacrum propoſitum, transgredientibus, & de revocatione, & de pœnitentia eorum.

Nonus liber continet de virginibus & viduis non velatis, de raptoribus earum, & de ſeparatione eorum, de conjunctione legitimorum connubiorum, de concubinis, & de transgresſione & pœnitentia ſingulorum.

Decimus liber continet de incantatoribus, de auguribus, de divinis, de ſortilegis, & de variis illuſionibus Diaboli, & de maledicis, & de contentioſis, & de conſpiratoribus, & de pœnitentia ſingulorum.

Undecimus liber continet de excommunicandis, & excommunicatis, de furibus, & de prædatoribus, & de præſumtione, & contemptu, & negligentia, & reconciliatione & pœnitentia eorum.

Duodecimus liber continet de perjurio, & de pœnitentia ejus.

Tertiusdecimus liber continet de veneratione, & obſervatione ſacri jejunii.

Quartusdecimus liber continet de crapula, & ebrietate, & de pœnitentia eorum.

Quintusdecimus liber continet de Imperatoribus, de Principibus, & de reliqvis laicis, & de miniſterio eorum.

Sextusdecimus liber continet de accuſatoribus, de judicibus, de defenſoribus, de

falſis

falſis teſtibus, & de pœnitentia ſingulorum.

Septimusdecimus liber continet de fornicatione, & inceſtu diverſi generis, & de pœnitentia utriusque ſexus, & diverſis ætatis.

Octavusdecimus liber continet de viſitatione, & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

Nonusdecimus liber, qui corrector vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque ſacerdotem, etiam ſimplicem, quomodo vel qualiter unicuique ſuccurrere valeat, ordinato vel ſine ordine, pauperi, diviti, puero, juveni, ſeni, decrepito, ſano, infirmo, in omni ætate, in utroque ſexu.

Vigeſimus liber ſpeculationum vocatur, Speculatur enim de providentia, & de prædeſtinatione divina, & de adventu Antichriſti, de ejus operibus, de reſurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

Ubi & qvibus auxiliantibus hoc opus Burchardus perfecerit, docet auctor *Anonymus*, qui poſt obitum ejus vitam ſcripſit, cum ipſius decreto editus. *Foreſtus Sylva eſt*, inquit, *duobus milliaribus à Wormatia diſtans*, (Foreſtus ipſe vocatur in confirmatione Conradi 252. Ubi & quibus auxiliis decretorum libros compilaverit.

Conradi Regis, Forehehe) *abietibus abundans, & hanc palus limosa ex una parte ambiendo circumcingit, in cujus medietate collis pulcherrimus consistit, ad quem vir Dei se transferri præcepit, & quia mundanos tumultus devitare voluit, arboribus fruticibusque succisis collem explanavit. Ibi quoque primum fecit oratorium, dein, aliis officinis peractis, cellam egregiam construxit. Illuc se post concilia regiaque colloquia, & post curam synodalem diversosque mundi strepitus receperat. Ibi quoque negociis secularibus post tergum projectis, totis viribus in obsequio Dei studebat. Eodem quippe tempore in Collectario canonum in hac cella non modicum laboravit. Nam domino Walterio, Spirensi Episcopo, adjuvante, & Brunichone præposito exhortante & suggerante, Canones in unum corpus collegit. Non pro ulla arrogantia, sed, ut ipse dixit, quia Canonum jura pœnitentiumque judicia in Episcopatu suo omnino fuerant neglecta ac destructa, hoc vero corpus sive Collectarium distinxit & in viginti libros distribuit.* Sigebertus *in Chronico ad annum 1008.* refert, *collaborante Magistro suo* Olberto Abbate, *Viro undiquaque doctissimo, magnum Canonum Volumen edidisse, & in libro script. Eccles. cap. 141.* Hæc de eo refert

253. Nomen Operis. *Burchardus, Episcopus urbis Vangionum, quæ dicitur Wormatia, magnum Canonum volumen*

men, quod à nomine ipsius BURCHARDUS denominatur, multo studio composuit; quod testimoniis omnium authenticorum conciliorum & decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit; ex quo adhuc omnium conciliorum decreta auctorizantur. Ea, quæ de auxilio Olberti in Chronico scripserat, confirmat in vita Olberti *de script. Eccles. cap. 241. Burchardus Episcopus Wormatiensis ejus Olberti magisterio ad hoc profectus, ut ita Ecclesiasticæ utilitati intenderet, & ejus* studio, ore & manu *illud magnum canonum Volumen ad communem omnium utilitatem, ederet.* Præter illud opus quidquam scripsisse, non inveni. Mortuus est Burchardus, ut videmus post vitam ejus notatum, anno 1024, vel 1025. Ultimum sequitur Miræus *in Biblioth. Ecclesiast. in scholiis ad caput 141. Sigeberti*, Baronius anno 1026. mortuum narrat, vide eum *ad istum annum.* Ejus Decretorum opus editum est primum Coloniæ Agrippinæ, anno 1548. quo ego usus sum, & iterum anno 1549. Parisiis. In Collectionem hanc quisquilias ex Isidoro Mercatore seu ejus suppositis epistolis plurimas retulit: quod indicium est, non magno judicio usum esse. Specimen exhibebunt sequentia exempla. Ex *Pseudo-Clementis epist. 1.* lib. 1, cap. 124. 125. 126. 127. 133. 137. & 155. lib. 2. cap. 94. lib. 6. cap.

254. Quid de hac collectione habendum.

cap. 28. lib. 14. cap. 16. *ex epist.* 2. lib. 3. cap. 216. lib. 5. cap. 11. & 14. *ex epist.* 3. lib. 2. cap. 93. lib. 3. cap. 59. lib. 4. cap. 15. *ex Pseudo-Anacleti prima*, lib. 1. cap. 4. 59. lib. 2. cap. 154. lib. 3. cap. 71. 77. lib. 11. cap. 18. *ex epist. secunda* lib. 1. cap. 1. & 15. lib. 2. cap. 5. *ex tertia* lib. 1. cap. 136. 152. 178. *ex Pseudo-Euaristi secunda* lib. 1. cap. 76. 99. 34. 40. lib. 11. cap. 9. *ex Pseudo-Sixti primi secunda* lib. 3. cap. 214. *ex Pseudo-Alexandrini primi* lib. 1. cap. 129. 130. 132. lib. 2. cap. 52. lib. 5. cap. 5. *ex Pseudo-Telesphori* epist. lib. 3. cap. 63. *ex Pseudo-Hygini priore* lib. 1. cap. 65. *ex Pseudo-Pii secunda* lib. 11. cap. 29. *ex Pseudo-Aniceto* lib. 1. cap. 28. 63. *ex Pseudo-Soteris epist. posteriore* lib. 3. c. 215. *ex Pseudo-Eleuthero* lib. 16. cap. 30. *ex Pseudo-Victoris priore* lib. 1. cap. 176. lib. 4. cap. 3. *ex Pseudo-Zephyrini priore* lib. 1. cap. 154. lib. 16. cap. 13. *ex posteriore* lib. 2. cap. 3. *ex Pseudo-Callisti priore* lib. 11. cap. 38. *ex posteriore* lib. 1. cap. 66. 80. 135. 171. lib. 3. cap. 49. lib. 7. cap. 1. lib. 10. cap. 64. Vide & lib. 9. cap. 7. *ex Pseudo-Urbano* lib. 3. cap. 3. 143. lib. 1. cap. 1. *ex Pseudo-Antero* lib. 1. cap. 77. lib. 4. cap. 66. *ex Pseudo-Fabiani secunda* lib. 1. cap. 147. 148. *ex tertia* lib. 1. cap. 183. lib. 2. cap. 10 *ex Pseudo-Cornelii secunda* lib. 1. cap. 139. lib. 12. cap. 12. 19.

ex

ex Pseudo-Lucio lib. 1. cap. 54. lib. 11. cap. 19. *ex Pseudo-Stephani priore* lib. 1. cap. 173. *ex posteriore* lib. 1. cap. 142. 161. 177. vide, & lib. 16. cap. 19. *ex Pseudo-Sixti secundi posteriore* lib. 1. cap. 143. 192. *ex Pseudo-Dionysii secunda* lib. 3. cap. 43. *ex Pseudo-Felicis primi, prima* lib. 1. cap. 157. 169. lib. 16. cap. 11. *ex secunda* lib. 1. cap. 174. *ex Pseudo-Eutychiano* lib. 5. cap. 7. *ex Pseudo-Cajo* lib. 1. cap. 139. *ex Pseudo-Eusebii prima* lib. 1. cap. 138. 165. *ex secunda* lib. 11. cap. 25. 27. *ex tertia* lib. 4. cap. 63. *ex Pseudo Melchiadis priore* lib. 3. cap. 2. 4. 5. *ex posteriore* lib. 1. cap. 2. lib. 4. cap. 61. *ex Pseudo-Marco* lib. 1. cap. 98. *ex Pseudo-Julii secunda* lib. 1. cap. 144. 170. & *ex prima* lib. 1. cap. 175. *ex Pseudo-Felicis secundi priore* lib. 1. cap. 141. 163. 167. 180. 221. 222. lib. 16. cap. 11. *ex Pseudo-Damasi quinta* lib. 1. cap. 153. 156. 172. 179. lib. 16. cap. 31. *ex Pseudo-Anastasii priore* lib. 3. cap. 103. & *ex posteriore* lib. 19. cap. 129. *ex Pseudo-Felicis quarti secunda* lib. 3. cap. 57. 58. *ex Pseudo-Joannis secundi priore* lib. 3. cap. 32. *ex Pseudo Pelagi secundi nona* lib. 3. cap. 69. *ex Pseudo-Gregorii epist. ad Felicem* lib. 7. cap. 19. *ex Pseudo-Deus dedit* lib. 17. cap. 44. Præterea multa alia congerit nescio unde hausta, quæ tribuit *Euaristo* lib. 3. cap. 17. lib. 18. cap. 16. *Alexandro*

lib. 1. cap. 59. lib. 19. cap. 100. *Sixto* lib. 4. cap. 46. *Hygino* lib. 3. cap. 11. 21. 39. lib. 4. cap. 24. *Pio* lib. 3. cap. 72. 124. lib. 5. cap. 27. 47. lib. 6. cap. 37. lib. 8. cap. 18. lib. 12. cap. 4. 15. lib. 15. cap. 10. lib. 19. cap. 63. *Aniceto* lib. 5. cap. 29. *Soteri* lib. 3. cap. 73 74. lib. 5. cap. 20. 44. lib. 12. cap. 18. *Zephyrino* lib. 8. cap. 40. *Callisto* lib. 18. cap. 2. *Fabiano* lib. 4. cap. 1. lib. 5. cap. 17. 24. 25. 36. lib. 7. cap. 21. lib. 9. cap. 30. lib. 10. cap. 59. 60. lib. 12. cap. 40. lib. 12. cap. 8. *Eutychiano* lib. 1. cap. 91. 92. 93. 94. lib. 5. cap. 35. lib. 8. cap. 17. lib. 9. cap. 59. 60. lib. 11. cap. 30. lib. 12. cap. 14. lib. 14. cap. 2. 3. 10. lib. 19. cap. 105. *Marcello* lib. 3. cap. 139. *Eusebio* lib. 3. cap. 99. lib. 8. cap. 19. lib. 9. cap. 13. lib. 13. cap. 17. lib. 14. cap. 7. lib. 18. cap. 11. lib. 19. cap. 110. *Lucio* lib. 19. cap. 69. *Julio* lib. 2. cap. 127. lib. 3. cap. 1. 204. lib. 5. cap. 1. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 18. lib. 18. cap. 21. *Liberio* lib. 13. cap. 13. 14. 18. *Felici* lib. 1. cap. 51. lib. 16. cap. 5. lib. 19. cap. 62. *Damaso* lib. 1. cap. 25. *Bonifacio* lib. 1. cap. 73. 131. 184. 202. lib. 3. cap. 26. lib. 11. cap. 17. *Silverio* lib. 3. cap. 23. lib. 5. cap. 19. lib. 13. cap. 12. *Pelagio* lib. 12. cap. 9. Citavit etiam *Pseudo-Isidori præfationem* lib. 1. cap. 42. Quæ cum collegisset Doctissimus Blondellus, *in prolegumen.*

Pseu-

Pseudo-Isidori & Turriani vapulant. cap. 18. in margine addit. *Scripsit* (Burchardus, Wormatiensis Episcopus) *A. D. 1008.* teste *Sigeberto, obiit A. D. 1026. A Baronio & Bellarmino sanctus habetur, cui tot nugæ placuerunt.* Plura de vita ejus vide, præter auctorem Anonymum supra citatum in vita ejus, apud Henric. Pantaleonem *de Viris illustr. German. part. 2. pag. mihi 46. & seqq.* qui an. 996. ad Episcopatum pervenisse, paulo post annum 1025., exactis fere xxx. annis in Episcopatu, decessisse dicit. Hoc seculo immensa illa potestas & auctoritas Pontificis Romani, & Mysterium illud iniquitatis ita stabilitum est, ut merito ad virilem ætatem adscendisse, neqve ultra adsurgere potuisse, jure meritoqve dici queat. Per octo fere, & qvod excurrit, secula in eo desudatum est, sed hoc demum seculo ad ἀκμὴν pervenit. Seculo secundo decurrente Victor Papa illud monstrum violenta disputatione de Paschate parturiit, eamque secundum suam suæqve sedis sententiam decidi, aliisque præfracte obtrudere voluit. Seculo quarto, adserto Metropolitanatu in Concilio Nicæno, Romano Italicarum, seu potius Suburbicariarum regionum Metropolitanatus adsertus est. Seculo qvinto Zosimus, Bonifacius I. & Cœlestinus Contro-

255. Potentia Romana ad summum culmen seculo XI. surrexit.

versiam de appellationibus ad ſedem Romanam urſerunt, & jura ſibi adſerere conati ſunt, in Eccleſias Africanas, ita ut & falſi canones pro Nicænis concilio Carthaginenſi obtruſi fuerint; vide, quæ ſupra diſſeruimus de Zoſimi collectione *num. marg.* *67. & ſeqq.* Sed oppoſuit ſe ſynodus, appellationesque transmarinas & jura Pontificum Romanorum inhibuit. Seculo ſexto præcipite Gregorius Magnus cum Conſtantinopolitano de primatu contendit, quem fugere & abominari ſe ſimulabat. Seculi ſeptimi initio Bonifacius probata impietate Phocæ, ab eo primatum obtinet, manentibus tamen perpetuis impoſterum diſputationibus inter Romanos & Conſtantinopolitanos Epiſcopos; In Occidente vero feliciter ſucceſſit primatus, & paſſim Eccleſiæ eum agnoverunt. Sed Principes, ſeu Imperatores Romano Germanici, nimium potentes adhuc erant, Pontifices ipſos & Epiſcopos paſſim conſtituebant, vel approbabant, inveſtiebant, & juramenta fidelitatis exigebant, quibus multos ſibi obſtringebant. Hoc itaqve abolori adhuc debebat, ut potentia Papalis etiam ſuper ſolium Imperatoris adſcendere poſſet. Iſtud hoc ſeculo audaciſſime aggreſſus eſt Hildebrandus; qui natione Tuſcus Soanenſis, profeſſione

256. Gregorius VII. alias Hildebrandus, potentiæ Papalis ſtabilitor.

ne Monachus Cluniacensis, malis artibus, ut Benno Cardinalis & Archipresbyter Romanus testatur, ad Pontificatum maximum anno 1073. pervenit; cum antea sub aliqvibus Pontificibus Papa fuisset, omnia jura Imperatorum invertit, & summam Episcopo Romano potentiam adseruit. Ipse sine consensu Imperat. ad Episcopatum venit, investituras laicales publicato decreto proscripsit & prohibuit, Imperatorem excommunicavit, & Imperio privavit, totam deniqve in republica Romano Germanica mutationem induxit. Vide rem accurate excussam & traditam à Mornæo in mysterio iniqvitatis; & perpende hæc Onuphrii Panvinii verba de eo, in vita ejus. *Huic uni,* inqvit ille, *cum omnes Latinæ Ecclesiæ, tum præcipue Romana acceptum referre debet, quod libera sit & ab Imperatorum manu eruta, quod tot divitiis, opibus & prophana ditione locupletata; quod Regibus, Imperatoribus, Christianis Principibus sit præfecta: à quo postremo, ut omnia verbo uno complectar, maximus iste eximiusque status, in quo Ecclesia Romana est omnium Christianorum domina; cum antea tanqvam vilis ancilla non ab Imperatoribus modo, sed à qvovis principe Romani Imperatoris præsidiis fulto, premeretur: ab hoc maximæ illius & omni seculo tremendæ venerandæque Romani Pontificis*

& infinitæ pene potestatis jus manavit. Nam *etsi ante Romani Pontifices, tanquam Religionis Christianæ capita, Christique Vicarii & Petri successores colerentur; non tamen eorum auctoritas ultra protendebatur, quam in fidei dogmatibus vel asserendis vel tuendis. Cæterum Imperatoribus suberant; ad eorum nutum omnia fiebant: ab eis creabantur: de eis judicare vel quicquam decernere non audebat Papa Romanus. Primus omnium Romanorum Pontificum Gregorius VII. armis Nortmannorum fretus, opibus Comitissæ Mathildis mulieris per Italiam potentissimæ confisus, discordiaque Germanorum Principum bello civili laborantium inflammatus, præter majorum morem contempta Imperatoris auctoritate & potestate, cum summum Pontificatum obtinuisset, Cæsarem ipsum (à quo si non electus, saltem confirmatus fuerat) non dico excommunicare, sed etiam regno imperioque privare ausus est. Res ante ea secula inaudita. Nam fabulas, quæ de Arcadio, Anastasio & Leone Iconomacho circumferuntur, nihil moror. Unde Ottho Frisingensis horum temporum Scriptor: Lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Pontificum gesta, & nusquam invenio aliquem eorum ante hunc Henricum à Romano Pontifice excommunicatum vel regno privatum &c.* Hoc regno & potestate stabilita, & leges seu canones

nes ei congruentes fingi & cudi debuerunt, qui explosa simplicitate & humilitate Apostolica veteri, splendorem Imperii & vicarii Christi redolerent, & culmen illud potentiæ imposterum moderarentur & defenderent. Huic rei DICTATUS suos invenit Gregorius, 257. Ejus DICTATUS. aptissimos nomine & omine ad finem obtinendum, quem intendebat; De his ita Onuphrius Panvinius *loc. cit.* Gregorius *in media quadragesima*, inquit, *Romæ in Basilica Lateranensi, quæ Constantiniana appellatur, primo synodum generalem multorum Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum congregavit; in qua circa triginta edidit capitula, seu canones, quos DICTATUS appellavit: quorum major pars antea parum in usu fuerat, & à nemine prædecessorum suorum unquam attentata: verum ad firmissimum Ecclesiæ statum faciendum, & ad omnia tenenda, quæ animo agitabat, idonea.* DICTATUS hi à Cæsare Baronio *in Annalibus ad annum 1076. num. 31. 32. & 33.* tanqvam PRIVILEGIA APOSTOLICÆ SEDIS ET ROMANI PONTIFICIS memorantur; ubi de iis ipsius Gregorii septimi *lib. 2. Epistol. 55.* laudat, & ex iis *Dictatus* PAPÆ appellatos scribit. Eos tandem, ipsius Gregorii collectionem, in perpetuam Pontificiæ almipotentiæ stabilitæ monumentum, subjicimus. Sunt autem viginti septem sequentes.

I. Quod Romana Ecclesia à solo Domino sit fundata.

II. Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis.

III. Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.

IV. Quod Legatus ejus omnibus Episcopis præsit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.

V. Quod absentes Papa possit deponere.

VI. Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera, nec in eadem domo debemus permanere.

VII. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica Abbatiam facere, & è contra, divitem Episcopatum dividere, & inopes unire.

VIII. Quod solus possit uti Imperialibus insigniis.

IX. Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur.

X. Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur.

XI. Quod unicum est nomen in mundo, Papæ videlicet.

XII. Quod illi liceat Imperatores deponere.

XIII. Quod illi liceat de sede ad sedem, necessitate cogente, Episcopos transmutare.

XIV. Quod de omni Ecclésia quocunque voluerit, clericum valeat ordinare.

XV. Quod

XV. Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiæ præesse potest, sed non militare, & quod ab aliquo Episcopo non debet superiorem gradum accipere.

XVI. Quod nulla Synodus absque præcepto ejus debet Generalis vocari.

XVII. Quod nullum Capitulum, nullusque liber Canonicus habeatur absq; illius auctoritate.

XVIII. Quod sententia illius à nullo debeat retractari; & ipse omnium solus retractare possit.

XIX. Quod à nemine ipse judicari debeat.

XX. Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem appellantem.

XXI. Quod majores causæ cujuscunque Ecclesiæ ad eum referri debeant.

XXII. Quod Romana Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum, Scriptura testante, errabit.

XXIII. Quod Romanus Pontifex si canonice fuit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio, Papiensi Episcopo, ei multis sanctis Patribus faventibus, sicut in decretis beati Symmachi Papæ continetur.

XXIV. Quod illius præcepto & licentia subjectis liceat accusare.

XXV. Quod absque synodali conventu possit Episcopos deponere & reconciliare.

XXVI. Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ Ecclesiæ.

XXVII. Quod à fidelitate iniquorum subjectos potest absolvere.

258. Quare DICTATUS vocati.

Quare hæc axiomata & egregia ſedis Romæ privilegia, qvæ *à nemine Anteceſſorum attentata*, dixit ſupra Onuphrius, DICTATUS vocaverit Gregorius, illud non obſcure ex ipſis dictatibus collegi poteſt. Dictaturam ſummum olim in Repub. Magiſtratum, & quidem non per ſex menſes, ſed ab Julii Cæſaris exemplum perpetuo illi ſtabiliunt & defendunt; à Dictatura itaque recte DICTATUS appellantur. Ex iis in emenſum crevit Jus Eccleſiaſticum; nam cum appellationes omnes ſibi Romana ſedes, & cognitionem in cauſis Epiſcopalibus & aliis majoribus, ſolus Pontifex adſereret, jam non tantum canones circa dogmata & perſonas ritusque Eccleſiaſticos, quæ antea ferre objecta canonum erant, occupati, ſed & de litibus & diſceptationibus forenſibus ordinandis & dirigendis, ſolliciti fuerunt. In tota Dionyſii Exigui & aliorum antiquorum Collectionibus nil de litis conteſtatione, & ſimilibus aliis ad proceſſum pertinentibus legitur; nunc vero magna pars Juris Canonici abſolvitur, titulis, de officio & poteſtate Judicis ordinarii & delegati, de Treuga & pace, & pactis, de transactionibus, de poſtulando, de procuratoribus, de

259. Ex dictatibus hiſce crevit jus Canonicum & nomen adſumſit juris.

de syndico, de his, quæ vi metuve facta sunt, de arbitris, de alienatione judicii mutandi causa facta, de foro competente, de libelli oblatione, de plus petentibus, de causis possessionis & proprietatis, de missione in bonorum possessionem, de attentatis, de seqvestratione possessionis, de testibus, fide instrumentorum, de præscriptionibus, de sententiis, de appellationibus, & similibus rubricis, ad Jus Civile pertinentibus, ut hodie modus litigandi in jure Canonico præscriptus sit concinnior, perfectior, & accuratior, quam quidem ille, qui in jure civili est descriptus; ideoqve passim receptum, eum pleraque tribunalia sequuntur. Quare nec immerito Canones ab hoc tempore nomen perdiderunt, atque *Juris* illud adsumserunt; & ad differentiam *civilis*, prius nomen proprium & substantivum distinctionum gratia in appellativum & adjectivum *Canonici* commutatum est. Habuerunt qvidem prisci Episcopi indulgentia Principum *audientiam*, seu notionem causarum quarundam inter eos, qui sponte ad eos irent, in eosque tanqvam arbitros compromitterent, id pii Principes à temporibus Constantini videntur detulisse Episcopis, ut pacem inter Christianos foverent & redintegrarent; Jurisdictionem autem nullam habuerunt,

runt. Non moror hic leges tres ſuppoſititias de judicio Epiſcopali, qvæ additæ ſunt Codici Theodoſiano, harum enim fucum, ut & totius appendicis Codicis Theodoſiani, à Sirmundo editæ, ſuppoſitionem Doctiſſimus & Solertiſſimus Jacob. Gothofredus, in elaboratiſſimis ad Codicem Theodoſianum Notis & Commentariis, affatim & luculenter demonſtravit *tom. VI. pag. 303. & ſeqq.* In hac per gratiam conceſſa audientia juxta Regulas Chriſtianæ pietatis & ſacræ ſcripturæ, item leges Imperatorum judicabant, non ipſi leges ferebant, nec forum habebant, aut cum ſtrepitu judicii cauſas audiebant; ut totum hoc, qvod habuerunt Epiſcopi ſit tantum indultum qvoddam Imperatorum, ad reſecandas & cito componendas lites. Videturqve primum ex conſuetudine non mala inter Chriſtianos ſub Principibus Ethnicis invaluiſſe (occaſionem dante Apoſtolo *I. ad Cor. VI.*) ut clandulum ad Epiſcopos irent, qvi controverſias haberent; poſtea ſub Principibus id eſſe firmatum, & ex gratia probatum, tandem ut exempla non ſubſiſtunt, ubi incipiunt, in jus converſum eſſe, ſibique plura arrogaſſe, & pedetentim extorſiſſe ab Imperatoribus Epiſcopos, potiſſimum Romanos; Qva de re aliorum latiſſimæ tractationes inſpici

inſpici poſſunt, quæ docent, quomodo audientia in jurisdictionem, voluntaria aditio in neceſſitatem, arbitrium in legem transierit. Quod maſcule promoverunt hi *Dictatus* Gregorii ſeptimi, ut non immerito Auctor Apologiæ Cleri Leodicenſis dixerit, *ultimam manum ſacris Canonibus impoſuiſſe ſolum Hildebrandum*; qui ſi tantam, quantam ſibi poteſtatem arrogavit, haberet, ſolus condendæ legis & juris poteſtatem ſibi jure meritoque arrogaret; nec tum minus ejus Canones & Dictatus, quam civilia placita, nomen CORPORIS JURIS, ſi Deo placet, ferre merentur. Ipſos dictatus examinare, ut non eſt noſtri inſtituti, ita nec operis noſtri ratio id patitur: facile alias eſſet adſerere, Onuphrii Panvinii ſententiam; quod major pars eorum, imo omnes antea in uſu non, ſed recenter à Gregorio introducti fuerint. Aliquid præſtitit hic Doctiſſ. Mornæus in *Myſterio iniquit. mihi pag. 223. Editionis Gorichem. anni 1662.* qui & de ipſo Gregorio, ejusque artibus, *p. 226. & ſeqq.* videri poteſt. Sed vocat nos ſeries ad alios Collectores.

Cum Gregorio ſeptimo vixit Anſelmus Mantuanus, quem Alexander II. ad Epiſcopatum Lucenſem A. D. 1073. deſtinavit, & ob inveſtituram ad Imperatorem miſerat, à quo primum detrectavit accipere, 260. Anſelmus Lucenſis, quo tempore vixerit.

pere, postea vero accepit investituram & Episcopatum, sed relicto eo se in Cluniacense Monasterium abdidit, ex quo Gregorius septimus eum, tanquam causa suæ utilem, revocavit, & Episcopatui Lucensi, siquidem fides habenda anonymo vitæ ejus scriptori, à Baronio laudato, præfecit. Ludov. Jacob. à S. Carolo, *lib. 2. Bibl. Pontif. pag. 267.* facit ex eo Cardinalem presbyterum. Hic causam Gregorii contra Henricum Imperatorem defendit, ideoqve charus ei fuit; Scripta ejus refert Baronius ad *Anno 1068*, qvo mortuus est Anselmus, ex Anonymo illo vitæ ejus scriptore, qvi ejus pœnitentiarius fuit, & qvidem ipsius verbis. *Ex multis ac diversis sanctissimorum Patrum voluminibus unum compilavit Canonicarum sententiarum non modicum Corpus.* Extat illud ipsum integrum jam cusum. De qvo ipso volumine in vita illa prolixius scripta hæc leguntur. *Apolegeticum unum ex diversis sanctorum Patrum voluminibus compilavit, quibus Domini Papæ sententiam & universa ejus facta, atque præcepta canonicis defenderet rationibus. Multos libellos propriis manibus conscripsit. In lamentationes Hieremiæ dulcissimam fecit expositionem. Psalterium quoque, rogatu benedictissimæ Dei* (ex qvo famosæ Fœminæ elogio de scriptore hoc conje-

261. Scripta ejus.

conjectura capi potest, quantum ei sit deferendum) *Mathildæ, exposuit luculentissime, breviter quidem, sed utiliter, usque ad illum locum: Benediximus vobis in nomine Domini; ibi siquidem expositionem finivit, nobisque omnibus, ut alter Patriarcha Jacob, benedixit.* Apologia ista est scripta contra Guibertum, ut Baronius & alii vocant, Antipapam, qui ab Imperatore & synodo, Abdicato Gregorio suffectus erat. Extat in *tomo 6. Antiq. Lect.* Henr. Canisii, vide & Sigebertum *de Script. Eccles. cap. 161.* & ibid. Miræum *in scholiis Biblioth. Eccles. pag. 156.* Memorata hæc ejus Collectio canonum, utramque fere paginam facit in emendatione Gratiani, jussu Gregorii facta, & apud Anton. Augustinum, de emendat. Gratiani. Qui eam tamen in dubium videtur vocare, *lib. 2. dial. 5. princ. fere.* ubi hæc habet: *Deus dedit Urbani secundi tempore scripsit, item Anselmus Lucensis, sive is, cujus collectionem habemus.* Ita enim solemus loqui de eorum scriptis, de qvibus dubitamus. In utrumque Opus Anselmus retulit suppostitias Epistolas Collectionis Isidori Mercatoris. Libro 1. adverf. Guibertum Antipapam testes advocato Pseudo-Clementem *Epist. 3.* Pseudo-Pium *Epist. 1.* & Pseudo-Fabianum *Epist. 3.* Lib. 2. Pseudo-Callistum *Epist. 1.* Pseudo-Stephanum *Epist. 2.* Pseu-

262. Ejus Collectio Canonum.

Pseudo-Marcellinum, *Epistol.* 2. In Colle-
ctionem Canonum omnes fere Pseudo-Isi-
dori Epistolas in partes discerptas inseruit.
Verba sunt Doctiss. Blondelli *in prolegomen.*
Pseudo-Isidori, cap. 18. pag. 98. Epistolarum
librum ad diversos ei quoque adscribit, Bi-
263. Ivo Carnutensis. bliotheca Simleri. Post Burchardum & An-
selmum ad colligendos canones, eodem se-
culo XI. præcipite, se accinxit Ivo, natione
Gallus, ex præposito Monasterii Quintini
Belluacensis, ordinis Canonicorum, ut vo-
cant regularium B. Augustini, Episcopus
Carnutensis in Gallia, anno seculi undeci-
mi XCII. usque ad annum XIV. seculi duo-
decimi. Homo suo tempore clarus, & mul-
tis negotiis implicitus, ut quidem produnt
epistolæ ejus, cujus fama ob id unicum, à
Baronio *ad ann. D. 1099.* §. 8. Quod *de inve-*
stituris vetitis (laicorum Regum & Principum
nempe) *nimis adjecte loquatur*; à Boronio in
discrimen vocatur, & *nomen Gloriosum, quod*
ex defensione Apostolicæ sedis & Catholicæ ve-
ritatis sibi dignissime comparaverat, in discri-
men adduxisse dicitur. Ita facile pereunt cun-
cta, quæ fecisti bona, etiam *nomen Glorio-*
sum meritissime comparatum, si vel literula, et-
iam alias secundum veritatem scripta excide-
264. Ejus scripta. rit contra sententiam Papæ Romani. Scripsit
varia. Librum de corpore Domini, qui ex-
tat

ſtat in bibliotheca Patrum, *tom. 3.* Volumen Epiſtolarum ad diverſos. De divinis & Eccleſiaſticis officiis & præcipuis Feſtis diebus Sermones XXI. qui cum aliis de divinis officiis Scriptoribus uno volumine prodierunt Colon. Agryppinæ 1568; præter hæc, ad inſtitutum noſtrum facientia, duo ſub ejus nomine habentur ſcripta, quibus canones colliguntur & digeruntur, *Decretum & Pannomia.* Primum Opus indubitato ab omnibus adſcribitur Ivoni; Ad id putatur accenſus opere Burchardi Wormatienſis; quod ejus collectioni leges civiles & jura Romana, deinde alia quædam, ob novam, ut putat, Berengarii hæreſin, potius veritatem, deeſſe cenſeret. Primum videbat factum à Græcis, apud quos Nomocanones in uſu; hactenus apud Occidentales ignoti, qui contenti canonibus Eccleſiaſticis, leges Imperatorias Eccleſiaſticas quidem ſequebantur, ſed Corpori Canonum aut Collectionibus nondum inſeruerat, aut ſufficere arbitrabantur Caroli & aliorum Capitularia, in quibus eæ ſimul habebantur. Burchardus enim Juris civilis non meminit, latebat enim adhuc ejus tempore. Codicis Theodoſiani ſemel iterumque facit mentionem. Ivo in omnibus fere ſequitur Burchardum, ab eo parum verbis & ordine diſcedit.

265. Canonum collectiones ejus nomen referentes.

266. Decretum.

cedit. Dispescit decretum in libros seu partes decem & septem; quorum non opus contenta referre, ex superioribus, quæ de Burchardi collectione diximus, satis manifesta esse possunt. Alterum opus ejus nomen referens, est *Pannomia*, vel *Panormia*, utroque enim modo legitur. Posteriori appellatione utitur plerumque Anton. Augustinus passim in emendat. Gratiani. Alii melius *Pannomiam* vocant, ut tota compositio sit Græca à πᾶν & νόμος; quia omnis generis leges complectitur, quæ in P*anormia* est partim Latina; quod tamen non est novum. Hoc opus Ivonis non esse, recte Bellarminus, *de Scriptor. Eccles. in Ivone & Gratiano*, censet; *Quia multa libr. 8. sunt decreta ex Innocentio secundo Papa, & ex historia Sigeberti, qui Ivone posteriores fuerunt. Vocari tamen Ivonis, quia ex decreto Ivonis maxima ex parte sit desumtum, est enim quasi compendium Decreti Ivonis.* Sedit autem Innocentius secundus, ab anno 1130. usque ad 1143. Sigebertus vero Gemblacensis mortuus est anno 1112. vide scholia Miræi ad Sigebertum, *in Bibliothec. Ecclesiast. pag. 158.* Cavendus itaque error Antonii Contii duplex. Unus quod utriusque operis facit auctorem Ivonem, alter quod utrumque opus scripsisse tradat circa annum

267. Pannomia.

268. Error Contii duplex.

Christi

Christi 1136; quo tempore jam per viginti præter propter annos Ivo ex vivis excesserat, si credendum Baronio, qui ad ann. 1114. §. 14. circa ann. 1114. mortuum conjicit, aut saltem tempora Paschalis secundi Pontificis non excessisse probat, qui anno 1118. mortuus est: quia in Catalogo Episcoporum Carnutensium ab hoc tempore alius invenitur, Gothofredus quidam, ad quem extant quædam Epistolæ Bernardi. Ex quibus apparet Ivonem nostrum cum Sigeberto vixisse, & aliquot annos supervixisse, Innocentio autem secundo posteriorem & falsum fuisse Bellarminum, qui utrumque Sigebertum & Innocentium secundum, Ivoni posteriorem facit; Quod ideo forte fecit, ut eo melius posset semel probatos *lib. 2. de Pont. Rom. cap. 29. lib. 1. de Cleric. c. 9. & lib. 1. de translat. Imp. cap. 13.* canones 22. & 23. *dist. 63.* apud Gratianum, falso falsitatis arguere, & tanquam à Sigeberto confictos, monitus in *retractatione Operum & lib. de Scriptoribus Eccles.* rejicere: qvos tamen vindicarunt præter M. Ant. de Dominis *lib. 6. de rep. Eccles. cap. 7.* operose Goldastus, in *Rationali ad constitut. Imper. & in replicat. cap. 13.* Item Clarissimus Conring. *de German. Imper. Roman. cap. 6. & de constitut. Episcop. §. 27. & 28.* Anton. Augustinus quan-

quam non obſcure adjudicet Pannomiam Ivoni, putat tamen Innocentii addita eſſe Pannomiæ non partem operis facere. Sed eſt hæc tantum conjectura ejus, ut ex his *lib. 2. dialogo 5. princ.* colligi poteſt. *C. Apud Ivonem extrema Panormia Innocentii minoris verba referuntur, qui Calliſto poſterior fuit. A. Negare poſſum Ivonis eum librum eſſe. Sed malo hoc affirmare, additum eſſe concilium Innocentii Panormiæ, non eſſe partem ejus collectionis. Oſtendere poſſum veterem librum, in quo neque id concilium, neque nomen Ivonis, neque excerptionum præfatio connitetur. Et in Epiſtolis Ivonis ea præfatio temporibus Paſchalis minoris ſcripta eſt.* Quomodo alias idem Auguſtinus opera Ivonis diſtinguat in *Pannormiam & Excerptiones*, tradit hiſce, *in dialog. 9. lib. poſt. pag. noſtræ Editionis 440. Ivonis,* inquit, *nomine duo libri nuncupantur, quos te video* Panormiam & Excerptiones *appellare, & dubitare, utrum ejusdem ſint ſcriptoris. Panormia uſus fortaſſe eſt Gratianus. Excerptiones non vidiſſe exiſtimo.* Illud tamen certum, Ivonem ſcripſiſſe decretorum Volumen, ante mortem Sigeberti, meminit enim ille ejus & decreti *de Scriptorib. Eccleſ. cap. 167.* ſed meminit ſolius *decreti*, quod vocat *Volumen Canonum inſigne*, non *pannomiæ*; quod quoque argu-

argumentum est, Pannomiæ Auctorem non esse Ivonem, sed alium post ejus mortem. De utroque volumine hæc habet Ant. Contius. *Secutus est*, inquit Ivo, *Episcopus Carnotensis, qui in certos quidem lotos & titulos illos canones ab Isidoro & Burchardo editos digessit; sed multa tamen similia, multa inter se pugnantia in suum librum transtulit, & librum suum Pannomiam inscripsit. Cæterum duplex ejus volumen hoc titulo insignitum reperi. Unum majus & magnitudine sua longe excedens Gratiani volumen, quod ex Bibliotheca S. Victoris Parisiensis nobis aliquando communicatum est. Huic volumini inscriptum titulum hunc invenimus*, DECRETA JOVINIANI. *Verum hanc inscriptionem falsam esse puto, & ignorantia librariorum adscriptam, cum eadem illic sit præfatio, quæ apud Ivonem in minore volumine Pannomiæ, & idem fere ordo, nisi quod illud volumen multo plures habet partes, & titulos, & canones, in septendecim quippe partes divisum. Aliud vero minus volumen, quod & in eadem Bibliotheca extat, & passim in aliis, cujus etiam manuscriptum exemplar nobis comparavimus (nam & olim in Germania impressum est sed mendosissimum) in septem duntaxat partes est divisum. Inscribitur autem hoc volumen in prædicta Bibliotheca* DECRETA PARVA YVONIS. Quod dicit de-

cretorum volumen vocatum in Manuscripto, *Decreta Joviniani*, est error scribentium, si modo recte legit Contius, levi mutatione recte vocatur, *Decretum Ivonianum*. Auctorem Pannomiæ Pancirollus, *de claris Legum interpret. lib. 3. c. 1. pag. 403.* facit Ugonem Catalaunum, non diu post editum opus ab Ivone, illud contrahentem. Sed ex quo auctore id habeat, non addit. Habet ibidem quædam de Epitome quoque Decretorum Burchardi, quæ supra neglecta sunt, quare totum locum addo, maxime cum non versetur liber in omnium manibus. *Post Isidorum*, inquit, *Burchardus* (c. 2. 73. distinct.) *Wormatiensis Episcopus, rudem indigestamque illius Decreti molem methodice ordinavit, ac primus Jus Pontificium in sua loca digestum xx. libris complexus est, qui ob long lectionis tædium intermissi brevi interiere. Nam quæ ejus nomine circumfertur Epitome, plures quidem libellos, sed vix sextum justi operis partem continet. Cum vero novis exortis sectis, etiam Berengarius in Sacrosanctam Eucharistiam blasphemus extitisset, Ivo genere Gallus, qui primo Canonicis à D. Augustino institutis præfectus, postea Carnutensium Antistes fuit, post annos nonaginta, quam Burchardus scripsit, præter alia opuscula amplissimum Decretorum volumen decem, & septem libris distinctum concinnavit, in quo Burchar-*

269. Ugo Catalaunus auctor Pannomiæ.

Burchardum omnino secutus verbis, aut ordine parum ab eo discessit. Quasdam tamen veterum Scriptorum sententias adversus Ecclesiæ turbatores, & multa ex Jure nostro Civili testimonia adjecit, quæ ille, velut parum suo instituto necessaria, omiserat, vel quod juribus Romanis nondum apparentibus Caroli Magni tantum leges, vulgo Capitula vocata, frequentabantur; nunquam enim Juris civilis, & bis tantum Codicis Theodosiani meminit. Cæterum Ivonis opus cum alia, & ipsius etiam Isidori Decreta magnitudine superaret; Ugo Catalaunus, non multo post, quam scriptum est, in compendium redegit, ac Pannormiam, sive Summam Decretorum Ivonis nuncupavit. Ea etsi tota mendis, & erroribus scatebat, adjutus Gratianus plura inde, & ex Burchardi Epitome excerpsit, autographi enim texturam, aut Burchardi nunquam vidisse videtur, cum errores in compendiis inventos in suum opus transtulerit. Et postea *c.3. Cæterum Burchardi & Ivonis decretis ob librorum magnitudinem neglectis, eorum tantum compendia, quorum meminimus legebantur in usuque erant.* Edidit Decretum Ivonis Lovanii seculi superioris, anno sexagesimo primo, Johannes Molynæus; Pannomia prodiit Basileæ anno 1499. Opera Ivonis omnia prodierunt Parisiis A. D. 1647. Conspurcata est utraque collectio & Decretum

270. Compendia Burchardi & Ivonis, tantum in usu.

271. Editiones Decreti Pannomiæ & operum Ivonis.

272. Isidori Mercatoris spurias decretales in opus suum adsumsit.

cretum & Pannomia quisquiliis & fictis aut supposititiis Isidori Mercatoris decretalibus, item multis aliis fictis & supposititiis Decretis. Quarum bene longum & accuratum Catalogum contextum vide apud Doctiss. Blondellum *in Pseudo-Isidoro vapulante cap. 18. pag. 100. & seqq.*

273. Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & aliud scriptum de privilegiis Romanæ sedis.

Eodem, quo Ivo, tempore vixit, sed ante Ivonem scripsit, Deusdedit, Romanæ Ecclesiæ Presbyter, Cardinalis tituli SS. Apostolorum, ut dicit Baronius *ad ann. 1080. n. 30.* postea *ad ann. 1087. n. 22.* tit. S. Eudoxiæ, qui tamen est unus idemque. Hujus duplex extat scriptum, primum, *de Privilegiis Romanæ sedis, & alterum COLLECTIO CANONUM.* Qvem tractatum Blondellus putat scriptum anno 1080. sed falso, est enim inscriptus Victori tertio, qui demum anno 1086. ad Pontificatum Urbis Romæ pervenit, melius itaque conjicitur cum Baronio in annum 1087. Hic tractatus quadripartitus est, cujus ipse rationem reddit hac Præfatione ad Victorem tertium.

Beatissimo atque Apostolico viro Pontifici, domino Papæ, Victori Tertio, & Clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Deusdedit exiguus presbyter tituli Apost. in Eudoxia.

Novit beatitudo vestra, quod sancta Romana Ecclesia idcirco omnium Ecclesiarum mater scribi-

ſcribitur & creditur &c. Itaque ego auctoritatis ipſius Romanæ Eccleſiæ privilegium, quo omni Chriſtiano orbi præeminent, ignorantibus patefacere cupiens, Domino mihi opem ferente, ex variis ſanctorum Patrum & Chriſtianorum Principum auctoritatibus potioribus quibusque in unum congeſtis, præſens defloravi opuſculum, quadrifariam diſpartitum partitione. Nam primus liber continet privilegium auctoritatis ejusdem Romanæ Eccleſiæ. Et quoniam ſine Clero Eccleſia eſſe non poteſt, nec Clerus absque rebus, quibus temporaliter ſubſiſtat: huic ſubjunxi ſecundum & tertium de Clero & rebus ejusdem Eccleſiæ. Quia vero ſeculi poteſtas Dei Eccleſiam ſubjugare nititur: libertas ipſius Eccleſiæ & Cleri & rerum ejus tertio, & maxime quarto libro evidenter oſtenditur.

Ex hac Præfatione patet, quo partium ſtudio ſcripſerit hic Cardinalis. Alterum ejus ſcriptum eſt Collectio canonum. Utriusque meminit Indiculus librorum, quem emendatores Romani præfixerunt Corpori Can. ſeu Gratiano, ubi utrumque opus hoc modo citatur. *Deusdedit Cardinalis Collectio canonum, & libri quatuor de rebus eccleſiaſticis;* additur: accepiſſe emendatores hos libros Manuſcriptos ex Bibliotheca Vaticana. Typis deſcriptos extare non novi, Manuſcripti in bibliothecis adhuc adſervantur. Præ-

ter Vaticanam, habuit exemplar Antonii Auguſtini, ut teſtatur paſſim ejus citatio, & provocatio ad Cardinalis Deusdedit lectionem in libris de emendat. Gratiani, in quorum *2do, dialog. quinto, pag. 386. noſtr. edit.* dicit. *Deusdedit*, Cardinalem, *ſcripſiſſe tempore Urbani ſecundi*; qvod forte verum de Collectione Canonum, qvam tamen, Blondellus poſt tractatum de privilegiis ſedis Romanæ ſcriptam arbitratur; Meminit Baronius alterius adhuc operis, quod latet in Bibliotheca Vaticana Manuſcriptum, *ad ann. 1087. n. 23.* quod conjicio itidem ex canonibus eſſe corraſum. Vocat id Baronius *nobilem lucubrationem*, *adverſus invaſores, Simoniacos & reliquos ſchiſmaticos*: *opus*, addit, *egregium*, *elaboratum ab eo tempore Urbani Papæ, ſucceſſoris Victoris Pontificis.* Collectionem canonum Deusdedit, compilatam dicit Blondellus ex quisquiliis Pſeudo-Iſidori, *in Prolegumen. ad Pſeudo-Iſidor. cap. 18. pag. 99. in fin.*

274. Gregorii Presbyteri collectio quæ Policarpus dicitur.

Num & in hoc undecimum, an ſeqvens ſeculum referendus ſit Gregorius Presbyter, non ſatis ſcio, ita obſcura eſt ejus fama & hiſtoria; ejus quoque Collectio canonum impreſſa, quod ſcio non eſt, eam vocavit *Polycarpum*, forte quia in particulas multas eſt diſcerpta. Manuſcriptam citant ex Biblio-

bliotheca Vaticana Romani Emendatores Gratiani in indiculo, citat quoque Manuscriptam Antonius Augustinus, qui in Dialogis ejus meminit. De eo & Bernardo Papiensi, item Auctore libri *Populeti*, hæc notat Clarissimus Blondellus, *in prolegumenis ad Pseudo-Isidorum vapulant. cap. 18. pag. 99. in fine. Gregorius Presbyter similem collectionem* (qualem nimirum Deusdedit & Ivo) *publicavit, quam* Polycarpum *nominavit; ut & Bernardus Papiensis* (de quo tamen nos infra agemus) *& Auctor libri* Populeti: *Sed hæc ad manus non sunt, nec, quo tempore vixere auctores, nobis compertum est.* 275. Bernardus Papiensis, & auctor libri Populeti.

Seculo duodecimo apud Græcos & Latinos, tam in explicandis, quam colligendis canonibus, gnaviter desudatum est. Videbantur à temporibus Photii per duo, & quod excurrit, secula Græci quievisse, nisi quod Imperatore passim adhuc curam rerum Ecclesiasticarum habuerint, & novellas quasdam ad hanc rem ediderint, de quibus postea suo loco dicemus; hoc seculo iterum ad studium Canonicum accedunt; in quo se offert primo Johannes Zonaras, qui magnos in Imperio Constantinopolitano honores primo gessit; Fuit enim Magnus Drungarius, seu præfectus Drungi; *Drungus* autem est Globus militum, occurrit 276. Seculo XII. inter Græcos & Latinos ferbuit studium Canonicum. 277. Joh. Zonaras. 278. Drungarius Magnus fuit & quis ille.

rit vox apud Vopiſcum & Pollionem. Magni Drungarii duo erant, τῆς βίγλης & τοῦ ϛόλου, ſeu Drungarius vigiliæ & Drungarius claſſis. Poſtremus Amiralio imperabat, Protocomiti, Drungariis inferioribus & Comitibus, ipſe ſoli magno Duci ſubjectus; alterius munus erat conſtituere vigilias ex præſcripto Magni domeſtici, & ex his noſter Zonaras fuit. Vide late de hoc officio Jul. Cæſar. Bulenger. *de Imper. Roman. lib. 4. cap. 37. & lib. 8. cap. 94.* Doctiſſ. Meurſium in Lexico Mixobarbar. voce Δρουγγάριος. Codinum & alios. Fuit præterea Zona-

279. Monachus factus ſcripſit hiſtoriam. ras Protoſecretarius. Poſtea, Monachus factus, ad ſcribendum animum applicuit, & hiſtoriam καθολικὴν ſeu univerſalem compoſuit, usque ad Alexii Comneni Imp. obitum, ſeu annum 1118; in qua paſſim Dio-

280. Et ad Photii Nomocanonem item canones conciliorum. nem ſequitur. Scripſit præterea alia; quæ ad noſtrum inſtitutum faciunt, ſunt commentarii in Photii Nomocanonem, & Canones Apoſtolorum, conciliorum Generalium & Provincialium, ſeu in codicem Eccleſiæ Orientalis; Græce & Latine prodiit opus à variis verſum Lutetiæ Pariſiorum hujus ſeculi anno XVIII. Et ejusdem expoſitio canonicarum Epiſtolarum ibidem Gr. & Lat. anno XXI. Manuſcripti Codices paſſim in Bibliothecis adverſantur, vide

Theoph.

Theoph. Spizelii *sacra bibliothecarum arcana retecta*.

Post Zonaram inter Græcos Canonistas locum occupat, Alexius Aristinus, Diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ut illum appellat Gilbert. Genebrand. *in libro de Trinitate*. Scripsit ille Epitomen Canonum jussu Imperatoris, Johannis Comneni, ut observat Leo Allatius *in libro de collatione Ordinum*. Factum id seculi duodecimi anno trigesimo. Inscribitur opusculum hoc. *ἡ ὑπὸ Ἀριστίνου σύνοψις τῶν κανόνων πάντων.* Genebrandus gloriatur, habere se fragmentum hujus auctoris, quod inscribitur: *συνέπτικος τῶν ὅλων κανόνων τῶν ἐκτεθέντων παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων ἓξ συνόδων, καὶ τῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν τοπικῶν.* Continet hoc opusculum tantum Epitomen, seu Indicem Codicis Canonum Ecclesiæ universæ, servato ordine priorum conciliorum, Nicæni videlicet, Ancyrani, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodiceni, Constantinopolitani, Ephesini & Calchedonensis, omissa tamen serie seu consequentia numerorum; additis in principio canonibus Apostolicis tum Sardicensibus, Africanis XXII. Trullensibus, tribusque epistolis Canonicis S. Basilii, ut tradit Christophorus Justellus *in præfatione part. 2. Biblioth. juris canon.*

281. Alexius Aristinus.

282. Ejus *σύνοψις* seu Epitome canonum.

non. veteris; qui & opuſculum ſeu compendium hoc Canonum Græce & Latine in eadem Bibliotheca publicavit. Omni arte caret hæc collectio, & videtur tantum in ſubſidium memoriæ compoſita eſſe.

283. Conſtantinus Harmenopulus. Clari quoque nominis eſt, qui vixit hoc ſeculo ad medium procurrente, Conſtantinus Harmenopulus, in utroque Jure Civili & Eccleſiaſtico verſatisſimus; Dignitates ejus indicat titulus, qui præfigitur ejus e-

284. Quis fuerit. pitome divinorum canonum, in quo vocatur πανσέβαςος σεβαςὸς, νομοφύλαξ καὶ κρίτης Θεσσαλονίκης κύριος Κωνςαντῖνος ὁ ἀρμενόπουλος. Sebaſti & Protoſebaſti dignitates fuerunt ſub ſequioribus Imperatoribus cognitæ, quales tamen fuerint, id non ſatis conſtat, quædam de iis congesſit Jul. Cæſar Buleng. *de Imperio Rom. lib 8. cap. 5.* & Meurſ. *in Gloſſario*, ex quibus tamen vix quidquam colligere poſſumus, quam dignitates fuiſſe. Quale quoque officium Nomophylacis Conſtantinopoli fuerit, id quoque neſcimus, vid. Bulenger. *lib. cit. cap.*

285. Quo tempore vixerit. *109.* De tempore, quo vixit, hæc habet Clarisſimus Marqvard. Freherius, *in Chronologia, quam Juri Græco-Romano præfixit. ad ann. 1143. Conſtantinus Harmenopulus, Judex Theſſalonicenſis, hoc ævo vixiſſe videtur, qui hucusque Principum novellas allegat.* Scripſit in

jure

jure Civili πρόχειρον νόμων, Promptuarium juris vel legum. Quod superioris seculi anno 56. edidit & Latine vertit Joannes Mercerus, Professor Regius Lutetiæ, postea Græce & Latine edidit Dionysius Gothofredus cum paratitlis ad singulos titulos, variis lectionibus & nomenclatore Græcarum dictionum anno 1577. Adscribuntur ei in tomo secundo juris Græco Romani collectiones tres, legum militarium Ruffi, legum Colonariarum, & legum Navalium, sed ex conjectura, quia plerumque ejus libris adjectæ inveniuntur. Ad Institutum nostrum facit ejus Ἐπιτομὴ τῶν ἁγίων καὶ ἱερέων κανόνων. *Epitome divinorum & sacrorum canonum*; quam collegit ex codice canonum Ecclesiæ Orientalis, seu synodorum Oecumenicarum & Provincialium, item Patrum Græcorum canonibus, quarum rationem, historiam & numerum cum in Præfatione breviter tradidisset, collectionis suæ Methodum hanc describit. Τȣ́των τοίνυν, inquit, ἡμεῖς τὴν ὑπόθεσιν ἐν ἐπιτομῇ νῦν ἐνταῦθα διαλαμκάνομεν, τιθέντες ἰδίᾳ πρῶτον, τȣ̀ς περὶ ἐπισκόπων διαλαμβάνοντας, καὶ ὅσοι τȣ́των εἰσὶν ἐχόμενοι. εἶτα τȣ̀ς περὶ πρεσβυτέρων, διακόνων, καὶ ὑποδιακόνων, καὶ ὅσοι τȣ́των ἐχόμενοι· μεταταῦτα τȣ̀ς περὶ κληρικῶν, καὶ ὅσοι τȣ́των ἐχόμενοι. μεθ' ȣ̃ς τȣ̀ς

286. Quid scripserit.

287. Epitomen canonum.

τὰς περὶ μοναχῶν, καὶ μοναστηρίων· καὶ μετ' αὐτὰς, τὰς περὶ λαικῶν, καὶ ὅσοι καθολικοί εἰσι· καὶ τέλος, τὰς περὶ γυναικῶν· ἐν ἓξ τμήμασι τὴν πᾶσαν τῶν κανόνων πραγματείαν περιλαβόντες καὶ ποιησάμενοι. ἕκαστον δὲ τῶν τμημάτων, ἐπιγραφὰς πάλιν κεκτῆται μερικὰς, εἰς συντομωτέραν ἅμα καὶ σαφεστέραν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου. *His ergo aliquid continetur, compendio nos isto nunc complectimur, collocatis primo seorsum canonib. iis, qui de Episcopis tractant, & quotquot his adfines sunt: deinde, qui de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, atque his adfines: postea, qui de Monachis, & Monasteriis: ad secundum illos, qui de Laicis agunt, & quotquot sunt generales: in extremo, qui de mulieribus: sectionibus omnino sex universa canonum tractatione comprehensa & absoluta. Harum vero sectionum qualibet rursus particulares habet titulos, ut ratione magis compendiaria, & dilucidore, quod quaeritur, inveniri possit.* Inseruit hanc Epitomen in tomum primum juris Græco Romani Johannes Leunclavius, quem credidit Clarissimo Marquardo Frehero, qui publicavit Francofurti, seculi superioris anno XCVI. cum ejusdem Auctoris libro de sectis & veræ fidei confessoribus Græce & Latine.

288. Matthæus Blastares. Inter Græcos Canonistas citatur & Matthæus Blastares, quo tempore præcise vixerit non

non satis mihi compertum Ant. Augustin. *in Præfatione ad antiq. Decretal. Collect.* hæc de eo habet: *Johannes Scholasticus & Photius, ambo Antistites Constantinop., & Matthæus Blastares Monachus, & Constantinus Harmenopulus, & his omnibus brevior Arsenius, sub certis quibusdam titulis sententias canonum comprehendunt: adiectis etiam legum de eisdem rebus decretis, ex quo factum est, ut id genus librorum Nomocanones appellarent. Horum Antiquissimus Johannes est, cognomento Scholasticus, quo Patriarcha Justinianus, legum Romanarum Collector, est mortuus. Photius Isidoro Hispalensi posterior fuit, Constantinus & Matthæus Ivone & Gratiano antiquiores non fuerunt.* Citat eum qvoqve inter Nomocanonum scriptores Justellus Pater *in Præfat. ad Cod. Canon. Eccles. Univers.* Synopsin ejus conciliorum citat Meursius *in Glossario Mixobarbaro.* verbo ἄμβων. In Catalogo manuscriptorum Codicum Bibliothecæ Patriarchæ Constantinopolitani legitur hic titulus: *De legibus magnum Volumen, habens explicationem trium Doctorum, explicantium canones, & leges Imperiales. Initium Johannis Monachi Zonaræ, deinde Theodori Balsamonis, Patriarchæ Antiocheni, postremo Matthæi Blastarii,* in charta *bombacina.* Ego hactenus nil de eo vidi, nec puto, Justellum Patrem aut

289. Scripta.

Filium habuisse hujus scripta; qui Bibliothecæ Juris Canonici veteris, & aliis Græcis collectoribus non adjunxerunt, procul dubio id facturi, si habuissent. Leo Allatius in famoso Tractatu, *de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis perpetua DISSENSIONE*, (ita enim rectius inscriptus fuisset ille tractatus, quam *consensione*) in indiculo auctorum, & hunc Matthæum Blastaram collocat inter auctores ineditos.

290. Simeon Magister & Logotheta. Hoc quoque tempore vixit Simeon Magister & Logotheta, seculo nimirum duodecimo medio, inter Collectores aut Epitomatores canonicos non prætereundus. Eum Aristino posteriorem facit Justellus, Dignitatem ejus indicat, quod Magister dictus sit & Logotheta.

291. Quis Magister. De priore Constantinus Porphyrogenneta, *in vita Basilii Macedonis*, hæc de Basilio refert. Τῆς δὲ προνοίας ἀγούσης τὸν Βασίλειον εὐμηχάνως πρὸς ὅπερ ἐβούλετο, εὐθέως μετὰ τὴν ἐκ τῆς στρατείας ὑποστροφὴν υἱοποιεῖται τοῦτον ὁ βασιλεύς. Ἐτύγχανε γὰρ καθάπαξ οἰκείας γονῆς ἀμοιρῶν, καὶ τῆς τῶν Μαγίστρων ὑπερλάμπρας τιμῆς ἀξιοῖ. ἐφ᾽ ὧν τῇ βασκανίᾳ ῥηγνύμενος ὁ λογοθέτης Συμβάτιος, καὶ τὰ ἑξῆς. *Veruntamen providentia ferente Basilium, ad id, quod libebat aptissime, illico post illam exercitationem & reditum, Imperator eundem pro filio, quod ipse nullos liberos habebat, adoptat, & Magistrorum præfulgente digni-*

dignitate condecorat. His rumpitur invidia Logotheta Symbatius. Ipsi Imperatorum filii ad eam adspirabant. Intimis Imperatorum consiliis admittebantur, magnoque in honore habebantur; *Novella prima* Romani senioris περιβλέπτας & περιφανεῖς vocat, Cassiod. *lib. 6. var. Reverendum honorem sumit, quisquis Magistri nomen accepit.* Inter Patritios censebantur, imo postea & supra hos habiti; ante quos & apud Codinum collocantur. Ad συντεκνίαν Imperatorum aliquando adsciti; nec tantum filii, ut dictum, sed & consanguinei Imperatoris hoc titulo ornati leguntur, vide sis Doctiss. Meursium *in Lexico Mixobarbaro in μάγιστρος*, item & Leonem Allatium *in Diatriba de scriptis Simeonum pag. 25. & seqq.* item Jul. Cæsar. Bulenger. *in libris de Imperio Rom.* Logotheta insuper vocatur Simeon, qui duplices in Imperio Constantinopolitano. Ecclesiastici, quorum munus describit Codinus *de Offic.* ὁ λογοθέτης εἰς τὸ λογογραφεῖν, καὶ εἰς τὰς δημοσιακὰς καὶ ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν. Politici, qui rationes fiscales vel publicas cognoscunt, disceptant & discutiunt; quare & discussores aliquando vocantur. Varii & hi feruntur, vide sis Meursium *in γενικὸν & in κουράτωρ & in λογοθέτης*, item accurate & caute Leonem Allatium, *dicta* 292. Logotheta quis.

 Diatri-

Diatriba, *pag.* 28. *& seqq.* & cujus ille forte scrinia compilavit. Jul. Cæsar. Buleng. *de Imperio Rom. lib.* 3. *cap.* 22. de Logistis & Lothogetis, *lib.* 8. *c.* 11. de Logotheta magno, *lib.* 8. *cap.* 91. de Logotheta genico seu generali, *& cap.* 29. de Logotheta cursus, *cap.* 30. de Logotheta secretorum, *cap.* 39. de Logotheta gregis, *cap.* 51. de Logotheta τῶν οἰκειακῶν seu privatorum, *cap.* 57. de Logotheta militaris ærarii. Edidit Simeon Magister Epitomen canonum, eodem, quo Alexius Aristenus, modo, diverso tamen ordine, præmittit Canones Apostolicos, tum quatuor concilia Oecumenica sequuntur, dein particularia, Ancyranum, Sardicense, Neocæsariense, Gangrense, Antiochenum & Laodicenum; addidit etiam canones Africanos xxciv. & Trullenses, tum Epistolas tres canonicas Basilii. Artis prorsus est expers, & tantum ad memoriam scripta collectio. Edidit eam in Bibliothecæ Juris Canonici veteris tomo secundo, ex Codice Manuscripto Bibliothecæ Regiæ, Christophorus Justellus Græce & Latine. Leo Allatius, *in Diatriba de Simeonibus & eorum scriptis*, nil de hoc nostro Simeone Magistro & Logotheta habet, sedulus alias sequioris Græciæ scriptorum, antiquitatum & historiæ ruspator, quamvis non semper sine partium studio.

293. Simeonis Epitome canonum.

Ex

Ex Græcia, seu potius Orientali Imperio, iterum in Occidentem trajiciendum nobis, & quid interea Latini in canonum studio & collectione præstiterint, hoc seculo lustrandum. Occurrit hic Clari nominis collector Gratianus, qui, ut Ant. Augustinus *in præfat. ad Antiq. Collect. Decret.* dicit, *eorum omnium*, quos ex collectoribus canonum enumeraverat, *luminibus obstruxit.* Fuit is Patria Clusinus, è Thusciæ civitate. In pomerio Ecclesiæ Ravennatis & apud Matthæum Westmonasteriensem ad ann. 1151. legitur fuisse *de Classa, civitate Tusciæ*; sed est error vel mendum, *Classa* positum pro *Clusio.* Hic error forte inde est, quod alii dixerint, fuisse Gratianum Monachum Classensem prope Ravennam. vide sis Baron. *ad annum 1151. num. 6.* item Epitaphium, quod infra adducemus. De natalibus ejus variant auctores, quidam spurium fuisse dicunt, & Petri Lombardi, qui Magister sententiarum vocatur, & Antistes Parisiensis fuit, & Petri Comestoris historiæ Scholasticæ scriptoris Fratrem germanum, tresque hos uno puerperio ex adulterio aut scortatione esse prosatas. Præpositus *in proemio decretor.* Panciroll. *de clar. leg. interpret. lib. 3. cap. 2. pag. 405.* Addunt etiam, cum Matrem stupri pœnitere non posset, quod

294. Gratianus.

295. Quis fuerit.

296. Natales ejus.

 tam

tam præclaros Viros genuisset, sacerdotem cui confitebatur jussisse, ut saltem pœniteret, quod pœnitere non posset. Tiraquell. *de nobilitat. cap. 15. n. 32.* Sed hæc ab aliis pro fabulis habentur & exploduntur. *Falsò id dici*, tradit Pancirollus *d. l. fundamento carere hanc opinionem* Bellarm. *de Script. Eccles. in Petro Lombardo*, quia in patria non conveniunt; Gratianus enim Ethruscus fuit, ex Clusio civitate, Magister Petrus Lombardus ex Novaria, Petrus Comestor, Gallus ex Trecis. Sed alii eludunt hoc argumentum, quod ex diversitate patriæ tantum sequatur, non esse eos tergeminos; non vero, non esse Fratres aut Spurios, cum Mater diversis temporibus & diversis locis cum patribus conventitiis Plautinis consuescere potuerit.

297. Professio. Cum monachus Benedictinus Classensis Monasterii factus esset, sacris literis delectatum dicit in Chronico Martinus, & Alber. in Dictionario. §. *forma 2. quæst. 6.*

298. Tempus, quo vixit. Vixit Bononiæ tempore Conradi III. Imperatoris, cum ibidem Alexander, qui postea Pontifex factus est Romanus, Theologiam doceret.

299. Ubi vixerit & canones collegerit. Ad Canones colligendos & ordine artificiose digerendos animum adjecit; & ut quidam volunt in Monasterio D. Felicis, quod probat quoque Epitaphium infra adducendum, item inscriptio, quæ legitur

gitur in Æde D. Felicis in ſaxo vetuſto, relata à Pancirollo. *d. l.*

Hanc ædis partem Lector reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus,
Divinum Gratianus opus quantúmlibet arcto
Contentus ſepto: quod, reparando caducum
Et vetus hoc clauſtrum, tolli fuit inde neceſſe.
Id tamen Abbate conſtructum eſt Bartholomæo
Mille trecentenis decies ſeptem atque quaternis
Annis à Chriſto, puro de Virgine nato.

Alii in D. Proculi cænobio, ubi diu vixit, vid. Cœpo. *in tract. de cognit. libr. jur. canon. in princ.* & Præpoſit. *in Proem. decret.* Compoſuit grande illud Volumen Decretorum; quod hodie primam partem facit Corporis Juris Canonici. Obtulit hunc librum Eugenio tertio Pontifici, cui valde placuit, adeo ut Gratianum Eccleſiæ Cluſinæ patriæ præficeret. vid. Martin. *in Chron.* & Alber. *in Dictionar.* Sunt, qvi probatum & canonis ſeu legis auctoritatem accepiſſe volunt ab Eugenio tertio; ſed nunquam prolata ſanctio iſta fuit, neque pro lege hactenus habitum. Magnæ tamen ſemper fuit auctoritatis, & ex eo, qvod ſcholis ad prælectionem datum, poſſet inferri vis canonica ſeu legis. De auctoritate ejus hæc refert Pancirollus *d. l. Tanta poſtea auctoritatis*

300. Volumen decretorum.
301. Eugenio oblatum.
302. Ejus auctoritas.

tatis fuit, ut vulgo Magister vocatus, maximum in decidendis causis pondus habuerit, etsi velut privati hominis ejus dicta vim legis non
303. Bacillarii & Bacalaurei unde dicti. *obtinent. Itaque qui ejus opus ita edidicisset, ut aliis prælegere posse videretur, baculo velut pro arrha doctrinæ more Longobardorum accepto Doctoris titulo honestabatur, & à bacillo* Bacillarius *vocabatur, qui mos tum demum Bononiæ institutus à* Parisiensibus, *ubi tum Decreta & summulæ docebantur, fluxisse fertur, in quorum vetustis Constitutionibus* Bacillarii *nominantur.* Sed de hoc postea, ubi accuratius Volumen Decretorum Gratiani expen-
304. Tempus collectionis. dendum est. Quando scripserit Gratianus, discordant Auctores, Trithemius *lib. 2. de Vir. Illust. Ord.* Benedicti anno 1127. scripsisse refert, alii plerique omnes, an. 1251. quam sententiam confirmat epitaphium Gratiani. Bellarminus utramque sententiam conciliat, *lib. de Script. Ecclesiasticis*, conjectura, quæ aliis non displicet, quod anno 1127. incœperit, & anno 1151. perfecerit opus seu collectionem suam. Christ. Justellus *in fine præfat. quam Codici canonum Ecclesiæ universæ præmisit* Gratianum decretorum volumen composuisse refert sub Innocentii II. an. 1131; quod proxime accedit ad traditionem Trithemii. Alii editum narrant anno 1150. Calderinus *in præmio Decretal.* Cardinal. Alexander

der *in Præfat. Decreti*, qvos ſeqvitur Valent. Forſter. *in biſtor. Jur. Civil. lib. 3. cap. 7.* Freherus *in Chronol. juri Græco-Roman.* præmiſſa, anno 1154. Gratianum, *ſcribit*, *Decretum ſcripſiſſe*, *quod Decretum Magnum vocatur*. Sed hoc abit ab omnium ſententia, qui ſub Eugenio III. Decretorum opus editum ſcribunt, iſto vero anno 1154. ſedebat Romæ Hadrianus IV. niſi forte Freherus de progreſſu vitæ & additionibus ſit intelligendus. Ex forma Apoſtolorum, quæ habetur *cap. Poſt Appellationem 2. q. 6.* videtur colligi poſſe anno 1161. ſcripſiſſe adhuc Gratianum, ſed eſt mendum pro MCLXI. debet reponi facili mutatione MCXLI. ut qvoqve monent ibidem Correctores Romani, *in notis*, & late Antonius noſter Auguſt. *lib. 2. Dial. 9. pr.* id ſatis firmat annus indictionis quartus, qui anno 1161. eſt ſeptimus; Anno vero 1141. currebat indictio quarta; quod fulcit conjecturam ſupra relatam, diu occupatum fuiſſe Gratianum in collectione Decretorum. Inſcripſit ipſe opus ſuum *Concordiam diſcordantium canonum*. Vide ſis Anton. Auguſtin. de emendat. Grat. lib. 1. dial. 1. princip. fere, ubi & docet, falſo *Decretum* vocari; Melius adhuc *Decreta*. Qvomodo & Antonius Demochares, qui *Decretorum collectanea*, & Ant. Contius, qui

305. Titulus operis.

Decretorum Canonicorum Collectanea inſcripſit in ſua emendatione; Quia non unum iſta collectio complectitur decretum, ſed eſt farrago multorum decretorum. Idem firmat Henr. Gandavenſis de Scriptor. Eccleſiaſt. cap. 44. *Gratianus*, inqvit, *Monachus, Bononiæ habitans, Codicem, quem* Decreta *vocant, compilavit.* Quare vero ipſe Gratianus inſcripſerit *concordiam*, & quidem *diſcordantium canonum*, ex fine ejus ſatis patet. Videbat Eccleſiaſtica decreta & canones ſibi invicem contrarios, diverſos, diſſentientes, inter hos diſſidentes concordiam ille inſtituere voluit. Aliter, quam olim concordia canonum accipiebantur, nempe pro collectione ſimilium ſententiarum: hic autem à Gratiano ſignificat diſſidentium canonum conciliationem. Animadvertit id quoque

§ 06. Ratio ejus.

Ant. Auguſtin. *lib. 1. de emend. Grat. dial. 1. pag. noſtr. edit. 5. Ad Gratianum*, inquit, *redeamus, in ejus libris veteribus illa inſcriptio eſt, quam audiſti:* Concordia diſcordantium canonum. *Similem legi Romæ in veteri libro Creſconii:* Concordia canonum, & ipſa canones. *C. Quid eſt, quod his verbis ſignificare voluerunt? an putandum eſt, canones conciliorum ita eſſe inter ſe contrarios, ut egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Creſconii libro elicere*, concordiam *vocat collectionem ſimilium*

milium sententiarum, ut qui scripturæ sacræ verba collegerunt, Concordantias Bibliæ appellarunt; quibus verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic Concordiam dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vocem discordantium, quæ sola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nam si inscripsisset, Concordiam canonum, *ut Cresconius fecit; aut Concordiam concordantium, & discordantium canonum: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari.* Gratianum ad Collectionem Decreti accessisse, putant correctores Romani ejus, *in Admonitione ad Lectorem*, ex consilio Ivonis, qui in Præfatione suæ collectionis quædam de conciliatione discordantium canonum tradiderat, ipse vero neglexerat. Verba eorum sunt hæc. *Novissimus istorum omnium, præter authorem Panormiæ, (nam is recentior fortasse est)* Gratianus, *monachus Benedictinus, non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus propositis, quid in utramque partem ex Canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoque eorum varietatem, quæ speciem*

307. Quid eum ad col[ligendos] canones impulerit.

ciem

ciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Cæterum in longo ac perdifficili opere multa à parum æquis hominibus exagitabantur, nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant. Antequam ejus decretorum volumen penitus lustremus, videndum exactius, qvam supra factum, cujus sit auctoritatis. Hic diversæ sunt Doctorum sententiæ. Quidam in utroqve extremo, alii in medio incedunt. Seu aliqui legis Auctoritatem aut saltem canonis, alii prorsus nihil, aut saltem non magis, qvam privato Doctori tribuunt, nullam obligandi vim. Tertii dispescunt collectanea ex fontibus, &, pro diversitate eorum, diversam attribuunt auctoritatem. Illi, qui primam sententiam defendunt, id non faciunt pari modo. Alii iterum simpliciter adserunt ab Eugenio esse approbatum. Inter quos est Anonymus Auctor vitæ Gratiani & Trithemius, descript. Eccles. à quibus hoc in alios manavit, & accepit Gesnerus & Simlerus in Bibliotheca, & alii: sed, ut supra monui, ipsa approbatio nusquam comparet, aut à nemine producta unquam est, aut visa, quare alii ad consuetudinem confugiunt, & per eam conciliant Gratiano auctoritatem. Abbas Panormitanus *in c. 2. x. de rescript. Sed ego dico,* inquit, *ex quo ille liber communiter à multis annis*

308. An pro lege aut canone valeat decretorum volumen.

309. Variæ sententiæ hac de re.

annis circa fuit publice lectus in Scholis, & ipsius dicta communiter recepta sunt, hodie tacite approbata & per omnes recipienda. Ejusdem est sententiæ Robb. Maranta *de Ord. Judiciorum part. 3. n. 34. Quidquid sit,* ait, *quia est communiter approbatus à populo, & publice legitur in Scholis, sicut alii libri authentici, ex hoc censetur authenticus, & facit plenam fidem.* Huc inclinat quoque Paulus Layman. *lib. 1. Theol. Moral. tract. 4. cap. 6. §. 3. n. 12.* qui consuetudine, refert, Decretum Gratiani receptum est; *Dicta vero Sanctorum Patrum,* sunt verba ejus, *ipsiusque Gratiani ac Paleæ, quæ ecclesiasticis regulis ac moribus non repugnant, licet per se nullam juris auctoritatem habeant, (cum in jure condendo, causisque definiendis, non sola scientia, sed magis etiam potestas necessaria sit juxta c. 1. dist. 20.) nihilominus consuetudo obtinuit, ut in externo foro etiam illa ad causarum decisionem inserviant.* Vim quoque legis tribuit Vallensis ei, *in proem. parat. §. 8. n. 12. Maxime cum Gregorius XIII. summus Pontifex reliquis partibus juris illud annumeraverit, atque adeo recognosci, corrigi ac repurgari & retineri mandaverit, non est, quod in hac parte amplius laboremus.* Adde sis, Cardin. Tusch. *conclus. 170. verb. Jus Canonicum.* Sed statim ille, non minus ac ipse Laymannus, suæ adsertionis oblitus,

oblitus, iterum resolvit in sua principia, & sic iterum Gratiano adimit omnem auctoritatem, quemadmodum etiam Laymannus, qui tantum probat, qvantum *ecclesiasticis regulis bonisque moribus non repugnat*; cum pro ecclesiasticis regulis protrudantur Gratiani decreta, verseturque hoc in quæstione. Verba Vallensis *l. d.* sunt hæc: *Modo tamen singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origenes revocentur, eo quod ratione auctorum, è quibus decreta adsumuntur major vel minor sit auctoritas.* Si usus & consuetudo firmavit, tum firmavit omnia, & par omnium est auctoritas, eaque ex consuetudine non ex fontibus & Origine; si Gregorii XIII. auctoritas hic legem facit ex dictis Gratiani, & ansam *amplius deliberandi*, ut ait Vallens., præcidit, jam pariter toti collectioni conciliat. Quare melius alii huic consuetudini & auctoritati contradicunt, inter quos est Fr. Suaresius *de Legib. lib. 4. c. 5. n. 7. Consuetudo*, ait, *quam allegant, non est in sensu juxta conceptum communem sapientum introducta.* Vid. & Zœsium *comm. ad Decret. n. 10. in præfat.* Quare & alii, quoties libet, & si aliter elidere objectiones ex Gratiano non possunt, ejus auctoritatem rejiciunt. Vid. Boetium Epo. *lib. 2. de jure Sacr. num. 135.* Petr. de Marca. *de concord. sacerd. & Imp. lib. 3. c. 6.*

§. 2.

n. 2. apposite. *Cum Gratiani*, inquit, *collectio privato studio instituta sit, quæ refert doctorum testimonia non majore pollent auctoritate, quam antea obtinebant.* Alii contra veteres & recentiores plenis buccis in ejus errores debachantur, quod mascule facit Antonius August. passim in dialogis, vid. *lib. 1. Dial. 1. item 16. & seqq.* Bellarmin. *de Scriptor. Eccles. in Gratiano.* Adde *Gloss. ad c. Paulum 7. qu. 3.* Joh. Andr. *ad cap. 2. de rescript.* Alber. Gentil. *de lib. Jur. Canonici cap. 2.* Tertia sententia, in quæstione de auctoritate Gratiani, dispescit ejus capita quadrifariam, & diversimode de singulis respondet. Marant. *de ordin. judic. part. 3. n. 35.* Latius Augustinus Barbosa *ad Proem. Decret. n. 6.* Prima classis continet dicta Patrum, secunda verba Gratiani, Tertia Paleas, Quarta jus Civile. Addi quinto possunt canones Conciliorum & Decretales Pontificum Romanorum, nisi sub prima classe velis complecti, & Patres in privatos, seu singulares, vel simul congregatos dispescere, quæ & mens est Barbosæ. Privatos iterum in eos, qui arrogant summam sibi auctoritatem, ut facit Pontifex Romanus; & minorem, quo referendi Patriarchæ Metropolitani, & Episcopi; & nullam, quales sunt cæteri Patres, qui scriptis Codices

310. Fontes Decretorum.

Sacros

Sacros, aliaque dogmata Ecclesiastica, illustrarunt. Barbosa in prima Classe dictis Patrum ex consuetudine, non per se vim legis defendit. Nos melius cum Augustino, Viro supra invidiam Magno, *cap. 3. & c. 5. dist. 9.* negamus, quæ sodes inspice, & adjunge hæc Suaresii, *ex lib. 4. de legib. cap. 5. n. 6. & 7. Dicendum est, sententias seu dicta Sanctorum per se, & quatenus nituntur autoritate eorum, non habere vim legis. Et ratio est, quia lex non est actus doctrinæ tantum, sed potestatis. Sancti autem Patres non habebant potestatem hanc, neque etiam hac intentione talia scripta tradebant. Dixi autem per se & quatenus eorum autoritate nituntur, quia interdum ipsi testificantur de præcepto, vel à Christo, vel ab Apostolis tradito, vel Ecclesiæ traditione introducto, & nunc ex illis colligitur præceptum tanquam ex testibus, non tanquam ab auctoribus. Unde juxta modum, quo de re aliqua seu obligatione testificantur, & juxta majorem vel minorem consensum Sanctorum inter se, eo majorem vel minorem fidem efficiunt. Addo præterea, sententias Patrum non accipere vim legis, eo quod à Gratiano in suo Decreto insertæ sint, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizatæ, ut inter Decretales aliquando inveniuntur. Ratio est, quia nec Gratianus habuit potestatem dandi vim legum, neque Ponti-*

Pontifex aliquis pro legibus approbavit omnia, quæ in illo decreto continentur. &c. Et Doctissimi Dalæi *tract. de usu & auctoritate Patrum passim, potissimum lib. 2. cap. 2.* Sub ista classe continentur & conciliorum canones, quæ Barbosa pro legibus habet; quasi Patres in concilio congregati habeant potestatem condendi Canones; nos melius edocti supra *num. marg. 13.* Conciliis potestatem legislativam abrogavimus, declarativam adseruimus, quid nempe cum Scriptura sacra conveniat. Prima itaque quæstio in obligatione conciliorum esse debet, utrum sit conforme Sacræ Scripturæ, & tum obligat, non ex auctoritate concilii, sed divina. Animadvertit id Gratianus ipse *c. placuit, 36. qu.* ubi, recitato canone concilii Aquisgranensis, quod raptor raptam ne quidem cum voluntate Parentis ducere possit; subjungit. *Hæc auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi, maxime cum illa testimonio divinæ legis nitatur.* Tandem tertio Epistolæ decretales summorum Pontificum, ex hypothesi Pontificiorum, à Barbosa ob imaginariam illam summam ejus potestatem, pro legibus habentur. Quam quia negant, & solide destruunt Protestantes, concidit quoque earum auctoritas. Neque majorem in sua diœcœsi suburbicaria olim habuit ille auctoritatem, quam qui-

311. Conciliorum canones cujus auctoritatis sint.

312. Et Epistolæ decretales.

libet alius Episcopus in sua. Ut vera sit hic Augustini adsertio *lib. 2. de Baptismo contr. Donatist. cap. 3.* quam refert. Gratian. *c. quis nesciat dist. 9. Quis nesciat, sanctam scripturam canonicam tam veteris, quam novi testamenti certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus Episcoporum litteris ita præponi, ut de illa omnino dubitari, & disceptari non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit, quidquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem cujuslibet in ea reperitioris, & per aliorum Episcoporum graviorem auctoritatem, doctioremque prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte veritate deviatum est?* Vid. & Caspar. Ziegleri *dissertat. de Jur. Canon. origine. sect. 44. & anteced.*

313. Item Gratiani dicta cujus auct.

Secundo occurrunt ipsius Gratiani verba, quibus solet connectere capitula & canones; item ordiri distinctiones suas & quæstiones, easque distinguere in partes; conciliare discordantes canones. De hisce Barbosa sic judicat. *Auctoritas Gratiani compilatoris hujus voluminis à nullo Pontifice reperitur approbata, nec est authentica.* Nihil itaque tribuit Gratiano Barbosa, cum inter Patres eum numerare potuisset, & eandem

ei tribuere auctoritatem. Sed hoc forte facere noluit, quia cum Bernardo fere Patres exſpirarunt, & ſequentes ſcriptores vix inter Patres numerentur, quamquam & ipſe Gratianus cum Bernardo, Abbate Claravallenſi, qui A. D. 1153. obiit, vixerit. Non tamen in Album Sanctorum relatus eſt, ut Bernardus, quod ei auctoritatem patris conciliaſſe videtur. Quidquid ſit, ex hypotheſi Pontificiorum majorem Gratiano auctoritatem deferre debuiſſet Barboſa, maxime cum opus ejus publice in Scholis prælegatur, & à Pontificibus publice prælegendum ſit datum. Plus ei adhuc defert Caſp. Ziegler. *in d. diſſer. ſect. 45. Non rejicimus teſtimonium* Gratiani *hiſtoricum, quatenus facit ad cognitionem doctrinæ eo tempore publice in Eccleſia traditæ; veroſimile enim eſt*, cum *bene noviſſe, quia ſua ætate in capitibus fidei & diſciplinæ morum ſtatuerit Eccleſia, & hinc non privatam, ſed publicam retuliſſe de rebus religionis ſententiam.* Pauciſſima tamen ſunt, quæ Gratianus de ſuo addidit, ut verum ſit Petri Galleſii judicium apud Ant. Auguſt. *lib. 1. dialog. 1. pag. 9. Non is ſum*, inquit, *qui operæ pretium eſſe exiſtimem, tam multa de ſolo Gratiano dici. Hic enim, ut noſti, & ut facile omnes concedunt, compilator inſignis, nihil fere habet valde utile, quod propri-*

um dicere possis: sed corniculæ illi similis, ut est in fabulis, risum scientibus, admirationem ignorantibus movet. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit; ut malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum requirere. Itaque dum tu, quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putem.

314. Paleæ unde dictæ. Ad tertiam speciem transeo, ad Paleas, quæ in Opere Gratiani occurrunt. Hic variæ Doctorum sententiæ, opiniones, aut potius conjecturæ occurrunt, quare ita inscripta sint. Quatuor diversas recenset Guido Pancirollus, *de claris leg. interpret. lib. 3. cap. 2. Cum vero* Gratianus *librum, Eugenio III. Pontifici offerendum, Romam detulisset, Cardinali cuidam, viro alioqui erudito, sed ambitioso, cujus opera ad Pontificem introduci volebat, legendum tradidisse fertur. Ille alienam laudem in se transferre cupiens, volumini quædam à Gratiano omissa inseruit, seq; operis auctorem esse jactitabat. Monachus, hominis fraude intellecta, additiones illas paleas esse respondit, quæ grano alibi condito inanes redderantur; Paleam enim veteres Theologi literam*

teram fructu carentem, vel sterile opus vocabant. Theoph. in Naum Prophet. cap. 3. *Itaq; capita illa postea semper pro paleis sunt inscripta.* Cœpo. in d. tract. *Alii paleas ab eodem Cardinali Pocapalea nuncupato, quo nomine etiam hodie oppidum in Subalpinis, & familia vocatur, dictas fuisse censent. Nonnulli à Palea Gratiani discipulo,* Imol. in R. de verbo oblig. sub n. 5. *qui diversas ejus libri inscriptiones quandoque etiam improbatas fecit,* Specul. in tit. de disput. & allegat. §. ult. in fin. Cœpo in d. tract. n. 14. Præpos. Alex. in proem. decret. Jas. in rub. de actio n. 12. *paleas nominatas fuisse autumant. Nec desunt, qui hæc fabulosa existimantes, Decreta, quædam novissime adjecta, velut suspecta, & fide carentia, paleas appellatas fuisse credant, opus, quod Patrum, Pontificumque Decretis scateat, Decretum inscriptum fuit.* Huic posteriori sententiæ videtur accedere Jacob. Cujacius *ad cap. 1. x. de desponſ. Imp.* qui tamen & suam quintam sententiam adjicit. *Paleæ nomine quidam significari putant, quod cassum est, & irritum, ut cassa palearum dixit Solinus in India. Itaque Paleam dici per contemptum canonem nullius fidei vel auctoritatis, ut apud Joannem Cremonensem ad Abbatem Urspergensem Imperator Fridericus, qui Alexandro III. valde infensus erat post Alexandriam conditam in Liguria*

de nomine Alexandri III. eam Paleam vocat, quasi factam ex cassis palearum, ex stramine. Equidem verius puto, hoc nomen præponi antiquioribus canonibus & decretis, & scribi debere cum diphthongo Palæa, quia & in Basilicis sæpe video παλαιὸν nominari simpliciter antiquum Interpretem, & ita hanc constitutionem cum sit Hormisdæ; qui ex antiquioribus Pontificibus est, recte Palæam appellari. Refert hanc eandem sententiam posteriorem Cujacii Ant. Contius, ad *c. 2. dist. 5.* Sed suam sextam conjecturam addit. *Cur hoc*, inquit, *& pleraque capita sic inscribuntur, sæpe etiam inter doctos dubitari animadverti. Qui rectius sentire & sapere existimantur, quasi παλαιὸν i. e. antiqua nuncupata volunt. Ego autem paleam inscribi hoc caput existimo, & cætera similia, quia addititia sunt, nec à Gratiano primitus huic libro inserta, sed ab interpretibus, prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adscripta, & plerumque in emendatoribus & antiquioribus exemplaribus prorsus omissa. Cui rei fidem facit antiquum Gratiani exemplar, quo in hoc emendando usus sum, in quo pleraque ejusdem paleæ desunt.* Plerasque fere sententias recensent, & tandem quid ex collatione Manuscriptorum observaverint, addunt, Emendatores Romani, *in Præfatione Gratiani ad Lect. De nomine* Paleæ *sunt varia doctorum homi-*

hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata aut potius depravata voce ab adverbio πάλιν, id est, rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem, titulo de Disputationibus & Allegationibus prope finem (quem Imola in Rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in proœmio Decretalium, Jason in Rubrica titulo de Actionibus, & alii sunt secuti) putat, quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia, quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habetur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræque: & partim quidem tum paleæ nomine, partim vero sine ullo à cæteris capitibꝰ discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi,

ligi, has paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multa & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur: quod suis locis indicabitur. Septima sententia est eorum, quos refert Hilliger. *Donelli Enucleati lib. 26. cap. 2. lit. A. pag. mihi 1394. & seqq.* cum Gratianus librum suum Eugenio III. Pontifici obtulisset recognoscendum, hanc vocem *Palea* adscriptam esse. *Papam enim veluti asterisco notasse, quæ nulla auctoritate valitura, ut sicuti Paleæ ad grana vilia sunt, ita capita ista omni pondere carere innueret Gibbert. Reg. I. Enantiop. 25.* Octava sententia est, Curtii *de feud. quæst. 1. Quatenus,* inquit, *ratione non juvantur dicta Gratiani, dicuntur Paleæ.* Qvæ omnes meræ sunt conjecturæ, ut cuique liberum sit accedere, qvæ ei maxime probabilis videtur.

315. Cujus sint auctoritatis.

De auctoritate eorum constans est fere omnium sententia, non multum iis deferendum esse, nec esse integræ auctori-

auctoritatis. Correctores Romani, ut jam relatum non contemnendas censent, quia multæ in Decretalibus & vetustioribus collectionibus sint. Ad quæ regerit. Alber. Gentil. *de libr. Juris Canonici cap. 2. prope fin. Verum & aliud est contemni, aliud non allegari pro authenticis; Illa*, c. 14. dist. 96. *qua tribuit Constantinus magna omnia Romana Pontifici, licet sit palea, & pro palea inseratur, multum tamen tritici attulit Ecclesiæ, ut de Imola relatum aliquando legi.* Rubr. *de verb. obl.* Alciat. 12. *part. 3.* hæc habet. *Constat consensu omnium, ea quibus talis est inscriptio, certæ fidei non esse, neque ceu authentica allegari posse.* Paria fere habet Arthur. Duck. *de Auctor. jur. lib. 1. cap. 7. sect. 3. Sunt in decreto, quæ* Paleæ *dicuntur, nullamque juris auctoritatem habent, sive fuerint ipsius Gratiani, sive alterius, de quibus varia tradunt interpretes.* Felinus *in cap. ex part. de rescript.* Curt. *de feud. qu. 1.* Marant. *p. 3. n. 31.* Alciat. *12. parerg. cap. 3.* Mart. *de jurisd. p. 1. c. 30. Easque paulatim irrepsisse in codicem Decreti, & paucissimas in libris antiquioribus reperiri.* Et de iis est hæc adsertio Alber. Gentilis *in dissert. de libr. jur. canon. cap. 2. in fin. Verum est crevisse paleas cum Gratiani collectione. Etiam in Gratiani libris omnibus non eadem sunt; pauciores in vetustioribus sunt. Hujus autem Paleæ qui discipulus*

 fuit

fuit Gratiani, Speculator de disp. ubi Joh. Andr. Imol. d. rat. de V. O. Cœp. de lib. jur. can. Alb. l. 1. c. de fi. do. de. Alc. l. 1. si cert. pet. *Si rubricæ decreti sunt sive ipsiusmet Gratiani, non obligant: etsi perfectam habeant orationem: quæ & falsæ aliquando sunt, neque Pontificum, neque conciliorum sunt. Adi ad Cæpollam, qui habet rationes plures: Ad Alciatum qui negat, quod & alii faciunt, Gratiani. Et sic quoque de paleis, quæ in Decreto. Nam quæ sunt in Decretalibus, ea vim habeat legis.* Ex quibus & aliis pluribus, quæ adduci possent, patet; neminem Paleis multum detulisse, sed nomini parem virtutem apud omnes fere retinuisse.

316. Legum auctoritas in decreto. De legibus civilibus, quas Gratianus in Decretum suum retulit, non est opus late disquirere, cujus sint auctoritatis; retinuerunt eæ suam vim in decreto, quam habuerunt à Majestate Imperatoria extra decretum. Quanquam Barbosa iis deneget vim juris Canonici, nisi sint per canonem approbatæ. Fecit hoc, ut recentiori Pontificiorum sententiæ inserviret, quæ Papam & leges Papales supra Imperatorem & omnes ejus leges, contra scitum Apostoli *Rom.* 13. 1. effert; secus quam olim factum est. Sed hæc alterius loci sunt.

317. Pseudepigrapha. Hisce quatuor adde multa falsa, spuria, conficta,

confiсta, aliis ſuppoſita, quæ Gratianus ſine ullo judicio in ſuum opus corraſit; veluti ſuppoſititias illas Epiſtolas Pſeudo-Iſidori Mercatoris, quas integras fere deſcripſit: item Pſeudepigrapha, quæ affinxit primis urbis Epiſcopis, quorum omnium accuratiſſimum & bene longum Catologum contexuit Doctiſſ. Blondellus *cap. 18. in fine fere. Pſeudo-Iſidori vapulantis*, quem vide. Quæ cujus auctoritatis ſint, jam ſatis ſupra disquiſitum eſt in Pſeudo-Iſidori collectione. ſuppoſita & confiсta, quæ in decretum retulerit Gratianus, nullius ſunt auctoritatis.

Judicia de Gratiano ſunt varia. Quidam laudant, quidam taxant & vituperant, quidam ferunt & tolerant. Paſſim in eum inſurgit Anton. Auguſtin. *in libris de ejus Emendatione*, qui aliquando totum opus una litura deletum cuperet; aliquando iterum paucis excuſat. Vehementer inſurgit Ant. Contius lect. cap. 10. ubi *Errorem monſtra quadam*, ut vocat, recenſet. Alii vero excuſant, alii laudant; Apologeticum ei ſcripſit ex profeſſo Joh Chiffletius, JC. Veſontinus, *in Apologetica diſſertat. de utriusque jur. Archi-tect. cap. v.* Sed qui ſatis exilis eſt; In Gratianum debachatur Johannes Molynæus, quem ſupra Decretum Ivonis edidiſſe diximus; contra eum amariſſime inſurgit Botehius Epo, *de jur. ſacr.* qui Gratianum defendit, & Mo- 318. Judicia de Gratiano.

& Molynæum prævaricatorem vocat in sua professione. Ut Ivonis decretum, quod ediderat, extolleret, dicit, Gratiani depressisse. Longa nimis sunt ipsa judicia, quam ut hic inferri possint. Unum atque alterum subjicio. Nobilissimus Mornæus *in Mysterio iniquitatis, pag. mihi 285. edit. Gorichem.* de Gratiano hoc habet. *Per idem etiam tempus Gratianus Decretum consarcinat, non fœlicius, quam Pandectas Justinianus; ex Canonibus & Decretis antiquis, quæ quidem ipse pluribus locis ad temporis corruptelam accommodat, Romanæ ambitioni præsertim servire cogit: quamquam multa nobis vestigia relinquit, quorum ope antiquam Ecclesiæ & doctrinam & praxim investigare sedulo quærentibus datur. Aventinus sane, antiquitatis studiosissimus nobis authbor, ante Gratianum Jus Canonicum longe diversum fuisse:* Etenim, *inquit*, uti est in nostris Bibliothecis sincerum, duas continet partes, prima, Acta sunt universorum Conciliorum, quæ quidem recepta esse constat; altera, Constitutiones, Epistolas, Rescripta maximorum Pontificum complectitur, ut quæque gesta fuere: causæ, adsessores, testes, adductis locorum temporumque momentis, commemorantur. *Quod utinam ab hoc labore abstinuisset; & hoc interim Eugenius approbat, & in omnibus universitatibus legi jubet, haud dubie*

dubie quia sub unius Pontificis jugum universam Ecclesiam redigebat; Bernardi Consiliorum in libris de considerationibus quamparum memor. Eadem methodus Petri Lombardi, (Is Gratiani frater) in 4. Sententiarum libris, quas ex Patrum locis hinc inde collectis, in certum ordinem compingit, quos & ipse immutato, omisso, addito interdum aliquo verbo, scenæ servire cogit, ad corruptam ævi sui Theologiam inflectit; ut deinceps unus Gratianus consulatur, unus in scholis prælegatur Lombardus; In his tota seu Jurisprudentia, seu Theologia Christiana posita sit; fontem repetere in sacris veteris & novi Testamenti scripturis, in Patrum adeo monumentis antiquiorumve Conciliorum actis, nemo dehinc curet; penitiꝰ rem introspicere hæresis censeatur. Huic subjicio judicium Magni Erasmi *in libro singulari antibarbarorum. Gratianus de quibusdam quæstionibus in utramq; partem disputat, & quidem pari copia, parique facundia: quod idem olim Gorgiam, & Carneadem fecisse legimus. Lectori autem, ubi jam longa lectione cerebrum vertigine rotari, & caligare acies cœperit, non multo certior surgit, quam Demipho ille Terentianus, qui ex tribus advocatis consultis, cum unus suasisset, alter negasset, tertius deliberandum censuisset; Fecistis, inquit, probe, incertior sum nunc multo, quam dudum.* Et Hotomanni *in Bruto fulmine Sixti V.*

ti V. Et tamen execrata illa Papæ Symmachi blasphemia paulo post in c. multi. Chrysostomi verbis coarguitur. Ex quo, & sexcentis aliis Gratianici decreti locis, de illius libri stultitia existimari potest. Vide alia apud Sleidan. *lib. 3. de quat. summ. Imp.* Adde sis Flaccium Illyricum *in Catalogo test. veritat. pag. mihi 630. & seq. editionis novæ Francofurtensis anno 1666. in antiq. vero p. 704.* Ubi Gratianum inter quatuor Satanæ Apostolos collocat. Anton. Augustin. de emend. Grat. lib. 2. dial. 17. *Stupidum hominem fuisse dicit, multisque in rebus nihil vidisse;* Adde quæso integrum locum.

319. Non omnino rejiciendum opus Gratiani, ejus usus indicatur contra Pontificios.

Non tamen meo judicio integrum opus Gratiani penitus abolendum aut omni utilitate carere censeo. Sunt in eo multa, quæ historiam, ut supra dictum, ejus & anteriorum temporum juvant. Sunt multa, quæ erroribus Pontificiorum contraria sunt, & multa ipsam Pontificis Majestatem oppugnant, & convellunt, etiamsi contra intentionem forte scribentis, qui in promovenda Monarchia Pontificia multum momenti attulit; Quod solide & accurate demonstravit Magnus Juris Consultus Innocentius Gentiletus Delphinas, *in Apologia pro Ecclesiis Reformatis.* In qua controversias quæ inter Protestantes & Pontificios agitari solent,

lent, solidissime & feliciter satis decidit. Specimen hujus rei quoque edidit ex Johanne Hallero, Alstedius Encyclop. *lib.* 25. *Theol sect.* 4. *cap.* 4. ubi ideam exhibet symphoniæ Catholicæ Juris Canonici seu Decreti Gratiani, cum scripturis Canonicis in xxxv. capitibus religionis majoris ponderis. Quæ sola ratio Studiosos, interque eos etiam potissimum Theologos, excitare debet ad studium Juris Canonici, ex quo, tanquam armamentario arma sufficienter contra adversarios promere, eosque proprio gladio conficere possunt. Hæc causa est, quare sæpe vapulet Gratianus apud Theologos Pontificios. Videatur Baron. *ad Ann.* 774. §. 4. *&* 964. §. 4. Huc facit Delrii testimonium; *Neminem*, ait, *qui jus Ecclesiasticum vel à limine salutavit, ignorare posse multa in Decreto haberi, quæ postea Decretalibus, Sexto, Clementinis & Extravagantibus abrogata fuerunt; nonnullaq; à Gratiano per errorem inserta esse, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur.* Neque minus Apostasiæ, sordium, absurditatum multarum ex decreto convinci potest Ecclesia Romana. Specimina vide *c. dilectiss.* 12. *q.* 1. ubi communio inducitur omnium rerum, etiam, ex republica Platonica, conjugum. *c. is qui. & cap. Christiano dist.* 34. concubinatus permittitur.

Sed

320. Operis Gratiani consideratio ejusque partes.

Sed vocat nos tempus, ut ipsum Gratiani opus aggrediamur. Dispescuit hoc in partes tres, prima continet distinctiones centum & unam; secunda habet causas triginta sex, & quælibet causa suas varias quæstiones. Post quæstionis trigesimæ tertiæ quæstionem tertiam immiscetur tractatus de pœnitentia, qui absolvitur septem di-

321. Dubitant quidam, an de pœnitentia & consecratione sint tractatus Gratiani.

stinctionibus. Tertia pars voluminis est de consecratione, quæ absolvitur quinque distinctionibus. De duabus istis posterioribus tractationibus pœnitentia nimirum & consecratione, à quibusdam dubitatum esse, an sint à Gratiano scriptæ, didici ab Ant. Augustino, *lib. 1. de emend. Gratian. dial. 18.* causa est, quia iis non satis orthodoxus videtur in duabus hisce partibus Gratianus; & magis imaginarium illud, sed utilissimum Pontificæ Monarchiæ Sacramentum pœnitentiæ evertere, quam stabilire. Ipsum Augustinum audiamus, pag. 288. sed præcedentia addi debent. *B. Vis dicam, quod sentio? A. Quid est, cur opus sit, veniam petere? B. Tota hæc distinctio* plus nocet nobis, quam prodest. *Male autem incerta sunt hæc, ut* quæstio tertia caussæ XXXIII. *& postea aliæ quæstiones, & caussæ additæ. Præstitisset de pœnitentiis post omnes causas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent, hos*

hos duos tractatus non esse Gratiani, quamvis Gratianus ipse aliquot locis in caussis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitibus separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem? A. Ego numeros addidi ante eam editionem; neq; divinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis caussa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. Principium enim quæstionis primum caput appellare nolui, quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis caussa in capitibus Paleæ nomine adscriptis, quæ ab eo nonnunquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt? B. Hæc verba in scheda inveni. Tractatus hic de pœnitentia non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus huc videtur translatus, deestque in exemplaribus antiquis. *A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex aliis libris juris civilis, quæ omnia sunt Gratiani tempore quasi postliminio restituta. B. Nimius est in his referendis, & valde ineptus. sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione:* Cui autem harum &c. *hæc*

 adscribi

adscribi jusserunt. Errat in hoc Gratianus, & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantumcunque occulta, sacerdoti secreto sint confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit. Hæc

322. Adseruntur Gratiano.

ille. Non tamen ausi fuerunt Correctores illi Romani exemplaribus editis adscribere, quod duo isti tractatus non sint Gratiani; Neque ullas etiam firmas rationes adferunt, quare Gratiano abjudicandi sint, cum nullus veterum hoc faciat. Maneant itaque tantisper Gratiani, donec evidentiores rationes sint allatæ. Cui sententiæ non obscure favet Anton. Augustinus in supra relatis; quando probat, contra quam Censores Romani notarant, non esse scriptoris antiquioris Gratiano, qui duos istos de pœnitentia & consecratione scripsit tractatus. Mihi verius videtur, si ex modo connectendi, & stylo, judicium ferendum sit, cum utrumque tam in Decreto, quam in duobus illis tractatibus de pœnitentia & consecratione sit sibi simillimum, etiam utrumque esse Gratiani. Maxime cum ipse Gratianus, fatente supra Ant. Augustino, in causis faciat

323. Allegationes seu Citationes Decreti.

eorum ipse mentionem. De citationibus Decreti seu allegationibus, non opus multum dicere: tralatitium est, siquidem & minutias hasce hic memorare convenit; in

prima

prima parte allegari caput, seu canonem, vel per numerum, vel per initialia verba, vel per utrumque, subjuncto distinctionis numero, in quo continetur; veluti: *c. Sanctæ Romana 3 dist. 15.* Hoc in hac parte observandum, citari eam à Papiense, per *tractatum ordinandorum*, quem Gratianus ipse solet ita vocare à distinctione XXIII. usq; ad causam primam, test. Alber. Gentil. *de lib. jur. Can. cap. 1. pr. fere.* In secunda parte Decreti, eadem ratione canon vel per numerum, vel per initialia verba, vel per utrumque citatur, subsequi solet numerus, qui vel adjunctam habet C literam, vel illud *caus.* vel etiam quod sæpissime fieri solet, nihil; semper autem designat ille numerus causam; hunc excipit. lit. q. vel illud. Quæst. tum subjicitur numerus; ut sciamus cujus causæ, & cujus quæstionis sit canon vel capitulum; Exemplum hujus citationis est. *c. institutionis nostræ 7. 25. quæst. 2.* Vel *cap. institutionis nostræ. c.* vel *caus. 25. q. 2.* Quod si in hac secunda parte occurrat canon in tractatu de pœnitentia, citatio nil differt ab allegatione primæ partis, nisi quod addatur, illud. *de pœnit.* Veluti *c. pœnitentiam agere 6. dist. 3. de pœnit.* Pro voce pœnitentiæ, in tertia parte decreti substituitur vox, de *consecratione*; servata eadem ratione allegan-

 di, quæ

di, quæ obtinet in parte prima, ut docet hoc exemplum: *c. hoc quoque statutum. 61. dist. 1. de consecrat.* Præter hæc, ut omnes minutias simul demus, observandum, occurrere in editione Decreti *notas* Emendatorum Romanorum, qui jussu Gregorii XIII. superiori seculo, ut infra docebimus, decretum repurgarunt, quæ singulis capitulis solent subjici; deinde adjectas esse ab iisdem *rejectiones*, quibus docent, apud quos Collectores canonum anteriores, idem canon inveniatur; quæ rejectiones in editione Romana, & Corpore Juris Canonici Glossat. in margine leguntur, in aliis editionibus in finem paginæ sunt rejectæ. Ab his notis, quæ subjiciuntur canonibus, distinguenda sunt verba Gratiani, post canones itidem posita, quæ per *partes*, quas alii paragraphos vocant, ille distinxit; addito parti cuique numero; quas partes continuat sæpe per multa capita, donec alia quæstio aut articulus occurrat. Sunt autem in novis exemplaribus alio charactere ab ipsis canonibus distinctæ; in antiquis, quia illud artificium erat ignotum, id non invenitur. Cujus rei unicum exemplum adferemus, ut sciant Studiosi, quæ sint *annotationes* Correctorum Romanorum, quæ sint eorum *rejectiones*, quæ sint *partes* Gratiani, & quæ sit *continuatio*. In causæ

314. Notæ emendatorum, & rejectiones ad auctores: item, partes Gratiani.

In *causa 16. quaest. 7. cap. 35.* subjicitur hæc annotatio Correctorum, quam indicat hæc §. nota: *In capitularibus & legibus Longobardicis, & apud Burchardum & Ivonem, qui ipsi citant in Decretis Gregorii Papæ, sic habetur &c.* Rejectionem in illo capitulo indicat litera f. in editione vero Romana vel Corpore Glossato tantum in margine notatur numerus capitis ; Rejectio autem hæc est : *lib. 5. cap. 44. & in Legib. lib. 3. tit. de Episcop. & Cler. l. 44. Ans. l. 1. cap. 8. Burch. l. 3. cap. 41. Ivo. p. 3. c. 45.* Qua indicant, illud capitulum inveniri in lib. 5. Capitularis Carol. Magni c. 44. & in lib. 3. tit. de Episcopis & Clericis legum Longobardicarum. Item apud Anselmum lib. 1. c. 8. Burchardum lib. 3. c. 41. Ivonem part. 3. c. 45. In sequenti porro capite 36. ejusdem causæ 16. & quæstionis 7. inveniuntur distinctio Gratiani, post Capitulum enim hæc leguntur : *4. pars. Ut ergo ex his auctoritatibus colligitur de manu Laicorum Ecclesiæ recipiendæ non sunt, nisi cum consensu Episcoporum ; juxta illud Concilii Moguntini &c.* Quæ distinctio Gratiani continuatur post caput 38. ejusdem caus. & quæst. idque sine numero novo, aut etiam nota hac §. cujus supra memini. Verba continuationis sunt hæc: *Sicut ergo auctoritate Hieronymi decimas male possessas à Laico, Episcopo*

 consen-

consentiente, licet Monachis recipere &c. Guido Panzirol., *lib. 3. de Clar. leg. interpr. cap. 2.* in vita Gratiani, testatur, Gratiani verba, duplici cruce aut paragraphi (potius partis, ita enim appellatur, quamquam in vetustis hoc non addatur exemplaribus) charactere ab aliis esse distincta. Numeri autem & Summaria, quæ singulis capitulis præmittuntur, non sunt ab ipso Gratiano; quinimo longo post Gratianum demum ab Antonio Contio teste Ant. August. supra adducto, numeri sunt adjecti, ab ejus editione etiam per numeros ceperunt allegari capitula. Quando aut à quibus summaria addita sint, non satis compertum habeo. In meo exemplari Manuscripto, in membranis nitidissimis & subtilissimis, decretalium cum Glossis, non invenio ulla capitulorum summaria; in antiquissimis tamen editionibus Corporis Glossati, veluti ea, quæ Parisiis prodiit Anno 1505., inveniuntur, & quidem, ut in omnibus rubro nigris editionibus, colore rubro distincta ab ipso textu. Ab ipsis Glossatoribus non esse, probat, quod in Manuscriptis exemplaribus, saltem in meo, non inveniantur, in quo taman Glossæ habentur. Probabile est, addita esse ab iis, qui additiones Glossarum scripserunt, aut qui editiones primas procurarunt, uti etiam factum in Corpore Juris Civilis; A quibus

325. Numeri & summaria capitum unde.

forte

forte etiam additæ in minoribus editionibus inscriptiones Distinctionum & Quæstionum, quæ in principio cujusque paginæ comparent, ut indicent materiam, de qua distinctio aut quæstio agit, ad exemplum rubricarum, quæ in frontispicio paginarum Corporis Juris Civilis solent præmitti, quod in Corpore Juris Canonico Glossato non est observatum, sed in eo præmitti solent principio Decreti. Finem minutiarum faciemus, si illud tantum verbo addiderimus; quid in veterum, Alani, Vincentii &c. allegationibus capitulorum Gratiani vox SUPRA designet. Addita illa est citationibus, ut indicet esse in Collectione antiquiore, quam sunt Decretales, capitulum: earum quippe collectiones sunt recentiores Opere Gratiani; Quare in citationibus capitum Gratiani vocem *supra* addebant, ut indicarent esse Decretum *supra* Decretales; quemadmodum, in citatione Decretalium addebant vocem EXTRA; qua denotabant, capitulum esse extra Decretum Gratiani; videatur hac de re, Alber. Gentil. *de libr. Jur. Canon. cap. 1.* item Besold, *dissert. de libr. jur. cap. 8. quæ præmittitur parti secundæ delibator. jur.* & Matth. Stephan. *in præfat. ad part. 3. de jurisdict. pag. 10. pr.* Nunc ad Gratianum iterum. Quid post perfectum opus Decretorum

326. Inscriptiones distinctionum & quæstionum.

327. Quid vox SUPRA, quid EXTRA in allegationibus significet.

328. Gratiani facta & obitus latent.

rum Gratianus fecerit, aut quando Mortuus ſit, nec anonymus ille vitæ ejus ſcriptor, neque, quantum ſcio, alii prodiderunt, Anno 1165. invenio Gratianum functum eſſe Legati munere pro Pontifice ad Henricum II. Regem Angliæ, in cauſa ejus Regis cum Thoma Epiſcopo Cantuarienſe. Ut refert Flaccius Illyric. *in Catalogo teſt. veritat. num. 189. pag. mihi 521. edit. novæ Francof.* Epitaphium, quod defuncto poſitum eſt Bononiæ, refert Guid. Panciroll. *lib. 3. de Clar. leg. interpret. cap. 2.* & Valent. Forſterus *in Hiſtor. jur. Rom. lib. 3. cap. 7.*

329. Epitaphium.

GRATIANI CLUSINI CÆSAREI JURIS ET PONTIFICII ENUCLEATORIS PROPE DIVINI, QUI MONACHUS IN MARTYRUM FELICIS ET NABORIS ÆDE ABSOLUTISSIMUM IBIDEM OPUS DECRETORUM ANNO GRATIÆ MCLI. COMPILAVIT, SEPULCHRUM, QUOD ILLIC CURIÆ RUDERIBUS ABSORPTUM, HIC MAGNIFICENTIUS RENOVATUM, JO. FRANCISCUS ALDRORANDUS BONON. IIII. DICTATOR ÆRE PUBICO INSTAURAVIT.

ANNO SALUTIS M CCCC XCVIII.
IDIB. JUNII JOANNE BENTIVOLO
II. P. P. REMP. FELICITER
GUBERNANTE.

Id

Id hic præteriere non possum, Albericum in Chron. nondum edito, referente Chiffletio *de Architect. jur. c. 5. §. 4.* ex Gratiano facere Cardinalem. Cujus hæc sunt ad ann. MCXLVI; quæ eo libentius addo, quia novum nobis juris Architectum, Canonum compilatorem hactenus ignotum, proferunt; *Item*, inquit, *in eodem anno, id est, Imper. Friderici quinto, quidam Magister egregius*, Omnibonus *nomine, librum de concordantia discordantium canonum diligentissime ordinavit in duas partes, primam partem in XVI. distinctiones; secundam in causas XXXVII. per quæstiones diversas satis artificiose positas. Et hic liber à nomine Auctoris*, Omne bonum *appellatur. Et hunc secutus est tempore Alexandri Papæ* Gratianus Cardinalis, *qui multa addidit, ita quod de XVI. distinctionibus centum distinctiones fecit, & per ipsum ista doctrina facta est magis authentica.* Qua de re accipe quoque judicium Chiffletii. *Tametsi*, inquit, *nullum honorem esse putem, qui in Gratianum* (ita Chiffletius debuit inservire rei præsenti, Apologiam enim scribebat Gratiano) *collatus, non sit ei, qui contulerit magnum judicii laudem, allaturus; hunc tamen illi adserere non ausim, quod fraudi fuisse videatur Alberico nominum similitudo. Alexander enim Papa III. Pisanum quendam, cui Gratiano nomen fuit, ex Subdiacono & scriptore*

330. Cardinalem facit Albericus.

331. Omnibonus Magister Compilator Concordantiæ discordantium Canonum, ejusque opus Omnibonum.

332. Judicium Chiffletii de Cardinalitia dignitate Gratiani.

ptore Apostolico Cardinalem creavit, & suorum omnium consiliorum participem atq; adjutorem esse voluit Anno salutis M C LXXVII. Unde forte orta Alberici opinio in eam historiæ speciem coaluit, quam bona fide literis consignavit. Verior est Magistri titulus, qui passim Gratiano tribuitur, vide sis *Gloss. in cap. 2. dist. 68.* Qui ista ætate Doctorum vel juris interpretem donatabat. Sic quoque Tancredus Glossator, Magister appellatur. Vid. Guid. Panciroll. *de Clar. leg. interp. lib. 3. c. 4.* Albert. Gentil. *de lib. Jur. Canon. cap. 2. pag. 21.* Postquam Opus Gratiani editum, & Scholis ad prælegendum & explicandum traditum esset, jam statim accesserunt Glossographi, qui notas & explicationes ad Decretum scriberent; Quorum Primi memorantur Laurentius Patria Cremensis. Abbas *in c. cum Johannes. num. 13. de fide instrum.* Vincentius Castellioneus, Mediolanensis Summus Canonista, Abbas *cap. si quis contr. sub. n. 13. de for. compet.* & Bernardi Bottoni Præceptor, quem tamen Oldradus *in cons. 69. in fin.* Hispanum fuisse adfirmat. Item Hugutio, vel, ut alii, Hugo Vercellis, quæ ejus patria fuit, postea Ferrariæ Episcopus, de quo quædam etiam habet Anton. Augustin. *libr. 2. dial. 9. pag. 448. & seqq.* Præterea Joh. Semeca Teutonicus, qui anterio-

333. Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus dabatur.

334. Glossatores Decreti.

teriorum Glossas reformavit, & paucis additis, suas fecit. Fuit Azonis discipulus, *Gloss. in c. quando. dist. 86.* Cum diu juri operam dedisset, Prædicatorum, ut vocant, Monasterium ingressus est, Alberic. *in dict. proem. in fin.* Postea initio seculi XIII. præpositus S. Stephani Halberstadensis factus, otium nactus, Decretum interpretari cœpit. Cumque Clemens IV. decimas per Germaniam & Gallias ad Palæstinæ loca redimenda exigeret, Johannes Semeca concilium appellavit; qua re Pontificis diras meruit, & ab officio remotionem. Controversia paulo post utriusque morte sopita est. Vid. Crantz. *de reb. Saxon. lib. 8. c. 27.* Composuit quoque Semeca Summam seu Compendium Confessionis, quod primum inter breviaria locum obtinet; & ubi summa non alio adjecto citatur, hujus opus indicatur. Alberic. *in Proem. dict. in fin.* Decessit anno 1269. De illo insuper judicium est Pancirolli, *de clar. leg. interpret. lib. 3. cap. 6. Johannes Semeca, etsi quandoque ineptis, ut illa ætas ferebat, vocibus utitur, non modicam tamen Operi Gratiani lucem adfert; pleraq; novi & veteris testamenti loca erudite explicat.* Eum, ut patet ex dictis, Albert. Crantzius *d. l.* & ex eo Henric. Pantal. *de Viris illustr. German. part. 2. pag. 238.* forte & Freherus in *Chronolog.*

Chronolog. quam Juri Græco Romano præmisit, (qui & hunc errorem cumulat, quod Semecam ponat in annum 1272, cum jam ultra triennium mortuus esset) male *primum* vocant decreti *Glossatorem.* Cranzii locum refert Amicus noster summus Nobil. & Consultiss. D. Vincentius Placcius Jurisc. Hamburgensis, *in Syntagmate* operoso, *de scriptis & Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis*, (in quo utinam festinantia & lucri præpostera cupido Typographi, ut mihi Nobiliss. Auctor conquestus est, nobis non invidisset doctam de tota *ἀνωνύμως* & *ψευδωνύμως* scribendi ratione, præfationem & in posterioribus Pseudonymis detectis prolixiores excursus) *cap. 3. de Anonymis detectis. num. 128. pag. 56.* Ante eum enim jam supra relati Glossas ad Decretum scripserant & publicaverant, de quibus vid. Panciroll. *de clar. leg. interpret. lib. 3. cap. 3. & 4.* Anton. Florentin. *part. 3. specul. pr. & tit. 18. cap. 6. fin.* primas defert Hugutioni in scribendis Glossis, cujus Gloriam Johannes Semeca postea in se derivavit & obfuscavit. Vitam ejus inter Juris Consultos Germanos recitat Melchior Adami: Hujus Glossis quædam adjecit Bartholomæus Brixrensis, Vincentii Castellionei discipulus, anno MCCLVI; sedente Alexandro IV. Papa. In quibus errata

rata Semecæ notavit, omiſſa ſupplevit, &c, quæ poſtea immutata ſunt, adjecit; vide ipſum in *Decreti initio.* Hic & temporum hiſtoriam ſcripſit, teſte Caccialup. *de modo ſtudent.* Raph. Volaterran. *lib. XXI. Antropag.* Voſſio *de hiſtor. Latin. libr. 2. cap. 57.* Quæſtiones diebus Dominicis & Veneris à ſe diſputatas, collegit, easque *Dominicales Venerialesque* appellavit, imitatus Pileum, qui *Sabbatinas* vocavit, quæ Sabbati die diſputaverat. Ab Alexandro IV. Papa, teſte Platina, non contemnenda munera retulit: Patriarchæ Venetiarum ſeu Gradenſi quandoque adſedit. Joh. de Turrecremat. *in c. Epiſcopus non flagitetur II. q. I.* vide ſis Panciroll. *d. l. cap. 7.* quid præter enumerata ſcripſerit, habes apud Simlerum in *Bibliotheca.* Sed ad Collectores noſtros revertendum eſt, ſi tamen commodo hoc loco præmiſero quædam de Gloſſis, (quæ vox Conſultis & Studioſis juris in frequenti uſu eſt) à quibus ſcribendis Gloſſographi & Gloſſatores dicti ſunt; Gloſſa vel Gloſſema Græcis vocabatur vox, quæ in communi uſu & conſuetudine non erat, ſed alicui genti propria, ideoque non à ſingulis intelligebatur, quæ quoad communem linguam ξενικὴ, ſeu peregrina, vocabatur. Exemplo id illuſtrat Ariſtoteles *de Arte Poet.* ubi

335. Gloſſographi, unde. Gloſſæ quid.

σίγυννον,

σίγυννον, vocem, quæ Cypriis propria, & jaculi genus erat, ſuis dicit γλῶτῖαν eſſe, & Euſtathius *Iliad. Homer.* Gloſſam interpretatur ἀποξενιωμένην διάλεκτον, Clemens Alexand. *1. Strom.* ἀπεριλήπῖες τὰς βαρβάρων φωνὰς, quas non dialectos, ſed Gloſſas dici oportere cenſet, quod Dialecti dictiones ſint, proprium & peculiare loci cujusdam characterem deſignantes, vel vocabula, proprium & commune gentis alicujus idioma ſignificantia, ut quinque Græcorum præcipue Attica, Ionica, Dorica, Æolia, communis. Quod in Barbarorum linguis reperiri nequit, quas vere dicere poſſit πρώτες ἢ γενικὰς διαλέκτες. vide Philip. Jac. Mauſſacum *in diſſert. critica de Harpocratione*, quam ejus dictionario à ſe illuſtrato ſubjunxit pag. 347. ubi pag. ſeq. ſubjungit. *Gloſſæ igitur barbara & externa vocabula ſunt, quæ nemo interpretatur*, γλῶσσῃ λαλῶν 1. Cor. 14. 2. *non tantum ſimpliciter lingua loquens, ut vulgo vertunt, ſed barbare loquens & per Gloſſas, quas nemo percipiat, propter ignorationem* δυνάμεως τῆς φωνῆς, *unde apposite Divinus Apoſtolus exclamat:* διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω ἵνα διερμηνεύῃ v. 13. *qui Barbare loquitur, non lingua, oret ut intelligi poſſit; niſi enim barbare & per Gloſſas loqueretur, ad quid orare deberet ex Apoſtoli precepto, ut ejus verba*

percipi & intelligi possent? qui lingua loquitur, dummodo non barbare loquatur, intelligi potest, ergo frustra oraret, ut intelligeretur, si, ut vulgares interpretationes habent, verba illa λαλῶν γλώσσῃ *interpretemur lingua loquens nude & simpliciter.* Hæc Maussacus, qui quanquam non adsecutus sit mentem Divi Pauli; totus enim contexus flagitat, ut λαλῶν γλώσσῃ interpretemur de iis, qui Spiritus Sancti dono peculiari peregrinis linguis loquuntur: tamen ingeniose facit Paulum inservire hypothesi suæ. Utrumque, γλώσσημα & γλῶσσα occurrit apud Quintilianum, *lib. 1. cap. 1. in fine fere*, ubi Glossas vocat, *interpretationes linguæ secretioris. Illud*, inquit, *non pœnitebit curasse, cum scribere nomina puer cœperit, ne hanc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus perdat, protinus enim potest* interpretationem linguæ secretioris, *quas Græci γλώσσας vocant, dum aliud agitur, edissere.* Et iterum *lib. 1. c. 8. Circa* Glossemata *etiam, id est voces, minus usitatas, non ultima ejus professionis est diligentia.* Latius adhuc Glossas extendit Galenus, qui voces *peregrinas*, & *obsoletas* inter Glossas recenset, item Pollux. *lib. 2. c. 4.* qui & poeticas voces in hunc censum refert. Utriq; occurrit Doctiss. Henr. Stephan. *In Palæst de latinit. Lipsii, pag. 43. Glossæ & Glossemata*, inquit, *nominantur*

tur certis dialectis peculiaria, ideoq; à communi Græcæ linguæ usu aliena vocabula. Unde & ξενικὰ, *quasi peregrina appellabantur ; Galenus, ut dixi in meo Thesauro Græcæ linguæ*, γλώσσας *peregrina vocabula vel obsoleta esse, ait. Cui tamen de hac expositione vix assentiri possum, ut nimis restringerem hujus vocabuli significationem. Verum & à Polluce dissentio, Poetica vocabula Glossas esse nominata, scribente. Ab eo quoque dissentio, inquam, ut alterum in partem peccante, id est nominis hujus usum latius, quam par sit, extendente. Alioqui enim non parva Græci sermonis portio* γλωσσῶν *appellatione comprehendi posset.* Quare autem hæc voces *Glossæ* vocatæ sint, conjicit. *pag. 49. Sed cur ejusmodi vocabula Græci Glossas vocabant? De hac non dubito, quin Græci, cum tale vocabulum aliquod, quale diximus Glossam, id est linguam vocarent, ellipsi uterentur, seu* ἐλλειπτικῶς *loquerentur, ac perinde esset, ac si dicerent :* γλῶσσα ἰδία τισὶν, *aut aliquid simile.* Qui istiusmodi voces exponebant, *Glossographi, Glossatores, Glossematarii, Glossularii,* dicti. ut notat Turneb. & Doctus Maussacus. Laudatæ *dissert. crit. pag 353. & seq.* ubi & originem & progressum multis enarrat, & scriptores ejusmodi recenset. Pertinuit harum vocum interpretatio ad Grammaticam, Varro. *lib. 6. de Ling. Lat, In Medo Ennius,*

Cæli-

Cælitum camilla expectata advenis; salve hospita. Camilla qui Glossemata interpretati, dixerunt administram. adde sis Maussacum, *d. dissert. Critica, de Harpocratione. pag. 351.* ubi Dorothei ex Photio & aliorum meminit. Libri, in quibus Glossæ ejusmodi, seu voces propriæ, quibusdam minus vulgo intellectæ, explicabantur, *Glossaria* vocabantur, quæ & *Lexica* dicta à recentioribus; sed Glossaria à Lexicis tamen id differebant, quod Lexica quascunque; Glossaria tantum certum genus vocum continuerint; vide sis latissime Maussacum *d. l. pag. 363. & seqq.* Postea Glossæ & Glossemata sunt translata, ut non voces ipsas, sed vocum expositiones iis denotarentur; apposite iterum Stephanus. *d. l. pag. 50. Sed unde factum esse putas, ut Glossa, quod de vocabulo peregrino & plerisq; incognito, ideoque egente expositione, dicebatur, à posteris latinis, de ipsa expositione dictum sit? Hunc abusum inde natum esse puto, quod Glossographi, iis, quas afferebant, Glossis expositiones adjungerent. Ideoque perinde esse, ac si remedio cuipiam mali ipsius appellatio tribueretur.* Probat hoc satis locis Quintiliani *lib. 1. cap. 1. supra relatus.* & Doctiss. Maussacus *d. l.* qui Glossas vocum Barbararum, & quarumcunq; externarum ἐξηγήσεις dicit fuisse. vid. eum pluribus pag. 352. Concludit tandem pag.

353. Glossas Barbarorum primo, deinde peregrinorum omnium, sensui vero obscurorum, & non usitatorum vocabulorum, interpretationes fuisse. Apposite Doctiss. Casaubonus ad Athenæum *lib. 3. c. 6. in fine.* ubi hoc firmat, & de antiquis Glossarum Scriptoribus multa habet, quæ tamen Maussacus *d. l.* accuratius & prolixius exequitur. Verba Casauboni sunt hæc: Cydonia *mala etiam κοδύμαλα fuisse olim vocata, probatur auctoritate Hermonis, qui Glossas* Κρητικὰς *conscripserat. Non sunt ferendi, qui Glossas κριτικὰς, id est,* judiciarias, *ut vertunt, sunt commenti, prorsus ἀκρίτως. Olim docti multi Glossas, id est, obscurarum vocum interpretationes, &, ut nunc vocant, Λεξικὰ ediderunt. Nam γλῶσσαν & γλῶσσημα nuncupabant vocabulum vulgo incognitum: vel quia peregrinum & barbarum, vel quia jam obsoletum, & oblivioni traditum. Est enim & verborum quidam interitus. Unde illud sapientissimi Imperatoris, M. Antonii Philosophi, lib. 4.* αἱ πάλαι συνήθεις λέξεις, γλωσσήματα νῦν· οὕτως οὖν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πάλαι πολυμνήτων, νῦν τρόπον τινὰ γλωσσήματά ἐστιν. *Auctores antiqui Glossarum celebrantur, Amerias, Seleucus, Pamphilus, Nicander Calophonius, Philetas, Philemon Timachidas, Hermonax, alii. Sed fuere qui unius tantum gentis vocabula susciperent interpretan-*

pretanda: ut Philemon, cujus Ἀττικαὶ λέξεις, *& Aristophanes, cujus* Glossæ Laconicæ *non multo ante laudabantur. Similiter Hermonax Cretica dialecti tantum voces complexus opere suo, titulum ei fecerat,* Γλῶσσαι Κρητικαὶ, *cujus libri aliquoties meminit Athenæus.* Ulterius etiam prolati termini Glossarum cum primo designarentur voces Dialectis peculiares, earumque expositiones, tandem quælibet explicatio verborum & rerum cœpit Glossa dici; & ita Glossæ juris, Glossæ bibliorum natæ sunt; quanquam vetus dictionarium, inter commentum & Glossam distinguat. *Glosa,* (de qua Scriptura vid. Spigelium ad Prudentium *pag. 215. edit. Weitzii*) inquit, *dicitur à Glossa, quod est lingua, & distat inter commentum, Glosam, & translationem. Commentum expositio est, verborum juncturam non considerans, sed tantum sensum, deservit enim expositioni alicujus libri, & non constructioni literæ. Accipitur tamen quoq; commentum largius, scilicet pro quolibet libro, studio vel doctrina, & tunc sic definitur: Commentum est plurimum studio vel doctrina in mente habitorum in unum collectio. Glosa est expositio literæ & ipsius sententiæ, quæ non solum sententiam, sed etiam verba attendit. Vel Glosa dicitur expositio sententiæ literam continuans & exponens. Unde dicitur Glosa, quasi Glossa, id est, lingua, quod*

tanquam lingua Doctoris adesset & exponeret, sic literæ exponendæ insistit, & sensum enucleat. Translatio est expositio sententiæ per aliam linguam. Textus est liber ipsius Doctoris, continens tractatum suæ literæ vel sententiæ explicatione. His inquam non obstantibus, omnes expositiones sive verborum, sive rerum Glossarum nomine seculis Barbaris venire solebant; quod affatim ostendunt Glossæ Accursii, in jus civile, Joh. Semecæ & Barth. Brixrensis in Decretum, item Glossa ordinaria in Biblia. Plura qui de Glossis, & Glossographis desiderat, is adeat sæpe laudatam Maussaci *Dissertat. criticam de Harpocratione*, ubi multa accurate disseruit; subjunxit eam Harpocrationis Dictionario à se edito, Cœlium Rhodigin. *lib. 7. cap. 27. & lib. 13. cap. 4.* Joh. à Woueren *de Polymat. cap. 9.*

336. Decretalium Collectiones.

Nos ad compilatores juris Ecclesiastici revertimur; Post Gratianum, cum tam feliciter ei labor cessisset, ad Decretales Pontificum Romanorum epistolas colligendas & digerendas certatim multi provolarunt.

337. Decretales quid, eorum origo & progressus.

Sunt autem Decretales Pontificum Romanorum epistolæ, quibus respondent iis, qui aliqua de re consulunt; Incrementum enim Pontificis Romani, ex splendore & dominio urbis, ut supra notatum, multos, qui in rebus

rebus controverſiis conſilia petebant, ad Romanos Epiſcopos, excivit; qui petentibus reſcribebant. Quod & alii Epiſcopi in Oriente & Occidente ſoliti facere. Sed horum, ut alibi notavi, epiſtolæ non tam accurate adſervatæ ſunt, quam Romanorum præſulum. Erant hæc reſcripta Epiſcoporum, & Metropolitanorum, primum tantum conſilia, quæ nullam obligandi vim habebant, poſtea majoris cœperunt eſſe auctoritatis atque pretii, & inter ſcripta Patrum haberi & venerari; quod tamen primum factum in fine ſeculi quinti, & quidem in Eccleſia Romana. Cujus rei teſtimonium illuſtre præbet Synodus Romana ſub Gelaſio Anno 494. Romæ habita, in qua à LXX. Epiſcopis inter alia decernitur. *Item Decretales Epiſtolæ, quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus ab urbe Romana pro diverſorum Patrum conſulatione, dederunt, venerabiliter ſuſcipiendæ ſunt.* Vid. *c. ſancta Romana. diſt. 15.* Quo decreto Patres illi auctoritatem Canonis nondum dederunt epiſtolis, decretalibus Paparum; verum tantum in cenſum eorum librorum retulerunt, qui à Chriſtianis tuto ſine periculo hæreſeos aut falſi dogmatis, legi poterant, quos *Eccleſiaſticos* libros quidam vocarunt; evincit id ſatis ordo & ſeries dicti canonis, in quo hæ De-

cretales post opuscula Patrum, *quæ in Ecclesia recipiuntur*, ante Martyrum Monumenta, recensentur; quæ tamen nemo sanus inter canones retulit unquam, aut vim canonis iis adscripsit. Primus, qui has collegit, est Dionysius Exiguus, seculo sexto ineunte, de quo supra multis, potissimum n. 75. & seqq. dictum, quod à Syricio inceperit collectionem suam, qui ultra Syricium genuinas nullas invenit: quod nos supra quoque probavimus, in Isidori Mercatoris Impostoris collectione. Fuisse ante Syricium Decretales Episcoporum Romanorum, id quod ex Concilio Romano statim allatum est, affatim probat. Verum non perennarunt; saltem tempore Dionysii Exigui non extabant: sedulus enim ille ruspator harum rerum, cum singulare volumen Decretalium institueret, eas non omisisset. Inter Canones autem noluisse collocare, aut canonicam auctoritatem his tribuere Dionysium, exinde satis clarum esse potest, quod ille singulari eas volumine incluserit & à canonibus separaverit; Primus, qui inter Canones iis locum dedit, est Cresconius, ut supra *num.* 187. observavimus. Quod tamen Orientalis Ecclesia nunquam probavit, quæ in suum Codicem Decretales Pontificum Romanorum non recipit, quod tantam

in

in eo Auctoritatem non agnosceret; illa tamen Patrum & Episcoporum Orientalium quædam scripta suo Codici adjunxit, non tam propter Scriptorum auctoritatem, quam veritatem rerum, usum & utilitatem disciplinæ & controversiarum decisionem. In Occidente paulatim quædam Decretales, prout, pro diversitate Ecclesiarum & Provinciarum, utiles Ecclesiis consebant illi, qui Ecclesiis præfecti erant, sed valde parce, neque omnes in Codices Canonum particulares receptæ sunt; quod supra de Codice Ecclesiæ Gallicanæ, & Hispanicæ observavimus. Vid. *num. 84. & 88.* Postea collectores à temporibus Pseudo-Isidori Mercatoris, eas catervatim suis collectionibus inseruerunt, in quibus eandem cum Canonibus Conciliorum, & Patrem dictis auctoritatem habebant. Omnes, quas habere potuit, etiam spurias, suæ farragini inseruit Gratianus. Post eum Decretales, à canonibus cœperunt separari, & singulatim colligi. Primus, qui hic operam, sed privatam, impendit est Bernardus Circa, Papiensis præpositus, postea Antistes Faventinus. Hic Pontificum Decretales & constitutiones usque ad Cœlestinum tertium, cujus nullum in ejus collectione extat responsum, collegit, & sub iisdem fere titulis digessit, quibus con-

338. Prima collectio Decretalium Bernardi Circæ.

conſtat Gregoriana Collectio, qva hodie utimur. Ex Cœleſtini tempore, qvi Anno 1191. ad ſedem Romanam pervenit, de tempore, qvo vixerit, conjicimus; qvod Doctiſſ. Blondellus ſe dicit ignorare. Leguntur in hac collectione Decretales Lucii III. Papæ, qvi Anno 1181. ad Pontificatum evectus eſt; & aliorum, usqve ad jam nominatum Cœleſtinum. Hujus itaqve tempore oportet adhuc vixiſſe Bernardum Circam. Hanc *primam compilationem* Henricus Oſtienſis, & Johannes Andreæ filius, & Ægidius Bellamera vocant; ipſe *Breviarium Extra vel Extravagantium.* Qvi Scholia ſcripſerunt, librum primum vocant. Sic etiam cæteras compilationes alii compilationem ſecundam, tertiam, qvartam, qvintam, alii librum ſecundum, tertium, qvartum, qvintum appellarunt. Edita eſt hæc prima collectio ab Antonio Auguſtino in antiqvarum Decretalium Collectione, ubi primo loco habetur. Notæ autem ejus ſubjunguntur. Dicitur idem Bernardus ſub iisdem titulis ſummam ſcripſiſſe, cujus initium fuit: Profectus diſcipuli, gloria Magiſtri; item Scholia & Gloſſulas, eidem primæ collectioni adſcriptas; Anton. Auguſtinus *de quinque veterib. Collect. in præfat. præmiſ. antiq. Collect. Decret.* teſtatur ſe vidiſſe Gloſſulas

las qvasdam ſine nomine ſcriptas, ſed multo plures aſcriptis nominibus, Vincentii, Alani, Tancredi, Laurentii, Rogerii & aliorum.

Ordinem Compilatorum Decretalium, quia ſeriem temporis ſectari nobis conſtitutum, interrumpere cogit Theodorus Balſamon; Qvi eodem fere tempore floruit, qvo Bernardus noſter, nempe in fine ſeculi XII; & principio ſeculi XIII. Nam Anno ejus ſecundo anteqvam Conſtantinopolis à Latinis oppugnaretur, adhuc ſcripſit, ſed poſteriora; Fuit ille Primum Diaconus Sanctiſſimæ Dei Magni Eccleſiæ Conſtantinopol., Nomophylax & Chartophylax. Qvis Nomophylax in Imperio Orientali fuerit, id ignoramus. Chartophylax vero erat ſigilli Patriarchalis cuſtos, qvod etiam in pectore geſtabat, ut alicubi noſter Balſamo notat, qvi, ut & Codinus eum chartis ad jura Eccleſiaſtica pertinentibus præfectum: deinde cauſarum Eccleſiaſticarum judicem, matrimonialium cognitorem, Clericorum defenſorum, fuiſſe dicunt. Duo erant. Unus Patriarchius, qvi Eccleſia Archiva ſervababat. Alter Oeconomæo inſerviebat, & tabulas eccleſiaſticorum redituum expenſarumqve conficiebat ac curabat. Ad priorem teſtimonia depone-

339. Theodorus Balſamon.

340. Quis fuerit.

341. Nomophylax & Chartophylax quis.

ponebantur, quæ ſcripta de iis, qui ſacris initiari vellent, item hierologiæ. Dignitas ejus Maxima. In ſupplicatione Sanctorum Notariorum jus habebat conſcendendi equi Patriarchalis, aureamque in capite tiaram, quæ in Cartophylacio adſervabatur, geſtandi. Vide ſis noſtrum Balſamonem *ad Photii Nomoc. tit. VIII. c. 1.* habebat jura Epiſcopi Conſtantinopolitani, ut idem refert *ad canonem IX. ſynod. 7. in fin.* In congregationibus extra ſynodum habebat ſeſſionem ante omnes Epiſcopos, ut idem refert *ad conc. 1. can. 18.* Plura de hac dignitate vide apud Joh. Epiſcop. Citri. *in reſponſ.* Codinum *de offic. & official. urbis Conſtant.* Meurſium *in Gloſſar. Mixobarbaro* voce χαρτοφυλάξ, ubi, ut in voce χαρτουλάριος, docet, hos male confundi cum Chartulariis. Fuit

342. Primus Blachernorum. præterea Balſamo πρῶτος Βλαχερνῶν, primus Blachernorum. Extra urbem Conſtantinopolitanam verſus Mare erat templum Blachernarum, quod apud Zonaram exſtruxit Pulcheria. De Præfecto Blachernarum vid. Jul. Cæſar. Buleng. *de Imper. Rom. lib. 8. cap. 100.* Primus Blachernarum videtur eſſe, quem nunc *Præpoſitum* vocant.

343. Balſamo, Patriarcha Antiochiæ. Poſtea etiam factus eſt Theopoleos, ſive Magnæ Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. Ante autem, quam Patriarcha eſſet,

ſet, commentarios ſcripſit, ut habet Inſcriptio editionis Pariſienſis Anno 1620. quæ Balſamonis Præfationi præmiſſa eſt. Juſſu Imperatoris Emanuelis Comneni, & Patriarchæ Conſtantinopolitani, Michaelis Anchiali, ut habet operis inſcriptio, compoſuit *expoſitionem ſacrorum & divinorum Canonum, Sanctorum & celebratiſſimorum Apoſtolorum & ſanctarum Oecumenicarum ſyndorum, ac etiam localium ac particularium & reliquorum ſanctorum Patrum, præterea earum legum, quæ ſita ſunt in quatuordecim titulis poſitis in principio canonum, ut ſciatur, quæ in uſu ſint, & quæ non ſint.* vide ſis *ejus Præfationem*, quam Commentariis ſuis, ſeu *Scholiis*, ut ipſe vocat, præmiſit. 344. Scripta ejus.

Opus hoc Græce & Latine prodiit Pariſiis, anno 1620. ex interpretatione Gentiani Herveti, Galli, quæ tamen in iſta editione eſt interpolata. Latine tantum verſio Gentiani in Photii Nomocanonem prodierat ex exemplari Joh. Tilii, Anno 1561, quo tempore ſuam quoque ejusdem Nomocanonis verſionem Henricus Agylæus Belga ex exemplari Bibliotheca Viti Amersbachii Baſileæ edidit; quam poſtea elegit Chriſt. Juſtellus, cum exemplar græcum Photii & Scholia Balſamonis Anno 1615. Pariſiis ederet, & retinuerunt Juſtellus Filius & Voellus in Bibliotheca Juris 345. Editiones & interpretes Balſamonis.

Pontificii, qvia ſtylus Agylæi juri magis accommodatus, ut illi in Præfatione teſtantur, & nos ſupra retulimus. Præterea ſcripſit Balſamon Meditata de Patriarcharum privilegiis & Reſponſiones ad Marcum, Patriarcham Alexandrinum, *μηλέτας ἤτοι ἀποκρίσεις*, ut ipſe vocat, qvæ exſtant in tomo primo Juris Græco Romani Leunclavii à Frehero editi, lib. ſeptimo: ob quæ, & ob Scholia in Photium & Canones conciliorum valde inviſus & exoſus fuit Romanis. Hæcque cauſa, qvare in eum toties debachetur Baronius *tom. XII. Annal. an. 1191. §. 49. & 62.* qvod odioſo proſeqvatur Eccleſiam Romanam. Cauſam odii putat eſſe, qvod poſt captam à Latinis Conſtantinopolim, acceperit illa Patriarcham Latinum. In qvo ſibi ipſi contradicit §. 62. ubi meditata illa ſeu reſponſa de privilegiis Patriarcharum dicit, ſcripta eſſe biennium ante qvam Conſtantinopolis caperetur. Vide ſis eum *d. Anno §. 49.* & videbis cauſas averſi ab Eccleſia Latina animi eſſe, cœlibatum Eccleſiæ Occidentalis in clericis, Jejunium Sabbati, Monarchiam Papæ & alia: ideoqve Schiſmaticum appellari pasſim. Vide qvoqve Allatium *de conſenſ. perpet. Eccleſ. Orient. & Occident. lib. 2. cap. 13. §. 4. pag. 703.* Reſtituerunt etiam Viri do-

cti suo parenti Balsamoni dudum opusculum, quod sub Paratitlorum nomine, sine Auctoris nomine, Latine ediderat Leunclavius, quod non Paratitla vocari debet, sed, quemadmodum in Bibliotheca Juris canonici veteris editur, Συναγωγὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ Κώδικι, ϗ τοῖς Διγέστοις ϗ νεαραῖς διατάξεσιν, περὶ ἐπισκόπων, ϗ κληρικῶν, ϗ μοναχῶν, ϗ πραγμάτων ἐυαγῶν, ἔτι δὲ ϗ Ιȣδαίων ϗ αἱρετικῶν. *Collectio expositorum in Codice, & Digestis, & Novellis constitutionibus de Episcopis & Clericis, & Monachis & rebus sacris, atque etiam de Judæis & Clericis.* libris tribus. Quos huic Auctori adsertos vide apud Doctissimum Fabrottum, in principio notarum ad hanc collectionem, *in Biblioth. Juris Canon. Veter. pag. 1377.* & Justellum Filium, *in præfat. ejusd. Biblioth. in fine fere.*

346. Seculum XIII. Collectio Decretalium secunda.

In seculo XIII. se offert secunda collectio Decretalium, cujus tres memorantur Auctores. Gilbertus, & Alanus, Episcopus quidam Antisiodorensis, qui Bernardum imitati, collegerunt decretales eorum Pontificum, qui post Bernardum Circam vixerunt.

347. Gilbertus & Alanus.

348. Joh. Gallensis & Vallensis.

Sed his nomen & gloriam præripuit Johannes Gallensis vel Vallensis, Volterris natus, qui post duodecim annos à prima collectione (quod tempus incidit in seculi XIII. initium) Pontificum, qui post Bernardi

nardi Collectionem aliquas ediderant, decretales seu rescripta ex utriusque Gilberti & Alani collectionibus, congessit: quibus etiam Cœlestini tertii addidit, & Scholiis suis illustravit: his postea Hugo, Ferrariensis Episcopus, ab Innocentio tertio sæpe relatus, & Bernardus major, Compostellanus Archidiaconus, suas interpretationes addiderunt. Anton. Augustinus in Præfat. *Collect. antiq. decret.* testatur se insuper scholia Vincentii, Tancredi, Alani, Laurentii, & aliorum, non pauca etiam sine nomine vidisse in hanc secundam compilationem, quæ censet esse ejusdem Johannis Gallensis. Edita est hæc quoque compilatio ab Ant. Augustino inter antiquas decretalium collectiones.

349. Tertia Decretalium Collectio Bernardi Compostellani.

Tertiam Collectionem adornavit Bernardus Compostellanus, de quo statim dictum, ex registris Innocentii Tertii, quæ Collectio *Romana* dicta est. Sed offensi Romani, quod usu judiciorum minus recepta referret, ab Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur.

350. Petri Beneventani, seu Innocentii III. Collectio.

Quare Innocentius notarium suum Petrum Beneventanum, anno sui Pontificatus XII. qui est Christi nati 1210, operi præfecit: Tum primum auctoritate publica, ut refert Ant, Augustinus loco citato,

facta

facta collectio juris Pontificii est. Nam superioris omnes, sive Decretorum, sive Decretalium, Collectores privata auctoritate scripserunt, & rescripta ab eis relata negari poterant, nisi à scriniariis Romanæ Ecclesiæ probarentur. Hujus Collectionis interpretes fuerunt, ut refert Joh. Andr. F. Paulus Hungarus. Ant. Augustinus dicit se eadem nomina in Scholiis vidisse, quæ in aliis collectionibus.

Quarta Collectio quinquennio post tertiam, sub eodem Innocentio tertio Papa, Anno nempe Christi 1215, facta est. Cui causam dedit Concilium Lateranense IV. quod pro generali XII. habet Fr. Longus à Coriolano, *in summa Concil. pag. 824.* in quo LXXI. capita constituta sunt, quibus adjectæ sunt aliæ decretales & rescripta, quæ per quinquennii spatium post tertiam collectionem editæ erant. Duplex tamen extat hujus collectionis editio, una, quæ habet tantum LXXI. Canones Concilii Lateranensis, altera, cui & alia rescripta sunt addita. Posteriorem exhibet Ant. Augustinus cum suis notis in antiquarum decretalium collectionibus, loco ultimo. Ejus interpres Vincentius fuisse dicitur, Augustinus præterea Johannem, Jacobum & Robertum seu Rogerium se legisse testatur.

351. Quarta Collectio Innocentii III.

Quin-

352. Quinta Collectio Tancredi Bononiensis.

Quintam Collectionem fecit Tancredus, Bononiensis Archidiaconus, in qua sunt Honori Tertii constitutiones, sub cujus nomine etiam publicari debuit. Prodiit hæc collectio An. Christi præter propter 1227, quo Honorius Tertius, Innocentii III. successor, mortuus est. Hujus interpres perhibetur Jacobus Albanus, Faventinus Episcopus, Henrici Ostiensis Præceptor. Hanc diu desideratam, neque unquam editam, quia Gregorius, Honorii successor, de nova editione Pontifex factus statim cogitabat, cum Antonius Augustinus inter suas collectiones non edidisset, tandem in Bibliotheca Albiensi repertam, Tholosæ Anno 1645. edidit Innocentius Cironius, Academiæ Tholosanæ Cancellarius, & Glossas adjecit Doctissimas, in quibus explicat ea, quæ ad juris cognitionem, & temporum historiam pertinent, quæ à prioribus Glossarum Scriptoribus omissa fuerant. Vid. Arthur. Duck. *de Auctor. jur. lib. 1. cap. 7. §. 6.*

353. Sexta Collectio Gregorii noni, facta per Raymundum de Pennaforti.

Hanc tandem excepit sexta Collectio, quæ in Corpore Juris Canonici exhibetur, quæ jussu & auctoritate Gregorii IX. Papæ facta est, à Raimundo de Pennaforti, Papæ Cappellano, Anno 1230. Congesta hæc est ex omnibus compilationibus anterioribus; cui quoque ea inserta, quæ in anteriori-

tioribus omissa fuerunt, item quæcunque ab ipso Gregorio constituta sunt, quæ ille multa ex jure civili hausit, & non consultus respondit; quæ causa, quare ejus constitutiones sæpe ad neminem dirigantur, teste Jac. Cujac. *ad c. ult. de sent. & re judic.* Ipse Gregorius *in Proœm. Decret.* operis rationem suggerit & profitetur se multa inutilia resecuisse; Quæruntur attamen interpretes sæpe, quod multa utilia detraxerit, aliaque obscura addiderit, quare sæpe ad priores collectiones est recurrendum. Raymundum Collectorem multa detraxisse, illæ particulæ, quæ utramque paginam faciunt in Decretalibus, *ET INFRA affatim ostendunt.* Huic fini id factum, ut ipsas constitutiones breviores faceret, sed fecit quoque obscuriores; nisi itaque sæpissime recurramus ad fontes, vix relictorum sententiam deprehendemus. Ex unius sæpe rescripti corpore plura veluti membra sub variis titulis posita, si iterum conjungantur, multo facilius cognoscuntur. In primis collectionibus Inscriptionum quoque & nominum certior scriptura est, cujus periculum, ut refert Ant. Augustinus, *Præfat. ad Antiq. Collect. Decret.* fecit Antonius Contius, qui multa in sua editione Corporis Canonici ex hisce Collectionibus restituit. Totius operis ratio & auctoritas

354. Utilitas priorum collectionum.

ex his Gregorii verbis colligi potest. *Diversas constitutiones, & decretales epistolas prædecessorum nostrorum, in diversa dispersas volumina, quorum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, confusionem inducere videbantur: aliquæ vero vagabantur extra volumina supra dicta, quæ tanquam incertæ frequenter in judiciis vacillabant. Ad communem, & maxime studentium utilitatem, per dilectum filium fratrem Raymundum, cappellanum & pœnitentiarium nostrum, illas in unum volumen (resecatis superfluis) providimus redigendas, adjicientes constitutiones nostras, & decretales epistolas, per quas nonnullæ, quæ in prioribus erant dubia, declarantur. Volentes igitur, ut hac tantum compilatione universi utantur in judiciis, & in scholis, districtius probibemus, ne quis præsumat aliam facere, absq; auctoritate sedis Apostolicæ speciali.* Ad illa verba, *resecatis superfluis*, notant Romani censores, *interdum & utilibus, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior.* Quod Scholium Joh. Chiffletio bilem succutit, *in Apologia pro hoc Raymundo*, quæ est quarta, *pro architectis juris, cap. VI. §. 2.* ubi primum dissimulat auctorem Scholii; *Quare*, inquit, *ut ne mentiar*, sæpe *mihi Stomachum movit is, qui in Præfationem*

tionem Decretalium Gregorii IX. notulas quasdam conscripsit, &c. Deinde, post subjecta verba, subjicit. *Equidem miratus sum non semel, homini fortasse non indocto tam ineptum & puerile judicium excidisse.* Sed tum temporis, cum Censores Romani seculo anteriori jussu Gregorii XIII. recognoscerent Corpus Juris Canonici, nondum erat tanti Raymundus, neque etiam adhuc in Divos relatus. Nil itaque mirum, si veram illi censuram & sententiam, quam millenis exemplis comprobarunt in notis suis, de truncationibus rescriptorum à Raymundo factis, ederent. Magis ego miror, quæ effutit (ut Raymundi Collectioni auctoritatem conciliaret) Chiffletius de angelo custode; magis miror illam, quam instituit, ejus cum Socratico Dæmone comparationem, quam ut mecum mireris, Lector, en subjicio ejus verba. *Nolo venditare Decretum* Gratiani *tanquam Jus Ecclesiæ, & ab ea donatum summa auctoritate. Adscripserit Gratianus interdum Sanctis Patribus, quæ vel his nunquam venerunt in mentem, vel etiam iis, quæ ipsi scripta nobis reliquerunt, penitus repugnant. Absit tamen, ut vel Gregorium IX. Pont. Max. vel certe Raymundum Barcinonensem, Ordinis Prædicatorum magnum lumen, perversi hac in parte judicii insimulare quisquam audeat, & oscitantiæ traducere. Nam*

si Socrates, quod illi à puero Genius nescio quis adhæsisset, sapientissimus habitus est secundum Pythii quoq; dæmoniis suffragium, qui Cherophonti id oraculum edidit, quod in omnium ore est; Mortalium unus Socrates vere sapit; *in Opere Decretalium concinnando Raymundus non accuratissimus esse non potuit, qui Angelo suo tutelari tam usus est familiariter, ut non raro ad statas ab eo preces excitaretur.* Non alio fini ex jure Civili multa Gregorium quidam addidisse putant, quam ne necesse esset ad jus Civile recurrere, eoque major auctoritas juri Pontificio accresceret, juris Civilis & Imperatorum splendor decresceret, & supprimeretur. vid. sis Casp. Zieglerum *in Dissertat. de origin. & increment. Juris Can.* §. 53. Fuit Raymundus ille de Penna seu Pennia Forte, & Pennafuerte, quem ad hanc Collectionem adhibuit Gregorius IX. Catalaunus, patria Barcinonensis ex Regibus Arragoniæ oriundus, ordinis Prædicatorum tertius Magister generalis, Gregorii Papæ pœnitentiarius: qui præter collectionem istam decretalium scripsit *summam de casibus*, quæ typis excusa est Romæ 1603. hoc titulo: Summa de pœnitentia & Matrimonio cum Glossis Joh. de Friburgo Lectoris Ord. Domin. Ejus compendium censent quidam esse summulam Raymundi, quæ Coloniæ 1502. edita est,

355. Raymundus quis fuerit & ejus vita, scripta & series decretalium.

est, cujus hoc initium est, Summula de summa Raymundi prodiit ista. Obiit anno 1275. ut refert Molanus in Bibliotheca Sacra MS. Anno 1601. à Clemente VIII. Canonizatus, ut loquuntur, seu in Sanctorum Ordinem est relatus, vide de eo Henricum Gandavens. *de Scriptor. Eccles. cap.* 48. & ibidem *Scholia* Miræi, Marianam *in Reb. Hispan. libr.* 12. *cap.* 8. *lib.* 13. *cap.* 13. *& 22. Bibliothecam Hispanic.* cujus Collector est Andr. Schottus, *tom.* 2. *pag.* 186. *&* 218. Vitam Hispanice scripsit Salvator Pons, vertit Germanice & Monachii edidit Ægidius Albertinus 1602; ubi multa & magna miracula, quæ fidem excedunt, refert. Vide sis Joh. God. Olearii *Abacum Patrologicum*, *pag.* 399. *& seqq.* Item Leand. Albertum *in ejus vita*, & Chiffletium, *de Architect. Juris. cap. VI.* Distincta est Collectio Raymundi, seu Gregorii IX. quinque libris, quorum summam versiculus ille continet. *Judex* 1. *Judicium* 2. *Clerus* 3. *Sponsalia* 4. *Crimen* 5. Liber quilibet suos habet titulos, omnes simul centum & octuaginta quinque. Est ille ordo quoque in anterioribus compilationibus observatus, & exinde haustus, quem etiam in posterioribus omnibus digestionibus sequuti sunt, quando quid, quod ad titulos pertineret, novi rescriptum invene-

runt; quod si deesset, ad alium titulum progressi sunt; quæ causa est, quare in sexto Clementinis & extravagantibus sæpe non tot tituli inveniantur, quam in singulis libris collectionis Gregorianæ. De hac compilatione hoc exstat judicium Franc. Duareni *in Præfatione lib. de Sacr. Eccles. Minist.* quod subjicimus. *In eo Decretalium volumine multa intueri licet, quæ à prisca illa disciplina, quam Decretorum liber à Gratiano editus continet, multum denegerent. Atq; hinc natum est illud inter nostrates tritum ac vulgo jactatum, male cum rebus humanis actum esse, ex quo decretis alæ accesserunt. Est enim hæc rerum humanarum conditio, ut fere in deterius prolabantur. Sic omnia fatis, inquit Poeta, in pejus ruere, & retro sublapsa referri. Ejus tamen libri lectio negligenda juris studioso non est, quod multa ad juris, non modo Pontificii, sed etiam Civilis cognitionem utilia contineat. Quo etiam tempore conscriptæ sunt istæ Epistolæ, quibus Pontifices Romani de jure consulentibus more veterum Imperatorum respondebant, causæ Ecclesiasticæ antiquam simplicitatem jam amiserant, erantque ejusmodi, ut ad eas dirimendas ac definiendas JCti ac Pragmatici adhiberentur. Unde factum est ut Canonum peritus, nisi idem juris Civilis scientia instructus sit, vulgari proverbio inter rudes & imperitos*

peritos numeretur. In hanc & anteriorem editionem Glossas ediderunt, ut refert Guido Pancirollus, *de Claris. leg. Interpret. lib. 3. cap. 8.* quem hic sequimur, Ruffinus, Sylvester, Ricardus Anglus, Rodoicus, cognomento Modicipassus, Petrus Corbulus, vel, ut alii, Boliatus Hispanus, *Hostiens. in summa de rest. spolia §. cum quæritur. ad fin. Joh. And. in c. iras. eo, & in procem. decretali col. 3. vers. & ibi compilationes quinque.* Bertrandus, Damasius, Alanus Anglicus, Petrus Papiensis Præpositus, Petrus Galensis Vulterranus, Bernardus Compostellanus, Laurentius, Vincentius Castellioneus Mediolanensis, Joannes Teutonicus, & Tancredus, qui etiam in Decretum glossas ediderunt; Hos secuti sunt Guilielmus Naso, & Jacobus de Albenga Episcopus Faventinus. Sed horum omnium glossas Bernardus Bottonus Parmensis, ultimam compilationem interpretatus in unum collectas ampliavit, *Archid. in peroratione Decreti.* circiter annum M.CC.XL. & omnem illarum gloriam in se transtulit. Eandem Gregorii IX. compilationem aliqui ex prioribus, & alii posteriores sunt interpretati, ut Vincentius, Gofredus, Philippus, Innocentius, Hostiensis, Petrus Sampso, Abbas antiquus, Bernardus Compostellanus, qui opus non perfecit, Egidius

356. Glossographi hujus compilationis.

357. Bernardus Bottonus Parmensis.

dius Bononienſis, Bonaguida Aretinus, &
Franciſcus Vercellenſis, qui tamen ſuper
358. Boatin. Mantuan. contextu ſcripſit. Poſtea ſupervenit Boatinus Mantuanus, & Archidiaconus, qui etiam gloſſas ſunt interpretati. Quidam etiam Monachi, quorum nomina ignorantur, ſuper iisdem Decretalibus opus compoſuere, quod Suffragium Monarchorum nuncupatur, quod ut erroneum, ſuperfluum, &
359. Frater Jacobus Canonic. S. Joannis in Monte. mancum, fere inutile fuit. Hos ſecutus fuit Frater Jacobus Canonicus Sancti Joannis in Monte, quorum omnium ſcripta millegloſſematum, aut interpretationum Summam excedebant, prout *in Proœm. Decret.*
360. Damaſius. Joannes Andreæ teſtatur. Ex prædictis Damaſius in primam compilationem gloſſas, edidit, ac librum quæſtionum ſuper multis Decretalibus, & Brocarda compoſuit, & Joannes de Albenga Hoſtienſis præceptor Honorianas eſt interpretatus; Præter me-
361. Druzianus, Guandulfus. moratos Druzianus, & Guandulfus in Decretales gloſſas emiſerunt, & Petrus Man-
362. Petrus Mandecator. decator, & quidam Cardinalis. Cæterum Bernardus Bottonus Bononiæ, ubi etiam Canonicus creatus eſt, diu Decretales profeſſus eſt, poſtea ſacri Palatii quæſtor eſt declaratus. *gloſſ. Bernar. in c. quod ſicut in vir. dividatur, de electio.* quem Auditorem, & Summi Pontificis Capellanum vocant; cum enim

enim cauſas ex toto orbe ad Urbem confluentes Pontifex in Sacello, quod Capellam nominant, adhibitis Juriſconſultis, audiret, illi à loco Capellani ſunt appellati; Sed hi hodie numero XII. licet alias plures fuerint, ex generali, & priſca delegatione in unum ordinem redacti ſunt, & qui audiendi, cognoſcendique facultatem habent, Auditores cauſarum ſacri Palatii dicuntur, quas & ſpeciali reſcripto plerunque decidunt; & etiamnum Capellani nuncupantur, atque in Capella divinis inſerviunt. Bernardus poſtremo Academiæ Bononienſi Præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo Cancellarium vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes regionum præfectos Cancellarios appellare conſueverant. In majore templo Bononiæ cum hoc Epitaphio humatus eſt.

363. Capellam Summi Pontificis qui dicantur.

BERNARDUS BOTTONUS, CANCELLARIUS STUDII BONONIENSIS, QUI SCRIPSIT APPARATUM AD DECRETA, JACET HIC.

Cenſores Romani ſuperiori ſeculo has Decretales contulerunt cum fontibus, Regeſtis nimirum & compilationibus, quæque inconſulto Raymundus detraxerat, & ſine quibus Decretales intelligi vix poterant, ſubjecerunt:

364. Cenſorum Romanorum labor in hac Collectione.

runt : sunt hæc, quæ in editionibus vulgatis alio characteris genere scripta legimus.

365. Arsenius Monachus, & Patriarcha collegit synopsin canonum, seu Nomocanonem.

Antequam Cæteros Romanorum Præsulum labores in colligendis Decretalibus, & fulcienda sua Pontificia majestate atque jurisdictione, recenseamus ; in Græciam nos ordo temporis vocat, ut labres lustremus Arsenii Monachi, postea Patriarchæ Constantinopolitani, cum Nicephyrus Blemmydas designatus Parriarchatum non iniret. Hic sub Theodoro Lascare Juniore circa Annum Christi 1255. *Synopsin Canonum* ex Conciliis & Patribus in Concilio Trullano approbatis collegit ; in qua accurata Methodo Universam canonicæ disciplinæ scientiam, centum supra unum & quadraginta titulis complexus est, tum in fine cujusque tituli *νομικὰ* quædam *κεφάλαια*, *capita* quædam *legum* concordantium, adjecit. Quare illius opus Nomocanonis quoque titulum in fine Codicis Græci Manuscripti in Bibliotheca Regis Galliarum refert. Unde *κεφάλαια* illa *νομικὰ* hauserit, non satis constat. Justellus Filius & Guill. Voell. *in Præfat. Bibliothec. juris Canon. veteris* hanc conjecturam habent. *Unde autem illa κεφάλαια νομικὰ depromserit Arsenius, non facile est deprehendere : multa olim & varia juris πρόχειρα à Basilio, Leone Philosopho & Con-*

& Constantino Porphyrogenneta Impp. Orientis Basilicorum auctoribus sæpius edita sunt: an autem ex illis sua forte capitula excerpserit Arsenius, non est nostrum definire, sed eruditis & juris Græci peritis disceptandum relinquimus: Edidit Opusculum hoc Christophori Justelli filius, in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. 2. ſub hoc titulo. Ἀρσενίου Μοναχοῦ τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει Μονῆς τοῦ Φιλοθέου Σύνοψις τῶν θείων Κανόνων. Παρακειμένων ἑκάστῳ κεφαλαίῳ καὶ τῶν ἁρμοζόντων θηφίων τῶν θείων κανόνων· ἀφ' ὧν καὶ ὁ νοῦς εἴληπται. ἃ ἀναγινώσκων ἀκόπως εὑρήσεις τὰ συντείνοντα πρότερον μὲν ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τὸν ἅπαντα νοῦν ἐκμανθάνων· ἔπειτα δὲ τοῖς ψηφίοις ἀναζητῶν ἐν τῇ τῶν κανόνων βίβλῳ· καὶ πλατύτερον περὶ ἑκάστου πληροφορούμενος, εἰς δόξαν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. Ἀμήν. *Arsenii, Monachi ejus quod est in Sancto Monte Monasterii, Divinorum Canonum Synopsis. Appositis unicuique capiti congruentibus divinorum canonum numeris, ex quibus mens desumpta est. Quæ legendo, nullo negotio invenies ea, quæ ad rem pertinent: primum quidem ex capitibus omnem sensum ediscendo, deinde vero numerorum ope in canonum libro investigando, plenius etiam de singulis certior factus, ad gloriam sanctæ & consubstantialis Trinitatis. Amen.*

A Tem-

366. Bonifacii octavi compilatio.

A Temporibus Gregorii Noni Pontificis, in Occidente, prohibitæ erant collectiones privatorum; Quare cessatum est aliquantisper in colligendis Decretalibus; Usque ad Bonifacium Octavum, qui XV. Papa fuit ab excessu Gregorii, & ad sedem evectus est seculi XIII. anno 94. Hic tertio Pontificatus anno tribus Cardinalibus commisit compilationem Decretalium, Guilielmo de Mandagato, ex Archidiacono Nemausensi Archiepiscopo Ebredunensi; Berengario Fredello vel Stredelio, Episcopo Niterrensi, & Richardo Patrono de Senis, Romanæ Ecclesiæ Vicecancellario, teste *Proœm. lib. VI. Decret.* quæ postea *liber sextus Decretalium* vocatur, quia aliis quinque Gregorii addita est.

367. Liber sextus Decretalium vocatur.

Illa potissimum ex constitutionibus Innocentii IV. Gregorii X. Nicolai III. & ipsius Bonifacii: item constitutionibus duorum Conciliorum Lugdunensium sub Innocentio IV. anno 1254. & sub Gregorio X. anno 1272. celebratorum compilata est; Habet illa itidem libros quinque, ut Gregoriana, & eosdem, ut dictum, titulos, si quid interea, quod ad titulum faciat, rescriptum invenerunt compilatores. Richardi cujusdam, qui & auctor hujus compilationis sit, meminit. Alber. de Rosat. *ad l. ult. C. de feriis.* Super fuisse etiam Dynum, vid. apud Catellian. Cottam. *in memor.*

memor. Eam Baldus citat *in tit. de Pace Constantiæ, sub nomine Novellarum.* Vid. Alberic. Gent. *de libr. jur. Can. cap. 1. p. 11.* Fuit hic Bonifacius valde ambitiosus, arrogans, turbulentus, ad discordias promtus & excitandas & fovendas. Quod satis ex Platina, & Præfatione Monarchica, quam huic compilationi præmisit, colligi potest. Cum Philippo Rege, suam regni Galliæ immunitatem defendente, & Papalibus Mandatis & rescriptis obedire detrectante, graves inimicitias exercuit. Pontifex in Galliam ad Philippum pulcrum mittit episcopum Apameensem, ut eum ad bellum sacrum incitet. filio ejus Carolo Valesio dat orientis imperium specie, sed revera eo, ut vicario, in exterminandis Etruria Gibellinis uti cogitat. cunctanti Philippo anathema intentat. Philippus episcopum in custodiam tradit. Papa eum illico liberari jubet. Episcopis & Patriciis Franciæ Romam ad concilium diem dicit. Non parente Philippo, regnum Franciæ ad ecclesiam Rom. pertinere dicit, proinde abstineat ab ejus administratione. subditos sacramento solvit. Philippus prælatos regno excedere vetat, & liberat quidem Apameensem, sed bullam Papæ in atria palatii Paris. exuri facit, ejus latorem protinus facessere jubet. Cum Papa

368. Qualis fuerit.

369. Inimicitiæ cum Rege Gallicarum Philippo.

pa

pa ea bulla diceret regnum Franciæ & in ſpiritualibus & in temporalibus ſibi ſubeſſe, præbendarum collectionem ad ſe ſpectare, aliud credentes hæreticos putare: reſpondit per literas Philippus: *Sciat tua maxima fatuitas nos in temporalibus alicui non ſubeſſe, aliquarum præbendarum collationem &c. ad nos jure regio pertinere &c. ſecus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Conveniunt Lutetiæ Ordines regni cum clero & theologis, & multorum ſcelerum rerum agunt Papam. etiam quod non adhibeat fidem conficientibus euchariſtiam. quod animas mortales putaret: ideoque ad vacantem ſedem, ut ajebant, ad futurum concilium appellant. Interea ſancitum nequis quicquam Romam perferret. Bonifacius concilio Romæ habito regnum Franciæ interdicto ſubjicit: regem cum poſteris ad 4. generationem eccleſia excludit: ſed latores bullarum comprehenduntur. Vid. Jacob. Revium *in vita Bonif. VIII.* Mornæi *Myſterium iniquit. pag. 391. edit. Goricbemenſ.* Hæc cauſa, quare liber ſextus Decretalium in Gallia non ſit receptus. Duarenus *in Præfat. lib. de Sacr. Eccleſ. Miniſt. Ideo*, inquit, *in Francia receptum non eſſe accepimus, quod, quæ in eo extant, conſtitutiones, pleraque in odium & æmulationem Philippi Regis Francorum editæ, & ad Romana*

370. Ob eas liber ſextus in Gallia non eſt receptus.

manæ aulæ quæstum excogitatæ credantur. Adde Petr. de Marca, *Concord. Sacerd. & Imper. lib. 4. c. 16.* Scripsit in hanc compilationem Glossas Johan. Andreæ; de quo vide sodes late Guidon. Panciroll. *de Clar. leg. Interpr. lib. 3. cap. 19.*

Initio seculi Decimi quarti Clemens V. qui Benedicto XI; & hic Bonifacio VIII. successerat, novo augmento jus Pontificium beavit aut potius oneravit. Hic sedem Pontificiam Avenionem in Galliam, consilio Cardinalium Gallorum, quos bene multos creaverat, transtulit; eoque demonstravit æque Papam Avenionensem, ac Romanum posse dici, nec necesse esse, ut Romæ hæreat, Petrique, ut volunt, sedibus incubet. Mansit hic statio Pontificum per annos LXXII. Hic libris itidem quinque iisdemque titulis inclusit suas & Concilii Viennensis constitutiones, sed præpropere mortuus vulgare non potuit, imo moriens vetuit, ut Aventinus *libr. VII. Annal.* refert, statim adducendus. Ejus successor Johannes XXII. non obstante prohibitione Antecessoris vulgavit. Aventini judicium de hac editione est sequens. *Septimum Juris Pontificii librum, quem Clemens V. decessor ejus composuerat, sed quod multa, quæ simplicitati Christianæ, libertati Religionis imponerent, ibi continerentur,*

371. Seculo XIV. Clemens V. Clementinas collegit.

rentur, publicare supersederat, atq; animam agens aboleri jusserat, (Johannes XXII.) edidit, omnia quæ ibidem scripta erant, rata fore constituit, quæ à Benedicto, qui Johanni successit, rursus antiquata sunt. Noluit has vocari librum septimum Johannes Papa, ejus editor, sed *Clementinas inscripsit*, misitque ad universitatem Bononiensem cum Præfatione sua anno Pontificatus sui secundo, qui est Christi 1317. Glossas ad eas edidit Fr. Zabarella, qui & in decretales scripsit.

372. Johannis XXII. Extravagantes.

Sub ejusdem Johannis XXII. nomine vulgatæ extant in Corpore Canonico *Extravagantes* viginti; ita dictæ, quod vagarentur extra Corpus Collectionum Canonicarum, incertæ adhuc, num recipiendæ essent. Nam ab ipso Johanne, neque ab ullo Pontifice sunt vulgatæ, aut probatæ, sed privata auctoritate collectæ, anno præterpropter 1340. Cujacius *in c. ad audientiam. 4. de Sponf. & Matr.* vocat *Johanninas*. Guillielmus Occam, qui circa eadem tempora vixit, à multis has extravagantes reprehendi, pro hæreticis & falsis haberi adserit, & errores recitat ex libris & sermonibus Johannis hujus. Vide scripta hæc apud Goldastum *in Monarchia*; Sleidan. *lib. 2. com.* & de scriptis hujus Johannis XXII. Ludov. Jacob. à S. Carolo, *in Biblioth. Pontificia*,

tificia, lib. I. ubi ejus Regeſtum, & Bullarium in Vaticana Bibliotheca extare refert. *pag. 40.* Scripſit in eas Zenzelinus de Coſſanis, qui aliis eſt Gezellinus, vel Jeſſelinus de Coſſanchis.

Eidem Johanni XXII. adſcribuntur *Regulas Cancellariæ.* Ludovicus Gomes, qui Commentariis illuſtravit has Regulas, *in Proœmii princ.* illud ſatis compertum eſſe dicit, *Regulas Cancellariæ à Johanne XXII. initium & origine habuiſſe, nam in vetuſto quodam membranaceo Codice (quem vulgares Quinternum Cancellariæ Apoſtolicæ vocant) primus omnium in ordine ponitur Johannes XXII. Regularum Auctor, nec ante ipſum alius ſummorum Pontificum invenitur, qui hoc prius tentaverit;* Aliquibus foliis interjectis, idem tradit: ejus teſtimonium quia laudes & fraudes, homo Pontificius, Epiſcopus, ad ipſum Papam Paulum III. (cui ſuos commentarios inſcripſit) uno ſpiritu eructat, non poſſum quin totum, etiam paulo prolixius, apponam. *Redeamus igitur*, inquit, *unde digreſſi ſumus, & dicamus, quod licet ante tempora Joannis XXII. Vicecancellarius, ſcriptores & correctores literarum jam conſtituti fuiſſent, nihilominus regulæ Cancellariæ nondum compoſitæ fuerant: ſed primus omnium Joan. XXII., tanquam bonus domus ſuæ paterfamilias, eas introduxit, Nec ſolum*

373. Regulæ Cancellariæ auctorem habent Johannem XXII.

374. Joan. XXII. multa pro ſede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.

lum regulas, sed etiam ut rem angustam domini
juvaret beneficiorum etiam electivorum reserva-
tiones ac taxas, quibus æstimarentur, invenit.
375. Reserva- *Collegium quoq; scriptorum Apostolicorum, an-*
tiones ac ta- *tea sine ordine vagans, numeris distinxit, ut de*
xas benefi- *istis Guiliel. Hispanus* in Pragmatica Franciæ, *ac*
ciorum.
376. Annatas *Polydorus* lib. 8. de Inventoribus rerum, cap. 2.
revocavit. *meminerunt. Quinimo beneficiorum annatas,*
ex quibus tam magnos proventos sibi & Ecclesiæ
comparavit, in consilio Viennensi sub contentio-
ne dimissas, ut refert Jo. And. licet mendose in
c. inter cætera. col. fi. de offi. ord. *in usum re-*
377. Divitias *vocavit. Adeo, ut moriens vigesies quinquies cen-*
in gentes re- *tum millia nummorum aureorum Ecclesiæ di-*
liquit. *misit, ut refert frater Ptolomæus de Luca* in hi-
storia Ecclesiastica Pontificum, in vita Johan.
Et hoc idem dicit, tacito authore, D. Petrus And.
Gammarus, Rotæ auditor, in scholiis quibus-
378. Cupidi dam impressis ad extravagantem Julii II. *Qua*
fuit animi & *quidem annatarum inventione magnum toto*
audacissimi. *orbi scandalum generavit, Nec mirum, quia Jo.*
XXII. adeo cupidi & audacissimi animi fuit, ut
non solum hoc uno malo Ecclesiasticos Viros gra-
vare, sed, quod magis mirandum fuit, non est ve-
ritus constitutionem facere, qua & regnum Ger-
maniæ à regno Franciæ divideret, & Italiam ab
imperio segregaret, ut Albericus author est. In-
379. Rotam *ter hæc tamen, Rotam novis & saluberrimis sta-*
ordinavit. *tutis ornavit, quæ hodie apud nos etiam servan-*
tur,

tur, & quotannis initio audientiarum publice legantur, Et in summa, ille primus administrationem justitiæ cujus Vicecancellarius caput est, quæ in regulis, & Rotæ ordinationibus consistit, invenit. Quæ quidem officia successores Pontifices in dies magis propagarunt, Nam quod ad regulas attinet Joan. XXII in suis regulis hoc tantum egit, abbreviatores instruere, videlicet quomodo literas in cancellaria, juxta supplicationum varias signaturas, deberent expedire, quas summi pontifices deinde magis auxerunt, usque ad tempora Nicolai Papæ V. qui omnium pontificum, inprimis prædecessorum, utiliores regulas colligens, ac plures alias judiciales addens, eas omnes in eo statu, in quo nunc reperiuntur, deduxit. Quem successores usq; in hodiernum diem, paucis immutatis vel additis, pro se quisque sunt sequuti, Totius hujus harmoniæ laus Joanni tribuitur. Fuit enim inter cæteros mortales non solum eruditus, sed impense curiosus, Nam, ut ex recentioribus solus author est Franciscus Petrarcha lib. 2. rerum memorabil. tract. 3. cap. 53. *Joan XXII. fuit adeo rerum omnium curiosus, ut repertoria, seu indices sibi ordine alphabeti conficeret, quibus facile res omnes in promptu, & ad manus haberet. Sic itaq; ecclesiæ Dei magnum præstitit adjumentum & authoritatis prærogativam: nam, ut ea omnia, quæ historici in ejus vita referunt, omittam, quando aliud de se*

380. Fuit Curiosus.

Cc 2 *dignum*

dignum Joannes præstitisset: illud tamen erit omnibus seculis memorandum, quod primus omnium Cancellariam & Vicecancellarii dignitatem, ac Rotæ tribunal. illustravit, quæ sunt duo in urbe luminaria, & collegia, præstantiom, Nam tres sunt gradus dignitatum principalium in urbe post Papam, prima est Vicecancellarii, qui administrationem justitiæ, Regularum Apostolicarum, ac constitutionum tutelam, & custodiam tenet: circa cujus potestatem speciales regulæ Cancellariæ conditæ fuerunt. Et multi ex doct. nostris de illo notabiles tractatus scripserunt. Secunda dignitas est Cameriatus, quæ præest ærario, ac ecclesiæ patrimonio, ejus reditus, & proventus procurans. ut dicitur in cap. ad audientiam. de præscript. *cujus authoritas olim major fuit, ut ex regulis antiquorum pontificum apparet: de quibus mentionem feci superius, de Auditoribus Rotæ loquens. Tertia dignitas est majoris pœnitentiarii, qui præponitur curæ fori pœnitentiæ, de qua latissimum tractatum composui. Primam ad lucem reduxit Joannes. Secundam Eugenius auxit. Tertiam Benedictus XII. in lucem produxit. Eugenius & Sixtus locupletiorem reddiderunt, de quibus omnibus tractatur per cardinalem, & alios in clement. ne Romani. de elect. Et de omnibus istis ego latius dixi in Tract. de potestate, & stylo officii sacræ pœnitentiaria*

tiaria

tiaria, ubi de officialibus curiæ mentionem facio. Nam sufficit ex prædictis ostendisse, Regulas, de quibus loquimur, certam originem & initium habuisse. Habes hic oppido egregiam summi, ut volunt, Præsulis sanctitatem; ex qua etiam de constitutionum æquitate judicare poteris, quas avaritia dictasse videtur. Sunt hæ regulæ Cancellariæ norma judicii Romani in judicando, & valent tantum per vitam Pontificis, cum eo moriuntur; Pares *de resignat. benef. lib. 11. q. 2. num. 32.* Merlin. *decis. 192. n. 4. & 5.* Gomes. *an Regul. Cancell. procem. fol. 8. pag. 1. in fin.* Sequens Pontifex paucissimis immutatis initio suæ creationis iterum eas proponit, teste Carol. Emen. Vizzanio *in tract. de mand. Principum. in proleg. n. 7.* Ideoque edictis Prætorum eas comparat Francis. Florens *ad titulum de Rescript. princ.* An leges sint generales, an particulares, late disquirit Gomesius *ad d. constitutiones,* ubi multa arg. pro utraque sententia affert *in quæst. secunda Procemii, fol. 8. & seqq.* Sed sunt tantum leges particulares vere, Curiam Romanam tangentes, ideoque extra eam non obligant, ut vere decidit Alberic. Gentil. *de lib. Jur. can. c. 3. pag. 52.* ubi addit, Constitutiones Marchiæ Anconitanæ, quæ Ægidianæ dicuntur, jus generale facere in statu Ecclesiastico, extra eum non valere. Adde Besold.

181. Quid sint regulæ Cancellariæ & cujus sint auctoritatis.

182. Constitutiones Marchiæ Anconitanæ.

sold. *de libr. Juris. pag. 47.* seu *cap. 8. in fin.*

383. Seculo XV. Extravagantes communes prodierunt. Seculo demum decimo quinto, & quidem decrescente, alia collectio *extravagantium* prodiit, quæ *Communes* vocantur, quia non sunt unius Papæ. Quæ Collectio itidem privata industria facta, à nullo Pontifice approbata legitur; sunt in ea extravagantes quædam Eugenii IV. Calixti III. Pauli II. Sixti IV; qui ad Pontificatum venit Anno 1471. & mansit in eo usque ad Annum 1484; ut necesse sit hoc tempore factam & vulgatam fuisse istam collectionem. Quia à privato facta, cujus nomen latet, ideo nec olim magnæ auctoritatis fuit: nunc vero & hæc & anterior Johannis XXII, postquam in Corpus canonicum recepta est, magni apud Canonistas est ponderis. Harum quædam extant cum Glossis Johannis Monachi, Picardi Cardinalis, aliæ cum commentis Gillermi de Monte Laduno, & Johannis Francisci de Paviniis.

384. Corpus Juris Canonici comparatum cum Corpore juris Civilis. Ex his partibus conflatum est Corpus Juris Canonici, quo hodie utimur ad imitationem corporis juris Civilis, ut Gratiani Decretum Pandectas, Decretales Codicem, Sextus, Clementinæ & extravagantes Novellas repræsentare possint.

385. Causæ incrementorum juris Canonici. Quod si incrementa imposterum tanta à sequentibus Pontificibus acceperit, moles ejus longe ju-

ra Civilia excedet, & postea idipsum obruet. Causas incrementorum eleganter enarrat Petrus de Marca *de concord. Sacerd. & Imper. lib. 3. cap. 6. n. 4.* ubi differentias Juris Canonici Veteris & Novi adsignat. Verba sunt quidem paululum prolixa, tamen, quia Auctor non est in omnium manibus, tum quia affabre causas depingit, homo Pontificiæ professionis & Episcopus, eum omittere nequeo. *Summum,* inquit, *caput, in quo jus novum ab antiquo differt, in eo jam constitui, quod suprema potestas, quam in plerisque causis judicandis Synodi provinciales obtinebant, penitus extincta est, & ad solum summum Pontificem revocata, & ea, quæ in canonibus condendis versatur, sit adeo imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam præscribebat, de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum Ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in Provinciis; Unde tot constitutiones emanarunt de Rescriptis, de judicibus delegatis, de officio judicis ordinarii, de dilationibus, exceptionibus, sententiis & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeo exacte & solenniter exercebantur, ut novis Constitutionibus est decretum; quæ magna ex parte*

in formulis actionum, & in tritura fori, anxie & scrupulose versantur. Ex alio deinde capite nova Ecclesiastica Politiæ facies oborta est, scil. ex Beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo jure, quod canone Concilii Chalcedonensis probatum erat, nullus ad Clerum adsciscebatur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & cæterorum ordinum gradu adscriberetur, adeo ut manus impositionem sequeretur adscriptio in Canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in cæteris gradibus ordinationes ἀπολελυμμένως & absolute fiunt, & absque titulo Ecclesiæ, contra præscriptum Concilii Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in concilio Lateranensi, ne Clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonii, scil. ne in opprobrium Cleri mandicare cogerentur; sed hoc Decreto non est restituta vetus disciplina, quæ clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiæ seu beneficii collatione & pinguissimorum redituum copia, novas in jus Canonicum regulas invexit, antiquo juri prorsus incognitas, de beneficiis acquirendis, conservandis & amittendis, quæ fere utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta novis interdictis ad tuendum honestatem publicam introducta, & revocatæ

ad

ad solam Ecclesiam earum causarum cognitiones & cognitionum, quæ hac de re habentur, adstrictus forensibus formulis ordo, novam juri Canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum & pœnitentiarum publicarum, quæ antiquo jure vigebant, temperatq jure novo rigor novis Constitutionibus explicandus erat. Non omittendæ sunt multiplices Monachorum species & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis & institutis Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultæ monasteriis aut Canonicorum capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione & privilegia varia illis concessa, varias causarum figuras à Pontificibus disceptandas præbuerunt. &c. Salse traduxit, eam molem seculo decimo quinto exeunte Johannes Geilerus, Keisersbergius, Concionator apud Argentoratenses *sermone 3. de orat. Nom*, inquit, *dissipaverunt Dei, per leges humanas: sic Dominus Judæis improperavit: irritum fecistis &c. & per leges positivas, canonicas & Imperiales, per statuta municipalia, provincialia, synodalia & cujuslibet particularis Ecclesiæ, quod suo tempore lamentatus est beatus Augustinus, ad inquisitiones Januarii. Quod si idem nunc viveret, & videret Decretum, Decretales, Sextum, Clementinas & tot Lecturas &c. DEUS meus, quid diceret? taceo de legibus iniquis. Plane obruitur lex*

divina per tot humanas, ne discatur & cognoscatur. De Auctoritate hujus Juris pauca subnectenda sunt. Ea varia fuit, crevit & decrevit. Cum imperium & Majestas Pontificum Romanorum se per totum Occidentem magis magisque diffunderet, etiam supra Imperatores se extolleret, juris quoque Canonici auctoritas eodem impetu se diffudit & crevit, ita ut Blasphemo errore detorta Augustini & truncata sententia *ex lib. 2. de Doctr. Christ.* Gratianus *Can. in canonicis, dist. 19.* Decretales inter *canonicas Scripturas* retulerit. & qui canones violat. qui instinctu Spiritus sancti dicuntur dati esse, dicatur Spiritum S. blasphemare, *c. Violatores. 25. q. 1.* Imperatores Romano-Germanici non semper ista incrementa aut Mysterium, quod in conscribendis, edendis & vulgandis Decretalibus, & obtrusione juris Pontificii, latebat, observare potuerunt; aut si viderent, pacis studiosi, tolerarunt; aut potius, quia non poterant impedire, conniverunt. Hinc factum, ut omnes Occidentis populi Jus canonicum receperint, eoque in decidendis causis usi fuerint. De Italia, in qua Auctor ejus juris longe lateque dominabatur, non est, quod auctoritates producamus. Galli, deficientibus legibus & consuetudinibus propriis, ex jure Canonico causas in suis Curiis decidi patiuntur, teste Eguinar. Baron. *ad l.*

386. Auctoritas juris Pontificii.

non-

nonnunquam. 11. ff. de justit. Rebuffo, *ad Constit. Regias in Proœm. Gloss. 5. n. 126.* rejecto tantum libro sexto Decretalium, ut supra adsertum; alioquin in Academiis Galliæ universum jus Canonicum docetur. Vide Bochell. *in Decret. Eccles. Gall. lib. 5. tit. 14. c. 36.* Hispani, deficiente jure Regio, ad jus Canonicum recurrunt, ut adseverat Azeved. *ad Constit. Reg. Hispan. lib. 2. tit. 1. num. 18.* Amat. Rodrigu. *de Process. in caus. civilib. cap. 10. num. 26.* Vasq. *de Success. creat. §. 26. limit. 31. num. 70.* Idem de Hungaris testatur Stephan. de Werbentz, *de jure Hungar. part. 2. tit. 6.* De Danis Georg. Lorich. *in Enchirid. Arrest. in Addit. ad cons. posterius. num. 52.* De Anglis id constat ex ipsis Decretalibus, qui magnam partem ad Anglos de controversiis Anglicanis sunt scriptæ, idque testatur Arthur. Duck. *de auctor. jur. Civil. lib. 1. cap. 7. §. 15.* De aliis videatur Cothomann. *Resp. 4. n. 52. & Resp. 30. n. 70. vol. 1.* De Germania nulli potest esse dubium, quoniam in causarum decisionibus, & in Academiis publice nil frequentius, quam allegatio & explicatio juris Canonici. Probant id affatim regulæ, quod jus alteri, & in quibus casibus, debeat cedere. Si casus in jure Civili non est decisus, vel non expresse, sed ambigue vel obscure positus, idemque

in jure

in jure Canonico clare & aperte inveniatur, ejus dijudicatio in utroque foro ex jure Canonico petenda est; contra causa decidenda est ex jure Civili, ubi in jure Canonico vel penitus nihil, vel obscure & ambigue decisum est. *l. 1. & ibid. DD. de nov. oper. nunc.* Abbas *ad c. licet. num. 14. de for. comp.* Marant. *in Pract. p. 3. num. 73.* Rebuff. *ad constit. Reg. in Proem. gloss. 5. num. 126.* Christinæus. *decis. Belg. 54. num. 1. tom. 2.* Si jus Civile & Canonicum contraria sunt, utrumque in suo foro, Civile in Imperio, Canonicum in Dominiis Ecclesiæ viget. Johan. Andr. *ad c. 1. num. 5. de nov. oper. nunc.* Card. Tusch. *conclus. 277. n. 36.* In causis peccati petenda decisio ex jure Canonico veluti in præscriptione, in qua bonam fidem continuam exigit jus Canonicum; ubi jus Civile Canonico non est contrarium, dicitur ab eo approbatum, de quibus vide Arthur. Duck. *de auct. jur. Civil. lib. 1. cap. 7. §. 11. 12. & 13.* & Clarissimum meum Promotorem, Dn. Jacob. Brandmüller. Antecess. Basiliensem, in præliminaribus operis, *de differ. juris Civil. & Canon. cap. 5. in fin. & 6. pag. 12.* Mansit hæc auctoritas quidem illibata, donec Deus lucem Evangelii sui seculo superiori benignissime restitueret; nisi quod anterioribus temporibus quidam etiam, sed pauci

agno-

agnoſcerent iniquitatem ejus & affectatum per id ſummum in omnia dominium, eique ſe maſcule opponerent. Inter quos, ſeculi XIV. anno XXIV. Marſilius Patavinus, qui defenſorem Pacis tum edidit; & alii, quos collegit Goldaſtus; item Flacius Illyricus in Catalogo teſtium veritatis. Verum eorum Parreſia ſine effectu fuit. Lutherus, cum videret, reformationi obeſſe tot Decretorum & Decretalium volumina, ea ad examen revocavit, cumque videret, ſacris literis non ſatis congruere, contemſit, tandemque Ann. XX. ſeculi ſuperioris, provocatus ſuorum librorum exuſtione, totum Juris Canonici volumen Wittebergæ extra partam, in magna Doctorum & Studioſorum Multitudine, extructo rogo, ultricibus flammis abolevit, nequicquam factum improbantibus Henningio à Gœden & Hieronymo Schurffio, qui ſuas profeſſiones eo facto ignominia affici querebantur. Qua de re vide ſis Caſp. Ziegler. *in Diſſert. de Orig. & increm. Juris Canonici. §. 64. & ſeqq.* & Clariſſ. Dn. Brandmullerum *d. Prælim. diſſ. ad differ. jur. Civ. & Canon. cap. 6. pag. 9.* Ab hoc tempore decrevit auctoritas juris Pontificii in territoriis Proteſtantium; niſi quod doceatur & retineatur magis ex conſuetudine, Johann. Goedd. *de contrahend. ſtipul. cap. 6. concluſ. 7. n. 109.*

n. 109. Sixtin. *de regalib. lib. 1. cap. 4. num. 118.* D. Brandmuller. *d. Prælim. dissert. cap. 6. pag. 11.* Frantzkius *ad §. 9. instit. de jur. nat. gent. & Civil.* quam auctoritate constituentis, Sam. Maref. *in Diss. de Jur. Canon. §. 20. & 21.* idque propter Processum judiciarium, qui in libro secundo Decretalium, & passim in sequentibus collectionibus, ex interpretibus Juris Civilis, & propriis figmentis, rerum emergentium varietate materiam & modum suggerente, magis concinne est explicatus: item alias quasdam materias, Jurisjurandi, Matrimonii & similes; Vid. Reinking. *de regim. secul. & Eccles. lib. 2. class. 2. c. 7.* Quæ tamen aliunde hauriri possent, nisi usus invaluisset; qui solus etiam sustinet titulum Doctoris Juris Canonici, qui simul datur cum Doctoratu Juris Civilis, ne opus sit propter conversationis frequentiam cum Pontificiis, pati ab iis status controversiam; qua de re potest videri Casp. Zieglerus, *§. 68. dict. dissertat.* & Sam. Maref. *de Jure Canon. §. 19. ante Cucchi institut.* Ubi varias adferunt rationes, quare professio & titulis Doctoris in Jure Canonico hodie ad hoc sustineatur in territoriis Protestantium; Quibus adde, quæ supra prolixe disputavimus de auctoritate Gratianei Decreti: ex qua disputatione satis concludi po-

di po-

di poteſt, quid tribuendum cæteris poſt Gratianum collectionibus, quoniam omnes pertinent ad illam partem Decreti, quæ habet Pontificum reſcripta ſeu Decretales Epiſtolas. Vid. num. 312. Retinuiſſe jus Pontificum Principes Proteſtantes, poſtquam ab Eccleſia Romana receſſiſſent, & poteſtatem Papæ abdicaſſent, eoque in deciſionibus cauſarum uſos eſſe, adſerit Arthur. Duck. *de auctoritat. Jur. Civil. lib. 1. cap. 7. §. 16.* eodem plane modo, quo Principes Europæi, poſtquam renunciaverant Cæſarum poteſtati, leges tamen Cæſareas obſervarunt. In Anglia plane abolitum eſſe jus, titulumque Doctoris Juris Canonici, teſtatur Robert. Parkerus *de Politia Eccleſiaſt. lib. 2. cap. 32. & ſeqq.* In Germania, ſaltem apud Proteſtantes, rectius quoque aboleri, quam diutius conſervari debere jus Canonicum decernit Zieglerus, *d. diſſ. §. 67. in fin.* Neque id inficetis rationibus probat; quibus, quod uſum inter Proteſtantes concernit, facile adſenſum extorquet. In diſputationibus vero cum Pontificiis, cum eundem uſum præbere poſſint Decretales, quem ſupra num. 319. de Gratiani Decreto adſeruimus, tantiſper & has retinere poſſumus, quod etiam non videtur improbare ipſe Zieglerus §. 68. adde Samuel. Mareſ. *diſſert.*

de

de jure Canon. §. *25. & seq.* Huc itaque inclinat Doctissimorum Virorum sententia: non in totum posse retineri, neq; in totum esse rejiciendum jus Canonicum. Vide sis Matth. Steph. *in præfat. quam præmisit tertiæ parti tract. de jurisd.* Doctiss. Joh. Strauch. *in Amœnit. jur. Can. part. 1. Eclog. 1. c. 13.* D. Brandmull. *diss. Prælim. ad diff. jur. Can. & Civil. cap. ult. pag. 13.*

387. Quænam Doctorum Virorum judicia de jure Canonico. Quænam sint Doctorum Virorum judicia de jure Canonico, ex prædictis facile colligi potest. Duo aut tria singularia his adjiciemus; unum Viri Gravissimi, Georgii Wicelii in via Regia; *Quot vero horum statutorum* (iniquorum scil.) *millia in libris recentioribus extant? cujusmodi Ecclesia Christi non solum reprobat, verum etiam ferre amplius neq; potest, neq; debet: siquidem condita sunt præter legem DEI, præter legem naturæ, contra ædificationem domus Domini, imo ad hujus destructionem, contra charitatem proximi, contra consuetudinem veteris veræque Ecclesiæ, contra exempla priscorum, ac sanctorum Patrum; adhæc ex malo fundamento ambitionis & avaritiæ, ut hæ duæ pestes nativæ radices sint omnium totius curiæ malorum. Quæ statuta constitutaque, quando Ecclesiæ & Reip. obsunt, improbiis tantum ad quæstum ac ambitum temporarium profunt, & cum voluntate DEI pugnant, saluberri-*

berrimum fuerit, si Pontifex Max. irrita faciat, & his morbis Ecclesiæ corpus liberet. Cujus generis est magna pars Decretalium & Clementinarum, quibus Ecclesia carere potest adeo, ut his oneribus levari jam pridem cupiat. Aboleantur libri turpiter parasitici atque gnathonici omnes &c. Alterum Henr. Corn. Agrippæ, non semper vani, de vanitate scientiarum Scriptoris, *cap. 92.* quod sodes lege totum; *A jure civili dimanavit Jus canonicum sive Pontificium, quod plerisque sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniosæ avaritiæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adumbrat, cum tamen paucissima in eo statuantur ad pietatem, religionem ac DEI cultum sacramentorumque ritus spectantia, taceo, quod nonnulla DEI verbo contraria aut repugnantia. Cætera omnia non nisi jurgia, lites, fastus, pompæ, tum quæstus ac lucri negotia, Pontificumque Romanorum placita, quibus neq; satis sunt, qui olim à sanctis Patribus sunt conditi canones, nisi his continue accumulent nova decreta, paleas, extravagantes, declaratorias, cancellariæ regulas, ut nullus sit condendorum canonum finis, neque mensura, quæ una omnium Romanorum Pontificum ambitio ac libido est, condendorum scil. novorum canonum, quorum eo usq; excrevit arrogantia, ut angelis cælorum præciperent, ut ex inferno sublata præda rapi-*

nam facere præsumerent, & in mortuorum manes manum mitterent: etiam in divinam legem, interpretando, declarando, disputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini potestatis suæ posset deesse aut derogari. Ex horum præterea canonibus & decretis didicimus, Christi patrimonium esse regna, castra, donationes, fundationes, allodia, opes ac possessiones, ac sacerdotium Christi Ecclesiæq; primatum esse imperium, regnum: & gladium Christi esse jurisdictionem ac potestatem temporalem: & Petram, Ecclesiæ fundamentum, esse personam Pontificis: Episcopos esse Ecclesiæ non ministros modo, sed capita: & bona Ecclesiæ esse non modo doctrinam Evangelicam, ardorem fidei, condemptum mundi, sed vestigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentum, gemmas, prædia, pecunias, potestatem: Summi Pontificis esse gerere bella, dissolvere fœdera, solvere juramenta, absolvere ab obedientia & domum orationis facere speluncum latronum, ita quod Papa potest deponere Episcopum sine causa, quod potest dare rem alienam, quod non potest committere Simoniã, quod potest dispensare contra votum, contra juramentum, contra jus naturale, & nemo debet illi dicere, cur ita facis? Episcoporum vero officium esse jam non prædicare verbum DEI, sed datis alapis confirmare pueros, conferre

ordi-

ordines, dedicare templa, baptizare campanas, consecrare aras & calices. Ex iisdem fontibus prodierunt cautelæ istæ, quibus hodie citra Simoniam Episcopatus & beneficia emuntur venduntur q; & quicquid præterea est nundinationum & monopoliorum in gratiis, in condonationibus, in indulgentiis, in dispensationibus & similibus rapinarum formulis, à quibus etiam in gratuitis ab ipso DEO factis peccatorum remissionibus precium statutum est, & inferorum pœnis inventum est lucrum. &c. His & similibus rationibus motus, ut credo, Theod. Bibliander solebat Corpus canonicum vocare *Pludermentum delirissimum*, teste Lomeiero, *de Biblioth. cap.8. pag. 164.* De Glossis, hoc est judicium Joh. Sleid. *lib. 3. de quat. summ. Monarch. Mirum videri possit esse homines, qui tantum elaborare velint, ut ea, quæ parum aptè, perperam etiam & minus prudenter atque piè, sed & ridiculè dicta sunt, tanquam oraculum aliquod mordicus arripiant, & in iis interpretandis, enucleandis, vestiendis omnem operam & ætatem consumant, quasi eo conducti essent, ut alienam stultitiam & errorem vigiliis & labore suo maximo defendant, & in alterius impudentiam, sui pudoris existimationem amittant.* Cujacius *ad c. X. extr. de sentent. & re jud.* Nullos dicit Doctores esse ineptiores, quam qui in Jus Pontificium scri-

 pserunt.

pſerunt. Contradictiones hujus juris collegit multas & cum *diſputat. ad inſtitut.* vulgavit Doctiſſ. JC. Jacob. Wiſſenbach.

388. Seculum XVI. Inſtitutiones Pauli Lancelotti.

Sed nos ad Hiſtoriam & ſeculum XVI. tranſimus, deerant corpori Canonico, ut in omnibus cum corpore Civilis Juris conveniret, inſtitutiones. Hic perpetuum nomen & immortalem Gloriam captans, inſtar Triboniani, Paulus Lancellottus, Pontifici Romano, Paulo quarto, conſilium ſcribendarum inſtitutionum juris Canonici dedit, & ab eo mandatum, ut ipſe *in Præfatione inſtitutionum* refert, verius approbationem propoſitæ ſibi ſcriptionis, obtinuit, quam ſpatio triennii, ipſo teſte, poſtquam in patriam à colloquio Pontificis revenit, perfecit; Verius tamen eſt, eum ad minimum per quindecim annos, antequam ederet, occupatum fuiſſe in hoc opere ſcribendo, quod ex literis Joh. Franc. Cardinalis de Gambara ad eum anno 1563. ſcriptis ſatis colligi poteſt, ita ille ad Lancelottum. *Agitur annus ſextus decimus, quo ego Peruſiæ te Præceptore prima juris civilis initia urgebam, & tu jam tum opus hujusmodi ſub incude habebas, idq; propediem editurus videbaris, unde, quod tamdiu retinueris, erit fortaſſe, qui te accuſet.* Perfecto opere, Romam contendens, cum Cenſores Pontificii, Fabius Acorombonus, Julius Oradinus & Antonius Maſſa, opus examinaſſent,

naſſent, & de dubiis cum Lancellotto contuliſſent, imo alii Theologi, ipſe etiam Diœceſeos Peruſinæ Inquiſitor, Matthæus Lachius, probaſſent, attamen à Pontifice approbationem, per integrum biennium, quo Romæ hæſit, nec, ut Pontificis nomine ederentur, obtinere potuit. Quare deluſus, depoſita omni ſpe, in Patriam conceſſit, & ne à Concilio Tridentino, quod jam ad finem properabat, præveniretur, & multa in inſtitutionibus mutare ſecundum ejus tenorem, novam cenſuram eamque difficilem petere,teneretur: opus ipſe privato nomine edidit ann. 1563. menſe Auguſto; & menſe Decembri concilio finis impoſitus. Edito concilio ſæpe rogatus eſt Lancelottus, ut mutata in concilio insereret, ſed id facere ſemper detractavit, dixitque ſe exemplum Juſtiniani ſequi, qui propter mutationes juris, in codice repetitæ prælectionis & Novellis, nunquam mutavit inſtitutiones, vid. Franciſc. Mancinum *in Epiſt. ad Cardin. Joh. Franciſc. de Gambam.* Hoc ſeculo XVII. cepto ſubPaulo quinto iterum tentata eſt approbatio Inſtitutionum Pauli Lancelotti, urgentibus Scipione Cobellutio Cardinale, Galeotto Oddone Balivo Narnienſi & Leandro Galganetto JC; ſed ab hoc Paulo, non magis impetrari potuit, quam à Paulo Quarto: id ſolum obtinuit, ut ejus inſtitutiones corpori Ju-

ris Canonici adderentur, ſine tamen ulla confirmatione, in quo ad famam Lancelotti perennabunt. Vide ſis de hiſce ipſius Lancelotti Dedicationem ad Pium IV. Pontificem, & Proœmium ad Juris Pontificii Candidatos; & Doctas ad utrumque Jacob. Ziegleri notas.

389. M. Antonii Cucchi inſtitutiones Juris Canonici. Eodem fere tempore, quo Lancelottus, Marcus Antonius Cucchus, Juriſconſultus Ticinenſis, ſcripſit privata auctoritate Inſtitutiones juris Canonici, quas edidit Anno 1564. IX. Kal. Auguſti, inſcripſitque Paulo Aringono, Senatus Mediolanenſis Præſidi; Hic quoque Concilium Tridentinum prævenire ſtuduit, & operi decem annos, ut in Præfat. teſtatur, impendit. Videtur eandem cum Lancelotto laudem anhelaſſe, & unum alteri obſtetiſſe, ne Pontificis nomine alterutrius labor vulgaretur. Scripta adornavit alia, quæ prætereo. Dedit ad Inſtitutiones ejus notas Doctiſſimus & Celeberrimus Theologus Samuel Mareſius. Id tantum moneo, vitandum eſſe Simleri *in Bibliotheca* errorem, qui hunc Cucchum, Antonium Cunchium ex Oporini Catalogo vocat, & conjicit Antonium Contium eſſe legendum, quod utrumque falſum.

390. Pius IV. Pontif. vulgat concil. Pius ille quartus Pontifex, ſub quo Inſtitutiones Juris Lancelotti & Cucchi prodierunt,

dierunt, inclaruit vulgatione Concilii Tridentini, cujus hiſtoriam, quia multi eam dederunt, maxime Paulus Sarpius, ſub nomine Petri Suavis Polani; (de quo vide amicum noſtrum Clariſſ. & Conſultiſſ. Virum, Vinc. Placcium, *Syntag. de Scriptorib. Pſeudonymis num. 716. pag. 242.*) & Pallavicinus; (Prior quidem magis ex veritate, alter magis ad ſtylum Curiæ Romanæ) non conſulto præterimus. Canones ejus extant in omnium manibus, cum Declarationibus Cardinalium, item Examine Martini Chemnitii Theologi, & Vincentii Gentileti Jurisconſulti. Minus notæ ejus curæ, quas ad emendandum Decretum Gratiani adhibuit. Hanc in rem ſelegit Romæ Cardinales, & undique conquiſitos Viros Doctiſſimos, qui Gratianum ex fontibus reſtituerunt; Quibus Pius Quintus, ejus ſucceſſor, aliquod addidit, opus autem demum perfectum eſt ſub Gregorio decimo tertio, & ab eo vulgatum, Anno 1582. Pontificatus XI. ut indicat Præfatio, quæ Decreto præmiſſa eſt. Viri ſub Pio quarto & quinto ad hoc opus Selecti, ut eos recenſet Anton. Auguſtinus *in fine libri primi de Emend. Grat. in notis pag. 342. noſtræ edit.* ſunt ſequentes:

Tridentinum.

391. Eligit Romæ Cardinales, & Doctos Viros ad emendationem Gratiani.

392. Pius Quintus aliquot addit.

393. Gregorius tertius vulgat Decretum emendatum.

Cardinalium Nomina.

M. Antonius Columna Romanus.

Hugo Boncampagnus Bononienſ., poſtea Gregor. XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia Romanus.
Guilielmus Sirletus Galaber.
Franciſcus Alciatus Mediolanen.

His additi ſunt ab eod. Pio V.

Guido Ferrerius Vercellen.
Antonius Carrafa Neapolitanus.

Doctorum Nomina:

Felix Montaltus Gener. ordin. S. Franc., poſtea Card., hodie P. M. Xyſtus V. dictus.
Chriſtophorus Patavinus, Gener. ord. S. Aug. eremitar.
Thomas Manricus, ord. S. Domin. Magiſter. ſacri Palat.
.... Lucatellus Bononien, Poſtea Regii Lepidi Epiſcopus.
Joſephus Veronen. ord. S. Auguſt. poſtea Sacriſta Palatii, & Epiſcopus Signinus in Campania.
Franciſcus Turrianus Hiſpanus, poſtea Societ. Jeſus.
Marianus Victorius Reatinus, poſtea Epiſcopus Amerinen.
Michael Thomaſius Majoricenſis, poſtea Epiſcopus Ilerdenſis.
Hieronymus Pariſetus Regienſis.
Antonius Cuccus Mediolanen.
Joannes Marſa Hiſpanus.

Fran-

Franciſcus Leo Hiſpan. poſtea Societ. Jeſus.

Additi ſunt:

Melchior Cornelius Luſitanus.
Latinus Latinius Viterbien.
Arnaldus Pontacus Gallus.
Petrus Ciacconius Hiſpanus.
Franciſcus Pegna Hiſpanus, cujus ſunt additiones Decretalium ſine nomine, quia templum Dianæ incendiſſe viſus eſt.

Meminit Gregorius Decreti quidem Gratiani tantum in ſua Præfatione emendati, ſed Decretales reſtitutas ſuæ integritati eſſe, non tantum titulus operis, ſed etiam ſubjectæ ſingulis fere capitibus verba fontium, & rejectiones ad fontes, oſtendunt. Factæ autem illæ tum ex Anterioribus Collectionibus, de quibus ſupra, tum ex *Regeſtis* aut detortè *Regiſtris* Pontificum. Eſt autem Regeſtum, quod poſtea degeneravit in Regiſtrum, liber iſte, in quo ſuas ſolebat deſcribere Decretales quisque Pontifex; Quilibet enim habet peculiare; in his integræ ſcribebantur Decretales, quæ in collectionibus plerumque erant truncatæ, in principio, in medio vel fine. Non valde aliena hæc Regeſta à diptychis, de quibus ſupra dictum. Vox occurrit quoque in jure Civili; ducta à more referendi aliquid in volumina

394. Decretales etiam emendatæ & reſtitutæ.

395. Ex Collectionibus anterioribus

396. Et regeſtis vel regiſtris Pontificum, & quid illa.

ſingularibus officiis, vel negotiis deſtinata, quod in ea *regererentur* res. *Regerendi* verbum hac in re proprium eſt: Quintilianus *lib. 2. c. 11. in fin. Similisq; commentariis puerorum fit, in quos ea, quæ aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt.* Et *libr. 3. cap. 8. Sunt enim velut res regeſtæ in hos commentarios, quos puer deduxerat Schola.* Inde *Regeſta* dicitur conſtitutio, *in l. 14. C. Theodoſ. de indulgent. debit. lib. XI.* id eſt in acta, ſeu geſta relata Comitis ſacrarum largitionum. Inde Judicum acta, in quæ regebantur conſtitutio, *Regeſta* dicta. Theodoſius Junior *in Novella de Codic. Theod. confirmat*, nullus conſtitutiones in judiciis extra Codicem iſtum referri vult. *Exceptis*, inquit, *iis*, *quæ habentur apud militim ſancta principia, vel de titulis publicis expenſarum, aliarumq; rerum gratia, quæ in* Regeſtis, *diverſorum officiorum relatæ ſunt.* Ita quoque apud Juſtin. occurrit vox *in l. unic. C. de Codic. Juſtin. confir.* & apud Vopiſcum in Probo. *Qui in deſcribenda vita Probi, dicit ſe uſum eſſe* Regeſtis ſcribarum *porticus Porphyreticæ, actis etiam Senatus ac Populi.* Ex quibus locis colligit Doctiſſimus Jacob. Gothofredus in opere Immortali ad Codicis Theodoſ. *d. l. 14. de Indulg. debit.* Regeſta fuiſſe monumenta, actaque publica diverſornm officiorum & judicum, veluti

veluti Præfectorum Prætorio, aliorumque judicum, qua civilium, qua militarium, imo & in Urbe Roma, scribarum, de quibus agit *l. 1. Cod. Theod. de lucris officiorum*; in quæ inter alia referebantur constitutiones Principum ad cujusque officium pertinentes. Indeque & *Regerendarii* dicti. test. Cujac. *lib. 15. obs. 37. in fin.* Quemadmodum itaq; Actio ipsa, regestio; ita & libri actaque, in quæ regerebantur seu referebantur, *Regesta* dicta. Glossæ nomicæ, κῆνσον ϰ ῥεγέσταν, lege ῥεγέστον τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων, ἀντὶ τοῦ ὑποστράφιως. Ab his forte acceperunt Pontifices, ut libros, in quibus suas decretales referebant, *Regesta*, postea *Registra* vocarent. Occurrit apud Anastasium in vita Nicolai *Regestum Episcopi*. Budæus *in posteriorib. Comment. ad ff.* Regesta dicit esse, quæ Græcis ὑπομνήματα, vel ὑπομνηματισμοὶ dicuntur. Idem Regestum Pontificii scriptores vocant *originale*, item dicunt esse *in integro*, nempe Decretali, id est Originali, vide exempla ex Joh. Andr. apud Alberic. Gentil. *de lib. jur. Canon. cap. 3. pag. 30. & seq.* Ex his Regestis postea sunt *Bullaria* confecta, quæ exhibent constitutiones Pontificum integras ex regestis; Quale Anno 1588. Romæ edidit Laertius Cherubinus de Neursia JC. quod magnum vocavit

397. Originale quid.

398. Bullaria.

399. Cherubini.

vocavit. In eo exhibet Conſtitutiones Pontificum Romanorum à Gregorio VII. usque ad Sixtum V. cum rubricis, ſummariis & lucubrationibus. Summam Bullarii, in principio hujus ſeculi, dedit Stephanus Quaranta, in qua exhibet Pontificum Conſtitutiones editas, poſt libros juris Canonici vulgatos, usque ad Paulum V. quæ edita eſt Venetiis 1609. eam continuavit Proſper de Auguſtino JC. & additionibus illuſtravit. Prodiit illa Lugduni 1621. Dicta bullaria à Bullis. Bulla quid proprie ſit, ſatis notum, nempe id, quod in aquis intumeſcit inſtar pilæ, & cito rumpitur. In Gloſſis Cyrilli πομφόλυξ dicitur. Ab his ad diplomata Imperatorum, ab Imperatoribus ad Papalia diplomata eſt translata vox: quæ Bullæ dicta à ſigillo, quo munita erant, quod *Bulla* vocabatur, quia ſigillum illud Bullæ formam referebat; nam ſigillum cære protuberanti, inſtar orbiculi vel umbilici, imprimebatur. Aut potius, ut cenſet Doctiſſimus Salmaſ. *de ſubſign. teſt. cap. 32. pag. 325.* quia bullæ formam haberent, & eodem modo dependerent ex chartis, ut illæ ex pectore prætextatorum, veteribus enim Romanis in more poſitum, bullam auream ſuſpendere in pectore puerorum & triumphantium. Qua de re vid. Feſtum Aſconium

400. Quarantæ.

401. Proſperi de Auguſtino.

402. Bullæ quid.

nium *in III. Verrin* Macrob. *satur. 1. cap. 6.* & alios. Similia his bullis fuere sigilla, quæ posterior ætas chartis ac diplomatis affigebat & appendebat. Dependebant hæ bullæ ex metallo vel cera filo lineo vel serico annexæ chartis. Nil frequentius apud posteriores Græcos in Imperio Constantinopolitano, quam βȣ́λλαν legere pro sigillo, exempla cumulat Doctiss. Meursius *in Lexico Græco-Barbar.* inde βȣλλεύειν *Bullare*, signare ἀβȣ́λλωτον, quod bullam vel sigillum non habet. Glossæ Græcobarbaræ: *ἀσύμαντα. ἀσφράγιστα. ἀβȣ́λλωτα. ἀφύλακτα.* Erant Bullæ quadruplices, aureæ, argenteæ, cereæ & plumbeæ, *χρυσόβȣλλον, ἀργυρόβȣλλον, κηρόβȣλλον & μολυβδόβȣλλον.* Imperatores diplomata, mandata, ad Reges, Sultanos, aurea bulla muniebant, literis rubris subscribebat, aliquando etiam Argentea; cujus testimonium habemus apud Phranzem *in Chron. lib. 2. cap. 10. Ego cum literis, bulla argentea insignitis, & jurejurando formatis, & multo milite missus sum &c.* Item apud Luitprandum *in Legat.* Ad matrem, uxorem, filium, utebatur cerea seu *κηροβȣ́λλῳ*; ad Despotum, Patriarcham, Sabastocratorem & Cæsarem, plumbea seu *διὰ μολιβδίνης βȣ́λλης*, ut habet Codinus. Cerea iterum duplex erat, Rubra & Prasina, utraque usus

ſus Imperator, Praſina ſola Patriarcha. Videatur hac de re Jul. Cæſ. Bulengerus *de Imperat. Rom. lib. 2. cap. 10.* & Joh. Meurſius in Gloſſar. voce *κηροβȣ́λλον.* Qui putat *δικήρiον* fuiſſe, quando Imperator duplici cera, rubra & Parſina, ſignabat. Sed melius id Doctiſſ. Salmaſius *de ſubſcr. & ſubſig. teſtam. cap. 32. pag. 330.* *δικήριον* explicat de ſigno utrinque, ſeu utroque latere expreſſo, quam & *δίπτυχον βȣ́λλην* & *δίπτυχον κηρόβȣλλον* vocarunt; Hoc *duplicem Bullam* vocat, ubi vero ut una tantum parte ſignum impreſſum, *ſimplex Bulla* dicebatur. Δικήριον hoc facit duplex, rubrum & Parſinum. Vide Salmaſ. *ibid.* exempla proferentem. Quod non alienum à moribus bullandis Pontificum Romanorum, qui ante Coronationem ſubſcribunt, *Datum anno 1. die tertio,* ſuſcepti à nobis officii Apoſtolatus; & tunc ſigillant non niſi bulla ſimplici, ſeu tali, quæ habet tantum ab una parte DD. Petri & Pauli imagines, in plumbo, ex altera vero parte plana eſt. Poſt Coronationem autem, ſcribunt: *Datum Anno Pontificatus noſtri,* & duplici utuntur bulla: cum prædictis imaginibus ab una; & nomine Pontificis ab alia parte; vid. Gregor. Toloſan. *Syntag. jur. Univerſ. lib. 15. cap. 3. num. 24. & ſeqq.* Appenditur autem hæc bulla plumbea

non

non nisi arduis diplomatibus; breve apostolicum, quid est diploma vel rescriptum Papæ vel pœnitentiarii magni scriptura exigua, in parvis concessa negotiis in papyro, non habet eam, sed in cera rubra imprimitur annulus Piscatoris, ut refert idem Tholos. *ibid. lib. 17. cap. 15. n. 13.* Ex his lucem capit Famosa illa aurea bulla Caroli IV. Imperat. quæ inter leges fundamentales Imperii radiat; ideo aurea Bulla dicta, quia sigillum aureum, vel sigillum Imperatoris majus adpensum erat. Hanc affabre describit Pileus Cardinalis ab urbano VI. Papa in Germaniam missus Anno 1379. non ita diu post promulgatam auream bullam, apud Clariss. Marq. Freherum ad Petr. ab Andlo *lib. 2. cap. 7.* qui testatur se vidisse & tenuisse *quasdam literas Patentes bonæ memoriæ Caroli Imp. Rom.* Librum illum Aureæ Bullæ ita describit; *Prædictus Liber erat scriptus in Pergamento in 24. foliis, cum coopertura grossa, in quo erant scripta diversa negotia Sacrum Imperium & Electores ejusdem tangentia: qui quidem Liber transfixus erat cum filis sericis glauci & rubei coloris involutis, cum Bulla seu Sigillo Aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in Majestate sedens, cum Corona Imperiali in capite, habens in manu dextra Sceptrum, & in*

sinistra

sinistra manu Pomum cum Cruce desuper modo Imperiali, & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & sinistro Clypeo cum forma Leonis. In circumferentia legebantur hæc verba: CAROLUS QVARTUS, DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORUM AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. *Ab alio lateret Castrum magnum cum duabus Turribus, habens portam inferius in medio, cum literis:* AUREA ROMA. *In circumferentia vero legebantur hæc verba:* ROMA CAPUT MUNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI. Hæc ille. Ab hoc more signandi Imperatorum, bullas appendendo, ipsa diplomata etiam sunt *Bullæ* appellatæ. Vide Latissime Joh. Limn. *de Jur. publ. cap. 11.* Ab Imperatoribus res transiit ad Patriarchas & ad Pontificem Romanum, qui ex quatuor speciebus, supra relatis, elegit sibi *μολυβδόβουλλον*, seu plumbeam bullam, vid. *lib. 1. Cærem. Eccles. Rom. c. 2. in fin.* Quod privilegium etiam dicitur concessisse Venetis. Vid. Celeberrimum juris publici Scriptorem Johan. Limn. *lib. 1. cap. 11. de jur. publ.* Rebuffus *1. part. prax. benef.* bullam dicit, esse scripturam in membrana, plumbo, auro, argento vel ære, funiculis pendente jure insignitam. Qui plumbeas hasce bullas membranis appendunt *Plumbatores* vocantur. Vid.

Vid. Vestrium Octavianum *lib. 1. Introduct. in R. aul. act. cap. 3.* & ex eo Herm. Hugon. *de prim. scrib. orig. cap. 31. pag. 192.* De Origine hujus bullæ Pontificiæ ex Polydori Vergilii *libr. 8. cap. 2. de invent. rerum*, Auctor *Apologiæ* antiq. *Academiæ Oxoniensis lib. 1. n. 114. pag. 62.* hæc refert. *Constat Agathonem, quo sedente magna sedi Romanæ facta est honoris accessio, in cera annulo impressisse sigilla, verum postea, cum Romanus Pontifex multa irrogaret privilegia, ut diplomata diuturniora forent, placuit Stephano III. ac deinde Hadriano I., tabulas Apostolicas plumbo obsignari; Fuit is annus salutis 772, cum ipse Hadrianus factus est Pontifex, nam antiquius non reperitur sigillum plumbeum.* Vestigia quædam vocis transierunt in alias quoque linguas, Belgæ *Billet* vocant scripturam, in qua quid brevibus notatum, veluti in metatis, seu militum in hospitationibus, cuiq; militi adsignatur hospitium pittacio, quod vocant *een Billet*, Angli *a Bil*, inscriptum symbolum, syngrapham &c. Quia hic in bullas incidimus, non incommodo loco & alia Pontificiarum Constitutionum nomina hic expedimus. Occurrit hic *Commonitoria*, quæ nulli rei magis comparari possunt, quam Imperatorum Mandatis, de quibus titulum habemus in Codice; Ut ea debantur legatis, & iis qui ad provincias administrandas ablegabantur ab

403. Commonitoria quæ?

Imperatoribus, ſic à Pontificibus Legatis, ut vocant Apoſtolicis, dantur *Commonitoria*. Gloſſæ Baſilic. Κομμονιτόριον, ἐπιστολὴ ἀποσελλομένη μετὰ προστάξεως. & Suidas Κομμονιτόριον, ἐπιστολὴ προστακτικὴ ἀποσελλομένη εἰς χώρας. Gloſſ. vet. ὑπομνηστικὸν Commonitorium. Ita quoque in jure noſtro Commonitorium legitur pro formula & mandato officii. *in l. 10. Cod. Theod. de Curioſ. libr. 6. tit. 29. Commonitoriis competentibus atque Mandatis inſtructi.* Vid. Jacob. Gothofr. *ad iſtam Legem, & potiſſ. ad l. 27. ejuſd. Cod. de erog. militar. annon.* Ammianus. *lib. 28. Commonitorium repertum eſt, manu inſcriptum Hymetii,* & iterum. *Commonitorium cum Auguſti literis tradidit*, & Symmachus *lib. 5. Ep. 20. Commonitorium, quo ſummatim muneri præparanda reſcripſi.* & eleganter *Epiſt. 21. Quia longum viſum eſt, literarum ſerie agenda complecti, non graveris Commonitorio ſtrictim ſignata percurrere.* Vid. quoque Epiſtol. 24. ejuſdem & formulam commonitorii apud Caſſiodor. *lib. 7. variar. cap. 22.* Tale Alarici in fronte Codic. Theodoſiani, *Commonitorium Timotheo V. S. Comiti.* Ab his & in Eccleſiam videntur tranſlata *commonitoria,* vel *commonitoriæ literæ*, quæ & memoriales dicebantur, dabanturque legatis, vel nunciis, ut ſcirent, quid in ſuſcepta legatione deberent agere; vocis ſignificatio, oſtendit ſatis, ideo

sic dicta, quia monerent eos, quibus dabantur, quid agendum esset. Occurrit formula Commonitorii in Codice Ecclesiæ Africanæ, Can. 93. cujus inscriptio est: Κομμονιτόριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρέσβευται. *Commonitorium, quale acceperunt legati contra Donatistas.* Postea late instruuntur Theasius & Euodius, quid apud Impp. contra Donatistas agere debeant. Vide & Commonitorium Zozimi Papæ, quod dedit Legatis ad Concilium Carthaginense, in principio *Ejusdem Codicis, in Biblioth. juris Canonici veteris. pag. 330.* & Justell. *notas, pag. 49.* & aliud benè longum in annal. Baronii *tom. X. ad Ann. 859. num. 6. & seqq.* & plura de commonitorio apud Franc. Bernardinum, *de Antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum genere, lib. 2. cap. ult.* Joh. Savaron. *ad libr. 8. Sidonii, Epist. 9 pag. 505. in fin.* Ex his commonitoriis Pontificum Romanorum etiam excerpti canones, quos & inde in Decretum suum transtulit Gratianus. Exemplum præbet caput *extremum 31. qu. 2.* quod esse ex commonitorio Nicolai Papæ, quod dedit legatus suis Rodoaldo Portuensi & Johanni Ficolensi Episcopis, ostendunt Romani censores & correctores ad istud capitulum, quos vide, & Anton. Augustin. *lib. 2. Dialog. 18. pag. nostr. edit. 353. & seq. in notis.* Neque ex his tantum canones depromebantur, sed, ut appareret, (liceat mihi verba,

404. Ex Commonitoriis Pontificum Canones excerpti.

quæ Tribonianus de constitutionibus Principum in Institutionibus nostris habet, huic rei aptare) quidquid Pontifici placet, habere legis vigorem. Tandem ex confessionibus fi-

405. Professiones fidei Pontificum Romanorum

dei Pontificis Romani, canones quoque in Decretum delati. Solebant Pontifices Romani, quando ad Pontificalem dignitatem promovebantur, edere fidei professionem. Docet id nos *cap. 8. Sancta octo. dist. 16.* cujus inscriptio est, *item ex diurno libro, Professio Romani Pontificis.* Ad quæ verba notant Romani Correctores: *Integram Professionem fidei, quando quis in Pontificem Romanum promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione Canonum, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana.* Et Anton. Augustinus dial. XX. lib. 1. *Emendat. Grat. pag. 335. nostr. edit. Is liber non extat, quod sciam, hoc titulo, Professionis tamen vidi aliquot exempla.*

406. Enimundi Bonifidii digestio juris Orientalis.

Nunc è diverticulo in viam. Inter Collectores juris Ecclesiastici nomen & memoriam habere meretur Enimundus Bonefidius, qui Anno 1573. typis Henrici Stephani vulgavit suam juris Orientalis digestionem Græce, addita sua Latina versione, & notis. In qua multa ad ius Ecclesiasticum sunt collecta, quæ, quia postea in jure Græco-Romano Leunclavii sunt repetenda, hic transimus.

407. Septimus decretalium liber

Seculo XVI. decurrente, Anno nimirum 1590. Petrus Matthæi, Juris C. Lugdunensis

privata

privata auctoritate collegit septimum Decretalium librum, quem Cardinali Cajetano inscripsit, in quem eodem librorum numero & titulorum serie, ut in Gregoriana Collectione, constitutiones Pontificium, post sextum clementinas & extravangantes scriptas conjecit, qui labor, quod scio à nullo Pontifice approbatus, quibusdam tamen editionibus Corporis Juris Canonici ab isto tempore adjectus est. à Petro Matthæi collectus.

Anno Sexto, post digestionem hanc Petri Matthæi, Clarissimus Vir Marquardus Freherus in lucem emisit jus Græco-Romanum duobus tomis, Græce & Latin. quod magna cura & solertia collegerat, & fidei Freheri commiserat Johannes Leonclavius, Amelburno Westphalus; Hujus operis tomus primus altera parte posteriori major, pertinet totus ad jus Canonicum vetus, quare & merito Leonclavius inter juris Canonici Collectores recenseri debet. Imitatus est ille Enimundum Bonifinium, &, quod ejus digestioni deerat, supplevit. Continet tomus ille libros decem, quorum hic est Catalogus. 408. Joh. Leunclavii jus Græco-Romanum.

I. Constantini Harmenopuli, nomophylacis & judicis Thessalonicensis, epitome Juris Canonici Græcorum.

II. Novellarum Augustalium, de rebus Ecclesiasticis, liber unus. Habet novellas Imp. Justiniani, Heraclii, Basilii Macedonis, Leonis Philosophi, Leonis & Alexandri, Constantini Porphyrogennetæ, Nicephori Phocæ, Basilii Porphyrogennetæ, Isaacii Comneni, Nicephori Botaniatæ,

taniatæ, Alexii Comneni, Calo-Johannis, Manuelis Comneni, Alexii Comnenii II. Isaaci Angeli, Joh. Ducæ Batatzis, &c.

III, IV. Decretorum Synodalium libri duo. Continent sententias synodales & sanctiones Pontificias Archiepiscoporum & patriarcharum Constantinopoleos, Chrysostomi, Gennadii, Tarasii, Nicephori, Sisinnii, Sergii, Alexii, Michaelis, Constantini Chliareni, Nicolai Grammatici, Nicolai Mazalonis, Arsenii, Lucæ, Michaelis Anchiali, Theodosii, Germani, Manuelis, incertorum denique Patriarcharum. *Quarum liber primus antea ab Enimundo Bonefidio editus, nunc multo & correctior & auctior, ejus denique versio locis innumeris recensita; secundus vero plane novus prodit.*

V, VI. Responsorum libri duo. Continent responsa, epistolas, & sententias aliorum Episcoporum, sanctorumque Patrum. *Quorum primus itidem auctior correctiorque, quam antea Bonefidio: secundus plane novus prodit.*

VII. Theodori Balsamonis, Patriarchæ Antiocheni, meditata sive responsa.

VIII. Matthæi Monachi quæstiones & causæ matrimoniales.

IX. Justiniani Imp. Edictum de fide Orthodoxa. *Græce nunc primum editum.*

X. Constantini Harmenopuli de sectis, & veræ fidei confessione, liber unus. Alter tomus hujus operis ad jus Civile pertinet.

409. Incertæ Collectiones Atque hæc hactenus de certis collectionibus eorumque auctoribus & tempore, de incertis pauca subnectenda sunt. Meminit Baluzius *in notis ad Petr. de Marca Concord. Sacerd. & Imperii, lib. 3. c. 3. post n. 6.* Collectionis

nis cujusdam novæ, quæ Leonis primi Papæ jussu facta sit, id est, intra ann. 440, & 460, quo tempore ille in Episcopatu Romano fuit, sed in eam accuratius adhuc anquirendum. 410. Leonis primi.

Alterius meminit Johannes Scholasticus *in Præfatione ad suam collectionem in fine*, quæ in sexaginta titulos divisa fuit, in qua Basilii Canones fuerunt neglecti. Quis tamen Auctor ejus sit, non, quid in ea desideraverit & qualis fuerit, his prodit. Οὐκ αὐτοὶ τοῦτο μόνοι καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων ποιῆσαι ὁρμήσαντες, ἀλλ' ἑτέρους εὑρόντες ταῦτα διελόντας εἰς τίτλους ἑξήκοντα, καὶ μήτε τοὺς Βασιλείου κανόνας τοῖς ἄλλοις ἐπισυνάψαντας, μήτε δὲ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, ὡς ἔδει, πράγματα συναρμόσαντας, ὡς ἐν τίτλοις διὰ τὸ πολλοὺς περὶ ἑνὸς κεφαλαίου κανόνας εὑρίσκεσθαι, καὶ δυσάλωτα γίνεσθαι τὰ περὶ τοῦ πράγματος ἑνὸς παρὰ τῶν ὅλων κανονιζόμενα. *Cum non ipsi soli & primi inter cæteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, sed alios compererimus ea in titulos sexaginta divisisse, ac neque Basilii canones cum aliis conjunxisse, neque res similes similibus, ut oportebat, velut sub titulis composuisse, propterea quod multi de uno capite canones reperirentur, & ea, quæ ab omnibus de una re canonibus constituta sunt, deprehensu essent difficilia.* 411. Alterius, cujus meminit Joh. Scholasticus.

Tertiæ, quartæ & quintæ mentionem invenio apud Censores Romanos, qui in Indice librorum, 412. Tertia, quarta & quinta.

brorum, quibus usi in emendando Gratiano, lit. C. has tres collectiones recensent. Collectio *Canonum incerti Auctoris* ex Vaticana; Collectio *Canonum ex Bibliotheca Ecclesiæ Mutinensis*: Collectio *Canonum Pœnitentialium incerti Auctoris ex Bibliotheca Michaelis Thomasii, Episcopi Ilerdensis.* In hunc censum quoque referenda sexto, quæ Romæ prodiit, apud Heredes Ant. Bladii, an. 1579. Collectio constitutionum literarumve Pontificiarum à Gregorio VIII. ad Gregorium XIII. Item Decretalium Epistolarum Summorum Pontificum collectio aliquot tomis publicata Romæ, 1582.

413. Septima Manuscripta in Bibliotheca Auctoris.

Hisce septimam liceat addere manuscriptam in membranis ex Bibliotheca mea, quæ tamen potius excerpta Constitutionum Papalium & canonum quorundam synodalium continet. Quæ collectio canonum; satis nitide, neque recenter scripta, & tribus libris est distincta; Primi tituli sunt sequentes, non adscripto tamen numero, quem ego addidi; Hos ideo adjicio, ut quis forte ex iis de Auctore possit aliquid conjicere.

1. De Primatu Ecclesiæ Romanæ.
2. De privilegiorum auctoritate.
3. De Monachorum Monasteriorumque libertate.
4. De Ordine accusationis & de accusatorum personis.
5. Ut intra provinciam terminetur causa & quid sit certa Provincia.
6. Quo ordine inferiores non debent accusare superiores.

7. Quod

7. Quod Rectores Ecclesiæ prius sint ammonendi, quam accu-(sandi.
8. Quod non debent oves accusare Pastores.
9. De infamatione Episcoporum & examinatorum eorum.
10. De Episcopis sine Romana auctotitate depositis.
11. De numero & qualitate judicum.
12. Quod nullam vim habeant incerta & injusta judicia.
13. De Indiciis & Synodica vocatione.
14. De Consecratione Præsulum & Archiepiscopi.
15. De Ordinatione Presbyterorum & Diaconorum.
16. De munditia Ministrorum Altaris.
17. Si debeat fieri sacerdotum mutatio.
18. Ut Episcopi suis terminis sint contepti. *lege* contenti.
19. Ut Pontifices cum testibus sint semper.
20. De Sacratissimo Pontificatu Romano.
21. De observatione Decretorum Pontificum Romanorum.
22. De illatione criminis in Clericos.
23. De *lege*, Ne crimina semel illata indiscussa remaneant.
24. De Prælatis imperitis, indignis, Simoniacis, neophytis.
25. Quibus sacri ordines sint tribuendi, quibusve negandi.
26. Si ignotis sacri ordines sint tribuendi.
27. Ne præsumat quis Clericum servum retinere alterius.
28. Quæ fœminæ cum clericis habitare debeant.
29. Ne Clerici sint fœneratores.
30. De Ecclesiarum consecratione.
31. De Missarum celebratione & sacrificiorum oblatione.
32. Ut stando audiatur Evangelium.
33. Ne Imagines confringantur, quæ in Ecclesiis statuuntur.
34. Ut Sacramentum à Sacerdotibus non exigatur.
35. De Clericis in hæresin lapsis & postea reconversis.
36. Si debeat destrui, quod illicite perpetratur.
37. De Pontificali auctoritate & regali potestate.
38. De sessione Pontificum, & quod eorum sententiæ etiam injusta timenda sit.
39. De auctoritate prædicandi.
40. De lapsorum Episcoporum & reliquorum ordinum reparatione.
41. De Monachorum ad ordines sacros promotione.

42. De Sacramento baptiſmatis & manus impoſitionis.
43. De baptiſmi tempore, iteratione, merſione.
44. De virginum conſecratione.
45. Qualiter cuſtodiri debeant ornamenta Eccleſiæ.

In ſecundo libro ſunt tituli LVI. In tertio XLVI. In cujus fine ſubjicitur hæc peroratio. *Si quis in his libris, quos de corpore Canonum excerpſimus, aliquid invenit, quæ,* ita habet Codex, *aut deſpicienda judicat, ignoſcat paupertati ſenſus noſtri. Nos tamen deputamus, plurimorum ſententiam ſingulorum ſumtionibus præferendam & in quibuscunque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus magis earum ſynodorum, quæ per ſingulas provincias factæ ſunt, quam proprium veſtrum ſenſum ſequendum. Denique ipſa ſacra & generalia decreta præcipiunt, ut bis in anno per ſingulas Epiſcoporum celebretur Concilium &c.* Subnectitur deinde adhuc farrago aliorum Canonum ſine titulis, aut indicatione fontis. Ex hac ſubſcriptione conjicio, Auctorem hanc farraginẽ ex Pſeudiſidori Mercatoris Rapſodia collegiſſe, quæ nomen Corporis Canonum etiam habuit; Quam conjecturam firmat, quod potiſſima pars Decretalium libri primi & ſecundi in hoc volumine ſit depromta ex ſuppoſitis illis Decretalibus primorum Pontificum. Horum enim ſequentium Pontificum nomina in ea invenio. Clementis, Anacleti, Euariſti, Alexandri, Teleſphori, Sixti, Pii, Anicii, Eleutherii, Soteris, Zephirini, Calixti, Urbani, Antherii, Fabiani,

Fabiani, Cornelii, Lucii, Stephani, Felicis, Caji, Marcellini, Eusebii, Melchiadis, Sylvestri, Julii, Damasi; Quibus omnibus Decretales affictas supra probavimus. Sunt præterea decretales Siricii, Anastasii, Innocentii, Cœlestini, Leonis, Hilarii, Gelasii; Simmachi, Silverii, Gregorii, cujus nomen potissimum legitur; Deusdedit, Agathonis, Nicolai, Adriani, cujus libro secundo aliquot Sanctiones semet ordine non interrupto sequuntur. Ex quibus conjicere est, non esse magni æstimandam hanc collectionem, nisi ei, qui suppositas Pseudo-Isidori nugas, magni facit. In censum incertarum digestionum, quia mihi incerta est, refero duo volumina ingentia, M. S. D. Joannis Abbatis Conventus S. Mariæ, quæ titulum *Memorialis Canonum* referunt & Florentinæ ad S. Marcum teste Draudio *in Biblioth.* class. asservantur. Quid autem his contineatur, quia vulgatum opus non est, me latet.

Sic Sedecim seculorum historiam & in his fata juris Ecclesiastici emensi, ad portum properamus, quoniam decimum septimum, non tam ferax, ac anteriora, fuit. In eo potissimum occurrunt collectiones & editiones Conciliorum Generalium & Provincialium variæ, quæ supra num. marg. 144. enumeratæ sunt. Nominari hic, & æternum laudati meretur Christoph. Justellus, cujus in colligendis scri- 414. Seculum decimum septimum. 415. Christophorus Justellus,

ſcriptoribus juris canonici veteris ſolertia indefeſſa fuit, qui quaſi ſtator & reſtaurator antiqui & purioris juris Canonici dici poteſt. Oſtendunt id affatim editi ab eo Codices, Eccleſiæ Univerſæ, Eccleſiæ Africanæ, cum doctiſſimis notis, item juris Canonici veteris Collectores Græci & Photii Nomocanon cum Scholiis Balſamonis, ab anno 1610, usque ad 1615; & multa alia, quæ ille morte præventꝰ edere non potuit; perfecit tandem Filius Henricus, hic quoque memorari & celebrari dignus, qui cum Guillielmo Voello, Theologo & Socio Sorbonico, à Patre magnam partem collectam Juris canonici veteris Bibiliothecam, Græcorum & Latinorum digeſtiones continentem, multorum votis expetitam, ſeculi hujus anno LXI. duobus Voluminibus Lutetiæ edidit, cujus nos frequentem paſſim fecimns mentionem, ſæpius ea etiam in hac noſtra Hiſtoria adjuti; Potuiſſet Juſtellus ſolus hujus Bibliothecæ editæ laudem reportare, niſi Voellium ſibi adjungere voluiſſet, ut eo facilius Opus Lutetiæ prælo ſubjici poſſet; pleraque enim collegerat & digeſſerat Pater; Addiderunt tamen illi quædam non ſpernenda. Operis ſeriem, quia non in omnium manibus eſt, & ſummam, ſequens Elenchus exhibet, aſteriſcus notat ſcriptum nunc primum à Juſtello & Voellio publicatum eſſe.

416. Henricus Juſtellus & Guillielmus. Voellus

TOMO

TOMO PRIMO HABETUR:

Codex Canonum Ecclesiæ Universæ à Concilio Calchedonensi, & Justiniano Imperatore confirmatus, Græce & Latine, emendatior, quam in prima editione.

Christoph. Justelli Notæ in Codicem Ecclesiæ Universæ, emendatæ & auctæ.

Codex Canonum Ecclesiasticorum Dionysii Exigui; sive Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ. Ex antiquissimo Codice MS. Bibliothecæ Christoph. Justelli.

Epistola Synodica S. Cyrilli, & Concilii Alexandrini contra Nestorium à Dionysio Exiguo in Latinum sermonem translata.

Collectio Decretorum Pontificum Romanorum auctore Dionysio Exiguo.

Altera Collectio Decretorum Pontificum Rom. Collectioni Dionysianæ addita.

* Prisca Canonum editio Latina, complectens Canones Conciliorum Ancyram, Neocæsariensis, Nicæni, Sardicensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensis, Constantinopolitani, & Calchedonensis, nunc primum edita ex vetustissimo Codice MS. Christoph. Justelli.

Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, Græce & Latine ex editione Christophor. Justelli an. 1615. in multis emendata.

Christoph. Justelli Notæ & observationes in Codicem Ecclesiæ Africanæ.

Fulgentii Ferrandi Ecclesiæ Carthaginensis Diaconi Breviatio Canonum.

Crisconii Episcopi Africani Breviarium Canonicum.

* Indiculi duo in Ferrandum & Crisconium; quorum unus materiam Canonum, alter vero consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat, è M. S. exemplari Gulielmi Blueti in Senatu Paris. Advocati, nunc primum editi.

IN APPENDICI TOMI I.

* Martini Barcarensis Episcopi, Collectio Orientalium Canonum, adscriptis ad margines tum variis lectionibus, tum fontibus ex quibus Canones illi deprompti sunt, cura & studio

ſtudio Joan. Doviatii ſacrorum canonum Profeſſoris Regii, nunc primum edita.

* Criſconii Epiſcopi Africani alterum opus, quod liber canonum, ſeu concordiæ canonum inſcribitur, in quo integri Conciliorum canones & Pontificum decreta referuntur. Ex codice MS. Bibliothecæ Claremontanæ Societatis Jeſu, nunc primum editum.

In Secundo Tomo.

* Joannis Antiocheni Scholaſtici dicti, Patriarchæ Conſtantinop. collectio canonum in quinquaginta titulos diſtributa, Græce & Latine, quæ nunc primum in lucem prodit è codice MS. Bibliothecæ Claromontanæ Societatis Jeſu.

* Ejusdem Joannis Scholaſtici Nomocanon, Græce & Latine è Codice MS. Bibliothecæ Regiæ nunc primum in lucem editus.

* Alexii Ariſtini Synopſis Canonum, Græce & Latine è codice MS. Bibliothecæ Regiæ nunc primum edita.

* Simeonis Magiſtri & Logothetæ Epitome Canonum, Græce & Latine è Codice MS. ejusdem Bibliothecæ Regiæ nunc primum edita.

* Arſenis Monachi, Patriarchæ Conſtantinop. divinorum Canonum Synopſis, ſive Nomocanon, Græce & Latine nunc primum edita ex Codice MS. ejusdem Bibliothecæ Regiæ.

Photii Patriarchæ Conſtantinop. Nomocanon cum Theodori Balſamonis Patriarchæ Antiocheni Commentariis, Græce & Latine è codice MS. Bibliothecæ Palatinæ anno 1615. editus à Juſtello: in hac vero editione ad codicem MS. Eminentiſſ. Cardinalis Mazarini collatus.

* Cum Prolegomenis ejusdem Photii è Codice Bibliothecæ Oxonienſis, Græce & Latine nunc primum editis.

Ejusdem Photii opuſculum de ſeptem Synodis œcumenicis Græce & Latinæ.

Nili Metropolitæ Rhodii & ſanctis & œcumenicis Synodis enarratio ſynoptica Græce & Latine.

Auctoris anonymi de ſex œcumenicis Synodis opuſculum Græce & Latine.

Σύνδικον,

Σύνδικον, ſive libellus ſynodicus anonymi auctoris, omnes Synodos tam orthodoxas, quam hæreticas, à tempore Apoſtolorum ad octavam œcumenicam complectens, Græce & Latine.

* Theodori Balſamonis Collectio conſtitutionum Eccleſiaſticarum è Codice, Digeſtis & Novellis Juſtiniani congeſta, olim à Leunclavio Latine ſub Paratitlorum nomine primum edita, nunc vero è duobus antiquiſſimis codicibus MSS. inter ſe collatis Græce primum prodit, cum ejusdem Joan. Leunclavii verſione in multis emendata.

* Caroli Annibalis Fabroti Notæ perpetuæ in eandem collectionem Theod. Balſamonis nunc primum editæ.

Joannis Leunclavii in Paratitla Notatorum libri duo.

Pro Eccleſia Gallicana hujus ſeculi anno XXI. operam in digeſtione Juris Eccleſiaſtici impendit Laurentius Bochellus, qui Decretorum Eccleſiæ Gallicanæ ex conciliis ejusdem Oecumenicis, ſtatutis Synodalibus, Patriarchicis, Diœceſanis, Regiis conſtitutionibus &c. collectorum Libros octo Lutetiæ vulgavit. 417. Laurentii Bochelli Decreta Eccleſiæ Gallicanæ.

Sic fata juris Eccleſiaſtici & Pontificii per ſeptendecim ſecula enarravimus; & quomodo prius ad ordinem & ſalutem Eccleſiæ ſcribi cœptum ſit, poſterius vero ad ejus exitium in molem & Tyrannidem degeneraverit, eamq; oppreſſiſſet, niſi luce Evangelii ſui accenſa, Chriſtus tanquam ſpiritu oris, illud diſſipare & diſſlare incepiſſet. Durabit tamdiu adhuc donec fidus ille teſtis, qui id per Apoſtolos ſuos promiſit, & auctorem & ejus leges, cum omni poteſtate, qua ſe ſupra 418. Operis epilogus.

omne

omne extollit, quod Deus eſt, ſpiritu oris ſui ſuſtulerit, & ſuas nobis leges ſolas reſtituerit. Sociemus nos vota noſtra cum Spiritu & Sponſa & glorioſum ejus adventum inclamemus. Tu vero, Benevole Lector, accipe hæc, quæ paucis foliis Antonio Auguſtino Præfationis loco præmittere cogitabamus, & ſenſim id librum excreverunt; & magis adhuc creſcerent, ſiquidem eos, qui mole ſua jus Canonicum laborans, itemque vaſtiſſimum Conciliorum Oceanum contraxerunt Carantzam, Prateolum, Longum à Coriolano, Staravolzium, Bailium aliosque ſubjungere vellemus; ſed hæc forte, & quæ nunc non ſatis aut perperam dicta ſunt, ſecundis curis emendanda aut ſupplenda reſervamus. Tu, humaniſſime Lector, tantiſper his utere, & errantem humaniter mone & inſtrue, ut perperam dicta, in ſecunda editione, ſi eam Deus permiſerit, reformare poſſit.

(o)

ADDENDA.

PAg. 3. lin. 22. post vivendi, adde: Apposite Socrates *libr. 1. cap. Hist. Eccles.* Τότε, οἱ ἐν τῇ συνόδῳ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλα, τινὰ ἐγγράψαντες, ἃ κανόνας ὀνομάζειν εἰώθασιν, αὖθις κατὰ πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἐχώρησαν. Et Sozomenus *Hist. Eccles. lib. 1. cap. 22.* ἡ δὲ σύνοδος ἐπανορθῶσαι τὸν βίον, σπουδάζουσα τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας διατριβόντων, ἔθετο νόμους, οὓς κανόνας ὀνομάζουσιν. *Concilium vero ad mores eorum, qui in Ecclesiis ætatem degunt, rite instruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges, quas vocant, canones sancivit.*

Pag. 12. lin. 18. post verbum vocant, add. Postea etiam Imperator in fine verborum citatorum, quoad observantiam diversitatem, quamvis male, videtur agnoscere inter *canones* & *dogmata* seu *decreta*; dum dogmata quatuor istarum synodorũ, sicut sanctas Scripturas, nos dicit accipere, canones sicut leges observare.

Pag. 16. n. 24. fin. de tempore Laodicænæ Synodi & sententia Baronii & Binii, vide quæ habet Dalæus *in Pseudep. Apostolic. pag. 517. & pag. 675.* ubi Anno 364. habitam dicit.

Pag. 16. lin. ult. post illa: alii longius, Clarissimus Dalæus eodem anno cum Nicæna, attamen post eam habitam censet, *in Pseudepig. Apostol. libr. 3. cap. 21. pag. 675.*

Pag. 18. ante num. 29. & verba: Tum sequun-

quuntur. De hujus Concilii canonibus hoc eſt MagniDalæi judicium *lib.3.cap.21.Pſeudepigr. Apoſtol.pag.672.* fin.& ſeq.*eſſe eos profectos ab auctoribus parum probatis Arianiſmique merito ſuſpectis conditos.*

Pag. 29. lin. 10. ante confirmatus: adde: Alium etiam morem, quod veteres Patres, cum conveniſſent Imperatoris auctoritate in Conciliis Oecumenicis, canones conſcriptos & ſubſcriptos poſtea ad Imperatorem mitterent, petentes ſolemni formula confirmationem. Vide *in Præfat. Juſtelli ad Cod. Eccleſ. Afr. pag. 310. Bibliotheca juris canon. veteris.*

Pag. 29. lin. 17. poſt 131. adde: Quæ ſcripta Anno 541.

Num. 62. pag. 35. lin. 17. poſt fuerint. Accuratius idem poſtea in Præfatione præfixa Codici canonum Dionyſii Exigui, in tempus inquirit. *Vide eum in Biblioth. juris veter. canon.*

Pag. 39. linea antepenultima. Poſt illud reſervabimus: adde: & nunc tantum Lectorem remittimus ad obſervationem Chriſtoph. Juſtelli, ac Codicem Canonum Eccleſiæ Africanæ, ad illa verba Codicis, Africani. Statuta quoque Nicæni Concilii in XX. capitulis ſimiliter recitata ſunt; *in Bibliotheca juris canonici veteris. pag. 420.*

Num. 71. pag. 40. lin. 24. poſt verbum demonſtrat. Adde ſodes Præf. Henr. Juſtelli *in Bibliotheca juris canonici veteris. pag. * IIII.*

Num.

Num.73.lin.antepen.pag.42.adde: Qua de re est elogium Henr.Justelli in Præfatione editionis Codicis hujus nostri Dionysii. Quod vide.

Pag. 49. lin. 22. post Romano. Canonum Ephesinorum non meminit Dionysius, forte quod Codex Græcus in Concilio Constantinopolitano finitus fuerit. Quæ forte etiam causa est, quare in Codice Romano non inventi sint Canones Ephesini, quia ab Dionysio non erant versi, nec inventi; sunt tamen à Justiniano cum aliis probati.

Pag. 52. lin. 19. post præfixerunt: Adde: Accusat tamen eam Mejer. *in Præfat. Cod. Canon. Eccles. universæ.* præmissa, quod laboret studio partium, & Dionysius nimium addictus sedi Romanæ fuerit.

Pag. 58. lin. 22. post Exigui: Adde: Quod in secunda editione Præfationis Codicis Canonum Ecclesiæ universæ video probasse Christoph. Justellum *pag. 21.* uti præfixa est à filio *Bibliothecæ jur. can. veteris.*

Pag. 59. num. 82. lin. antepen. Adde: & affabre demonstrat Christ. Justellus *in Præfat. ad Cod. Can. Eccles. African.* quæ sodes adde pag. 312. *Bibliothecæ juris canonici veteris.*

Pag. 60. lin. 3. post Decreti. Adde: Probat in Hormisda Papa apud Gratianum, *c. Si Diaconus. dist. 50.* Adde Christ. Justellum *in Præfatione Cod. Canon. Eccles. universæ, secundæ editionis,*

tionis, uti ea præmissa est bibliothecæ juris can. veteris, pag. 23.

Pag. 61. lin. 6. post Galliæ. Adde: Clarius id probat causa Ingeltrudis, sub Childeberto Rege, in qua Gregorius Canonum Nicænorum nomine citat Canonem XVI. Concilii Gangrensis: *Canonum*, inquit, *Nicænorum decem relegi, in quibus continetur*; Quia, si qua reliquerit virum & thorum, in quo bene vixerit, dicens, quia non sit portio in illa cœlestis regni gloria, qui fuerit conjugio copulatus, anathema sit. *Vid. Gregor. Turon. lib. 9. c. 33.* Præterea & Synodi quædam Gallicanæ, ut Vallentina, Rhegensis, Arelatensis II. Agathensis, & Epaonensis citant canones Nicænos, Ancyranos & Laodicenses ex veteri translatione apud Gallos tunc recepta, quæ apud Isidorum Mercatorem reperitur, qua semper liberius usi sunt, quam Dionysiana, usque ad Caroli Magni tempora, ut ferunt curæ secundæ, Christoph. Justelli *in Præfat. Cod. Canon. Eccles. univers. præmiss. Bibliotb. jur. canon. veter.* à filio *pag. 21.* unde cætera repete.

Pag. 71. lin. 22. post allegata. Adde: Vetustiores autem esse adhuc Ecclesiæ Anglicanæ Canones, probat editio Conciliorum Angliæ; Henr. Spelmanni, ex quibus patet abunde, Anglos Græci Canonibus & Africanis & Gallicanis usos esse.

Pag.

Pag. 74. num. 98. seu linea antepen. præmit. quare hic Codex non habeat Canones Synodi Carthaginensis primi & secundi, vid. Voss. *Disp. Theol. & hist. pag. 444.*

Pag. 79. lin. 9. post notarum. Adde: Recepit postea Ecclesia Africana Codicem Ecclesiæ Romanæ ex versione Dionysii Exigui, quod probat Cresconii Collectio, quæ ex versione Dionysii Exigui est concinnata. Vid Justelli *Præfat. ad Codicem Eccles. univers. in biblioth. jur. can. veter. pag. 21.*

Pag. 85. lin. 14. post latine vertit. Adde: Lambertus Gruterus, qui cum omnibus Clementis operibus eas Coloniæ Agrippinæ Ann. 1570. recudi curavit, & præfatione defendit.

Pag. 110. lin. 2. ante Materiam: Hugo Grotius *lib. 1. de jur. bell. cap. 2. in not. ad §. 9.* Conjicit scriptas constitutiones has Pseudapostolicas præcipite seculo secundo. Blondellus refert ad decurrens seculum tertium, *in Apolog. pr. Episc. & Presb. sect. 3. pag. 231.* Herm. *Conring. in animadvers. de purgator. n. 32. ad seculum quintum.* Usserius vero *de scriptis* Ignat. *c. 6. ad seculum sextum.* Salmasius agnoscit eas esse antiquas *libr. de coma.* Varia tempora & varios scriptores eis adsignant Halloix *not. ad vit.* Polycarp. *cap. 6.* & Albaspinæus *libr. 1. obs. 13.*

Pag. 164. lib. 14. post 529. adde: Doctiss.

Vossius *de Histor. Latin. cap. 6.* id vult Anno 527. contigisse.

Pag. 205. lin. 14. ante vocem hanc: De numero Canonum hujus farraginis dissentiunt auctores. Baronius *ad Annum 786. §. 6.* Octoginta agnoscit. Vid. sis ejus verba: In Conciliorum vero *tomi tertii part. 1. sect. 1.* enumerantur tantum septuaginta duo canones. Hincmarus Remens. Archiep. *in libr. 55. capitul. adversus Hincmarum Laudunensem Nepotem cap. 24.* de hujus collectionis auctore dubitanter loquitur, forte quia indigna videbatur, ut conjicit Blondellus, Adriano Primo earum collectio, utpote in qua *dissona inter se habebantur, & diversa à sacris canonibus & a judiciis ecclesiasticis discrepantia.* Hanc collectionem Impostorem Pseudo-Isidorum Mercatorem in Epistolas, quas primis Episcopis supposuit, fere totam retulisse, & earum pseud-epistolarum materiam & fontem esse, censet Doctiss. Blondellus, *in Pseudo-Isidoro & Turriano Vapulante.* in Prolegum. *cap. 5. pag. 20. in fin. & seqq.* ubi vide quædam, multum hic utilia. Quid ista collectione intenderit Hadrianus Papa, id judicant hæc ex citato Baronii loco verba. *Quem absolutum, hisce canonibus communitum remisit ad suos. Postulabat id causa, ut colligeret idem Pontifex canones spectantes ad accusationem Episcoporum.* Et ad jura Romanæ

Ecclesiæ pertinentes, *ex qua* &c. Hæc perpetua causa, quare non immerito Hincmaro isti canones suspecti & dissona inter se, ut & diversa à sacris canonibus & à judiciis ecclesiasticis discrepantia habere visi sunt. Ad stabiliendā enim immensam illam potentiam prisci illi æquissimi canones cedere & reformari debebant.

Pag. 205. lin. ult. post poterit. Adde: Antonius Augustinus ad hanc Collectionem Hadriani Primi scripsit. Vid. Blondell. *in Prolegum. Pseudo-Isidori cap. ult. pag. 112.*

Pag. 207. lin. 7. post Senonensis. Adde: quod & inter alios Val. Andreæ refert, sed errorem esse, arguunt alii. Vid. infra in Addend. ad pag. 211. lin. 2.

Pag. 211. lin. 2. post tenet. Melius forte Sammarthani Fratres *in Gallia Christiana tom. 1. f. 623.* Hunc faciunt diversum ab illo superiore, qui Capitula Caroli congessit, taxantque illos, qui hunc confundunt cum alia Juniore, Gallo etiam, è Diœcesis Remensi ornitum, qui Anno 871. ad Senonensem Archiepiscopatum evectus, Carolum Regem unxerit, & Anno 883. fatis concesserit. Vid. etiam ex Sammarth. id referentem Olearium *in Abaco Patrologico, voce Ansegisus.*

Pag. 212. lin. 14. ad hæc verba: Sparsim invenimus; notat Doctiss. Blondellus *in Prolegumenis ad Pseudo-Isidor. cap. 5. pag. 20.* ubi hæc

verba citaverat in margine: *Lector, Benedictum hunc* sparsim edita *invenisse, quæ descripsit*. Adde cætera.

Pag. 218. lin. 9. post observare. Adde: Quando facta sit collectio; quoad certum annum determinari non potest; Attamen intra annum 840. & 849. Prodiisse in lucem exinde colligi potest, quod Otgarius vel Autgarius, cujus hortatu Benedictus Levita suam collectionem fecit, mortuus sit anno 847. ut supra adsertum; deinde quod Benedictus suam collectionem miserit & dedicaverit Lothario & Fratribus, qui Anno 839. ad Regnum pervenerunt; Tandem quod huic collectioni in fine addita est ultima appendix ex Decretis Wenilonis Senonensis & Hincmari Rhemensis depromta anno Caroli Calvi XI. seu Anno D. 849. de qua num. Marg. 198. pag. 217. dictum; sequitur itaque, ante appendicem editam esse oportere, alias ipsa appendix in opus adsumta fuisset. Baron. *ad An. D. 845* post annum Dom. 854. promulgatam fuisse adserit. Vid. §. 38. Blondellus intra Annos 847. & 850. vel 855. *in Prolegum. id Pseudo-Isidor. cap. 5. pag. 25.* Sed hoc non videtur probabile, duas ob rationes, prima est, quod Orgario vivente & instigante seu jubente ediderit collectionem Benedictus; is autem è vivis excessit Anno 847. dein quod Wenilonis decreta, quæ Anno 849. prodierunt,

dierunt, in appendicem sint rejecta, & quidem ultimam, ex quo, sequitur collectionem jam fuisse factam.

Pag. 219. lin. pen. ante n. 230. Quod si late demonstratum desideras, adi sis Doctissimum Blondellum *in Prolegumenis Pseudo-Isidori Vapulantis cap. 5. pag. 25. in fin. & seq.* quam fidus aut collector Benedictus fuerit, id hæc Blondelli *eodem capite pag. 24.* satis demonstrant. Quæ, quanquam prolixiora, hic addi & legi merentur. Adversus Benedictum eundem suspicionem augere potest, editum ab eo, in ipsa, quam suo nomine evulgavit, capitularium collectione, malæ fidei specimen. Audierat circa A. D. 787. sub Paulini, Aquilegiensis patriarchæ, Romanæ sedis legislatione fungentis, auspiciis primam Capitulorum collectionem Aquisgrani prodiisse; & *Carolum regem anno 802. legatos per imperium misisse, & 24. capitula constituisse:* ad tandem Ansegisum Abbatem A. D. 827. quæcunque repererat capitula magna cum laude digessisse: hujus Miltiadis tropæis à somno excitatus Benedictus parisque adoreæ consequendæ ardore inflammatus, quæcunque vel invenit primus, vel ab aliis inventa interpolavit, studiosissime convasavit; ne cui autem mirum videtur, post Ansegisi laborem tantam capitulorum, è tenebris, nescio quibus, erepentium, scaturiginem momento

velut è terra nasci; finxit ab *Ansegiso nec media inventa forsitan* fuisse *vel collecta*, necesse fuisse, *ut à fidelibus, ubicunque inveniri potuissent, quærerentur.* Ideo *ea se, quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse noluit, & illa, quæ postulans à fidelibus S. Dei Ecclesiæ, & Pipini ac Caroli atque Ludovici, didicit in jam dictis libellis minime esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & S. Dei Ecclesiæ ac servorum ejus atque totius populi utilitate fideliter investigare curavisse, & in tribus libellis distincte cum titulis suis coadunare ac Ludovico, Lotharioque, atque Carolo, nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici piissimi Imperatoris, habenda & omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non* distulisse. En hominis, in re seria ludentis, technas: *Virtutis veræ custos rigidusque satelles, Tertius è cœlo cecidit Cato*, cui *populi salus suprema lex* esse videatur: at quisquis penitius in omnes operis ab ipso publicati partes introspexerit, is vel insulsa mendacia, vel centones πολυποικίλους, vel certe Canones maxima ex parte interpolatos sæpissime deprehendet; ac si inter libros tres postremos capitularium, & priores quatuor, in quibus etsi forte non omnia purissima, nihil adeo portentosum aut adulterinum occurrit, comparationem instituerit, facile comperiet, quantum distent æra lupinis. Conferantur (si placet) Concilii Paris. A. D. 829. celebrati

brati lib. 1. cap. 1.2.3.4.6. 9.10.16.20.27.33.40. 41.42.43.44.46.47.48.49.50.53. cum cap. 164. & 165. lib. 5. Capitularium, cap. 160. lib. 6. capitibus 166. 167. 163. lib. 5. cap. 1.3.4. addit. 2. ad 7. capitular. cap. 175. 174. 168. & 169. lib. 5. cap. 6. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 10. 7. 8. 9. 17. addit. 2. ad 7. librum Concilii Paris. lib. 2. partis 1. cap. 4. & 12. cum cap. 2. addit. 2. ad finem lib. 7. capitul. Epistola Episcoporum ad finem lib. 2. partis 1. Concilii Paris. & cap. 2. ejusdem partis; cum cap. 22. additionis jam dictæ. Concilii Paris. lib. 2. part. 2. cap. 2.3.22.23.24.25.26.27. cum cap. 18.17.23.24. 25. ejusdem additionis. Concilii ejusdem lib. 2. part. 2. cap. 8 9.14.17.18. cum capp. 163. 179. 180. 181. lib. 5. Capitularium Concilii Aguisgr. sub Greg. 4. part. 1. cap. 6.7. 8. cum cap. 171. 172. 173. libri 5. eorundem capitul. ejusdem Concilii part. 2. cap. 1. 2. 3. 4. cum cap. 21. & 22 additionis 2. ad librum 7. capitul. Concilii Cabilonensis sub Leone III. cap. 25. 26. 27. 30. 32. 33. 34. 35 36. 38. 42. 43. 47. 48. 49. cum cap. 23. 25. 26. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 41. additionis 3. ad lib. 7. eorundem capitul. Officit & hoc valde collectioni Benedicti, quod cœnosis & suppositititiis Isidori Mercatoris fontibus suam collectionem conspurcaverit, forte ipse auctor. Adde Blondell. *pag. 96. & 108. d. l.*

Pag. 224. lin. 8. ante hisce capitum. adde: Miræus in notis ad Sigebertum Gemblacensem

ſem *de ſcriptor. Eccleſ. cap 81. Bibliotheca Eccleſiaſtica pag. 148.* Memorat extare & Codicem Carolinum, à Gretſero in Germania editum, qui nunquam ad manus meas pervenit, neque ejus etiam meminit à la Gambe in Bibliotheca Jeſuitica, in vita & ſcriptis Gretſeri, quæ longa ſerie enumerat.

Pag. 231. ante num. 218. poſt verbum eccleſiaſticis adde: Vidi poſtea ita legiſſe & edidiſſe Doctiſſ. Blondell. *in Prolegum. ad Pſeudò-Iſidorum cap. 5. pag. 25.*

Pag. 231. lin. 25. ante num. 218. poſt verb. Eccleſiaſticis. adde: Errat Baronius *ad Ann. 835. § 38.* qui ex Concilii Meldenſis *cap. 78.* colligit *exigente concilio.* Benedictum Levitam collegiſſe & digeſſiſſe poſteriores tres libros Capitularium. Quia rogat, *ſervari præcipi*, neque nova deberi promulgari, verum, *promulgata* legis vim habere poſtulat. Convincitur Baronius affatim etiam ex antedictis, in quibus patet ex confeſſione ipſius Benedicti; ſe, Otgario præcipiente, ſuam collectionem adornaſſe.

Pag. 287. lin. 20. poſt annum, adde: In quæ tempora inciderit ejus vita, & quantum facies Eccleſiæ, quantaque morum corruptio fuerit, patet ex libro 19. in quo continentur quæſtiones ſpurciſſimæ, etiam ſequiori ſexui proponendæ in confeſſione, quarum ſpecimen exhibet Molinæus in Novitat. Papiſmi, *ſexta contr. cap. 5.*

Pag.303. lin.21. adde post habemus, & *Dial. 1. lib. 1. pag. 5. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine ejusdem in tribus libris legi. Unius eorum hæc est:* Incipit authentica & compendiosa collectio regularum & sententiarum sanctorum Patrum & auctorabilium Conciliorum. Et *postea pag. 7. Anselmus hoc titulo:* Authentica collectio regularum sive canonum; *collectiones suas vocat.*

Pag. 304. lin.7. post Simleri, adde: Ejus canonum collectionem antiquam editam esse ab Anton. Augustino, dicit Schottus *in Bibliotheca Hispan. pag. 313.*

Pag.307. lin.10. post Bernardi, adde: Quam Baronii conjecturam postea comperi firmatam ab Authore Magni Chronici Belgici, cujus auctor perhibetur Canonibus quidem Regularis S. Augustini prope Nussiam, qui expressit Annum Obitus Ivonis eumque ponit in Annum X. Henrici V. Imperat. quem Patri Henrico successisse scribit anno 1107. ut Mors Ivonis in annum 1117. collocanda sit; citat ille Wernerum *in fasciculo temporum Auctorem*, verba ejus adfero *in addendis ad num. 269. pag. 310. lin. 9.*

Pag. 308. lin. 18. post hisce, adde in Dial. 1. lib. 1. pag. 4.

Pag. 311. iln. 24. post erant, adde: Inveni postea Hugonis hujus mentionem apud Wernerum

nerum Rolevinck. *in fasciculo temporum. ad Ann. Christ.* 1104. *editionis Pistorii fol.* 57. ante finem. *Ivo Carnotensis Episcopus abbreviando compilavit Decretum Apostolicum post Isidorum, & post eum Hugo Catalaunensis, post quem Gratianus.* Item Auctor *Magni Chronici Belgici,* anno Henrici V. Imperator decimo hæc habet. *Isto anno* (Henrici V. decimo) *Ivo Carnutensis Episcopus Vir multarum virtutum, (ut dicit Helinandus) & litterarum, qui decreta abbreviavit, & multa alia utilia scripsit. Iste Ivo Carnutensis Episcopus abbreviando compilavit Decreta Apostolica. Post Isidorum, & post eum Hugo Cathalaunensis, post quem Gratianus. Hæc Wernerus in fasciculo temporis.* Neque opus aliud commode magis huic Hugoni, inter compilationes canonum, potest adscribi, quam Panomia.

Pag. 315. lin. 3. post Augustinus, adde: qui in Præfatione ab Antiq. Collectiones Decretalium diserte dicit se eo carere; *Extare*, inquit, *dicitur Gregorii Presbyteri collectio, Polycarpus inscripta, qua nos adbuc caremus.* Et hæc verba dele: *qui in dialogis ejus meminit.*

pag. 321. lin. 20. post ἄμβων, adde: & ineditam citant Christophorus Justellus *ad canon.* 22. *Codic. Canon. Eccles. univers. pag.* 158. *fin.*

Pag. 325. lin. 21. post dicunt, adde: Anton. Florent. *part.* 3. *tit.* 5. *cap.* 6. *specul.*

Pag. 331. lin. 16. post Ivonis adde: (cum Guido

Pancirol.

Pancirol. *in l.3. de Clar. leg. interp. c.2.* notet eum, nunquam Ivonis aut Burchardi opera vidisse.)

Pag. 332. lin. 25. post aut visa, adde, *neque diligens in rebus ejusmodi,* ut inquit Chiffletius, in Apolog. pro Architect. juris Cap. 5. *Antoninus Archiepiscopus Florentinus, neque quisque probatus auctor id adfirmat.*

Pag. 335. lin. 12. post cap. 2. adde: pag. 17. & seq. Matth. Stephani *in Præfat. tert. part. de jurisdict. pag. 16. & seq.*

Pag. 337. lin. 4. adde: Vide sis Alberic. Genti. *de lib. juris Canon. cap. 2. pag. 19. Dicta porro singulorum Patrum non sunt leges &c.*

Pag. 340. lin. 12. post putem, hæc inscribe: adde sis. Alberic. Gentil. *de lib. jur. Canon. cap. 2. pag. 21. & seq.* & quomodo tamen Gratiani opus nihilominus dici possit, Clariss. Joh. Dalæum *de Pseudepigr. Apostol. lib. 3. cap. 21. pag. 669.*

Pag. 341. lin. 5. post Pocapalea, adde: (Hunc alii quota Paleam vocant, vid. Matth. Stephani *in Præfat. part. 3. de jurisdict. pag. 17. fin. & seqq.*

Pag. 347. post. lin. 12. add. Quid de mutationibus Gratiani sentiendum, quidve iis tribuendum, si aliter in legibus aut Patribus aliter in Gratiano legatur, vide sis Alber. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap. 2. pr.*

Pag. 350. lin. 14. adde post locum: & judicium Casp. Ziegleri *in dissert. de jur. Can. orig. & increment. §. 38.* Covarruv. *resol. lib. 4. 5. 12. & seq.* Baronius nimis credulum fuisse adserit,

nec

nec accuratum judicium adhibuiſſe, *ad annum 774. n. 4. & annum 664. n. 4.* Vid. etiam Beſoldum *de lib. juris cap. 8. pag. 42.* Matth. Stephan. *Præfat. part. 3. de jurisd. p. 18.*

Pag. 354. lin. 26. poſt mentionem, adde: totum hoc Decretum habet capitula 3848. connumeratis quæſtionibus, quæ in certa capitula non ſunt diſpoſitæ, uti refert, Doctiſſimus ac Clariſſimus Jurisconſultus, D. Jacobus Brandmullerus; Anteceſſor Baſilienſis; Promotor meus Venerandus, *in præliminarib. ad differ. jur. Civil. & Canon. cap. 4. pag. 5. fin.*

Pag. 365. lin. 15. plures ejusmodi rejectiones & formulas vid. apud Alberic. Gent. *de lib. jur. cap. 3. pag. 28.*

Pag. 391. lin. 1. poſt numeretur: adde: Proverbium illud, cujus meminit hic Duarenus, *Decretis afferunt alæ*, ex lingua Gallica explicandum, ubi Decreta vocantur *Decrets*, & intelligunt Decretum Gratiani; à Gregorio autem additæ ſunt alæ, id eſt ex *Decrets* fecit ille *Decret-ales.* Verſus illi ante reformationis tempore facti ſunt hi.

Depuis que Decrets eurent ales,
Que Gends d' armes porterent males.
Et momes allerent a Cheval,
Au monde ny euſt rien que mal.

Pag. 397. lin. 1. ante eam. Idem habet Valent. Forſter. *in Hiſtor. juris Civil. lib. 3. cap. 21.*

INDEX.

Numerus, hic notatus, numerum Marginalem notat.

A.

Αρεύλλωτον 320. pag. 429.
Ἀκολυθία κανόνων qu. 141.
Acta Conciliorum, quomodo digesta. 143.
Adrianus Papa, vide Hadrianus.
Agylæi versio Momocanonis Photii. 244
Alanus, auctor secundæ compilationis decretalium. 347.
Alexius Aristinus, quis. 281. ejus συνόψις κανόνον. 282.
אבך Canon 4.
Ancyrana synodus seu concilium. 22.
Andreas Schottus, collector bibliothecæ Hispanicæ. 24. pag. 238. 355. pag. 389
Angli utuntur jure canonico. 386. pag. 411.
Annulo Piscatoris, quando utantur Papæ 402. pag. 431.
Anonymus Auctor libri Populeti, quando vixerit, ignotum. 275.
Ansegisus Abbas collegit leges ecclesiasticas Caroli Magni. 192. item Ludovici Pii & Lothari ejus Nepotis. 193. quando ediderit. ibid. auctoritas, vita & obitus. 194.
Anselmus Lucensis, quando vixerit. 260. scripta. 261. Collectio canonum, 262.
Antiocheni Canones. 28.

Antonius Augustinus edidit collectores Decretalium. 338. 348. 349.
AntoniiContii error duplex deIvonisDecreto & Panomia. 268.
AntoniusCuchus. vid. M. Ant. Cuchus. lit. M.
Apocrisiarius quis. 164.
Appendix Codicis Theodosiani non genuina. 259. pag. 300.
Arelarensia concilia. 33.
Arsenius Monachus. 365. ejus synopsis canonum. ibid.
Auctoritas juris Canonici. 386.
Audientia Episcoporum. 259.
Aurea Bulla, quid. 402. pag. 431.

B.

BAcill rii & Bacalaurei, unde dicti. 303.
Balsamon. vide Theodorus Balsamon.
Baptismus una vel trina mersione perfici debeat? 133. pag. 143. & seq.
Baronius taxatus. 345. pag. 380.
Bartholomæus Brixiensis Glossator. Decreti. 3 4 pag. 364.
Benedictus Levita collegit leges Ecclesiasticas Caroli Magni. 192. 195. adjecit suam collectionum trium librorum, quatuor libris ab Ansegiso collectis 195. non tantum Caroli Ludovici & Lotharii Imperatorum, sed & alia capitula collegit. ibid. & 196. quid contineat

tineat ejus collectio 198. posteriores libri capitularium ei adscripti, à diversis collecti videntur. 199. unde hausti. 200. quis fuerit hic Benedictus. 201. fautor Pontificis 202. opus ejus cum Ansegisi opere conjunctum 203. judicium de his collectionibus 204. Auctoritas. 205. integritas. 206.

Benedictum Levitam suspicatur Blondellus auctorem esse, uui sub nomine Isidori Mercatoris supposuit decretales primis Pontificibus Romanis. 227.

Beneventanus, vide Petrus Beneventanus.

Bernardus Battonus Glossator. 157. 363.

Bernardus Circa Papiensis, 275. 338. primus collector Decretalinm post Gratianum. 338.

Bernardus Compostellanus, auctor tertiæ compilationis decretalium. 349.

Βίβλιον κανόνων 140. & 143.

Bibliotheca Hispanica habet Andr. Schottum collectorem. 224. pag. 238. & 355. p. 389.

Billet. 402. pag. 433.

Blachernorum primus quis. 342.

Blastares. vide Matthæus Blastares.

Blondellus, scripsit contra Isidorum Mercatorem & Turrianam Jesuitam ejus defensorem. 224. pag. 253.

Bochellus, vide Laurentius Bochellus.

Bonifacii Octavi Papæ compilatio. 366. liber

ſextus decretalium. ibid. inimicitiæ cum Rege Galliarum. 369.
Bonifidius, vide Enimuudus Bonifidius.
βουλεύειν 402. pag. 429.
Bracharenſis, vid. Martinus Bracharenſis.
Braulio edidit Iſidor. libros etymologiarū. 224.
Breve Apoſtolicum. 402. pag. 431.
Breviarium extravagantium, vocatur Bernardi Papienſis collectio prima. 338. pag. 376.
Breviatio canonum, quæ vocata. 147.
Breviarium canonum. 147.
Bullæ quid. 402. quotuplices ibid.
Bullaria 398. qui ſcripſerint 399. & ſeqq. unde dicta. 402
Burchardus Wormatienſis 248. ejus collectio canonum 249. unde hauſta 250. ſumma ejus librorum 251. ubi & quibus auxiliis opus perfecerit 252. nomen operis 253. judicium de hac collectione 254. ejus compendium tantum in uſu 270.

C.

CAlchedonenſe Concilium, & ejus canones, qui claudunt codicem canonum. 31.
Cancellariæ Regulæ, vide Regulæ Cancellariæ,
Caneh קנה. 4.
Ganna, unde. 4.
Canon, quid. 3.
Canon, regula Diſciplinæ Eccleſiaſticæ. 10.
Canon, ſacrorum librorum catalogus. 9. & 11. & 12.

Canon

Canon tributum 11.
Canon, unde 4. varia ſignificata 5. & ſeqq.
Canon, unde translatus ad ſtatuta conciliorũ. 3.
Cunones Apoſtolici Antiocheni novem à Turriano obtruſi. 136.
Canones Apoſtolorum in corpus Iuris civilis relati, & quare. 127. & 128.
Canones Apoſtolorum pars conſtitutionum Apoſtolicarum quibusdam 122. verius non eſſe 123. diverſæ ſententiæ de iis 124. eorum ſcriptor 125. Græcorum judicia 126. item Latinorum 129. auctoritas apud eos 130. cauſæ, quare eas novitii Papatus adſeclæ defendant 131. eorum argumenta examinata 132. origo, auctor & tempus ſuppoſitionis 134. numerus 135.
Canones conciliorum in decretis Gratiani, cujus ſint auctoritatis. 311.
Canones duplicis generis 15. & ſeq.
Canones in diptycha relati. 49.
Canones nomen juris adſumunt 259. pag. 299.
Canones proprie qui dicti 15. & 16.
Canones, quare in corpus congeſti 48.
Canonicarii 11.
Canonicarum conſtitutionum liber, vocatur codex canonum 47.
Canonis nomen antiquis placuit, magis quam nomen juris Eccleſiaſtici, aut juris canonici, & quando ea nomina inducta 14.

Canonicum jus unde originem habeat 56.
Canonizatio ſanctorum unde 8.
Canonum digeſtiones variæ 137. genera quinque. ibid.
Canonum diverſa efficacia ſeu vis. 13.
Canonum origo 18. & 19. & ſeq.
Capellani ſummi Pontificis qui dicantur. 363.
Capitularia an conſenſu & auctoritate Pontificis Romani publicata 219.
Capitularia Caroli Magni, Ludovici & Lotharii 192. & ſeqq. vid. Anſegiſus, & Benedictus Levita. Auctoritas eorum 205. differentia cum Caroli Calvi capitularibus 213. antiqua carent titulo 218.
Capitulare Gregorii ſecundi Papæ 216.
Capitularia, unde dicta 214. & ſeq.
Κεφαλαία 215.
Caroli Calvi Capitularia 209. edidit Sirmondus 210.
Caroli Imper. Ludovici filii capitula 198. pag. 217.
Caroli Magni Leges Eccleſiaſticæ 192. cura rei ecclaſiaſticæ, & concilia, ibid. Francofurte memorabile imprimis. ibid. in quo editi ejus libri contra imagines. ibid.
Caroli Magni libri contra imagines à Joh. Tiſio editi 46. & 192. quorum authentica exemplaria Pontificii ad abolendum quærunt. 46.
Carolo M. datur Codex Dionyſii Exigui ad

usum Ecclesiarum Occidentalium 78. & 191.
Carolus Cottus, vel Toccus Siculus, Lotharii capitula illustravit. 197.
Cartophylax quis fuerit 341.
Catalogus fidelium, Episcoporum & Martyrum, canon vocatus. 8.
Causæ incrementorum juris canonici. 315,
Κεκανονισμέναι συνέδοι. 11.
Christophori Justelli industria in expoliendo & edendo vereri jure canonico. 415.
Christophori Justelli laus 40. & 415.
Corporis & codicis canonum differentia 139. rejecta, 140.
Clementi Romano falso affictæ libri constitutionum Apostolicarum & canones Apostolici 106. quis ille 107. ejus scripta 108. judicia de constitutionibus 109. probantium 110. improbantium 111. antiquorum 112. Æthiopum 113. Græcorum 114. rationes 115. non scriptæ à Clemente 116. ignotæ Patribus tribus seculis primis 117. Latinis usque ad Bovii editionem 118. quando scriptæ conjectura 119. unde haustæ. 120.
Clemens quintus Papa Clementinarum collector 371.
Clementinæ 371. à quo vulgatæ 371.
Clerici qui 6. quomodo à Laicis distincti. ib.
Codex canonum. 44. 138.
Codex canonum à Concilio Calchedonensi &

Imperatore Justiniano confirmatus 37. & 51. ideo pars juris civilis. 52.
Codex canonum confirmatur à concilio Nicæno secundo. 55.
Codex canonum Dionysii Exigui. 74.
Codex Carolinus. add. pag. 244. lin. 8.
Codex Ecclesiæ Africanæ duplex. 95. & seqq. an privata opera, an publica auctoritate sit collectus 98. scriptus Latine & in Græcum versus. 99. insertus codici Ecclesiæ Orientalis. 100. & Romanæ à Dionysio Exiguo. 101. ordo ejus varius. 102. editiones. 103. postea Romanæ Ecclesiæ codicem recepit Africa, in addendis ad n. 103. pag. 79.
Codex Ecclesiæ Britannicæ. 89. & ejus specimen 90.
Codex canonum Ecclesiæ catholicæ à Justiniano confirmatus 37.
Codex Ecclesiæ Gallicæ. 78. & 80. cujus versionis 81. duplex codex Gallicus 82.
Codex Ecclesiæ Hispanicæ 86. duplex. 87.
Codex Ecclesiæ Orientalis. 188. ex quibus constet. ibid. quid additum sit huic codici post Justinianum 189. in eum primum Patrum sententiæ cum canonibus mistæ 190. in synodo Trullana & Nicæna II. confirmatus. 188. & 191.
Codex Eccesiæ universæ, à codice Ecclesiæ Orientalis diversus. 63. incrementa ante Justinia-

ſtinianum 37. & poſt Juſtinianum 54. uſus in Oriente & occidente. 56. materia collectionum ſequentium. 59. ejus titulus adſertus 65. verſiones 70. 71. auctoritas 104.
Codex canonum Eccleſiæ univerſæ, quot primũ canones habuerit. 36. quot accreverint 37.
Codex canonum in conciliis palam propoſitus cum Sacra Scriptura. 38. & ſeq.
Codicis canonum origo ſeu principium. 22. primi ejus canones. ibid. quando collegi cœptus. 31. 34. 42. ex quibus canonibus conſtet. ibid.
Codicis Romani convenientia & differentia cum recenſione Leonis. 79.
Codicis Theodoſiani appendix à Sirmondo edita, ſpuria. 259. pag. 300.
Collectio canonum in Occidente & Africa. 57.
Collectio prima, ſecunda &c. vid. compilatio.
Collectiones canonum publicæ, & privatæ. 152. particulares & univerſales. ibid.
Collectio Romana quæ. 349.
Collectiones incertæ. 409. & ſeqq.
Colligi canones cœperunt poſt concilium Nicænum. 28.
Commonitoria quæ. 403. ex iis etiam excerpti canones. 404.
Compilatio prima 338. ſecunda 340. tertia 349. & ſeqq. quarta 351. quinta 352. ſexta 353. utilitas earum 354.

Conciliorum canones in Decretis Gratiani cujus auctoritatis sint. 311.
Concilia prima 19. & seqq.
Concilia primis seculis rara. 2.
Concilia pauca primis temporibus. 19.
Conciliorum editiones. 144.
Concilium Hierosolymitanum. 1. & 20.
Concilium Romanorum contra novatum. 21.
Concilium Tridentinum vulgatum, quo tempore sit à Pio IV. 390.
Concordia canonũ Gratiani, quid significet. 306
Concordia canonum, quæ vocetur. 148.
Confessiones fidei Pontificis Romani. 405.
Consequentia canonum, quæ, & qualis digerendi modus. 141.
Constantinopolitanum concilium I. Oecumenicum ejusque canones. 24.
Constantinus Harmenopulus 283. quis fuerit 284. quando vixerit. 285. scripta. 286. epitome canonum. 287.
Constitutiones Apostolicæ spuriæ. 106. vide supra Clemens Romanus & Canones Apostol.
Constitutiones Ecclesiasticæ Justiniani ex corpore canonum depromtæ. 53.
Constitutiones Marchiæ Anconitanæ. 382.
Corpus canonum 43. 47. 138. quando editum. 146. quare canones in corpus congesti. 48.
Corporis canonici auctoritas. 386.
Corpus juris canonici comparatum cum corpore juris civilis. 384.

Cresco-

Cresconius, quis fuerit. 181. scripta ejus historica. 182. juris canonici opus duplex. 183. breviarium canonum ibid. concordia canonum vel liber canonum. ibid. disquisitio de his operibus. 184. concordiæ initium non est Cresconii. 185. editiones. 186. primus decretales Pontificum Romanorum inter canones retulit. 187. & 337. pag. 374.

Cucchus, scripsit institutiones juris canonici, vid. M. Ant. Cucchus.

Cyrilli anathematismi. 79.

D.

DAni utuntur jure canonico 386. pag. 411.

David Blondellus, vide Blondellus.

Decreta quæ. 15. 16. & 17.

Decretales emendatæ à Gregorio XIII. & vulgatæ. 394. unde 395.

Decretales Epistolæ in decretis Gratiani, cujus sint valoris. 312.

Decretales, quæ in codicem Gallicanæ Ecclesiæ receptæ. 48. & 85.

Decretales quid, earum origo. 337.

Decretalium collectio Dionysii Exigui. 75. ubi incipiant 76.

Decretalium collectiones. 136. & seq.

Decretalium origo. 187. à Siricio incipiunt, ei nulla genuina superior est. 222. affinxit anterioribus Papis Isidorus Mercator, & quando 221, & 222, seq.

Deus-

Deusdedit Cardinalis collectio. 273.

Διατυπώσες & κανόνες 10. & 143.

Δικηρίον quid. 402. pag. 430.

Dictatus Hildebrandi ſeu Gregorii VII. 257.

Digerendi canones genera quinque. 137.

Dionyſius Exiguus, quo tempore vixerit, quis fuerit & de collectionibus & verſionibus canonum ejus. 72. 73. 154. quid differat ejus codex à codice Eccleſiæ Romanæ. 74. quid addiderit codici Eccleſiæ Catholicæ. 73. primus decretales collegit. 75. 187. quid differat codex ejus à codice Eccleſiæ Univerſæ. 77. ejus collectio Romæ ſtatim recepta. 78. acceſſiones ad Leonem IV. Papam usque. 246. collector primus decretalium, 337. pag. 374.

Diptycha Eccleſiaſtica. 11. & 49.

Δίπτυχον Βούλλην quam vocaverint. 402. p. 430.

Diſcuſſores, qui. 292.

Doctoris Juris Canonici titulus, quare ſuſtinentur. 386. pag. 414. abolitus in Anglia. ibid. pag. 415.

Doctorũ virorũ de Jure Canonico judicia. 387.

Drungarius quis. 278. duorum generum. ibid.

Duplex bulla, quæ. 402. pag. 430.

E.

Eccleſia poſt Nicænum concilium duplici jure gubernata, divino & Eccleſiaſtico. 38. ſeqq.

Eccleſiaſtica conſequentia. 141.

Eccle-

Ecclesiastici libri qui. 337. pag. 373.
Eliæ Ehingeri edito codicis canonum Ecclesiæ Orientalis. 189. pag. 203.
Eliberitanum concilium. 32.
Emendatorũ Gratiani notæ & rejectiones. 324.
Emendatio Romana Decreti Gratiani à quibus facta. 391. & seqq. (406
Enimundi Bonifidii digestio juris orientalis.
Ephesinum concilium Oecumenicum ejusque canones 30.
Episcopi & bresbyteri iidem olim. 1.
Epistolæ decretales, vide decretales.
Epitomatores conciliorum. 48.
Et infra, quid in Decretalibus significet. 353. pag. 385.
Extra vox, quid in allegatione Gratiani denotet. 327.
Extravagantes communes, quando editæ, quid contineant. 383.
Extravagantes Johannis XXII. Papæ, quare ita dictæ. ibid. a quo vulgatæ. ibid.
Extravagantia jura, quæ dicta. 48. pag. 27.
Ezechielis Spanhemii elogium. 239. pag. 270.

F.

FRanciscus Florens refutatus. 65. & 169.
Francisci Spanhemii Filii elogium 224. pag. 254.
Franciscus Turrianus, vid. Turrianus.
Fulgentii Ferrandi collectio canonum. 155.

quis

quis fuerit. 156. ſcripta. 158. breviatio canonum. 159. convenientia & differentia cum Creſconii breviario. 161.

G.

Gallenſis, vide Johannes Gallenſis.

Galli deficiente jure ſcripto, utuntur jure canonico. 486. pag. 410. & ſeq.

Galliæ Eccleſiæ codices. vid. codex.

Gangrenſis ſynod. 25. vid. & addend.

Garſiæ Loayſæ error de Martino Bracharenſe notatus 171.

Germani utuntur jure canonico. 480. p. 411.

Germania, quo jure Eccleſiaſtico primum uſa. 94. & 191.

Gilbertus, auctor ſecundæ compilationis decretalium 347.

Gloſſæ quid. 335.

Gloſſaria quæ. 334. pag. 369.

Gloſſatores Gratiani 334.

Gloſſatores unde. 335.

Gloſſematarii 335. pag. 368.

Gloſſographi. 335. pag. 368.

Gloſſularii. 335. pag. 368.

Gratianus 294. cujas fuerit. 295. natales ejus, num ſpurius fuerit & frater Lombardi & Comeſtoris? 296. profeſſio 297. quando vixerit. 298. ubi vixerit & canones collegerit. 299. volumen decretorum compoſuit. 300. Eugenio obtulit. 301. ejus auctoritas. 302. &

302. & 308. an ab Eugenio firmatum fuerit hoc volumen 302. tempus collectionis. 304. titulus operis. 305. causa scriptionis. 306. causa impulsiva. 307. de auctoritate ejus variæ sententiæ. 309. fontes Decretorum. 310. dicta Patrum, quotuplicia & cujus auctoritatis sint. ibid. Conciliorum canones in Decretis Gratiani, quam auctoritatem habeant. 311. item Decretales epistolæ. 312. Gratiani dicta. 313. paleæ. 314. & seqq. Leges civiles. 316. & Pseudepigrapha. 317. judicia de Gratiano. 318. num opus rejiciendum? 319. ejus operis consideratio. 320. tractatus de Pœnitentia, num sit Gratiani. 321. 322. quot capitula habeat. 322. in addend. pag. 354. allegationum modi. 323. notæ emendatorum. 324. verba Gratiani, quomodo agnoscenda. numeri & summaria capitum unde 325. inscriptiones. 326. in Gratiani decreti allegatione quid voces, *supra*, quid *extra* denotent. 327. Gratiani facta & obitus latent 228. ejus Epitaphium. 329. an Cardinalis fuerit. 330. 332. Magister quare dicatur. 333.

Gregorius decimus tertius vulgat emendatum decretum Gratiani, 393.

Gregorii noni collectio decretalium. 353. vid. Raymundus de Pannaforte.

Gregorii Presbyteri collectio, Polycarpus. 274.

Gregorius septimus Papa, Hildebrandus stabilitor

litor Papalis Monarchiæ. 256. Dictatus scribit. 257. quare dictatus vocati. 258. eorum effectus, incrementa Papalis Monarchiæ. 259. & jus ecclesiasticum. ibid.
Guilielmi Voelli & Henrici Justelli Bibliotheca Juris Canonici veteris. 416.

H.

HAdrianus Papa Carolo Magno dat codicē canonum Dionysii Exigui. 78. & 191.
Hadrianus Papa non fuit auctor collectionis Caroli M. datæ. 191. ejusdem collectio. ibid.
Harmenopulus, vid. Constantius Harmenopulus.
Henrici Justelli & Guielmi Voelli Bibliotheca juris canonici veteris. 416.
ἱερατικοὶ quinam. 6.
Hierosolymitanum concilium. 20.
Hildebrandus Papa, vide Gregorius septimus.
Hispani deficiente jure Regio recurrunt ad jus canonicum. 386. pag. 411.
Hugo Catalaunus, Auctor Panormiæ. 296. vid. & addend.
Hugutio Glossator decreti. 334. qui Hugo Vercellis, ibid.
Hungari utuntur jure canonico. 386. pag. 411.
Hyppomnemata & hypomnematismi. 369. p. 417.

I.

IAcobi Gothofredi ejusque codicis Theodosiani laus. 259. pag. 300. & 396. pag. 426.

Iacobus

Jacobus Leschasserius auctor consultationis de controversia inter Paulum Quintum & Remp. Venetam. 42.
Incertæ Collectiones. 409. & seq.
Incrementorum juris Canonici causæ. 385.
Indictio. 11.
Ingelramo Metensi Episcopo data collectio ab Hadriano Papa concinnata. 191. & quando ibid.
Innocentius Cironius, quintam collectionem decretalium edidit. 352.
Innocentii tertii Papæ collectio Prima. 350. Secunda. 351.
Institutiones juris canonici, à quibus scriptæ, 388. & seq.
Interpres quis novellarum. 17.
Johannes Annii Viterbiensis impostura. 222.
Johannes Antiochenus Scholasticus. 162. quare Scholasticus dictus. 163. Presbyter & Apocrisiarius. 164. Patriarcha 165. scripta ejus. 166. & seq. inseruit suæ collectioni primus canones Apostolorum. 167. ejus nomocanon. 168. quando digesserit canones. ibid. Male Theodoreto ejus συναγωγὴ κανόνων adscribitur. 169. auctoritas collectionum. 170. judicium de eo. ibid. Basilii canones suo nomocanoni miscuit. 190.
Johannes Doviatius, Martini Bracharensis corrector. 178.

Johannes Gallensis vel Vallensis, auctor secundæ compilationis. 348.

Joh. Leunclavii jus Græco-Romano. 408.

Johannes Semeca, Teutonicus Glossator decreti. 334.

Johannes Tilius primus edidit codicem Canonum Græce. 46. & 189. pag. 202. item libros Caroli Magni contra imagines. 46. voluit etiam capitularia edere, sed non potuit. 207.

Johannes XXII. Papa edidit Clementinas. 371. ejus Extravagantes. 372. Regulæ Cancellariæ. 373. ejus facta pro sede Romana. 374. indoles. ibid. & seq.

Johannes Wendelsteinius editor Codicis canonum Romani. 79.

Johannes Zonaras, quando vixerit. 277. ejus honores. 278. scripta. 279. & 280.

Johanninæ decretales. 372.

Josiæ Simleri error notatus. 389.

Isidorus Hispalensis, quando vixerit & mortuus sit. 224.

Isidori Mercatoris Collectio. 220. elogium Blondelli de Isidoro. 221. quid collegerit vel supposuerit. 223. Num Isidorus Hispalensis fuerit. 224. Peccator, vel Mercator vocatur. 225. Cujas fuerit. 226. forte Benedictus Levita. 227. testimonia supposita esse ejus merces. 228. & seqq. Quid con-

tineat

tineat ejus collectio. 230. auctoritas, 231. qua versione usus sit. 232. scopus. 233.

Isidori Mercatoris Collectio, à quo in Germaniam illata. 191.

Itali utuntur jure canonico. 316. pag. 410.

Judicia de jure canonico Doctorum virorum. 383.

Juris Canonici auctoritas. 386. judicia de eo doctorum. 387. contradictiones. ibid.

Jurisdictionem Episcopi habuerunt nullam. 259. pag. 299. & seq.

Ivo Carnutensis quis. 263. scripta. 264. Collectiones Canonum. 265. Decretum. 266. Panormia vel Panomia. 267. an ejus opus sit. ibid. Compendia ejus tantum in usu. 270. editiones. 275. Conspurcat decretorum suppositis Epistolis Isidori Mercatoris. 272.

Justellus. vid. Christophorus Justellus, & Henricus Justellus filius.

Justinianus Imperator confirmavit Codicem canonum. 37. & 51. ideo pars juris civilis. 52. ex eo deprompsit suas constitutiones Ecclesiasticas. 53.

L.

LAici, quomodo à Clericis distincti. 6.

Lancelottus vide Paulus Lancelottus.

Laodicena Synodus. 24. de tempore ejus. vid. addend. ad pag. 16.

Laurentii Bochelli Decreta Ecclesiæ Gallicanæ 417.
Laurentius Cremensis Glossator Decreti. 334.
Leges Civiles in compilatione Gratiani, quam habeant auctoritatem. 316.
Λειτυργίας κανών. 6.
Leonis Allatii tractatus de perpetua dissensione Ecclesiarum Orientis & Occidentis. 289. fin. Elogium. 293. fin.
Leonis Primi incerta collectio. 410.
Leonis IV. Papæ impia audacia. 246.
Leunclavius, vide Johannes.
Lexica dicta Glossaria à recentioribus. 335. pag. 369.
Liber Canonum. 47.
Liber Decretorum. 76.
Liber septimus decretalium, quando & à quo editus. 407.
Liber sextus decretalium. 367. in Gallia non receptus ob inimicitias Bonifacii VIII. cum Rege Galliarum. 367. & seq.
Libri capitularium, Caroli M. Ludovici & Lotharii Imperatoris. 192. & seqq. Vid. Ansegisus, & Benedictus Levita. Libri posteriores à diversis collecti. 199. unde hausti. 200. auctoritas eorum. 205. integritas eorum 206. quis primo iterum in lucem emiserit. 207.
Liturgia Clementis. 121.

Litur-

Liturgiæ veteres omnes vel ſuppoſitæ vel corruptæ. 121.

Logotheta quis. 292.

Lotharii Imperatoris capitula. 193. nomen, quomodo in præfationem Anſegiſi irrepſerit conjectura Pithœi. 197.

Ludovici Jacob. à S. Carolo Carmelitæ elogium. 191. pag. 205. facit Cardinalem Presbyterum ex Anſelmo Lucenſi. 260.

Ludovici Imperatoris capitula, collecta ab Anſegiſo Abbate. 193. Reformatio abuſuum Cleri. 208.

M.

MAgiſter, quare dicatur Gratianus. 333. Magiſter quis dictus. 291. & 333.

Magnus Drungarius quis. 278.

Marcus Antonius Cuchus ſcripſit inſtitutiones juris Canonici. 389.

Marquardus Freherus Leunclavii jus Græco-Romanum publicavit & quando. 408.

Marſilius Patavinus, ejusque defenſor pacis. 386. pag. 413.

Martinus Bracharenſis, quo tempore collegerit canones. 171. quis fuerit. ibid. ſcripta ejus. 172. Collectio canonum. 173. quando facta. 174. quare adornata. 175. unde hauſta. 176. quomodo diviſa. 177. editionum diverſitas. 178. non novit aut inſeruit canones Pſeudapoſtolicos. 179. Confuſa

fusa ejus collectio cum Martini Papæ. 180.
Martinus Lutherus jus Canonicum exussit, & quare. 386. pag. 413.
Martini Papæ nomen confusum cum Martini Bracharensis 180.
Matthæus Blasteres, quando vixerit præcise non satis notum. 288. scripta. 289.
Modus quærendi capitula in compilatione Gratiani. 323.

N.

NEocæsariense Concilium. 23.
Nicæna Synodus. 26.
Nicæni Canones viginti tantum genuini. 26. 68. & 69. quare primo loco positi in corpore canonum. ibid & 27. qui canones cum Nicænis recepti. 35. & eorum nomine sæpe veniant. 58. pag. 33. origo erroris de 80. canonibus Nicænis. 68. Canonum Nicænorum auctoritas. 104.
Nomina primæ collectionis. 45. 140.
Nomocanon quis. 149. & seq.
Nomocanones ignoti Occidentalibus, usque ad Ivonem Carnutensem. 266.
Nomophylax quis. 284. 341.
Notæ ad collectionem Gratiani, & quorum sint. 324.
Novella Justiniani 6. explicata. 127.
Novella Justin 115. explicata. 50.
Novella Justiniani 131. explicata. num. 17. 35. 53. & 104.

Oblatio

O.

OBlatio. 11.
Occidentalis Ecclesia, quando & quo jure Ecclesiastico usa 58. quando cœperit colligere & vertere canones. 66.
Olbertus Abbas, auxilium Burchardo præstitit in colligendis canonicis decretis. 252. & seqq.
Omnibonus Magister compilator concordiæ discordantium canonum. 331. ejus opus Omnibonum. ibid.
Ordinandorum tractatus, quid in opere Gratiani notet. 323.
Orientalis Ecclesiæ Codex. 64.
Originale quid. 397.
Origo Conciliorum. 1.
Osius. 25.

P.

PAleæ, unde dictæ. 314. cujus sint auctoritatis. 315.
Panormia vel Panomia Ivonis. vid. Ivo.
Patriarcharum responsa in Oriente adservata. 187. fn. Inserta Codici canonum Ecclesiæ Orientalis. 189.
Patrum Canones, vocatur Codex Canonum 47.
Patrum Canones. 89.
Patrum dicta quotuplicia, & cujus auctoritatis in decreto Gratiani. 310.

Pauli Lancelotti inſtitutiones juris Canonici. 388.
Paulus Sarpius edidit hiſtoriam Concil. Tridentini. 390.
Πεϱιγτυασεσθαὶ quid in Novella Juſtinian. 115. 50.
Perronius Cardinalis refutatus. 64. & 98.
Petri Alexandrini Canones pœnitentiales. 33.
Petri Beneventani collectio tertia decretalium. 350.
Petrus de Marca refutatus. 71.
Petrus Matthæi compilator ſeptimi decretalium libri 407.
Petrus Pithœus capitularia primus edidit. 207.
Petrus Suavis eſt Paulus Sarpius editor hiſtoriæ Concilii Tridentini. 390.
Philippus Jacob. Mauſſacus taxatus. 335. pag. 367.
Photius, quis fuerit. 238. ſcripta ejus. 239. Nomocanon. 240. ex quibus compilatus. 241. quando 242. interpretationes 243.
Piſani & Fr. Turriani canones octuaginta Nicæni ſpurii. 26. & 69.
Pius IV. Papa Concilium Tridentinum vulgat. 390. emendari curat decretum Gratiani. 391.
Plumbatores qui. 402. pag. 432.
Policarpus, Collectio vocata Gregorii Presbyteri. 274.

Pontificum Romanorum bullæ & modus bullandi. 402. pag. 430. & ſeq.
Pontificum Romanorum potentia ad ſummum evecta ſeculo XI. 255.
Presbyteri & Epiſcopi iidem olim. 1.
Primus Blachernorum quis. 342.
Priſci canones. 87. & 88.
Proteſtantes Principes retinuerunt jus Canonicum. 386. pag. 415.
Protoſebaſti dignitas. 284.
Protoſpatharius quis. 238.

R.

RAymundi de Pennaforte Collectio Decretalium ſexta, quæ juſſu Gregorii Noni facta. 353. quis fuerit. 355. ſcripta. ibid. Gloſſographi ejus. 356. Cenſorum Romanorum labor. 364.
Regerendarii. 369. pag. 427.
Regeſta, Regiſtra, quid. 396.
Regulæ Cancellariæ Johannis XXII. 373. quid ſint. 381.
Rejectiones ex opere Gratiani, quorum ſint. 324.
Reſponſa Patriarchalia in Oriente adſervata. 187. fin.
Riculphus Epiſcopus Moguntinus Iſidori Mercatoris Collectionem in Germaniam tulit. 191.
Romana Eccleſia, quamdiu uſa ſolis Cononi-

bus Nicænis. 66. qua versione, & quousque usa. 72.

S.

SAbinus, Macedonianorum Heracleæ civitatis Episcopus, collector auctorum in Conciliis. 143.

Sardicenses Canones reprobati Africanis Patribus & quare. 67. quando inserti Codici Ecclesiæ Orientalis. 189.

Scholasticus, quis temporibus Justiniani. 162. & seqq.

Sebasti & Protosebastis dignitas. 284.

Secula obscura, ferrea. 247.

Series Canonum, quis digerendi modus. 142.

Sextus decretalium, vide liber sextus.

Simeon Magister & Logotheta, quando vixerit. 290. quis fuerit. 291. Magister. ibid. Logotheta. 292. ejus epitome Canonum. 293.

Stephani Ephesini Episcopi collectio. 61.

Studiosi Theologiæ juri Canonico imprimis incumbere debent, & quare. 319. pag. 351.

Supra vox, quid in allegatione Gratiani denotet. 327.

Συναγωγὴ τῶν συνόδων, quæ. 143.

T.

TAncredus Bononiensis quintæ Collectionis decretalium auctor. 352. quando iterum

iterum edita. ibid.

Τάξις τῶν κανόνων. 142.

Theodoreto falso adscripta συναγωγὴ κανόνων, quæ est Johannis Scholastici. 169.

Theodorus, Archiepiscopus Doravernensis, an auctor Codicis Canonum Ecclesiæ Britannicæ. 89. & 91.

Theodorus Balsamon, quando vixerit. 339. quis fuerit. 340. scripta ejus. 344. editiones & interpretes. 345. Paratitla ei restituta. ibid. eorum titulus verus. ibid.

Tilius, vide Johannes Tilius.

Tractatus Ordinandorum, quid denotet in opere Gratiani. 323.

Turriani & Pisani Canones octuaginta Nicæni spurii. 26. & 69. ejus elogium. 110. & 124. 130. pag. 125. & 224. pag. 238. & 228.

Turrianus defensor Decretalium primis Papis suppositarum. 228. pag. 253. qualis. 234. & seqq. elogia & errores historici, auctoresque conficti. 235. & seq.

V.

VAllensis, vide Johannes Gallensis, auctor secundæ compilationis decretalium. 348.

Ugo Catalaunus auctor Ponomiæ, quæ Ivoni adscripta. 269. vid. & addend.

Vincentius Castellioneus, Glossator Decreti. 334.

W.

WEnilonis Capitula Caroli Imperatoris 198. pag. 217.

Z.

ZOnaras. vid. Johannes Zonaras.
Zosimi Papæ fraus, & collectio fraudulenta, 58. & 67.